

Bilge

YAYIN TANITIM TAHLİL ELEŞTİRİ

DERGİSİ

Sayı: 32 / Bahar (Nevruz) Üç Ayda Bir Çıkar

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

*Atatürk Kültür Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Taciser Onuk
kurum personeliyle beraber
Anıtkabir'i ziyareti sırasında çelenk koyarken.*

*Türk Dünyası'nda Nevruz
V. Uluslar Arası Bilgi Şöleni'ne
katılan bilim adamları toplu halde.
(Diyarbakır 2002)*

Bilge

YAYIN TANITIM TAHLİL ELESTİRİ DERGİSİ

Üç Ayda Bir Çıkar 2002 / BAHAR (NEVRUZ)

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Kapak tasarımı : Halit Ataseven
(Düş Atelyesi)

Yönetim Yeri

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 133
06570 Maltepe/ANKARA

Telefonlar

Santral : (0.312) 232 22 57-231 23 48
Yazı İşleri : (0.312) 232 43 21
Abone İşleri : (0.312) 232 39 13
Belgegeçer (Faks) : (0.312) 232 43 21

Fiyatı

2.000.000. TL.

Dış Ülkeler İçin Yıllığı : 20 \$
(Gönderme Gideri Hariç)

Posta Çek Numarası : 212938

ISSN 1300 - 283X

Bilge

Dergisi

Yayın Tanıtım Tahliil Elestiri

Üç Ayda Bir çıkar

Kurucusu:

Prof. Dr. Sadık TURAL
(Atatürk Yüksek Kurumu Başkanı)

Cilt : 8, 2002 / Bahar (Nevruz) 32

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ
Başkanlığı Adına Sahibi
Prof. Dr. Taciser ONUK

Yazı İşleri Müdürü
İmran BABA

Yayın Kurulu

Prof. Dr. : Sadık TURAL
Prof. Dr. : Berin U. YURDADOĞ
Dr. : Müjgân CUNBUR
Nail TAN
İmran BABA
Uzm : Şebnem ERCEBECİ

Yurtdışı Temsilciliği

A.B.D. : Doç. Dr. Mustafa ÖZCAN
Azerbaycan : Prof. Dr. Kâmil VELİYEV
Danimarka : Zeynel KOZANOĞLU
Kazakistan : Prof. Dr. Şâkir İBRAYEV
Kırgızistan : Prof. Dr. Abdıldacan AKMATALİYEV
Macaristan : Prof. Dr. G. HAZAI
Özbekistan : Prof. Dr. Begali KASIMOV
Tataristan : Prof. Dr. Hatip MİNİGULI
Türkmenistan : Prof. Dr. Annagurban AŞİROV

Dizgi - Tasarım - Ofset Baskı

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi
Bişkek Cad (8.Cad) 81. Sokak No:2 Emek/ANKARA
Tel : 212 64 95 / 108 -109

Taciser ONUK : BAŞLARKEN 3

MAKALELER

Pakize AYTAÇ : Nevruz Bahar Bayramında Yeniden Diriliş 5
Visüle İSMAIL (Aktaran : Seyfettin ALTAYLI) : Türk Halklarında Nevruz Sofrası 10
Nurgali JUSİPBAY : Türk Dünyası Entegrasyonu Sorunlar ve Çıkış Yolları 13
Nilgün AÇIK : Türkçe Öğretiminde Aruzlu Şiirler 19
Abdümelik NİSANBAYEV : Küreselleşme Prosesi ve Sonuçları 24

KİTAPLAR

Songül BOYBEYİ : “IV. Uluslararası Nevruz Bilgi Şöleni”nin Ardından 30
Alev KAHYA-BİRGÜL : “Türkiye Cumhuriyeti’nin Fikrî Temelleri” 33
Sevay OKAY-ATILGAN : “Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları” 35
Yıldıray ÖZBEK : Selçuklu Süsleme Sanatı Üzerine İki Eser 41
Neval KONUK : “Osmanlı Minyatür Sanatı” 48
Serap LELOĞLU-ÜNAL : Türk Dünyası Halı Sanatı Araştırmalarına Yeni Bir Katkı 51
Songül BOYBEYİ : Halkbilimi Alanında İki Yeni Kitap 54
Şevkiye KAZAN : Gece Yarısı Yazıları veya Makaleler Dizisi 56
Reşide GÜRSES : “Âşıkpaşa Garibnâme” 62
Fatih KOKSAL : Kayserili Belig Divançesi Yayınlandı mı? 63
Serap LELOĞLU-ÜNAL : Atatürk Kültür Merkezi Tarafından Ödüllendirilen İki Roman 72
Abdulkadir DÜNDAR : “Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Bilgi Şöleni Bildirileri” Kitabı Hakkında 76

DERGİLER

Hüseyin AĞCA : “Yeni Bir Tarihî Mekân ve Yeni Bir Soluk” 86
Reşide GÜRSES : “Türk Dili Dergisi” 87
Sevay OKAY-ATILGAN : “Motif Dergisi” 91
Semiha ÖZEL : “Bizim Külliye” 94

HABERLER

Azize AKTAŞ-YASA : Kültür ve Tarih Bilincinde Buluşma 103
AZİZE AKTAŞ-YASA, Songül BOYBEYİ : Nevruzunuz Kutlu Olsun 106

BAŞLARKEN

Prof. Dr. Taciser ONUK

Atatürk Kültür Merkezi Başkanı

Bilge Dergisi'nin 32. sayısında siz sevgili okuyucularla buluştuktan Atatürk Kültür Merkezi Başkanı olarak büyük bir mutluluk duymaktayım.

2002 yılının ilk üç ayının benim açımdan iki büyük önemi var. İlki 3 Ocak 2002 tarihinde atandığım Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı görevim. Bu görev, Ülkemiz ve Cumhuriyetimiz adına yapılacak işlere, atılacak yeni adımlara, Büyük Önder Atatürk'ün gösterdiği hedefler doğrultusunda görevlerimizi yerine getirmeye yeni bir hız kazandırmanın başlangıcı.

İkincisi, doğanın yeniden canlandığı, yeni bir hayatın başladığı 2002 yılı Nevruz kutlamaları dolayısıyla 'Diyarbakır' da olmak ve bu güzel günleri Diyarbakırlılarla paylaşmam.

Her ikisi de yeni bir hayatın başlangıcı oldu. Ne demisti büyük Önderimiz " Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mânâ çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir." Bu noktada Türk aydınına büyük görevler düşmektedir. İşte, Atatürk'ün gösterdiği çağdas Türkiye hedefi doğrultusunda, hem bir aydın olarak, hem de Atatürk Kültür Merkezi'nin ilk kadın başkanı olarak üzerime düşen görevi seve seve yapma konusunda arkadaşlarımla yola çıktım.

Bu güne kadar görev aldığım Gazi Üniversitesi'ndeki Öğretim Üyelikim yıllarında ve Türk kültürü, sanatı ve özellikle kadın eğitimi ve aileye yönelik yerel kalkınma projeleri nedeniyle ülkemizin en ücra köylerine kadar gerek güzelliklerimizi, gerekse sorunlarımızı saptama fırsatı buldum. Bu bağlamda Atatürk'ümüzün gösterdiği hedeflere ulaşabilmek, Türk kültürünü bilimsel yoldan araştırmak, bugün bulunduğumuz noktayı belirlemek için çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. Geleceğe daha sağlam adımlarla ve hızla ilerlemek kararlılığımızı 04. 02. 2002 tarihinde ziyaret ettiğimiz Anıtkabir'de Anıtkabir özel defterine yazdığımız şu cümlelerle ifade ettik. "Atatürk'ün adını taşıyan bir kurumda Atatürk'ün bir akademisyeni olarak başkanlık yapmanın onur ve sorumluluğu içinde; çağın gerektirdiği değerlere Atatürk'ün görüşleri doğrultusunda yaklaşmak, Türk kültürümü ulusal boyutlardan evrensel boyutlara taşımak temel ilke ve hedefimiz olacaktır."

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ve Başkanı olarak yoğun mesailer harcıyarak başladığımız işlerimize Nevruz 2002 kutlamalarıyla adım attık. 15-16 Mart 2002 tarihinde Diyarbakır'da, Diyarbakır Ulilığı ile işbirliği yaparak 11'i Türk Dünyası'ndan 12'si Türkiye'den olmak üzere 23 değerli bilim adamıyla "**Türk Dünyasında Nevruz U. Uluslar Arası Bilgi Şöleni**" ni gerçekleştirdik. Bu bilgi şöleninde Diyarbakır Ulilığı, Olağanüstü Hal Bölge Ulilığı ve Dicle Üniversitesi'nin yakın ilgilerini gördük. Basta Sayın Uliler olmak üzere tüm ilgililere buradan saygı ve sevgilerimizi yolluyoruz. 2002 yılı Nevruz etkinliklerimize Diyarbakır'dan sonra 18 Mart'ta Gaziantep ve Batman'da, 19 Mart'ta Kahramanmaraş'ta, 20 Mart'ta Mersin'de, 21 Mart'ta Sivas'ta konferanslar ve panellerle devam ettik. Ayrıca 18 Mart'ta TRT 2'de yoğun ilgi ile karşılanan bir Nevruz paneli düzenledik. "**Türk Kültüründe Nevruz U. Uluslar Arası Bilgi Şöleni**" bildiri kitabını yayınlama hazırlıklarına başladığımızı da siz okuyucularımıza bu satırlarla iletiyoruz.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı olarak diğer çalışmalarımızı da hızla sürdürüyoruz. 6- 7 Haziran 2002'de "**Kültür Hayatımızda Yerel Dergiler ve Yerel Dergi Yayıncılığı Bilgi Şöleni**" düzenleyeceğiz. Anadolu'daki yerel dergileri bu şölende buluşturacak, sorunlarını tartışacağız, 2002 yılının Kasım ayında "**Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü, Geleceği**" ni konuşacak, tartışacak, kültürümüzün nabzını tutup, kendimizi sorgulayarak, bugün bulunduğumuz durumun bir bakıma fotoğrafını çekeceğiz. Geleneksel olarak 4 yılda bir gerçekleştirdiğimiz Türk Kültürü Kongrelerinin beşincisini bu çerçevede düzenleyeceğiz. Bu konudaki hazırlıklarımız devam etmektedir. Büyük kongremizde tartışmalar sonunda ortaya çıkacak sonuç bildirilerinin çağdas Türkiye için büyük önem taşıyacağına inanıyoruz.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı olarak sürdürdüğümüz ve üzerinde önemle durduğumuz bir diğer çalışma da süreli yayınlarımız. Şu anda Atatürk Yüksek Kurumu Başkanı olan Prof. Dr. Sadık Tural'ın kurduğu ve Yayın Kurulu'nda bizleri yalnız bırakmadığı, **Bilge Dergisi**'nin; 32. sayısında, sizlerle olmanın kavancını taşıyorum. Her yıl olduğu gibi bu yıl da Bahar sayımız yine Nevruz'a ayrıldı. Atatürk Kültür Merkezi'nin kuruluşundan bu yana çıkmakta olan **Erdem Dergisi**imizin son üç sayısı ise Halk Kültürümüzü işliyor. Erdem Halk Kültürü Özel sayımızın yakında elinizde olacağını umuyorum. **Bilge** ve **Erdem** ailemizin yanına bir de "**Gerçek : Türk-Ermeni İncelemeleri**" dergilerimizi ekledik. Gerçek üç ayda bir yayınlanacak ve Ermeni meselesindeki gerçekleri bilimsel yoldan inceleyerek gün ışığına çıkaracak, çok önemli ve hassas konuları aydınlatacak.

Bu bağlamda Atatürk ilke ve devrimlerinin ışığında üzerimize aldığımız görev ve sorumluluk bilinciyle yürüyor ve bundan Atatürk Kültür Merkezi Başkanı, Türk aydını, Türk insanı olarak onur duyuyorum.

Yıllardan beri büyük bir özveriyle çalışan Atatürk Kültür Merkezi elemanlarına katılmanın ve katkıda bulunmanın, mutluluğunu yaşarken, Çağdas Türk Kültürünü ulusallıktan evrenselliğe taşıma cabalarımızı siz okuyucularımızla paylaşmak üzere gelecek sayılarda da buluşmayı diliyorum, saygı ve sevgiler sunuyorum.

Nevruz, Bahar Bayramında Yeniden Diriliş

Anahtar Kelimeler:

Nevruz, Bahar Bayramı, Mâni, Ergenekon, Halk Şiiri

Doc. Dr. Pakize AYTAC

Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

İnsanla tabiat arasındaki ilişkiler, bütün ilim dallarına, değişik açılardan konu olmuştur.

Tabiat bilimlerine duyulan ilgi, başlangıçta kozmolojik bir derinlik içinde, tabiatın bağrında gizli olan enerjinin metafizik boyutlarını araştırmak biçiminde gelişmiş ise de Rönesansla birlikte tabiat, semavî gerçekliğinin bir yansıması olmaktan çıkmış, dünyevî bir nitelik kazanmıştır.

Özgürlüğünü her mânâda ilân eden bu anlayış, dünyayı ele geçirmeye coğrafyada ve tabiat tarihinde yeni ufuklara dolu dizgin koşmaya başlamıştır.

“Tabiatın boyunduruğa vurulması felsefesine oturtulan bu görüş; tabiat üzerindeki hâkimiyetin artmasına sebep olmuş, ekonomik ve teknolojik alanlarda büyük ilerlemeler sağlamış “sınırsız bir güce sahip olmanın getirdiği sarhoşluk, zafer çılgınlıkları giderek inanılmaz bir hırs ve açgözlülükle çevre’ye daha fazla yüklenmeye başlamıştır.

Denizi, ormanı bütün tabiatı tahrip eden bu zihniyet, dağ doruklarına da tırmanmış, tabiatı ele geçirme arzusu, uzayda uçarak gökleri avucuna alma tutkusuna dönüşmüştür.

Kozmik düzenin dokusu üzerinde çevresini yarakarak ilerleyen bu ateş, giderek kendi kendini tehdit etmeye başlamış. Tabiatla işbirliği yapmak yerine, onunla çatışan Batı medeniyeti; insanla tabiat arasında sebep olduğu dengesizliği çok acı bir şekilde farkına varmıştır.

Bilimin özünde yatan yetersizlik kâinata, olup biten her şeyin bir mânâsı olduğu, kozmik alanın perdeliği veya ifşa ettiği yüksek düzeydeki gerçekliğin sembollerini kavramasında sıkıntı yaratmış “insanın” da “tabiat gibi değerini yitirmesine ve hatta varoluşunun tehlikeye girmesine sebep olmuştur.

Bilim ve teknolojinin değerini belirleyen merci insan olması gerekirken, üretilen şeyler insanın değerini belirleyen kıstaslar hâline dönüşmüş ve bu sonuç bireyi-toplumunu-evreni bir kaos ortamına itmiştir.

Artık insanlar, kurdukları şatoların kumlar üzerinde yükseldiğini; tabiatla insan arasında yaratılan dengesizliğin, tabiat karşısında kazanılan bütün zaferlerin insan hayatında inanılmaz bir pıhtılaşma ve tıkanıklık yarattığını görmektedir.

Tabiata aklın gözüyle bakan gözlerin bu tahribatına karşılık, tabiata kalbin gözüyle bakarak teselliyi onda bulanlar, tabiatın ruhunu dağıtıp havaya savurmaz, tam aksine, onu kendi içlerinde eritirler.

“Ferdin ferdiyetinden kurtulan ruhu, an gelir, içine karıştığı tabiatın eb’adını alır, onun azâmetine, onun derinliğine kâh bir martı olup denize dalarak, kâh rüzgar olup engine ulaşarak erişmeye çalışır”¹

Tabiattaki dengeyi kendi içinde yaşatmayı başaranlar, tabiatı insanın bir parçası, insan varlığının bir uzantısı gibi ele alırlar ve insanı tabiatın merkezi addederler.

Tabiatın derin anlamına nüfûz edebilmek, kendi varlığının kabuğunda yaşayan insanlar için mümkün değildir.

İnsanla tabiat arasında bütüncü bir kâinat görüşüne sahip olan bizim insanlık anlayışımız, kozmостaki ve tabiattaki düzenin nasıl bir bağış olduğunu çok iyi idrâk etmiş, “aşkın” olanın ve “tabiat” ötesinin peşine düşmüştür.

Tabiat dünyasına ışık tutan, bu insan, bütün âlemin kendisi içni yaratıldığının bilincinde kozmik eksenindeki yerini almıştır. Bu insanlık anlayışına göre , tabiat beşerî davranışın arka plânıdır.

İnsan tabiatı icabı kâinatın her yıl tazelenip, yeniden inşâ edilmesine iştirâk ederken kâinatı kendi aynasıyla görmekte, Batı Dünyası'nın tahrip anlayışı yerine bizim insanımız tabiatla bütünleşmeye çalışmaktadır.

Felsefe çevrelerinde yeni tartışılan ekosofi (ekosophie) ve (kosmosophie) kosmosofi² kavramları insanları çevre bilgeliği"-dünya bilgeliği" adı altında tabiata farklı gözlerle bakmaya davet etmektedir. Oysa bizde, bu mânâda bir tabiat anlayışı mitolojik dönemlerde bile mevcût idi.

"Tabiattan doğan mitoloji, gökyüzünün derinliği yıldızların parlaklığı, denizlerin enginliği, fırtınalar, boralar, kasırgalar..... insanı korkutan, düşündürten, sevindiren, güldüren dünya azap ve nimetleri³ ile gizemli, şifreli labirentlerinde tabiat üstü varlıkların yaşama nasıl yansıdığını izâh ediyordu. Kültürümüzün mitolojik döneminde ilk "insanın dokuz dallı bir ağacın altında yaratıldığına inanılıyor ve Tanrı'nın insanla muhatap olduğu ilk yer dokuz dallı bir ağaç olarak gösteriliyordu."⁴

Kültür kodlarımızda "başun ala bakar olsam başsuz ağaç; dibün ala baka olsam düpsüz ağaç" temir dalları göğe cennette, kökü yere şeytana uzanan "temir kavak", "temir terek", "hayat ağacı" gibi semboller insan-tabiat ilgisini ortaya koyan örneklerdi.

"Gölgelice kaba ağaçlara", karşı yatan kara dağlara", sulara, kutsallık atfeden Dede Korkut, ağacın kesilmesiyle, Tanrı'nın Oğuz ilinden çekilmesini aynı eksende mütalâa ediyordu.

Göçebe bir hayat yaşayan orta Asya Türkleri'ne göre tabiat tanrısal bir öze sahipti. Dolayısıyla doğaya karşı hem bir korku hem de inançları gereği, dinsel bir saygıyla asla yıkıcı olmadılar. Şamanist yer-su kültürü oluşturan, ağaç, ırmak, göl, dağ ve bazı hayvanlar hepsi kutsal doğa elemanlarıdır. Her birine ayrı ayrı Tanrı niteliği verilerek ibadet edilirdi. Örneğin, yaratıcı, bereket ve refah sağlayıcı dişi ruhlar zümresine ayısıt denirdi. Yeryüzündeki timsalle-

rinin kuğu kuşları olduğuna inanılan bu tanrıların, bir kısmı insan yavrularını ve kadınları, bir kısmı da hayvan yavrularıyla dişi hayvanları korurlardı. İnsanları koruyan ayısıtlar yeryüzünde hayvanları koruyan ayısıtlar ise kış günlerinde güneşin doğduğu yerde bulunurlardı.⁵

Onlara göre, bütün dünya ruhlarla doludur. Dağlar, göller, ırmaklar (yer-su) hep canlı nesnelere. Takdis ettikleri Alaş, Tannau Hangay, Altay Dağları, Abakan Kem Bey, Sütgöl ırmak ve gölleri yalnız coğrafi isimler değil, aynı zamanda konuşan, duyan evlenen çoluk çocuk sahibi olan varlıklardır. Bir şamanistin dağlardan ve ırmaklardan bahseden konuşmasını dinlerken, bunun gözle görülen dağlardan ve sulardan mı, yoksa bu coğrafi isimleri taşıyan insanoğullarından mı bahsettiğini anlamak güçtür. Ruh bizzat dağdır, dağ bizzat ruhtur.⁶

Zamanla toplumsal kültürel hayatta yaşanan evrime paralel olarak tabiata olan bakış da farklılaştı, avcılıktan yerleşik düzene geçen Türk boyları, avcılıkla geçinirken yaratıcı bir ruhun barınağı olarak gördükleri ormana, yerleşik düzene geçişten sonra kötü ruhların ülkesi anlamını yüklediler. Ancak, inançların değişime uğramakla birlikte, tamamen yok olduğunu söylemeyiz. Nitekim kayın ağacının bütün zamanlar boyunca kutsallığını koruması bunun bir göstergesidir. İslâmiyetin kabulüyle ortaya çıkan kültürel ve dinî değişim, tabiata yeni mânâ kazandırdı. İslâm inancı, tabiatı soyut Tanrı düşüncesiyle kuşatarak maddî kişiliğini değil, onu yaratan Tanrı'nın varlığını kutsal saydı.⁷ Böylece Türkler yerleşik hayata geçtikten ve İslâmiyeti kabul ettikten sonra, tabiat duydukları şekli Tanrısallığın yerine onu yaratan soyut bir yaratıcı varlığı öne çıkardılar.

"İnsan zekâ ve muhayyilesinin ilk, ilham kaynağı ilk kudret menbaı"⁸ olan tabiatın mitolojiyle olan bu bağı, Nevruz olaylarındaki tabaklaşmayı izâhta bize yardımcı olabilir.

Ergenekon'dan başlayarak günümüze kadar Nevruz kutlamalarındaki ritüeller incelendiğinde orijini ne olursa olsun, her dönemde yeni anlamlar,

yeni işlevler yüklense de bir yeniden dirilişin yeni-
den hayat buluşun, yeni bir duyuş tarzının aynı ek-
sende buluştuğunu görürüz.

“Beşbin yıldan beri Doğu dünyasında bilin-
mekte, Orta Asya Türklüğünün bayramı olarak” kut-
lamakta⁹ olan Nevruz’un, insanı kosmosa taşıması
ve onunla birleşmesi, sevincin kaynaşmanın, sevgi-
nin günü olması gerekirken, tabiatı kucaklamayı be-
ceremeyenlerin elinde; insanı ve toplumu bölüp par-
çalamaya, insanı dar kalıpların içinde tüketmeye yö-
nelişin günü haline dönüştürülmesi düşündürücüdür.

Oysa, insanı var eden fiillerin özü sevgiye da-
yanır. Sevgi herşeyin kaynağıdır. İnsan sevgi ile ide-
al değer özüne ulaşabilir.

Kültür dünyamızdaki tabiat anlayışını destan-
da, masalda, efsanede, fıkrada ata sözünde, mânide
bilmeceye ele aldığımızda inanıyoruz ki, tabiat; çe-
şitli ruh hâletlerin edebî, felsefî sosyal cereyanların
perspektifinden geçerek değerlendirildiğinde Nevruz
kutlamalarının mânâ ve öneminin artması mümkün
olacaktır.

Edebiyatımızın iki damarı olan divan ve halk
edebiyatlarında tabiat nasıl ele alınmıştır? Bunu be-
lirlediğimiz zaman nevrüz kavramının sıradan bir ri-
tüel olmaması; tabiat-insan ilgisini yeniden düşün-
memize fırsat vermesi bakımından önemli bir gün
olarak kutlanacaktır.

Divan şâiri tabiatı; Bir mutasavvıfın gözü ile
görür. Her varlık, kul olan vücud-î mutlakın bir te-
cellisidir. Hassasiyet ve muhayyilesini tabiatı tâbi
kılmaz, şiirini yalnız ona râmetmez, tabiatı kendi fel-
sesesine, kendi dünya görüşüne bağlar ve onu mu-
hayyilesinin bir bahçesi hâline getirir.

Ancak, bu tasvirler hiçbir zaman durgun, statik
manzaralar değildir. Semâ gibi vahdaniyete yönel-
miş bir hareket, daimi bir devir vardır.

Şairin nazarı,tabiatın muayyen bir köşesine
çevrilip kalmaz. Tasvir ettiği tabiat parça-tabiat de-
ğil, toptan tabiattır.¹⁰

“Her zerrede bir nur, her katrede bir zuhur” ol-
duğunu ifade eden bir kültür, çiçeğin nebatî sesinde,
nebatî şuurundaki simetri ve derinliği “Gül ve Nev-
ruz” adıyla kaleme alman mesnevilerinde dile getir-
miştir.

Halk edebiyâtında ise, hemen bütün mahsülle-
rine sinen bir tabiat büyüğü, tabiattan kopardığı renk-
ler ve şekillerle dış âlemi somut semboller kullana-
rak hayata geçirir.

Divan edebiyâtının mücerret gülüne karşı deste
deste karanfiller, feslegenler, servi ağaçları, çınar
ağaçları, çağıldayıp coşan ırmaklar tabiatı bütün can-
lılığıyla dile getirir.

Halk şâirinin gönlü tabiatla haşrolmuştur. yıl-
dızlar, pınarlar, çiçekler, muayyen bir dünya görüşü-
nün sembolleri olmaktan çıkmış, tabiattaki parlaklık-
ları, serinlikleri ve korkularıyla somut semboller şe-
killer hayatı süslemiştir.

*Seher yıldızı gibi
Dikilmiş gözüm sana*

veya;

*Gör felek bana neyledi
Sarp kayadan yol eyledi*

Ercişli Emrah

Beyitlerinde görüldüğü gibi

İnsan ruhuna hiçbir hendeseye sığmaya buutlar
veren tabiat, halk şâirinin diline;

*Dosta doğru gider yollarım olsa,
Bülbül gibi şakar dillerim olsa,
Kayık oynatacak göllerim olsa,
İçi dolu ördek inen, kaz inen*

(Karacaoğlan)

mısralarıyla girer

Halk şâiri tabiatı insanlaştırmak yerine kendini
tabiatlaştırır.

*Yine geldi evvel bahar günleri,
Yüce dağlar yol olduğu zamandır;
Yalvaruben Hakk'a niyaz ettiğim,
Bülbül güle kul olduğu zamandır*

(Kul Mustafa)

Halk şiirinde bahar, tabiatın bayramıdır.

*Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini boğarken
Cennet dense sana yakışır dağlar!*

Mısralarında, tabiatın temâşa edilmişindeki sadeliği hissetmemek mümkün değildir.

Tabiatla bütünleşmek fikri, insanı kuşla, çiçekle suyla hasbîhâlini son derece tabii çizgilerle tablolaştırır.

*Severim, nerde olsa sularla dertleşmeyi;
Pınara dert anlatır söyletirim çeşmeyi
Bir su başında geçsin, râzıyım, günüm gecem;
Sularla konuşmayı bana öğretmiş Kerem.*

Tabiatı bir sığınak gibi gören, ruhu sıkıldığında teselliyi tabiatta arayan tabiata ait varlıklarla dertleşip onunla bütünleşen tabiata duygularının penceresinden bakan bir anlayışın hayal zenginliği mısralara siner:

*Zamanla başkalaşan ruhum sanki bir masal...
Tek başıma bir hiçim, tabiatla her şeyim:
Benim yapraksız ağaç, benim çiçek veren dal
Yeryüzünde yanardağ, gökyüzünde şimşegim!¹¹*

Kâinatı, Rabb'in bedeni olarak düşünen ölümü onun kucağına sığınmak şeklinde değerlendiren kültür dünyamız; Veysel'in şiirlerine yansırken, şuuru muza bir bıçak gibi saplanmaktadır.

*Nerde gençlikteki geçen çağlarım
Sustu bülbül gazel döktü bağlarım*

Veya;

*Aslıma karışıp toprak olunca
Çiçek olur mezarımı süslerim.*

diyen şâir, iki dünyayı bir ufukta "çiçek" sembolüyle birleştirirken göz kamaştırır.

Gurbetin şifâsını tabiatla arayan Halk şâiri soyut sembollere de baş vurur. Tanrı'nın kâinatta tecelli ettiği fikri; "görünüş" duyularla idrâk olunan "dünya" güzelliğinin esasını teşkil eder. Somut varlıkta kendini hissettiren gizli "mânâ" dış âleme dikkat ve sevgi ile bakmamızı sağlar.

Allah'ın tecellisin insanda, muhabbette, tabiatla arayan Âşık Veysel; insanla Tanrı arasındaki ilgili derin mânâlı bir benzetme ile anlatıyor; Tanrı bir ağaç, insan ise o ağacın dalında bir yapraktır. Kâinat ve insan bir meyvadır ve Tanrı onun çekirdeğidir.

*Veysel'i söyleten sen oldun mutlak
Geçer daldan dala yorulur ahmak
Sen ağaç misali biz dalda yaprak
Meyva çekirdeksin sen varsın orda*

Benzer duygular, Pir Sultan'ın mısralarına; derinlikte yansır. Cümle eşya konar kudret balına

(Himmeti erince Nevruz Sultanın). Nevruz'un doğuş mantığında; meydanların şen, gönüllerin rûşen oluşu yatar. Baharın, dirilişi temsil eden gücü;

"Oldı İsa gibi rûh-ı musavver nevrüz" mısraındaki ifadeyle; "bir nefesle yeşillik ölmüş iken hayat verdi sanki Nevruz İsa gibi bir cisimlenmiş rûh oldu"

Tabiatın değeri üzerinde söylenecek daha çok sözümüz var. Hiç şüphesiz değere gerçek anlamını veren insan varlığıdır. İnsanla ilişkin evrensel değerler sevgi, dayanışma ve birlik ortamı içinde geliştirilebilir.

"Mânilerde bütün duygular ya bir dağ başından, ya bir dere boyundan ya burçak tarlasından yükselir. Mânilerin ilk mısra, ihlamın tecellisi, ya bir kuş civıltısı, yahut bir rüzgâr veya su sesidir. Meçhul halk şâiri, sanki tabiat kıblesine teveccüh etmeden bir dua olan şiirini söyleyemiyor gibidir.¹³

*Ay doğar ağaçlara,
Şavkı vurur taşları;
Ben yârimi sorarım
Gökte uçan kuşları*

*Ay doğar ahımdan
Gün doğar nigâhımdan;
Ay titrer, bulut ağlar
İkimizin ahından*

*Su gelir akar gider
Yar gelir bakar gider
Yarin bakışı şahin
Canımı yakar gider*

*Bu bağlar ulu bağlar
Meyvası sulu bağlar
Yar aklıma düşende
Gök gürler, bulut ağlar.*

“Halk bilmecelerinde “sarahati ibhâmâ, kozmosu kaosa” döndüren zeka¹⁴ eşyâya bir dördüncü boyut ekler,

*Kırmızı ağaç üstünde
Ak güvercin¹⁵*

benzetilişi, tabiat-insan ilgisine ait bir çok bilimceden birisidir.

Halk edebiyatının bütün alanlarında yer alan tabiatın gerek sembolik ve gerekse ontolojik gerçekliği, insanın tabiatla barış ve uyum içinde yaşamasını sağlayacak, tabiatı yeniden keşfetmemize vesile olacak malzeme ile doludur.

Yeni yıl kabul edilen bugünün, tabiatı ve insanı sorumsuzca tüketen zihniyetlere karşı kâinatı tazeliyip yeniden inşâ günü ilân edilmesini dileriz. İnsanların gönül dünyalarında yeni dirilişlere imza atılmasını isteriz. Sevgiyle dolan yürekler yok etme güdüsüne açılmaz. Sevgi kurumuş fidanları yeşetir, ormana çevirir.

Bu sevgi selinin akması bilinçli bir eğitim ve kültür politikası ile sağlanabilir.

Sözlerimi yorum yapmadan iki güzel şiir parçasıyla bitirmek istiyorum.

*Geçtiği yerler onun yatağını çevirse,
Ovalarda bellerde bin türlü şekle girse
Yine akar suların, tek hedefi denizdir!...
bağlarda bahçelerde senin heykelin gi,i
Süslenmiş ayrı ayrı fidanlar gelin gibi
Her dalda: “Gel, kopar!” diye bir gonca ses verir;
Her gonca bir kanatlı çocuk meyli gösterir...
Gönlüm kıyar mı dalları gülsüz bırakmaya
Hicran çeken göğüslere bir, gonca takmaya?
Bir gül, çelenge düştüğü gün bir cenâzedir.¹⁶*

NOTLAR

1. S.E. Siyavuşgil, *Türk Halk Şiirinde Tabiat. İst. 1943, s. 168.*
2. İbrahim Özdemir, *Çevre-Ahlâk İlişkisi. Felsefe Dînyası, Kış 1994, sayı 14, s. 21.*
3. S.E. Siyavuşgil, a.g.m., s. 10.
4. A. İnan, *Tarihte Bugün Şamanizm, Ankara 1972, s. 21 (Kur'an-ı Kerim, de ağaçlara kâsem edilir. (Tin.s).*
5. Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1972, s. 37.*
6. *A.g.e.*, s. 50-51.
7. *A.g.e.*, s.54.
8. Sabri Esat Siyavuşgil, *Türk Halk Şiirinde Tabiat, İstanbul, 1943, s. 5.*
9. Prof. Dr. Süheyl Ünver, “Bugün Nevruz”, *Haber Gazetesi*. 21 Mart 1967. s. 2
10. S.E. Siyavuşgil, a.g.m., s. 16.
11. Faruk Nâfiz Çamlıbel, *Bir Ömür Böyle Geçti*. s. 230.
12. S. E. Siyavuşgil, a.g.m. s. 16.
13. Sabri Esat Siyavuşgil, a.g.m, s. 21.
14. S.E.S, a.g.m., s. 12.
15. Prof. Dr. Amil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *Türk Bilmeceleri Hazinesi, İst. 1979, s. 192.*
16. Faruk Nâfiz Çamlıbel, *Bir Ömür Böyle Geçti*, s. 230.

Türk Halklarında Nevruz Sofrası

Anahtar Kelimeler:

Türk Halkları, Nevruz, Bayram, Gelenek

Vüsale İSMAIL

Aktaran : Seyfettin ALTAYLI

Bayramlar, insanları birleştiren ve bütünleştiren, bir araya getirdiği millete bütün zorlukları, dertleri unutturup, onları Tanrı'nın kendilerine hediye ettiği güzelliklere, sevince, mutluluğa kavuşturan günlerdir.

Tanrı'nın uyuyan tabiatı uyandırması ancak yaratıcıya has olan bir kudrettir. Baharın gelişi, Türk halkları arasında tarih boyunca çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır. Türkler, yaşadıkları coğrafya neresi olursa olsun orada Nevruz Bayramını çeşitli adlar altında çok küçük farklılıklarla kutluyorlar. Nevruz (Ergenekon) Bayramı onların ortak bayramıdır. Her şölenin, her düğünün, her bayramın kendine has bir güzelliği ve kendine ait bir sofrası vardır. Nevruz sofrasının diğer bütün şölenlerin sofrasının şahı olduğunu gelin kabul edelim. Onun kendine has özellikleri, kuralları, sevilerek yenilen özel yemekleri vardır. Çeşitli bölgelerin bayram sofraları arasındaki farklar, her bölgenin kendine has ekonomik durumu, coğrafyası, yetiştirdiği ürünler, mutfak kültüründe en gözde kabul edilen yemek türleri ile ilgilidir. Yüzyıllarca yan yana yaşadığımız komşu milletlerin de belirli gelenek ve görenekleri de bizim kültürümüze etki etmiştir, bunu inkâr edemeyiz. Ancak bu farklılıklar sadece gıda maddelerine yüklenmiş anlamı değiştirememiştir. Bolluk, bereket ve yeşillik, insanın takâtini kesen kıştan kurtulan organizmaya güç vererek, ona baharın ve yazın ekim ve biçim işiyle veya hayvancılıkla uğraşma takâtini kazandırma amacını ortadan kaldıramamıştır.

Nevruz Bayramı'ndan bahseden yazılarda bayram sofrası tasvir ediliyor; ancak onun tıbbî yönüne hiç dokunulmamıştır. Yüzyıllardır Nevruz sofrasını süsleyen yemeklerimizin sıralanmasının tıbbî ve ilmi önemi vardır. Bu sıralanma da tarihî tecrübelerin ve deneylerin başarılı sonucu olarak kabul edilmelidir.

Sofrada "S" harfi ile başlayan 7 çeşit yemek oluyor. Araştırdığım kaynaklarda "S" harfinin İran'da bir zamanlar hâkim olmuş Sasaniler hanedanı (224-652) ile ilgili olduğunu sadece birisi konu edinmiş ve sofrada yer tutan yemeklerin ekseriyetinin adının Farsça olduğu vurgulanmıştır¹. Ancak ileri sürülen çeşitli fikirlere rağmen kimse Nevruz'un Türk bayramı olduğunu inkâr edemiyor ve komşu kültürlerin Türk'lere ait kültür unsurlarını benimseyerek onu kendinin malı yaptığı kanaatini uyandırıyor.

Orta Asya, Altay ve Sibiry Türkleri'nin sebze ve et yemeklerinden oluşan bayram sofrasını açmasının Azerbaycan ve Türkiye Türkleri'nde bu sofrada "7 S" geleneğinin daha güçlü olacağı kanaatine vardım. Kazaklar, Navruz Köje (köpköje) denen, at veya koyun kellesi, et, süt, havuç vs'den oluşan bir yemek yaparlar. Onların düşüncesine göre yemeğe konan hayvan kellesi, et kış yemeklerinin, süt, sebze vs. de bahar (yaz) yemeklerinin sembolüdür. Böylelikle bahar ve kış eşitleniyor ve her biri bütünü bir parçasını oluşturuyor. Navruz köjenin içindeki at kellesi sofraya oturanların en yaşlısının önüne konur. Aksakal olan şahıs bu etten tattıktan sonra büyüklük sırasına göre diğerlerine verir. Bölüştürülen göz, kulak, dil vs. unsurlarının her birinin sembolik anlamı vardır. Aksakal onları paylarken, "Kazağın gözü o1", "yurdun dili ol" vs. ifadelerini de kullanır².

Eski İran'da yeşilliği oluşturacak tohumları 7 (kutsal melek) veya 12 (kutsal burç) işareti olarak aynı sayıdaki tabaklara korlardı. Bunların hangisi güzel yeşerirse, o tohumun yeni yılda daha verimli olacağına inanırlardı. Sivas bölgesinde "padişahın atlarının çayıra bırakıldığı" bu günde sofraya "S" harfi ile başlayan sadece sebze yemekleri dizilir ve herkes beyaz elbiseler giyinirdi³.

Nevruz'da beyaz elbise giyinme geleneği Kazakistan Türkleri arasında da yaşamaktadır. Bazı bölgelerde 7 çeşit erzak karıştırılarak bir yemek hazırlarlar, bazılarında ise bu 7 tür sadece sofraya konur. Durumu iyi olmayan aileler bu rakamı 3'e indiriyorlar. Kırgızlarda semeni helvasına Nooruz köcö deniyor ve buğdaydan başka 6 tür yiyecek karıştırılarak 7 sayısı tamamlanır. Kırgızlar bu bahar yemeğini hazırlamak için gereken 7 erzakı 7 evden alırlar. İnanca göre bu durum yemeğe kutsal bir anlam kazandır-

maktadır . Kars ve İğdir yöresinde ise Mart ayının 19'undan 20. gününe geçen geceye "Yedi levin" (yedi tür) adı verilmektedir .

Şimdi sofrada bulunan 7 çeşit yiyeceğe bir göz atalım: Sebze, semeni (helvası=bir tür keşkek), iğde, sirke, sumak, elma, sarımsak, süt, su, salep, safran, balık ve sikke (para). Bu yiyecekleri tıbbi yönden şu şekilde grup laştırab iliriz ⁴ :

1-Baharın başında vitaminsiz, mineralsiz kalmış, zayıflamış, bu sebeple bahar ve yazın oluşabilecek enfeksiyon hastalıklarına yakalanma ihtimali fazla olan organizmaya semeni helvası, soğan, sarımsak, pirinç, iğde, salep, buğday , yardım edici ve koruyucu etki yapıyor .

2-Bayram psikolojisi oluşturan, sevinç ve mutluluk getiren, sumak, iğde, elma gibi ürünler müspet duyguların ortaya çıkmasını sağlıyor .

3-Bayram sofrasında alınan son derece yağlı, tatlı besinlerden dolayı tansiyon ve kolesterolün oranını sumak, sarımsak vs. tanzim ediyor.

Gıda maddelerini sembolleştirme⁵ yönünden gruplara ayırılım:

1-Sirke, sebze, semeni helvası, süt bereket, bolluk ve yeşillik sembolüdür.

2-Sumak, iğde, balık, elma ve yumurta ise üreme ve çoğalma sembolüdür .

3-Semeni helvası, sumak ve sarımsak sağlıklı ilgili sembollerdir . Burada sütün anlamına özel olarak dokunmak istiyorum. Alevi toplumunda "Kırklar Bayramı" olarak kutlanan Nevruz Bayramı'nda belirli törenlerden sonra ortaya kaynatılmış ve dua okunmuş, etrafına bahar çiçekleri dizilmiş süt getirilir . Geleneğe göre bu süttten bir kadeh içenin kesinlikle yeni yılda "yenilenmiş, arınmış, saflaşmış" olduğuna inanılır⁶.

Nevruz sofrasında yer tutan iki yemeğin adı özel olarak anılmaktadır. Birisi Novruz köjö, diğeri ise **semeni helvası** veya sümelektir. Çeşitli yerlerde bu yemeklerle içindekiler bazen aynileşir, bazen de farklılaşır; ancak belirli şeyler çeşitli olsa da tanzim edilirler. Kırgızlar köcönün ilk defa kendilerinde pişirildiğini böyle bir rivayete dayarlar: "Eskilerde bir yıl kış mevsimi uzun sürmüş ve baharın gelmesi ge-

cikmiş. Fakir bir ailenin de toprağa ekecek tohumlardan başka azığı kalmamış. Çaresizlikten dolayı tohumları kaynatarak pişirmiş ve yemiş. Bahara çıkılmış ve o yıl ürün son derece bol ve bereketli olmuş. O devirden sonra Kırgızlar her yıl Nooruz gecesini köcö bayramına çevirmişler⁷. Adı Çinliler tarafından Tiyen-şan olarak değiştirilmiş Tanrı Dağlarında bu yemeğe çeşitli tohumlardan ilave olarak et de konur.

Bizlere daha âşına olan semeni helvasının tarihi çok eskilere, aynen bayramda olduğu gibi A vesta 'ya, Zerdüştlüğe bağlanıyor . Ömek olarak, kadim Azerbaycan topraklarının bir parçası olan Urmiye gölünün güneyinde yapılan arkeolojik kazılarda bulunan altın kasenin üzerinde Ahura Mazda'yı karşılayan, elinde kadeh tutan bir kahin tasvir edilmiştir. Avesta'ya göre bu kadehin içinde **Hom homa** adlı içki varmış. Bu içki insanı sarhoş eden ve kutsal sayılan bir içkidir. Cemşid'in bağındaki bir bitkinin ezilmesi ve öğütülmesiyle hazırlanmış. Son devir araştırmacıları bunun Azerbaycan'da yeni yıl geldiği zaman (Ergenekon veya Nevruz Bayramı zamanı) yeşertildikten sonra ezilerek hazırlanan **Sem semeni** (semeni helvası) olduğunu kesin olarak ispat etmişlerdir. Kadim Hindular homa adlı içkiye soma demişler. Hom, som, sem kelimelerinin de aynı anlamı taşıma ihtimali vardır. Günümüzde de en becerikli ellerin hazırladığı semeni helvasının rengi A vesta'da yazıldığı gibi kırmızımsı sarı renkte olur⁸.

Sümeleğin (semeni) hazırlanmasını hanımlarımızın bilmesinden dolayı bunun sadece tıbbi yönünü kısaca belirtmek istiyorum. Hem köcönün, hem semeni helvasının içinde tahıllar ve baklagiller familyasına ait olan bitkiler yer tutmaktadır. Bunların bileşimini araştırırsak genelinde albümin, glikoz, yağ ve minerallerle birlikte B, F , pp , E grubu vitaminlerinin olduğunu görürüz. Bu vitaminlerin de neye yaradığına bir daha bakalım:

1- B vitamini sinir sisteminin koruyucusudur .

2- F vitamini antiskleroz etkiye maliktir .

3-PP vitamini vücudumuzun en uç bölgelerine giden kan damarlarının faaliyetini düzenler .

4-E vitamini strese karşı etkilidir, cinsi alanın baharın başlarındaki seviyesini düzenler.

Bunları belirttikten sonra bu bileşimde A, C, D gibi diğer vitaminlerin olmadığını söyleyebilirsiniz; ancak sofraya konulan 7 tür yiyecekte bunların tamamı vardır.

Şu neticeye varıyoruz: Nevruz yemekleri bahar (kadim Türk literatüründe bu mevsimin adı yaz'dır "aktaranın notu") mevsiminde hem ekonomik, coğrafî, iklim yönünden, hem de sağlık bakımından ve de anlam bakımından sanki önceden düşünülerek seçilmiştir.

Türklerde sofraya geleneği büyük bir tarihî birikime maliktir. Türk mutfağında öyle yemekler vardır ki, binlerce yıl evvel ulu atalarımızın sofrasında yer tutmuş ve hiç bozulmadan gelip günümüze kadar çıkmıştır.

Yaz (bahar) bayramı Türk boylarında çeşitli adlarla anılır . Kazakların bu güne verdikleri **Ulusun Ulu Günü** adı bize göre son derece isabetle seçilmiş bir isimdir. Bu isimden hareket ederek hepimizin Nevruz-Ergenekon bayramını kutluyorum. Ulusumuzun **Ulu Günü** kutlu olsun.

NOTLAR

1. AZİMİ, H., "Nevruz Töreni ve Azerbaycanlılar Arasında İcra Olunması," **III UBŞ Bildirileri-1999**, Elazığ.
2. ÇINAR, Ali Abbas, "Kazak Türklerinde Nevruz", **III UBŞ Bildirileri-1999**, Elazığ.
3. ÖZEN, K., **Sivas Yöresinde Baharı Karşılama Törenleri/Bahar Bayramı**, UNS bildirileri-2000, Ankara.
4. Demirov, İ.A., Şükürov, C.Z., **Azerbaycanın Meyve ve Terevez Bitkilerinin Mülalice Ehemiyeti**, Bakı, 1990; Qedimov, Ş., **Şefa Ensiklopediyası**, Bakı, 1997.
5. Hekimov, M. Oğuz, **Terekeme Xalq Merasimləri ve Meydan Tamaşaları**, Bakı, 1997.
6. Görkem, İ., "Alevi ve Bektaşî Geleneğinde Nevruz Törenleri", **UNS bildirileri-2000**, Ankara.
7. Kırtbaşev, K., "Nevruz ve Yılname", **III UBŞ bildirileri-1999**, Elazığ.
8. Aliyeva, K., "Hah ve Diğer El Sanatlarında Nevruzun Belirtileri", **III UBŞ Bildirileri-1999**, Elazığ.

“Eski yıl üzüldün gidisen
Tarihi yazıldın gidisen
Çokların ağladıp güldürdün
Özün yoruldun gidisen”,

Türk Dünyası

Entegrasyonu :

Sorunlar ve Çıkış Yolları

Anahtar Kelimeler:

Türk Dünyası, Entegrasyon, Avrasya, BDT

Nurgali İUSİPBAY

Ahmet Yesevî Türk Kazak Üniversitesi
Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Türk Dünyası entegrasyonundan söz etmeden önce, konuyu aydınlatmak için ilk önce Türk Dünyasını lokomotifleri haline gelen ülkeler şu sorulara cevap vermelidir: Türk Dünyası'nın entegrasyonu istenildiği derecede gelişmekte midir? Amaçlanan noktaya gelip bundan semereler alınmış mıdır? "Hayır" ise neden? Sorunlar varsa çözüm yolları aranmalıdır. Bu sorulara cevap vermekle sorunları ortaya çıkarabiliriz ve bu doğrultuda çözüm yollarını ararız. Sorulara cevap ve sorunlara çözüm yollarını bulmamız için de Türk Dünyası'nda ve komşularında son zamanlardaki gelişmeleri tahlil etmemiz, mevzuları eleştirmemiz ve sonuçlar çıkarmamız gerekir.

Türk Dünyası, jeopolitik yapısıyla Avrasya'yla iç içe organik bağlı olup günümüzde Z. Brzezinski'nin deyişiyle "Büyük Satranç Tahtası" haline gelmiştir¹. Son on yılda Türk Dünyası'nın kalp atışları SSCB düzeni yıkıldıktan ve politik, ekonomik, jeopolitik vs. alanlarda "hızla atmaya" başlamıştır SSCB yıkıldıktan sonra yeni BDT devletleri ortaya çıktıktan sonra ekonomik, politik, sosyo-kültürel alanlarda geçici sürece girmiştir. BDT Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığa kavuşması BDT dışındaki Türk Cumhuriyetleri (Türkiye Cumhuriyeti, KKTC)

ve toplulukları için de yeni ufuklar halini aşip yeni stratejileri üretmeye zorlamıştır². Yaşamakta olan sorunları gidermek amacıyla BDT devletlerin temsilci liderleri kendi aralarında 1993 tarihinde Moskova'da toplanıp "Ekonomik Birlik" anlaşmasını imzalamıştır³. Bu toplantıda birçok anlaşmalar yapılsa da devam eden süreç içerisinde eksiklik ve verimsizlik göstermeye başlamıştır. Bu sorunları gidermek amacıyla hemen bir sene sonra Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev Moskova'ya ziyaretinde (29 Mart 1994) BDT devletleri için yeni ortak kalkınma programını ("Avrasya Entegrasyonu") ortaya atmıştır⁴. Bu kalkınma programına tüm BDT devletleri de katılmış ve desteklemiştir. Zira bu program Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik kalkınması için oldukça önemli olup entegrasyonun postulatı olarak değerlendirilmiştir.

Ancak bu dönemde egemenliğine kavuşan Avrasya Türk Cumhuriyetlerinde somut bir şekilde fikir babası Soljenitsin olan "Slav Birliği" sosyo-politik kılıcını göstermeye başlamıştır⁵. Öte yandan da bu eğilimle paralel olarak Türk Cumhuriyetleri de kendi aralarında birçok anlaşmalara imza atmıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in ortaya attığı bu program rasyonel üstünlük kazanarak gerek Slav gerek Türk Dünyası'nın diyalog içerisinde ekonomik, kültürel, bilimsel vs. açıdan kaynaşarak entegrasyona varılmasında katalizör fonksiyonunu yerine getirmiştir⁶.

Türk Dünyasını Avrasya gerçeğinden BDT şartlarından ayrı değerlendirmek realiteden uzak bilimsel yanlışlık olur. Avrasya'da ve dünyada Türk Dünyası ve gerek ekonomik gerek politik gerek coğrafi açıdan stratejik önem taşımaktadır⁷. Bu nedenden dolayı entegrasyon tüm alanlarında geliştiği takdirde teorik açıdan toplumun sosyo-kültürel gelişmesini sağlamalı. Bu teorinin ispatı olarak günümüzde her alanda ABD Kanada'yla ve ekonomik seviyesi mukayesen düşük olsa da Meksika ile sıkı işbirliğini yapmakta olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Asya ve Latin Amerika'sı da bu yolu rehber tutunmaktadır. Bir diğer çarpıcı örnek bugünlerde ortak para birimine geçmekte olan AB'ni de zikredebiliriz⁸.

Türk Dünyası entegrasyonu ekonomik esaslara dayalı olup entegrasyona katılan devletlerin egemenliğini korumakla gerçekleşir. Ayrıca entegrasyon sadece ekonomik açıdan sınırlı kalmayıp gelecekte politik birlik haline almalıdır. Türk Dünyası'nın gelecekteki somut entegrasyonunun oluşturacak bu postulatları günümüzde hem Orta Asya ve Avrasya entegrasyonu izlemektedir.

Bu doğrultuda son zamanlarda Rusya, Belorusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan gibi ülkelerin ortak imzaladığı gümrük anlaşmasını değerlendirmeye alırsak, onun Avrasya birliğine ve Türk Dünyasının entegrasyonuna atılan ilk ve önemli adım olduğunu söylemek gerekir. Bu ise ikili ilişkiler ve entegrasyonun ana mekanizmasını oluşturur.

Her ekonomik-politik "birliğin" ana çekirdeğini entegrasyon faktörü oluşturur. Örneğin, AB ilk başta ortak pazarı esas alarak hayata geçmiş ve sonunda "Avrupa Standartlarını" dünyaya getirmiştir. Bu standart günümüzde entegrasyon konusunda Avrupa Standardını da beraberinde getirmektedir. Günümüzde ise AB, Europarlament ve Batı Avrupa Birliği, Askeri-politik entegrasyonun organı haline gelebilmiştir. Bu örneği dikkate alırsak Türk Dünyası Entegrasyonunun ana çekirdeğini jeopolitik açıdan "merkez devlet" olan Kazakistan üstlenmelidir. İşte bu tez Türk Dünyasının ekonomik entegrasyonunun(ilk) esası olur.

Türk Dünyası entegrasyonu istenilen yüksek seviyeye gelebilir, eğer ki, Türk Dünyasının lokomotifleri konumundaki ülkeler, entegrasyondan büyük çapta faydalanıp semerelerini almakta olan devletlerin tecrübesinden gereken payı alırsa. Örneğin, AB bugünkü durumuna 40 sene sonra gelebilmiştir. Bu konuda tecrübeyi alınmalıdır. Türk Dünyası için entegrasyonu geliştirmek için ülkelerin kompleksli programına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak günümüzün BDT devletleri entegrasyondan daha çok dezentegrasyon karakterine sahiptir. BDT ülkelerinin büyük bir kısmını ise Türk Cumhuriyetleri oluşturmaktadır. Çünkü bu ülkeler şu anki etapta daha çok iç istikrarı ve ihtiyacı karşılamaya büyük özen göster-

mektedir. Bu nedenle diyebiliriz ki, Türk Devletleri kendi aralarında potansiyel entegrasyona gidilmeden önce iç ihtiyaçları olumlu nitelikte karşılamalıdır. Ancak ne kadar böyle olursa olsun Türk Cumhuriyetlerinin ve yakın komşularının gelecekle ilgili stratejisi söz konusu devletlerin bir araya gelip ortak çalışmalara varılmasına neden olmuştur. Örneğin ekonomik ve hümaniter alanda entegrasyonu sağlamak amacıyla Rusya, Belorusya, Kazakistan ve Kırgızistan bir araya gelerek "4+n" formülünü geliştirmiştir. Gelecekte de bu ülkeler kendi aralarında koordinasyon organı fonksiyonunu üstlenecek Devletlerarası Heyet, Parlamentolararası Komite ve Entegrasyon Heyetinin kurulmasını amaçlamaktadır⁹. Öte yandan bazı analitiklere göre, Kazakistan'ın Rusya'yla sıkı işbirliğine gitmekte olması ve Özbekistan'ın Asya'ya doğru "yelken açması" Orta Asya entegrasyonunu engellemektedir. Bu ise her ülkenin jeopolitik, sosyo-ekonomik durumuna göre yapması gereken doğal faaliyetlerdir. Örneğin, Kazakistan jeopolitik özelliğine göre günümüzde 4 ayrı "birlik"lerde faaliyet göstermektedir: BDT, Merkez Asya İşbirliği, "4+n" Anlaşması ve 1960'ta Kazakistan, Türkiye, İran ve Pakistan'ın ortak kurduğu Ekonomik İşbirliği Kurulu(OES).

Bu konuda entegrasyon önemini daha belirgin göstermek için bir örnek verilmelidir. 1997'e gelindiğinde Türk Dünyasını yakından ilgilendiren ve çeşitli anlaşmalar ve antlaşmaları içeren ortalama 1200 "imzalamalar" aşılması zor yığın haline gelmiştir. Çünkü gereken "Gerçekleştirme mekanizması" geliştirilmemiştir¹⁰. Gene de AB örneğini göz önüne alırsak bu eğilim entegrasyonu engelleyeceğine işaret etmektedir. Entegrasyonun engellemesine neden olan temel sebeplerden biri de ülkelerin şu veya bu konuya olan politik görüşlerinin ortaklığı ve tutumudur. Halbuki entegrasyon ekonomik esaslarda gelişmelidir. Ekonomik entegrasyonun gelişmesine ise genç ülkelerin politik ve daha çok jeopolitik tutumu tesir etmektedir. Başka bir deyişle bir taraftan, entegrasyona ihtiyaç duyulmakta olduğunu söylerken bir taraftan ülkelerin almakta olduğu siyasi kararları entegrasyonu engellemekte ya da geç gelişmesini sağlamaktadır.

Eylül 1993 tarihinde BDT devletleri arasında Ekonomik Birlik konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma etaplı olarak entegrasyonu gerçekleştirecek, bölgede ekonomik koordinasyonu (gümrük dahil olmak üzere) oluşturmalıydı. Bu anlaşma ise kendi verimli semerelerini vermiştir. Örneğin, Kazakistan ve Kırgızistan için bu anlaşma stratejik önemli olup ve ekonomik verimlilik sağlamıştır¹¹.

Yukarıda sunulan örnekler "Türk Dünyasında entegrasyon yetersiz gelişmekte ya da istenilen seviyede olmadığını göstermektedir" sonucunu vermektedir. Ancak bu Türk Dünyasında entegrasyon tamamen yoktur demek değildir. Böyle dememizin sebepleri de var. Türk Dünyasını oluşturan Avrasya'da BDT devletlerini oluşturan Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığa kavuşması 10 sene olmuştur. Bu süreç ise doğal olarak kozmik semereleri vermez, ancak gelecek için zemin hazırlar. Geleceğin entegrasyonu da bu zeminler üzerine kurulur. Yukarıda gösterdiğimiz örnekler doğal süreç içinde oluşan bir ön hazırlıktır. Avrasya gerçeği ise bu katalizör olmakla birlikte entegrasyonu gerektiren bir faktördür. Bütün mesele de burada: postulatları doğru değerlendirmek.

Türk Dünyası ve Türk Dünyasını oluşturan devlet ve topluluklarının iç ve dış şartları, jeopolitik konumu özel bir mevkiye sahiptir. Gereken entegrasyon da bu şartlara ve zeminlere uygun olarak gelişmesi hem doğaldır hem bir gereksinimdir. Bu nedenle Türk Dünyası şu istikametlerde (başta olmak üzere) entegrasyona gitmelidir.

Türk Dünyası Entegrasyonunda izlenmesi gereken istikametler

-Ekonomik Entegrasyon:

Türk Dünyası ekonomik düşüşü önlemek, istikrarı korumak ve gelişmeyi sağlamak;

-Birimlerarası Entegrasyon:

Türk Dünyasında ve Avrasya'da jeopolitik an-

laşmazlıklarla çatışmaların tezahürünü önlemek;

-Kültürel Entegrasyon:

Kültürel diyaloga gidilmek ve bölgede din, etnik vs. ekstremizmin zuhurunu önlemek;

-Bilimsel Entegrasyon:

Bilimsel Çalışmaları canlandırmak;

Öyleyse bu belli başlı istikametler üzerinde duralım:

-Ekonomik Entegrasyon:

Türk Dünyasında Ekonomik düşüşü önlemek, istikrarı korumak ve gelişmeyi sağlamak;

Türk Dünyasının ekonomisini genel olarak değerlendirdiğimizde, Türk devletlerin gerek mikro gerek makro ekonomisinin gelişmesi bir düzen üzerinde olmadığını görürüz¹². Örneğin, Türkiye'de iç ekonomisinde yaşanmakta olan kriz dış ekonomisine de olumsuz etkilemektedir. Bu etkenler ise Türkiye'nin Türk Dünyası entegrasyonunda aksatma yaratmasına neden olmaktadır¹³. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'ın iç büyüme göstergeleri birbirinden çok az olmakla birlikte dengesizlik göstermektedir. BU dengesizlikler de kendi etkilerini negatif olarak göstermektedir. Öte yandan Hazar ülkesi Türk Devletlerinde ve Hazar sınırlı devletlerde Hazar statüsü ve jeopolitik, jeoekonomik nedenlerinden dolayı petrol pazarlamasında gereken verimlilik sağlayamamaktadır. Tabii olarak bunlar da entegrasyonu geciktirmektedir. Bu sorunları çözmek için Hükümetlerarası diyaloga varılmalı ve karşılıklı ekonomik ilişkileri geliştirme programı belirlenmelidir;

Birimlerarası Entegrasyon:

Türk Dünyasında ve Avrasya'da jeopolitik anlaşmazlıklarla çatışmaların tezahürünü önlemek;

Jeopolitik açıdan Avrasya'daki Türk Dünyasında birçok sorunlar mevcuttur. Kazakistan'ın doğu bölgesi, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan ara-

sındaki dağlı bölgeler "bozkır sıcaklığını" korumaktadır¹⁴. Bugünkü BDT devletlerinde kısmen olsa da sınır meseli kesinleşmiş değildir. Hatta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tam olarak tanınmamıştır¹⁵. Kuzey Irak'taki Türkmenlerin yaşadığı güvenlik bölge acaba ne kadar "güvenli" olup ve kimler için güven sağlamaktadır?¹⁶ Hazar bölgesi ise ABD ve Avrasya ülkelerinin stratejik odak noktası olmakla birlikte uluslararası ilişkilerde anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Örneğin şu an yaşanmakta olan İran ile Azerbaycan arasındaki anlaşmazlıklar bunun en çarpıcı örneğidir. Kafkasya'daki güvensizlik Hazar denizi ülkesi olan Kazakistan v.d. için petrol pazarlamasına engel olmaktadır.

Bu sorunların çözülmesi gündemdeki en önemli meselelerdendir. Bu konunun çözüm yolları doğal olarak askeri ve gümrük entegrasyonuna yol açar. Bildiğimiz gibi zikredilen sorunlara uluslararası seviyede günümüzde çözüm aranmıyor değildir, ancak bunu geliştirmeli ve bir an önce açıklığa kavuşturmalıdır.

Kültürel Entegrasyon:

Kültürel diyaloga gidilmek ve bölgede din, etnik vs. ekstremizmin zuhurunu önlemek;

Kültürel entegrasyonda doğal olarak ortaya çıkan ve dikkat edilmesi gereken hassas bir konu var: din. Çünkü, din faktörü toplumda- araç olduğu amaçlara göre- hem olumlu hem olumsuz sonuçlar yaratır. Olumsuz taraflarını biz bugün Çeçenistan, Dağıstan, Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan, Türkiye'de dini siyasi-bölücü araç olarak kullanan bazı ekstremist gruplardan görmekteyiz. Örneğin sadece Kazakistan'da (1998'de) yasa dışı siyasal İslam örgütünün faaliyeti durdurulmuştur. Örgütün lideri ise Özbekistan vatandaşı olan K. Ahmetov'dur. Ekstremistik karakter bir çok yerde çarpıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin: Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde siyasal dinî ekstermistik gruplar çoğalmaya başlamıştır, Rus Kazakları kiliseyi kendi amaçlarına araç olarak kullanmaktadır, yabancı misyonerler toplumun milli değerlerinin yerini kendi di-

nî değerleriyle değiştirmeye çalışmaktadır. Bazı misyonerlik gruplar ise yasa dışı faaliyet göstermektedir. Mesela: Satana Kilisesi, Beyaz Kardeşlik v.b.

Bir ülkeye çeşitli dinî öğretilerin girmesi ülke içi huzuru bozmaktadır. Örneğin, Yahova Şahitleri vatana sivil ve askerî hizmet, vatanseverlik, etnik birlik ve dinî sabır konularına olumsuz bakmaktadır ve başkalarına da empoze etmektedir. Bu hususta toplum huzurunu olumsuz etkileyecek şu konuları belirtmek lazımdır:

1. Toplu olarak bir çok dinî inançların ülkelere girilmesi ve yasa dışı çalışmalarını toplumun huzurunu kaçırır ve etnik birliği bozabilir;

2. Vatanseverlik ve vatana sivil ve askeri hizmet anlayışını zayıflatır. Örneğin Yahova şahitlerinden olduğu gibi...

3. Toplumun manevî varlığına zarar verebilir ve vatandaşların sağlığına ve hayatına tehlike yaratabilir;

4. Yabancı misyonerlerin kontrolsüz çalışması etnokonfesyonel dengeyi bozar ve dini ve etnik ekstremizmin doğmasına neden olur;¹⁷

Bu nedenlerden dolayı entegrasyonda din bölücü değil birleştirici olmalı, entegrasyon dini ve milli ekstremizmi kışkırtıcı değil önleyici olmalıdır.

Kabul etmeliyiz ki günümüzde artık kültürel entegrasyon gerçekleşmemiştir, ancak kültürel entegrasyonun postulatları oluşmuştur. 10 senelik bir zaman zarfı içinde fazlasını beklemek te doğru olmazdı belki de. Dikkat edilmesi gereken de budur: postulatları doğru değerlendirmek. Doğruyu söylemek lazım bu postulatın oluşmasına TÜRKSOY'un büyük emeği geçmiştir. İşte bu doğrultuda faaliyetleri gerçekleştirmek lazımdır.

-Bilimsel Entegrasyon:

Bu alanda da birçok çözülmemiş veya yüzeysel olarak çözülmüş meseleler mevcuttur. "Beyin Göçü" bu meselenin en önde gelenlerindedir. Türk Dünyası ülkelerinden günümüzde şu veya bu sebepler-

den dolayı tecrübeli bilim adamlarıyla birlikte yetenekli gençler de gelişmiş ülkelere gitmektedir. Örneğin BDT'li gençlere ABD, Rusya, Fransa, İngiltere, hatta İsrail üniversitelerinin kapılarını açmakta ve maddi imkanları sağlamaktadır. Aynı durum Türkiye için de geçerlidir. Çoğunlukla gençlerimiz yurt dışına belli bir süre için değil, ne yazık ki sonsuza dek o devletlerde kalmak için gitmektedirler. Bu konuda A. M. Rodnov'un Kazakistan için söylemiş olduğu fikirlerini isabetli bulmaktayız: "Gençlerimizi yurt dışına göndermemizin yerine, yurt dışı üniversitelerin bölümlerini ülkemizde açıp ve onların programını Kazakistan Milli Eğitim Bakanlığının programıyla sentez ederek Kazakistanlı gençleri okutalım ve tecrübe konusunda da paylaşım sağlayalım. Böylece "Beyin Göçünün" başlangıç noktasını kesmiş oluruz"¹⁸ demektedir.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki, bilimsel entegrasyon bugün Türk Dünyasında en verimli sonuçları vermekte olan alandır. En çarpıcı ve övünebilecek örnek olarak Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'ni, Manas Türk-Kırgız Uluslararası Üniversitesi'ni gururla söyleyebiliriz. Bu gelişme başka da bilimsel müesseselerde de kaydedilmektedir. Ayrıca TİKA'nın Türk Dünyasına yönelik olumlu çalışmalarını da söylemeliyiz.

Bu sahada verimli çalışma yapmakta olan diğer bir birim de Türk Dünyası Araştırma Vakfıdır.

Ancak bütün bunları yeterli dersek yanılmamız kesindir. Çünkü "bilim gerçeğe götüren tek yoldur". Bilim ise dipsiz deniz, bol madenli yatak gibidir. Öyleyse Türk Dünyası'nın entegrasyonunu sağlamlaştıracak bilim faktörüne uluslararası önemi arttırmalıyız. Bu ise entegrasyonunun atomudur. Zira, artık dünya toplumu bilgi çağına doğru yönelmektedir¹⁹.

Ancak entegrasyonun tüm sahalarda verimli gerçekleşmesi için gerekli yapıcı araçlar²⁰ bulunuyorsa da gerekli yapıcı-koordinasyonel bir mekanizma görünmemektedir.

Sonuç

Bu nedenle tüm Türk Dünyası liderleri bir araya gelerek sorunları ve çıkış yollarını masaya yatırılmalıdır. Bununla birlikte uluslararası kurultaylarda ve zirvelerde zikredilen konulara yönelik anlaşmalar sadece seneden seneye veya dönemden döneme söylenecek bir malzeme olmaktan çıkıp, gerçekleşmesi, ulaştırılması gereken bir erek olmalıdır. Bu konuda İstanbul'da gerçekleşen Türk Dilli Ülkelerin Zirvesinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in ortaya koyduğu "Türk Bastavı" programı dikkate değerdir.

Konuya gerçekçi gözle bakıldığında şunu söyleyebiliriz, "Türk Dünyası" veya "Türk Dünyası Entegrasyonu" konusu varlığını ne yazık ki soyut bir şekilde devam etmektedir. Yani, Türk Dünyası ve ilişkin konular konferans ve kurultaylarda sıkça dile getirilmekte, ancak somut hali almasına gelindiğinde çoğu kez pasiflik kalırken, öte yandan Avrasya'nın önde gelen ülkeleri Ekim 2000 tarihinde AvET²¹ sözleşmesini imzalamış ve organlarını somutlaştırmaktadır.

Unutmamalıyız ki bir gün gelecek geçmişten, doğacak nesil atalarından soru soracak, cevap veremezse her ikisi de affetmeyecek, çünkü onları da geleceklere bağışlamayacaktır.

NOTLAR

1. Geniş bilgiler için bkz: Z. Brzezinski. **Büyük Satranç Tahtası**(2. baskı), İstanbul 1998.
2. "Zorlamıştır" dersek daha uygun olur. Zira bu konuda Türkiye'nin hazırlıksız yakalanması(Türkiye'nin deyimiyile) sözümüze açıkça destek olmaktadır.
3. A. K. Koşanov, **Evrasiyaya entegratsiya: ideya, problem i perspektivi, İdeii i realnost Evraziyva**. Almatı 1999, 174-s.
4. Bkz: **Aynı eser...** Geniş ilgiler için bkz: **İdeii i realnosti Evraziyisto**, Astana 2000.
5. SSCB yıkıldıktan önce ve ilk yıllarında krize uğramış olan BDT devletlerinin bilim adamları krizden çıkış yolunu aramaya başlamıştır. Bu gereksinim gerek Türk Cumhuriyetlerinde gerek Slav Dünyası'nda somut olarak görülmeye başlamıştır. İşte bu dönemde gerek Rusya'da gerek yurt dışında Soljenitsin gibi düşünürlerin eserleri geniş kitlelere yayılmaya başlar(özellikle Slav dünyasında). Bu eserler de bir çok toplumsal hareketlere neden olmuştur. Örneğin Kazaçestvo hareketleri. Soljenitsin'in eserleri ise bu doğrultuda önem kazanmıştır. Bkz: A.Soljenitsin, **Rusya Nasıl Kurtulur**. İstanbul 1999.

6. Avrasyacılık kavramı ve onun önemi SSCB'nin yıkılışından önce de yaygın olmamakla birlikte bazı bilim adamları ve düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Ancak bu program Nazarbayev tarafından ortaya atıldıktan ve Avrasya ülkeleri tarafından ele alındıktan sonra yaygın bir biçimde çeşitli dallarda işlenmeye başlamıştır. Sözümüzün ispatı olarak şu eseri ve ondaki dile getirilen önemli sorunları söylemekle yetineceğiz. Zira bu konu kendi başına araştırılmaya ve tartışılmaya değer bir mevzudur. Bkz: **İdci i realnost Evraziistvo**. Astana 2000

7. Bu konuda Hazar meselesi ve petrol pazarlama istikâmetlerinden sonra genişlemeye başlayan NATO stratejisini de söyleyebiliriz. Ayrıca batı bilim adamlarının Hazar alanını ve Avrasya ülkelerini geniş çapta araştırmaya ve incelemeye almasını bir rastlantı olduğunu söylemek yanlıştır. Bu konuda ise sadece şu analitik müesseseleri zikretmekte fayda vardır. Orta Asya Araştırmaları Harvard Forum'u (ABD, Washington), Orta Doğu ve Rusya araştırma enstitüsü temelinde kurulan Orta Asya Enstitüsü (ABD, Washington), Siyasi ve Strateji Araştırma Merkezi (ABD, Washington)

8. A. K. Koşanov, **Evrasiyaya integratsiya: ideya, problemi i perspektivi, İdci i realnost Evraziistvo**. Almatı. 1999, s.174.

9. A.K. Koşanov, **Evrasiyaya integratsiya: ideya, problemi i perspektivi, İdci i realnost Evraziistvo**. s. 180.

10. K.A. Turkeyeva, **İtegratsiya novih nezavisimih gosudarstv: problemi i perspektivi**. Almatı-1999, s.194.

11. Bkz: **Aynı eser**... s.196.

12. Türk Cumhuriyetlerin ekonomik gelişimi hakkında bize önemli bilgileri TİKA tarafından hazırlanmakta olan ÜLKE RAPORLARI sunmaktadır. Karşılaştırmalı değerlendirme için bkz: T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) Ülk Raporları materyalleri.

13. Şu anki Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanmakta olan ekonomik kriz hem ülke içi hem ülke dışı ekonomik ilişkileri aksatmaktadır. Şüphesiz ki bu kriz geçicidir. Ancak bu kısa süreç içinde birkaç seneden Türkiye'nin organizatörlüğüyle devam etmekte olan bir çok uluslararası faaliyetler şimdiden ertelenmiş veya gecikmiş durumundadır. Örneğin, (TÜDEV kurultayı, DTGB kurultayı ve günleri vs.).

14. Bu konunun ciddiyetine daha iki sene önceki terör eylemleri ispat olabilir.

15. Samsun'da gerçekleşen geçen 2000 TÜDEV kurultayındaki KKTC Cumhurbaşkanı R. Denktaş konuşmaları.

16. Irak Türkmen Cephesi'nin organize ettiği 3. Türkmen Kurultayı Materyalleri (özel arşiv).

17. Kuandıkov, S. A. **Religiyzni Ekstremizmi- ugroza stabilnosti stranı, Stabilnost i bezapasnost Kazahstana na stıke vekov**, Astana, 2000 193-s.

18. A.M. Rodnov. **İntegratsyonnie protsessi i geopolitika Kazahstana: mej-dunarodno-pravovoy aspekt**. s.169. Stabilnost i bezapasnost Kazahstana na stıke vekov, Astana 2000.

19. Dünya toplumunun ve süpergüçlerin bilgiye yönelik stratejileri ve konuyla ilgili geniş bilgi için bkz: Petr.F. Drucker, **Kapitalist Ötesi Toplum**, 1993., İstanbul, Peter F. Drucker. **Inavation and Entrepreneurship**. 1985 London, John Naisbitt. **Dünyayı Değiştiren Asya'daki 8 Megatrend** 1997. İstanbul.

20. Entegrasyonu gerçekleştirecek Araçlar: Her Türk devletleri temsil eden ve tüzel kişiliğiyle devlet tarafından desteklenen çeşitli kuruluşlar (Örneğin TİKA (Türkiye), Türk Cumhuriyetlerindeki Stratejik araştırmalar enstitüleri, TÜRKSOY vs..).

21. "Dictum Faktum". **Yüce Ereğ**, sayı 23, Temmuz 2001, s-26-29.

V. Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ve Diyarbakır Valiliği'nin İşbirliği ile 15 - 16 Mart 2002'de Diyarbakır'da gerçekleştirilmiştir.

Türkçe Öğretiminde Aruzlu Şiirler

Anahtar kelimeler:

Türkçe, Aruz, Şiir, Edebiyat

Dr. Nilgün ACIK

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Araştırma Görevlisi

Şiir, âhenk (ritim) üzerine kurulmuş ifadeler topluluğudur. Ritim, bir ifadeler topluluğunda, düzen ve hareketliliği sağlar. T. S. Eliot , "Bir şiir veya şiirin parçası önce ritmik bir yapı olarak gerçekleşir, sonra bu ritmik yapı, kelimelerle ifade bulur; fikir ve imajları meydana getirir" der (Eliot, 1983 : 147).

Divan şiirinin başlıca ritim aracı, aruz veznidir (Macit, 1996 : 76). Divan şiirinde ahengi oluşturan esas unsur olan aruz vezni, hecelerın uzun ve kısa oluşuna bağlı olarak, ifadeler arasında bir ritim, yani ahenk oluşturur. Yahya Kemal de konu ile ilgili olarak, "Aruz vezinlerinden herhangi biri, her çeşit ahenge elverişlidir" der (Kemal, 1984 : 121-126).

Divan şiirinde yer alan vezin, kafiye, redif, ses, beyit, kelime, edebî sanatlar âdeta bu şiirin müziğini oluştururlar. Bilhassa şiir ve musikinın bünyesindeki ahenk ve güzellik unsuru, insan ruhunda çağrışımlar meydana getirerek, estetik zevkin oluşmasını sağlar. Vezin, şiirin iç musikisidir. İ.M. Kemal İnal, "Şiirde vezin ne ise, musikide de usûl odur. Vezinsiz ve ahensiz okunan şiirlerden şâirler ne kadar muazzab olurlarsa, usulsüz terennüm edilen musiki parçalarından da erbabı o kadar müteelım olur" der (İnal, 1958 : 5). Musiki eserlerinin güftelerinin vezinleriyle, usulleri arasında bir paralellik vardır (Tanrıkorur, 1988 : 79-100). Şiirin müzikle bu kadar iç içe olmasını sağlayan aruz vezni, şiirde ahengi sağlamada etkin bir rol oynar ve bu çerçevede divan şiirinin estetiği vezin etrafında şekillenir.

Genel şiir tanımı içinde yer alan, ahenk dalgalarından oluşan aruzlu şiirler, yani Divan şiiri çağa

damgasını vuran bir şiirdir. Divan edebiyatını halktan uzak göstererek, bu şiirlere sırt çevirmek doğru değildir. Osmanlı toplumundaki şâirler; padişah, vezir, devlet adamları, valiler, kadılar, müderrisler, asker, esnaf vb. gibi çeşitli meslek gruplarından kişilerdir. Halkın aruzla şiir okuduğu, hatta pek çoğunun yazdığı, bir şiiri -divan şiir ve edebiyatını-, "yüksek zümre edebiyatı", "havas edebiyatı" adlandırmaları ile tanımlamak yanlıştır.

Aruzlu şiirler, o kadar geniş bir sahaya yayılmıştır ki, biraz eğitim gören, eli kalem tutan, hatta okur yazar olmayanlar bile, bu şiirleri benimsemiş ve gündelik hayatlarına katmışlardır. Öyle ki, hemen neredeyse bir iki beyit yazamayacak kişi yok gibidir. Günay Kut da bu konudaki görüşlerini, "Divan edebiyatı yaşadığı dönemde elbette ki, anlaşılıyordu, yoksa bir meyhanecinin veya buhur satıcısının divan şâiri olması mümkün olur muydu?", sözleriyle anlatmaktadır (Kut, 1997 :14).

Bu çizgide, divan edebiyatı ve aruzlu şiirlerin, halka inmemiş olduğu iddiaları kabul edilemez. Daha 16.yüzyılda kasaba ve köylerde hemen herkes şiirle uğraşmış (Pala, 1992 : 14); pek çok şehir ve kasabada oluşan sohbet toplantılarında şiir, mutlaka baş köşede yerini almıştır. Bununla ilgili olarak Âşık Çelebi'nin; "Rivayet ederler ki, Prizren'de oğlan doğsa adından önce mahlas koyarlar. Yenice'de doğan çocuk baba diyecek olsa Farisî söyler. Prishtine'de oğlan doğsa diviti belinde doğar" (Aşık Çelebi, 1971 : 141a) sözleri oldukça net olarak bu gerçeği doğrulamaktadır.

Osmanlı toplumunda söz, şiir olarak hayata bizzat katılmış; bu çerçevede toplumun her kesiminden insanlar, şiirden anlayan ve zevk alan bir gelişmişlik düzeyine erişmişlerdir. Şiirin kategorisi ne olursa olsun, Osmanlı insanının hepsi şiirden hoşlanmış; ondan manevî lezzetler almıştır. Bazen köy odasında yahut kasaba kahvehanesinde Battal Gazi, Kerem ile Aslı dinleyerek gözyaşı dökən; bazen herhangi bir tekkenin zikir meydanında ilahî, nefes, devriye nağmeleri ile kendinden geçen; bazen de bir konak, sahil veya sarayda gazeller, şarkılarla coşan o toplumun insanı, şiiri gönlünden ve

kulağından hiç eksik etmemiştir (Pala, 1999 : 9)

Bilhassa Osmanlı sarayı, padişahların şahsiyetleri ölçüsünde şiir ve edebiyatın koruyucusu ve teşvikçisi olmuştur (İpekten, 1996 : 15-25) Şiir muhitlerinin oluşmasında sarayın rolü, padişahların şâirlere karşı olumlu tavrı önemlidir. Bu konuda İsen, "Osmanlı hanedan mensupları hemen her dönemde başta şiir olmak üzere, bilim ve sanatla iç içe, estetik bir tavır sergilemişlerdir. Padişah ve hanedan mensuplarının, tamamına yakınının bizzat şiirle uğraşması, şiirden zevk almaları, hatta pek çoğunun kendilerinin de şâir olması, oldukça dikkat çekicidir" der (İsen, 1997 : 36).

Padişahların ilim, kültür ve sanat hayatının şâir, bilgin ve sanatkarlar sayesinde gelişeceğinin idrakinde olmaları, onlardan destek ve himayelerini esirgememelerini sağlamıştır (bkz. İsen, 1997). Osmanlı toplumunda, padişah ve devlet büyüklerinin hemen hepsi şiirden zevk almış, bu doğrultuda şâirleri etrafında toplamışlardır. Yani, Osmanlı ülkesinin her tarafında şiire talep olmuş; toplam 33 Osmanlı padişahının 27'si (Pala, 1999 : 9) bilfiil şiir yazmıştır. Özellikle 16.yüzyıldan itibaren, padişah ve devlet büyüklerinin destekleriyle oluşan edebî muhitlerin varlığı ve bu muhitlerde yapılan şiir sohbetlerinin lezzetine kaynaklarda dikkat çekilmiştir (Çavuşoğlu, 1998; İpekten, 1996; İsen 1997; Pala : 1997).

Aruzlu şiirlere karşı duyulan bu ilgi neticesinde 16.yüzyıl, Divan şiiri için bir ihtişam devri olmuş; bu dönem içinde Bâkî ve Fuzûlî, gibi iki büyük şâir yetişmiştir. 17. Yüzyılda da divan şiiri, 16.yüzyılın sağlam temelleri üzerinde gelişmiş; usta kaside yazarı Nefî, hikmet şâiri Nabî, Sebki Hindî akımının ilk temsilcileri Nailî ve Neşatî bu çağın usta şâirleri olarak dikkati çekmişlerdir. Ayrıca yine bu devirde çok ağıdalı bir dilin kullanılmaya başlanmasıyla, sözlüklerden yeni yeni kelimeler bulunarak zincirleme tamlamalarla süslü anlatımda çok aşırıya gidilen bir yaklaşım da söz konusu olmuştur. Bu ağıdalı dil şiirden ziyade, nesir yazarken kullanılmıştır. 18.yüzyılda mahallileşme başlamış ve

bu yüzyıl içinde İstanbul Türkçesi'nin büyük şâiri Nedim yetişmiştir.

Ancak aruzlu şiirler üzerinde, döneminin özelliklerine göre, lâyıkiyla durulmadığından, bu ağıdalı dil öne sürülerek, bütün aruzlu şiirlerin dilinin çok anlaşılmasız olduğu iddiaları söz konusu edilmiştir. Halbuki aruzlu şiirler, bir bütün olarak vezne takılıp kalmadan ele alınıp, bu şiirlerin yansıttığı dünya görüşü algılanmaya çalışılırdı, bugün aruz eşittir fâilâtün anlaşılmasızdı. İskender Pala'ya göre, Fuzûlî, Bâkî, Nefî, Nedîm ve Şeyh Galib'i anlamak için, belli bir kelime hazinesine sahip olmak yeterlidir. Pala, bu konudaki düşüncelerini: "Aydın olma şuuruna erişmiş bir insanın, Fuzûlî, Nedim ve Bâkî'yi anlayabilmek için, üniversite tahsiline 500 kelimelik bir kelime hazinesini eklemesi yeterli olacaktır" sözleriyle dile getirmektedir (Pala, 1997 : 9).

Bugün aruzla yazılmış şiirlerin sevdirememesinin sebebi, aruzlu şiirlerin tanınmaması ve layığıyla öğretilmemesindedir. Bu konuda eğitim ve öğretimin yetersiz kalışı, ayrıca kelime hazinesinin yetersizliği, bu şiirlerin sevilmemesi ve benimsenmemesine yol açmaktadır. Divan şiiri ve aruzlu şiirler de yine akla fâilâtün gelmekte ve "ne gerek var" kolaycılığınca kaçılmaktadır. Oysa fâilâtün denilen tefilelerin yani cüzlerin (parçaların) divan şiirinin ahenk unsuru olup, bunların şiirin iç musikisini oluşturduğuna yeterince dikkat çekilememektedir. Kaldı ki; halk şiirinde de, yine ölçü vardır. Bu da hece ölçüsü olarak adlandırılır. Şiir bir duygu yumağıdır ve ruha ulaşmalıdır. Bunun için ister hece, ister aruz olsun, bu tür şiirlerde ölçü gereklidir.

Hece ve aruz şiirin teknik yönünü gösterir. Eskiler şiir söyleyecekleri zaman sözü bal ile keselim, derlerdi. Şiiri bal olarak kabul edersek, nazım da onun peteğidir. Bal petekten çıkarsa bozulur. İşte petekteki balın görünüşü; ister aruz, ister hece ölçüsüyle yazılmış olsun, petekteki şiire karşılık gelir.

Aruzlu şiirlerin sevdirelmesi ve benimsetilmesi konusunda, İskender Pala; "Sevmek tanımak ve

öğrenmekle başlar. İnsan bilmediği bir şeye tedirgin ve olumsuz duygularla yaklaşır. Eğitim ve öğretim, hayatın hangi sahasında olursa olsun, zaman içinde sevmeyi beraberinde getirir. Bugün Divan şiirinin lâyiğıyla bilinemeyişi, Divan şiirinin bir kenara itilmesine sebep olmaktadır " (Pala, 1997 : Önsöz) der.

Yine İskender Pala'nın ifadesiyle, "*Batılı ülkelerde dil yahut eski medeniyet endişesi taşıyarak klâsiklerine sırt çevirenler, çıldırılmış sayılırlar*" (Pala, 1997 : 9). Batıda, Almanya ve İngiltere'de gençler, klâsik şiirlerini rahatlıkla okuyup anlayabilmektedirler. Bizde, gençlerin oldukça sınırlı kelime hazinesi, klâsik şiiri, yani aruzlu şiirleri anlamalarında yetersiz kalmaktadır. Çok sınırlı bir kelime hazinesi ile konuşan gençler geçmişin mirası olan bu kültür birikiminden, ne yazık ki, mahrumdurlar. Yine İskender Pala'ya göre, "*Bugün Mehmet Akif'i, Ömer Seyfettin'i bile anlamayan nesiller yetişmektedir. Bu durumda aynı neslin Fuzûlî'yi, Bâkî'yi, Nedim'i anlaması elbette ki, beklenemez. Kaldı ki bu nesil, Divan şiirine alternatif olarak bütün müspet yanları üzerinde topladığı düşüncesiyle hareket edilen halk şiirini, Karacaoğlan'ı, Aşık Ömer'i, Gevherî'yi de anlayamamaktadır*" (Pala, 1992 : 15).

Bunun çeşitli sebepleri vardır. Orta öğretimde aruzun anlatılmasındaki yetersizlik, bunlardan biridir. Aruzlu şiirlerin estetiğinin, ruha hitap eden yönünün ortaya çıkması için, onun bir kültür birikimi olduğunun, gündelik hayatı yansıtan bir pencereden bakıldığında, bu şiirin bize o kadar da yabancı olmadığının vurgulanması gerekmektedir ki; bu da ancak aruzlu şiirlerin ruhunu benimsemiş kişilerin varlığıyla mümkün olacaktır. Bu bakış açısıyla yaklaşan kişilerin anlatımıyla, aruzlu şiirlerin gençlere sevdirmesi pek de zor olmayacaktır.

Edebiyat ve müzik derslerinde amaç, öğrencinin kavrayışını, beğeni düzeyini ve kalite duygusunu yükseltip; onların Beethoven'den, Schiller'den, Şeyh Galip'ten, Fuzûlî'den, Dede Efendi'den, İtrî'den zevk alır hale gelmesini

sağlamaktır (Livaneli, 20001 : 5). Orta öğretimden başlayarak, sistematik olarak çocuklara zevk verebilecek bir şekilde aruzlu şiirlerin öğretilmesi, öncelikle bu şiirin öz mirasımız olduğunun benimsenmesi gerekmektedir.

Aruzlu şiirlerin genel konusu aşktır ki bu duygu, insanın dünyasına yabancı değildir. İlahî ya da beşerî aşkın anlatıldığı, âşık-maşuk-rakip üçgeni etrafında şekillenen beyitler, âdeta beşerî hasletlerin aynası hâlinindedir. Aşk her devirde vardır; insanın fitratında olan aşkın anlatıldığı bu şiirlere eski demek söz konusu olamaz. Bu şiirlerin hayal dünyasına girilebildiğinde görülecektir ki, aruzlu şiirlerin muhtevasında bir canlılık ve hareketlilik vardır. Bu canlılık ve hareketlilik, divan şâirlerinin ruhî duygularını beyitlerde resim çizer gibi işlemeleri sayesinde doğmuştur. Şâirlerin bu şekilde resim temayülü göstermeleri ve bu temayülü, özellikle teşbih, mecaz, teşhis, intak sanatları vasıtasıyla resmedilmiş tablolar halinde sunmaları ve renk, ses ve hareket unsurlarının (Kurnaz, 1997 : 577) bulunduğu beyitleri, orijinal kompozisyonlar halinde canlandırılmaları oldukça dikkat çekicidir.

Muhtevası bu derece canlı ve hareketli olan; tabiat, tabiat olayları, yıldız ilmi, musiki deyim ve terimleri, günlük olaylar, gelenekler, oyunlar, eğlence hayatı, savaş, savaş aletleri, tasavvufî inanış sistemi, efsanevî ve tarihî olaylar, tarikatlar, efsaneler, kıssalar, âyet ve hadisler, atasözleri ve deyimlerin yer aldığı aruzlu şiirlerin kelime hazinesi ve ruh dünyasına girilebildiğinde, bu şiirlerin oldukça anlaşılır olduğu da görülecektir.

Bu denli zengin bir muhtevaya sahip olan aruzlu şiirlerde şâirler, özlü anlatımdan yana tavır sergileyerek bir beyit içinde, bir hikâye ya da roman anlatarak, manayı beyitte yoğunlaştırmış ve böylece şiirin açılımlarını okuyucunun muhayyilesine sunmuşlardır. Aruzlu şiirler bu yönü ile de, yoruma açık, günümüze hitap eden şiirlerdir.

Aruzla yazılmış şiirler, üslûp ve edasındaki incelik ve kelimelerin oluşturduğu hayal dünyası ile,

düşündüren, ruhu okşayan, bir özelliğe sahip olup, kişide estetik zevk uyandırır. Bunun için de, aruz vezni ile yazılmış şiirlerin, öncelikle estetik bir zevkin ürünü olarak meydana çıktığına dikkat çekilmeli; şâirlerin insan ve çevreye bakış açısındaki zenginlik ve nezaket, toplumsal ve sosyolojik boyuttan incelenmelidir. Aruzlu şiirlere, muhtevalarına ağırlık verilerek yaklaşıldığı ve şiirdeki kültür birikimine gereken hassasiyet gösterildiğinde, kültürel mirasın bir göstergesi olan bu şiirlerin, "Sarayda ud çalan cariyeden, dağ başında kuzu otlatan çocuğa ya da çobana, sınır boylarında at koşturan akıncıya kadar", bütün bir toplumu kucakladığı gerçeği gün yüzüne çıkacaktır (Pala, 1998 : 16).

Döneminde ve döneminden sonra, Fuzûlî ve Bâkî gibi divan şâirlerinin şiirleri, halk tarafından anlaşılıp sevilmiştir. Bir halk şâiri ile divan şâiri arasında, sanıldığı gibi uçurumlar yoktur; halk ve divan şâirleri, şiir söylerken aynı kelimeleri kullanmışlardır; yani kelime hazineleri müşterektir (Bu konuda ayrıntılar için bkz. Kurnaz : 1997). Zaten, 16. yüzyıldan başlayarak, pek çok halk şâirinin divan şiirinin etkisinde kaldığı malumdur. Halk şâirleri, divan şiirinin kelime hazinesini kullanmış ve aruz vezniyle pek çok şiir kaleme almış; böylece halk şiirine, divan şiirinden mülhem yeni şekiller (divan, selis, kalenderî, satranç, semai) kazandırmışlardır (Pala, 1992 : 15). Bunun gibi pek çok divan şâiri de hece ile şiirler kaleme almıştır.

Günümüze gelindiğinde ise, eski edebiyat suçlaması ve modernleşim sevdasıyla orta öğretim müfredat programlarının değiştirilmesi tartışmaları sürüp gitmektedir. Bu tartışmalar sürerken, her şiirin az çok geçmişle ilgili olduğu gerçeği her nedense düşünülmemektedir. Bugün Batılı şâirler, Yunan ve Hıristiyan mitoslarından faydalanmak için azamî gayret gösterirken, eski diye müfredatlardan çıkarılmaya çalışılan, tarihî ve mitolojik bir kültür birikiminin ürünü olan ve altı asır yaşayarak çağa

damgasını vurmuş bu şiirin değeri göz ardı edilmektedir.

Aruzlu şiirler, süresini doldurarak arşivlik olmuş bir malzeme değildir; bilâkis anlaşıldığı oranda daima güncelliğini koruyan ve zevk alınabilen zengin bir birikimdir. Aruzlu şiirler, içinde şekillendiği medeniyetin dünya görüşünü ve hayat sahnelerini yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. İşte bu sebeple artık, aruzlu şiirlerin gündelik hayata açılan penceresi aralanmalıdır.

Aruzlu şiirlere yaklaşıırken, bunların hece ölçüsü ile yazılan şiirler gibi, Osmanlı edebiyatının bir parçası olduğu, yine hece ile yazılan şiirler gibi aynı kültür kaynaklarından beslenen tek bir edebiyatın ürünü olduğu göz ardı edilmemelidir. Klâsik edebiyatta bizimdir, halk edebiyatı da, çağdaş edebiyatta; hatta insan olarak dünya edebiyatı da. Hiçbirinden vazgeçmek ya da birini alırken, diğerini reddetmek anlayışına gidilmemelidir. Sait Faik, Şeyh Galip'i kovarsa, bugün bir başkası Sait Faik'i kovacaktır. Bu bilinçle eski şiirimize bir bütün olarak yaklaşılmalıdır.

Orta öğretimde, genclere divan şiirini sevdirmede köprü vazifesi görme bilincinde nesiller yetiştiği zaman, eski denilen aruzlu şiirlerin eski değil her devre hitap eden, klâsikleşmiş şiirler olduğu gerçeği zaten kendiliğinden ortaya çıkacaktır. İster aruzla, ister heceyle yazılmış olsun, eski Türk şiirini tanımak, öz kültürümüzü bilmek gerekir. Eskiye atalım, çağdaş olalım sevdası ile, aruzlu şiirlere, dolayısıyla da altı asırlık bir medeniyetin kültür mirasına gereken hassasiyet gösterilmezse, geçmişine yabancı bir gençlik yetişecektir. Oysa, çağdaşlık kök ve kültür birliğidir. Kökün sağlam olması ise, geçmişle olan köprünün iyi kurulmasına bağlıdır. Sonuç olarak, geçmişinden kopuk bir medeniyetin temelleri sağlam olamayacağından, manevî mirasın yansıması olan aruzlu şiirlere gereken dikkat ve saygı gösterilmeli ve insanı anlatan bu şiirlerin anlaşılabilmesi için, kelime hazinesinin ve divan şiirinin ruhunun anlaşılmasına yönelik çalışmalara yer verilmelidir.

KAYNAKLAR

- ÂŞIK ÇELEBİ, *Meşâirü'l-Şu'arâ*, Haz., G. Meredith Owens, London 1971.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmet, *Divanlar Arasında*, Ankara 1998.
- ELIOT T. S., *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, çev: Sevim Kantarcıoğlu, Ankara 1983.
- İNAL İ.M. Kemal, *Hoş Sadâ*, İstanbul 1958.
- İPEKTEN Hâluk, *Divan Edebiyatı'nda Edebi Muhitler*, İstanbul 1996.
- ISEN Mustafa, *Sultan Şiirler*, Ankara 1997.
- KEMAL Yahya, *Edebiyata Dair*, İstanbul 1984.
- KURNAZ Cemâl, *Türktiden Gazele, Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara 1997.

- KUT Günay, "Divan Edebiyatı'nın Araştırılması ve Anlaşılmasına Dair", *Dergâh*, sayı, 85, İstanbul 1997.
- LIVANELİ Zülfü, "Sait Faik Şeyh Galib'i Kovmamalı", 22.12. 2001.
- MACIT Muhsin, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Ankara 1996.
- PALA İskender, *Aşina Güzeller*, İstanbul 1998.
- PALA İskender, *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1992, 1996.
- PALA İskender, *Müstesna Güzeller*, İstanbul 1997.
- PALA İskender, *Şiirlerin Dilinden*, İstanbul 1997.
- PALA İskender, "Osmanlı Şiiri ve Dayanakları", *İslâmi Edebiyat*, s.31, İstanbul 1999.
- TANRIKORUR Çinuçen, *Türk Musikisinde Vezin-Usul Mithnasebeti, Musiki Kimliğimiz Üzerine Düşünceler*, İstanbul 1998.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı'nca

"Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün

Dünü, Bugünü ve Geleceği" konulu

U. Türk Kültürü Kongresi

Kasım 2002'de gerçekleştirilecektir.

Küreselleşme Prosesi ve Sonuçları

Prof. Dr. Abdilmalik NISANBAYEV
Kazakistan İlimleri Akademisi Başkanı

Türkiye Türkçesine Aktaran:

Canat MAHASEVA

Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
Araştırma Görevlisi

Karmaşık ve çelişkili modern dünyanın en belirgin özelliği, hem devlet, hem sosyal gruplar, hem de bireyle düzeyinde gerçekleşmekte olan tüm süreçlerin küreselleşmesidir. Gerçek hayatta ortaya çıkan bu fenomenin, günümüzde kamuoyu ve kültür çevrelerince tartışılmakta ve anlaşılmaya çalışılmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca, teknolojenin uygarlığının ideallerinden farklı yeni dünyagörüşü değerlerinin arayışları da sürmektedir. İşte bu değerlerin, XXI.yy.'da bütün insanlığın hayatta kalmasının ve progresinin (gelişmenin) manevi altyapısını oluşturması gerekir.

Progres fikri, küreselleşme sürecinin asıl anlamı olduğundan dolayı burada ideal kategori olarak ele alınacaktır. O zaman küreselleşme nedir?

Ünlü bilim adamı V.M.Mejuyev'a göre "*küreselleşme*" kavramından "*dünya topluluğunu oluşturan ulusal devletlerin ve bölgelerin arasında güçlenen münasebetleri, bunların ortak ekonomik, politik ve kültürel normlar ile kuralların oluşturduğu bir sisteme yavaş yavaş entegre olmaları*" anlaşılmaktadır. İki bin ulusun ve iki yüzden fazla devletin yaşadığı ve eskiden kavranılması zor olduğu düşünülen büyük yerküresi, UNESCO'nun terminolojisi ile "*küresel köy*"e dönüşmektedir. Son derece hızlı uçaklar sayesinde ülkeler ile kıtalar arasındaki mesafenin minimuma indirilmesi, güçlü iletişim araçları sayesinde dünyanın her hang ibir ucundan haberleşme ve son yeniliklerin yayılmasının sağlanması, iş gücü göçünü teşvik eden

uluslara rası holdingler sayesinde üretim ve piyasanın küresel ölçülerde genişletilmesi, dünyanın ne kadar küçüldüğüne dair birer örnektir.

Ancak günümüzde küreselleşme ile ilgili ortak bir anlayışın olmadığı da görülmektedir. Bu terim, çeşitli bölgelerde, toplumlarda ve ebilimsel disiplinlerde kendilerine özgü bir anlayışla açıklanmaktadır.

Genellikle küreselleşme, hiçbir sınırın olmadığı ortak bir finans ve enformasyon piyasasının oluşturulması, veya küresel tekdüzenliğin sağlanması olarak anlaşılmaktadır. Rusya'da bu fenomeni ilk araştıran bilim adamlarından birisi olan M.Delyagin küreselleşmenin, "*ülkeler arasındaki bürokrasi bariyerlerinin yıkılması, bölgesel finans piyasalarının bürleşmesi, bütün dünyaya ait olan finans akışı, rekabet enformasyon ve teknolojilerin elde edilmesi*" gibi nitelikleri taşıdığına işaret etmektedir. Küreselleşmenin en önemli yönü, "*dünya çapında sadece finans veya enformasyon piyasasını oluşturmak değil, bununla birlikte insanlığın ticari işlerinin yanı sıra bütün faaliyetinin gerçekleştiği finans enformasyon mekanını oluşturmaktır.*"

Bu yaklaşımın esas tehlikesi, oluşmakta olan bütün dünya "*politik doğruluk*", yerel sosyo-kültürel özgünlüklerin, ortalanmış ve tekdüzenli bir yapıya dönüşmesine sağlamasıdır. Bununla birlikte küreselleşme sosyo-kültürel çeşitliliğin çoğalmasında da içermektedir. Ancak XX.yy. sonu ve XXI.yy. başı çeşitli toplumlardaki sosyal kuruluşların ortak nitelikleri taşıdığıda inkar edilemez. Fakat bu ortak olma, küresel birlik anlamına gelmez.

Başka bir ifade ile, küreselleşme, aynılık ile çeşitliliğin, evrensellik ile bireyselliğin yorumlarını içeren karmaşık bir süreçtir. Ancak küreselleşme etrafında gelişen çağdaş tartışmalar, bu sürecin tekdüzenliğini oluşturan evrensel eğilimler olduğu kanaatine varmaktadır.

Özellikle küresel kapitalist ekonomi artışını vurgulayan ekonomik küreselleşme yönü bariz bir örnek teşkil etmektedir. Bu ise Amerikan sosyologlarında daha sık rastlanmaktadır. Dünya sistem-

li tutum teorikleri 20 seneye yakın zamandır dünya gelişimini, ekonomik teori ile ilgili ayrı bir metodu kullanarak tahlil etmektedir. Bunların başında I. Vallerstine gelmektedir.

Aslında küreselleşme fenomeni, kültürlerarası etkileşimin veya kültür göçünün spagetti, sağlık sistemi, bilim, teknoloji, kuşam tarzı v.d. gibi - çok eski zamanlarda ortaya çıktığı ve Antik Dünya ilk uygarlıkları çağından itibaren dünya tarihinin önemli unsurları olduğunu çoğu zaman kavramayan Batı entelektüel sosyetesitarafından biraz da büyütülmektedir. Bununla birlikte, bugün karşılaştığımız olaylar, geçmişte birçok defa tekrarlanmış ve bunlar da aynı süreçlerden geçmiştir. Sayısız milletlerin imparatorluk sistemlerine entegre edilmesi, onların kültürel egemenliği, daha sonra çöken imparatorluklarda yerel canlanma gibi kabul edilen kültürel parçalanmanın sonuçlandığı bölünme-hepsi de eski zamana ait ve genellikle zorla yapılan olaylardır.

Kanaatimizce, günümüzde bu konuya ilişkin tartışmaların anlamı, tartışmacıların dünyanın “birlik-çöğulculuk” noktasına vurgu yapmaktan exsistans, bilinci ve bilimsel tanım açısından dünyanın birbütünlüğünü kavramaya geçti. Dünya görüşü araştırmalarının esası olan - “dünya hem tek; hem değildir” - ifadesi burada “dünya bir bakıma tek olmak ile birlikte diğer bir bakıma tek değildir” yeni şekil kazandığını söyleyebiliriz.

Küreselleşme, dünya tarihi prosesi olarak ele alındığında çoğu zaman ekonomik ve kültürel emperyalizmin yeni formu, Batılılaşma veya amerikanlaşma, yeni kolonileşme formu olarak algılanmaktadır. Çünkü, küreselleşme ile ilgili sosyolojik ve teorik çalışmanın çoğu, İngiliz, İskandinav, Avustralyalı ve Amerikan sosyologları tarafından gerçekleştirildi.

Bilimsel literatürde küreselleşme ile Batılılaşmanın münasebeti meselesiyle ilgili iki görüş vardır. Birincisine göre, küreselleşme modernleşmenin sonucu, modernleşme ise Batı gelişim sonucudur. Diğer bir ifadeyle, yaygın

Batılılaşma prosesi, Batı kapitalizminin ve Batı enstitülerinin yaygınlaşması kastedilmektedir. S. Amin ve -L. Beton gibi sosyologlar bu görüşü savunmaktadır. İkinci görüşe göre - A. Giddens, R. Robertson ve M. Olbrow’un desteklediği - küreselleşmenin Batılılaşmadan daha kapsamlı bir proses olduğu ileri sürülmektedir. bunun delili olarak, temel prensiplerini değiştirmeksizin küreselleşme prosesine katılan Dou Asya ülkelerinin örnekleri gösterilmektedir.

Ancak birçok Batı ülkesi, mutsuzlukların sebebini küreselleşme olduğu düşüncesindedir. Küreselleşmenin esas problemi, ekonomik, askeri, stratejik ve bilgisel potansiyel bakımından farklı olan çeşitli uluslar ile devletlerin, geleneksel kuralları olmayan yeni “açık” dünya sistemine aynı düzeyde hazır olmamasına bağlıdır. Küreselleşen şimdiki dünyada bu farklılığın azalması bir yana daha fazla büyümektedir. Kuzey ile Güney, Batı ile Doğu arasındaki mesafenin uzaklaşmaya başladığı görülmektedir.

Böyle küreselleşme esnasında dünyanın dağınıklığı, iç çelişkililiği, aktif ve egemen olan ile izafi olarak pasif odlan unsurlara bölünmesi devam edecektir. Çağdaş dünyanın bu senaryosu, küreselleşme sürecinde sözde bağlı olan unsurların yapıcı katkılarını inmar etmekte ve şu andaki ekonomik, siyasi v ekültürel zorluklar ile sorunların küreselleşme hesabına yazılmasına neden olmaktadır. Bunların içinde tabii ortamın bozulması, mülteciler, küresel finans spekülasyonları, bilgisayar suçları, uluslararası terörizm, ulusun milli ve kültürel kimliklerini kaybetme tehlikesi v.d. yer almaktadır.

Eğer küresleşmeyi, dünya kapitalist sisteminin, piyasa küreselleşmesinin yaygınlaşması odlarak ele alırsak, yukarıda verilen bakış açısı doğru görünmektedir. Ancak küreselleşme fikrinin özünü anlamak için insanlığa daha uyum olan ve bazı olkelerin diğerleri üzerinde egemen olması prensibini kaldıran küreselleşmenin diğer modeline yönelmemiz gerekir. Bu ise kültürel küreselleşme, yani en az bir uzay küresi boyutunda yeni realite yaratan küresel

evrim faktörü olarak kültür hizmetinin sonuçlarını kavramaktır.

Dolayısıyla, kültür, ekonomik küreselleşmenin yankısı değil, küreselleşmenin önemli bir yönü olmalıdır. Ancak bu arada kültürün küreselleşmesini, küresel boyutta kültürel tekdüzenliğin sağlanması olarak algılamak yanlıştır. Çünkü bu süreç, kültürel çatışmalar ile çelişkileri içermektedir. Çeşitli kültürler ile uygarlıkların çatışması ve tartışması, çağdaş çok yönlü dünyanın temel faktörüdür. Bundan dolayı küreselleşme şartları altında Doğu ile Batı arasındaki diyalog çerçevesinde ele alınan anlaşma felsefesi gibi yeni düşüncesi gerekmektedir.

Küreselleşme en genel anlamda, bir yandan sosyal dünyanın “*pres edilmesi*”, diğer yandan dünyanın kendi bilincine varması anlamına gelmektedir. Çağdaş küreselleşme, devlet olmayan uygarlıkları, bölgeler, ulus - devletler, yerli halkların kendi tarihleri ile kimliklerini oluşturması için küresel koşullar yaratmaktadır. Dünyada halkların veya bölgelerin kendi eşsizliği ve özgünlüğüne dair düşünceleri daha fazla yaygınlaşmaktadır. Yani, yerel ulusal gelenekler ile özelliklerin korunmasının küresel bir fenomen olduğu söylenebilir.

Küreselleşme, dünya arenasında lider oyuncu olarak hala kendi bölgesi ile tabii kaynaklarını kontrol eden ulus-devlet yapısının güçlenmesini etkilemektedir. küreselleşme çağında modernleşme unsur olarak ulusal devletlerin durumu iki prosesin tesiri altında kalmaktadır. Bir yandan, küreselleşme, ulusal devletlerin bağımsızlığı ile otonomluğunun daralmasına neden olur; diğer yandan, uluslar arası düzeyde işbirliğin ve entegrasyonun gerçekleşmesi, ulusal ve stratejik menfaatlerin daha etkili bir şekilde korunmasına imkan sağlar.

İletişim yolları, masif turizm v hacimli göçler, ulusal devlet politikasının geleneksel anlayışının gevşemesine yol açmaktadır. bu aynı şekilde, yakın zamana kadar milli dil ile yerel önyargılara dayanan siyasi kamuoyu kavramını da ilgilendirmektedir. Günümüzde ise birçok ülkelerde kamuoyu çeşitli bil-

gileri içermekle birlikte yeni seslere de açıktır.

Bundan dolayı küreselleşme tek taraflı anlaşılmalı, çünkü o sadece dünya istikrarını sağlamakla kalmayıp, milliyetçi ve ayrımcılıkçı düşüncelerin de yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Son zamanlarda milliyetçi partiler ile hareketlerin güçlendiği görülmektedir. Milliyetçiliğin artması, bir anlamda yerli ve ulusal geleneklerin küreselleşmeye karşı mücadele şekli olarak ortaya çıktı. Ancak tarihî açıdan ulus-devlet, küreselleşmenin bir yönü olarak gelişmiştir. Küresel gelişme, milliyetçiliğin canlanmasına yol açar. Ulus-devlet ise küreselleşmenin-millî kimliğin belirlenmesi ilkesine bağlı olarak ortaya çıkan bir yönüdür.

Ulusal devletler ile kurdukları enstitülerin yanı sıra küresel arenada Greenpeace gibi sivil toplum örgütleri, çeşitli hareketlere rtaya çıktı. Bunların aracılığıyla, bireyle ulusal devletlerin siyasi sistemleri dışında siyasî kararlara katılma imkanına sahip olmaktadır. siyasî faaliyetin bu metodu “*sub-politika*” olarak adlandırılmaktadır. Sub-politikanın çevresi, yaşamlarını menfaatleri, bilgileri ile ilişkileri doğrultusunda sürdürmeye çalışan bireyler tarafından belirlenmektedir. Küresel bilgi ve iletişim sistemi bireylere küresel düzeye ulaşımı sağlamaktadır. böylece, küreselleşmenin yanı sıra bireyin önemi de artmaktadır. Küresel arenada teknolojik vatandaşlardan oluşan yeni gruplar ortaya çıkmaktadır. Bunlar ise küresel siyaset ile iletişime internet aracılığıyla katılarak küresel faaliyet göstermektedir.

Böylece çağdaş dünyadaki entergrasyon ile frogmantasyon (bölünme), küreselleşme ile bölgeselleşme birbirini tamamladığı ve desteklediği, daha net bir ifadeyle, bunların aynı sürecin iki tarafı olduğu görülmektedir. Bundan dolayı günümüzde dünya çapındaki eğilimin tanımlanmasında bazen, sentez ile parçalanma, entegrasyon ile bölünme gibi olayların bir arada bulunmasının tesadüf olmadığını ve kaçınılmaz olduğunun altını çizmek için “glokalizasyon” terimi kullanılmaktadır.

Dihotom düşünce ile muhaliflerin sabitliği (entegrasyon - dez-entegrasyon, homojenlik - heterojenlik, globalleşme - lokalleşme), kültür analizinde yerel ve küresel, geleneksel ve liberal - demokrat değerlerin diyalektiği şeklinde kendini göstermektedir. Ancak küresel şuur, genellikle Batının değerleri ve normlarıyla özdeşleştirilmektedir.

İnsanlığın kültürel çeşitliğine, Batı masif kültürü meydan okumakta, onun cevabı ise ancak milli kültür önyargılarının tedricen kullanılması ve bunun toplum önündeki problemlerin olumlu çözümüne yardım etmesi olacaktır.

Günümüzde milli kültürden, dili İngilizce olan küresel kültüre geçiş gerçekleşmektedir. Amerikan doları tüm dünyada kullanılmakta, Batı mas-kültürü yaşamımızın tüm alanlarına hızlı bir şekilde müdahale etmekte, birçok ülkede çeşitli derecede de olsa liberal - demokrat toplum modeli gerçekleşmekte, dünya bilgi boyutu (İnternet, son model iletişim teknolojileri) oluşmakta, Batı kültürü küreselleşmekte, "virtuel dünya ve virtuel insan" gibi yeni gerçekler ortaya çıkmaktadır. Böylece, mekan ve zaman birbirine yakınlaşmakta, hatta bütünleşmektedir. Bu şartlar altında Kazak halkının ve Kazakistan'da yaşayan diğer halkların geleneksel kültürlerinin eşsizliğinin, özgünlüğünün, kültürel kimliği ile dilinin muhafaza edilmesi konusu sık sık gündeme gelmektedir.

Küreselleşme şartları altında transit toplumun tüm alanlarının modernizasyon ve transformasyon proseslerinin gerçekleşmekte olduğu yeni bağımsız devletlerin, bunların ekonomik ve siyasi emniyeti, halkların etno-kültürel gelenekleri üzerindeki küreselleşmenin tesir mekanizmasını daha sistematik ve kapsamlı bir şekilde araştırmamız gerekir. Özellikle bizi ilgilendiren husus, küreselleşmenin Kazakistan'a getireceği olumlu ve olumsuz sonuçlarıdır (ekonomik, siyasi, kültürel, dini v.d. alanlarda küreselleşme).

Kültür , bilim, manevi hayat çevrelerinde liberak - demokrat toplum değerlerinin etkisi gün

geçtikçe büyümektedir. Kazakistan halklarının geleneksel değerleri ile kültürel idealleri, çoğu zaman baskı altına alınmakta, dolayısıyla bunların Batı kültürel değerleri ile normlarıyla birbirlerini zenginleştirerek birbirlerine uygunluk arzedecek duruma getirilmesi gerekir. Yaygınlaşan küreselleşme şartları altında Kazakistan halklarının değerleri ile liberal - demokrat toplum değerlerinin arasında yapıcı diyalog kurmak son derece önemlidir. Transit toplum kültürü alanında münasebetleri düzenleyen ve halklarımızın kültürlerinin özgünlüğünü ve eşsizliğini koruyan kanunlara ihtiyaç vardır.

Kültür gibi toplumda egemen olan transformasyon, planlı şekilde kontrol edilen toplumun mekanik prosesi değil; nesilden nesle geçerek milli mentalitenin olduğu zeminin organik yeniden kurulma prosesidir. Bu durumda kültürolojik tahlil, sadece mevcuttaki milli kültürün muhtemel değişim yönlerini belirleyebilir ve küreselleşme koşullarında yakın gelecekte çeşitli manevi arşetiplerin gerçekleşmesine ilişkin yorumlar verebilir.

Kanaatimizce, Kazakistan için, toplumun çeşitli tabakalarının, milli ve kültürel merkezlerin, sivil toplum örgütlerinin ve siyasi partilerin ülkenin milli menfaatlerini kavrama seviyesine bağlı olarak gerçekleşecek olan bundan sonraki tarihi gelişmenin birkaç varyantı vardır. Uzmanların görevi, oluşmakta olan toplumsal durumun çeşitli parametrelerini inceleyerek Kazakistan siyasi sistem konsolidasyonu ve milli konsolidasyonu yolunda seçilen bu veya şu yolun özellikleri bakımından tarihi gelişmeye ilişkin tahminlerde bulunmaktır. Böylece, ilk bakışta, toplumumuz için bugünkü transit durumdan tabii çıkış yolu, daha totaliter devletin ve halk üzerinde komünist deneylerin kurbanı olmadan önceki ekim ihtilali öncesi dönemdeki Kazak halkının durumuna dönüş gibi görünmektedir. Geçmişe, özellikle yüzyıllarca halkı yaşam ortamına adaptasyonunu sağlayan, Büyük Step ve yıldızlı gökyüzü ile birleştiren milli kültür, gelenek ile örfilere hasret son derece doğaldır. Maalesef, bu kültürün ilk şekillerinin bazı yönleri zamanla kaybolmuştur. Sadece

Sovyet totaliter imparatorluğunun sınırları dışında yaşayan Kazak diasporası arasında ihtilal öncesi kültürün unsurlarına rastlanmaktadır. Ancak geçmişimizi yeniden oluştururken tarihi zamanın bir daha geri gelmeyeceğini göz ardı etmememiz gerekir, dolayısıyla geleneklerimiz yanı sıra XXI. yy. başında Kazakistan Cumhuriyetinin bütün manevi ve kültürel değerlerimizi koruyarak, yeni yüzyılın dünya kültür ortamına, organik bir şekilde girmesi üzerinde düşünmemiz gerekir.

Kültürümüzü yeniden oluşturmanın bir diğer yolu, milli dil, adet ve örf köklerinin ortaklığının yüzyıllarca birleştirdiği Türk-İslam dünyasına organik bir şekilde girmektir. Bu arada komşularımızdan farklı olarak sadece İslam kültürü yaygın olmayacak. Çünkü İslam'ın yanı sıra Kazakistan bozkırlarında eskiden çeşitli dinler - eski Hıristiyanlık, budizm, Gök Tanrı dini - bir arada yaşamıştır. Bununla birlikte Türkçü ve İslamcı fikirleri, rusya'daki Slav birliği ve Soborluk'tan yaşamaya daha fazla hakkı var. Perspektif gaye olarak Türkiye Türkçe örneğinden görüldüğü gibi Latince esas alınarak Türk lehçelerinin ortak alfabetini oluşturma ihtiyacını söyleyebiliriz. Bu ise ortak türk bilgisel ve kültürel boyutunun oluşmasına, ortak kültürel temelde bilimse, felsefi v.d. terminolojinin ortaklaşmasına ön ayak olurdu, dolayısıyla kültürel ve manevi emniyet sağlardı. Bununla birlikte bugünkü Rusya'da Provoslav dini gibi halkamızın manevi hayatında İslam'ın büyük önemi olması gerekir. Temel insan hakları, onun içinde din hürriyeti doğrultusunda ülkemizde herkes laik kültürle birlikte din kültürü başarılarından yararlanma hakkına sahip olması gerekir.

Sonucusu, kültürümüzün gelişmesinin en ilginç ve perspektif yolu, "Avrasya kültür boyutu" diye tanımladığımız yol olabilir. Kazakistan, coğrafi olmasa da demografik ve kültürel açıdan Asya ve Avrupa'nın arasında bulunmaktadır. bu tarihi gerçeğin önemsenmemesi, milli kültürümüze etkisinin göz ardı edilmesi doğru olmaz. Aynı zamanda Doğu ve Batı kültürleri ile uygarlıklarının diyalogları bağlamında Avrasyacılık meselesini

ayrıca ele almak isterdik. Örneğin, Kazakistan Cumhuriyeti milli kültürünün herhangi bir unsurunun oluşmasının altyapısı olarak çeşitli ulus ve inançların Avrasya ortaklığının ortaya çıkması olanaklı mıdır?

Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın N. Nazarbayev bu konuda şöyle ifade etmektedir: "Gelenekselcilik ideolojisi, mantıksal olarak sosyalist ideolojisinin krizi ile bağlıdır. Gerçekten, eski doğmaların geçerliliği kalktıktan sonra neye doğru yönelebiliriz? Herhalde, en sade ve anlaşılır olan, aynı zamanda her halk yaşamında derin ahlaki değere sahip olan geleneklere yönelebiliriz. Bunların halk yaşamındaki büyük önemi tartışılmaz. Kültürel gelenekler, daima sosyal canlanmanın kaynağı olmuştur. Köklere, kültürel menşesine dönüş, tabii ki, olumlu süreçtir. aynı zamanda gelenekler ile toplumsal progresin basitleştirilmiş yorumlarından uzaklaşmamız gerekir. Çağdaş dünya tecrübesi, bazı geleneksel yapıların bugünkü uygarlık dokusuna kısmen uymadığını açıkça göstermektedir. Tecrobe olmaksızın yenilik de olmaz. İnsana, yolunu kaybetmeden çağdaş dünyadaki hızlı değişimlere yaşam tarzını uyarlamakta yardımcı olan, işte bu geleneklerdir."

Küreselleşme süreci, çeşitli dünya ülkelerinde siyaset ve ekonomi alanlarında ortak yapılar oluşturmakla birlikte "glokalisierung" a- Batı kültürü unsurlarının bölgesel şartlara ve yerli geleneklere adapte edilmesine - neden olmaktadır. İnsan yaşam ve faaliyetinin bölgesel formlarının heterojenliği norm olmaya başlamaktadır. Bu temelde halk maneviyatı ile ruhaniyatının, kültürünün, yerli kültürel geleneklerinin, bölgesel uygarlıkların hem korunması, hem canlanması, hem gelişmesi mümkündür. Küreselleşme yerel kültürlerden kayıtsız şartsız bağlılığı değil, yapıcı diyalog prosesi aracılığıyla mümkün olabilecek diğer uygarlıkların yeni tecrübelerin seçici kabul etmesini ve sindirmesini ister. bu ise özellikle Kazakistan ve onun ulusal güvenliği için gereklidir.

KAYNAKÇA

1. MEJUYEV V.M. *Problema sovremennosti v kontekste modernizatsiyi i globalizatsiyi*. *Politiya*. no : 3. 2000, s. 102-115.
2. *Praktika globalizatsiyi : igry i provila novoy epohi*. Moskova, 2000. s.133-134.
3. PANARIN A.S. "Imperskaya respublika" na puti k mirovomu gosudarstvu. *Obşçestvennye nauki i sovremennost'*. No:4. 1999, s.146-158.
4. FEDOTOVA N.N. *Vozmojna li miroveya kul'tura? Filosofskie nauki*. No:4. 2000, s. 58-68.
5. BIRYUKOVA M.A. *Globalizatsiya: inegratsiya i differentsyatsiya kul'tur*. *Filosofskie nauki*. No:4. 2000, s.33-42.
6. ORLOV F. N. *Sotsyal'niye izderjki globalizatsiyi*, *Sotsiyologičeskiye issledovaniya*. No:7. 2001, S. 13-22.
7. NAZARBAYEV N.A. *İdeyanaya konsolidatsiya obşçestva kak usloviye progressa Kazahstana*. Almaty. 1993, s. 10.

"Jasın kuttı bolsın

"Yaşın kutlu olsun

Ömir janın uzak bolsın

Ömrün uzun olsun

Ulıs baktı bolsun

Ulus bahtlı olsun

Tört tülük aktı bolsın

Dört çeşit malınız çok olsun

Ulıs bereke bersin

Nevruz bereket versin

Lele-Jala cerge ensin

Lâleler, sümbüller açsın

Ulustın ulu küni kuttı bolsın

Ulusun ulu günü kutlu olsun

Navrızınız kuttu bolsın

Nevruzunuz kutlu olsun

Kızır koldasın

Hızır yoldaşınız olsun

Tenir jalğasın"

Tanrı korusun"

“IV. Nevruz Bilgi Şöleni”nin Ardından

**Türk Dünyasında Nevruz Dördüncü Uluslar arası
Bilgi Şöleni Bildirileri(21-23 Mart 2001, Sivas)**

Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Haz: Şebnem
Ercebeci, İlkiz Ofset, Ankara, 2001

Songül BOYBEYİ

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Atatürk Kültür Merkezi'nin 2002 yılında beşincisini Diyarbakır'da düzenlediği Nevruz etkinlikleri her yıl bir ilimizde yapılmakta, yapılan bilgi şöleninin bildiriler kitabı ise yayınlanmaktadır. Bu etkinliklerden dördüncüsü 21-23 Mart 2001 yılında Sivas'ta gerçekleştirilmiş ve aynı yılın sonunda bildiriler kitabı yayınlanmıştır. Şölenin ilk açış konuşmalarını Sivas Milletvekili ve Tarım ve Köy İşleri Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalg yapmış ve *"Bütün bir millet , bir yandan bu türlü beraberlikleri yaşarken, bir yandan da yaşama hakkını o zenginliklerin varlığından almaktadır. Aslında adına kültür dediğimiz , milletin topyekün yaşama biçimi de , bu paylaşılan değerler manzumesinin bir ürünüdür...Bu tarihsel süreçte, adına Nevruz bayramı dediğimiz "ulusun ulu günü", "gün dönümü", "çağın", "yeni gün", "yörük bayramı", "bahar bayramı", "Mart dokuzu" gibi isimlerle de anılan 21 Mart tarihine denk gelen işte bu bayram günümüzdür..."* diyerek günün anlam ve önemini belirten konuşmayı yapmıştır. Sivas Valisi M. Lütfullah Bilgin ise konuşmasında Nevruz'un bir bayram olduğunu , herhangi bir sınıra hapsedilemeyeceğini; hele hele hiçbir vesileyle bölücülüğe , kana, kine, kavgaya âlet edilebilecek bir gün olmadığını hatırlatmıştır. Açış konuşmalarının sonuncusunu Atatürk Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sadık Tural yapmıştır. Tural, sözlerine "Dünya Kültür Mirası İnsanlığın Kültür Övüncü" başlıklı projeden bahisle

başlamış ve bu projeye Sivas'ın üç bakımdan dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunlardan birincisi Sivas'ın yetiştirdiği büyük ozan, hayatı ve eserleriyle büyük insan Âşık Veysel Şatıroğlu¹, ikincisi efsaneleri ve halk kültürü öğeleriyle gizemli bir ilçe Divriği², üçüncüsü Sivas'daki 'Âşıklık Geleneği' . Bu üç konunun Sivas'da işlenip , kültürel zenginliğin ortaya çıkarılması gerektiğine işaret etmiştir. Sözlerine devamla Tural, Nevruz konusunun Atatürk Kültür Merkezi tarafından 1995 yılından beri bilimsel bir zeminde ele alındığını, 1999 yılında Elazığ'da Nevruz'u kutladıklarını, 2001 yılında ise Sivas'da kutlamanın mutluluğunu yaşadıklarını söylemiştir.

Kitaptaki bildirilerin ilki Kırgızistan Manas Araştırmaları ve Edebi Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Abdılcaan Akmatiev'e aittir. Akmatiev Kırgızlarda Nevruz ya da Nooruz adlı kutlamaları anlatmaktadır. 21 Mart'ın 1991 yılından itibaren Kırgızistan'da milli bir bayram olarak ilân edildiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili Kırgız söylenceleri ile yemeklerinden verilen örneklerle bu kısım 24.sayfa-da sona ermiştir. Türk Dünyasından ve Türkiye'den çeşitli bilim adamlarının kendi bölgelerindeki Nevruz kutlamalarını anlattığı bildiriler kitabının ikinci bildirisi "Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde Nevruz Çarşambaları" adıyla Prof. Dr. Ebulfez Kulu Amanoğlu'na aittir. Nahçıvan'da Şubat'ta başlayan Nevruzla son bulan Hızır-Nebi bayramı ve diğer merasimlerin şekilleri bu çalışmanın konusu olmuştur. Üçüncü çalışmada Türklerin en eski takvimi Prof. Dr. Tuncer Baykara tarafından ele alınmış "Türk Takvimi=Oniki Hayvanlı Türk Takvimi ve Yılın Başlangıcı" bildirisine konu olmuştur. Bu bildiri de Oniki Hayvanlı Türk Takvimi hakkında ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Sivas'tan bilgi şölenine katılan Yard. Doç. Dr. Şeref Boyraz ise Nevruz ile ilgili yeni bir yaklaşım sergileyerek , Nevruzla kehanet arasında bir ilişki kurmuştur. Süleymaniye Kütüphanesi , Hamidiye Bölümü nu: 842'de bulunan yazma esas alınarak Nevruz'un rastladığı günlerde hakim olan gezegenle gelecekte varsayılan muhtemel olaylar arasındaki bağlantının inanç boyutu anlatılmıştır. Nevruz'a , yeni yıla girerken nasıl

girilirse o senenin öyle geçeceğine olan inanç yani kehanet ilişkisi o kadar güçlüdür ki buna bağlı olarak halk fal tutmayı geliştirmiştir.

Yurdumuzun çeşitli bölgelerindeki Nevruz kutlamalarının inanç ve şekilleri ile kitabımız devam etmektedir. Doç. Dr. Necati Demir "Orta Karadeniz Bölgesinde Nevruz" kutlamalarını ifade etmiştir. Demir'in çalışmasının ağırlık merkezini Ordu ve Giresun illerimiz oluşturmuştur. Nevruz'a göre halkın Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki yıllık hava tahminleri de tablo şeklinde çalışmaya eklenmiştir. Bu bildirideki diğer sevindirici taraf söz konusu bölgede Nevruz derleme çalışmalarının devam ettiği bilgisidir. "Kumuklarda Nevruz" Naida Djamokova tarafından o bölgedeki adıyla "Yazbaş" olarak anlatılmıştır. Bundan sonraki bildiri de İslâm diniyle Nevruz arasında bir ilişki kurulmuş ve "Gelenekli Türk Dininde Tabiat İle İlgili İnanışlar " başlığı altında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Erdem tarafından verilmiştir. Türklerin dininde Ay ve Güneşe verilen özel konular ile yıldızların durumu kültürel bağları olarak bu bildiride incelenmiştir.

Orta Asya'dan Balkanlara, Anadolu'ya Ön Asya'ya kadar geniş bir coğrafyada aynı amaç ve beklentilerle kutlanan Nevruzun motiflerinden örnekler vermeye bildiriler kitabında devam edilmiştir. Bu örneklerden bir diğeri de Türkmenistan'dır. Prof. Dr. Gurbandurdu Geldiyev "Türkmenlerde Nevruz Gelenegi ve O'nun Edebiyata Yansımaları" başlıklı bildirisiyle örneklere Türkmen örf-adet ve gelenekleriyle halk edebiyatı çerçevesinde açıklamalar getirmiştir. Örnek metinlerin Türkiye Türkçe'sindeki karşılıkları da okuyucunun rahat okumasını ve anlamasını sağlamaktadır. Kitabın bundan sonraki başlığı çok önemli bir konuya ayrılmıştır. Nevruz'un İslâm dininden önceki şekillerini, yani köklerini göstermesi bakımından kayda değerdir. Ahmet Yesevi Kazak-Türk Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Şakir İbrayev "Nevruzun Şamanizmle İlgisi"ni açıklamaktadır. Şaman ritüellerini anlatan bildirinin sonunda Nevruzdaki dilek şöyle ifade edilmiştir.

"Ak(süt, yoğurt,kımız vb) bol olsun!
Millet sağ selâmet olsun!
Bela yerin dibine insin!"

Kazakistan Nevruz geleneklerini anlatan Prof. Dr. Karlıgaş Kadeşeva'nın bildirisi ise, "Kazakistan'da Nevruz Bayramı" başlığını taşımaktadır. Coğrafyaya bağlı kutlamaları temel alan Nevruz bayramının Kuzey Kazakistan'da kutlama süresinin soğuk iklim nedeniyle 22 Mart'tan 22 Nisan'a kadar uzadığını bu bildiriden öğreniyoruz. Nevruz ile ilgili ayrıca önem taşıyan konulardan bir diğeri de renklerle olan bağlantısıdır. Bu konunun incelendiği bildiri ise Yard. Doç. Dr. Nazan Kırımhan'a ait. "Türk Kültüründe Yedi Rengin Anlamı" kara, ak, al, kırmızı, sarı, yeşil, mavi(gök) renklerin tahlilini yapmaktadır. Nevruzun da simgesi olan sarı, kırmızı ve yeşilin simgeleri bu bildiri de ayrıntılı olarak vardır. Bundan sonraki bildiri halk kültürü alanındaki çalışmalarıyla tanıdığımız Doç. Dr. Öcal Oğuz'a ait olup "Türklerde Hızır Kavramı"ni kapsamaktadır. Oğuz, Hızır kavramı ile Nevruz arasındaki vazgeçilmez ilişkiyi şöyle tanımlıyor: "*Hızırsız nevrüz olmaz. Hıdırellezde Hızırsız olmaz. Nevruz ile Hıdırellez'i bir araya getiren temel unsur -gözden kaçmamalıdır ki -Hızır'dır*". "Çanakkale ve Çevresinde Nevruz" bildirisi ile Onsekiz Mart Üniversitesi Öğretim Görevlisi Yard. Doç. Dr. Hayrettin Parlakyıldız'ın aynı bölgeden yaptığı derlemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Çanakkale yöresinde baharın getirdiği güzellikleri, Nevruzda, Hıdırellezde görmenin, birliğin bütünlüğün sağlanması yönünden işaret ettiği noktalar söz konusu bildiride görülebilir.

Bundan sonra, bildiriler kitabının son dört konusunun birincisi, Moldovya Bilimler Akademisi'nden Doç. Dr. Evdokiya Soroçanu'ya aittir. Soroçanu, Gagauz Türkleri arasında "İlk Yaz Yortusu" olarak da adlandırılan Nevruz'u "Kırkmeçik'ten Hederleze Kadar Gagauzların İlkbahar Bayramları" başlığı ile ele almıştır. Bu bölgedeki Nevruz dolayısıyla halkın söylediği türküler örnekleriyle verilmiştir. Azerbaycan Avrasya Araştırmalar Merkezi'nden Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu ise kendi mem-

leketindeki Nevruz kültürünü ve Nevruz üzerine yapılan çalışmaların bibliyografyasını vererek konuyu açıklamaktadır. Çeşitli bölgelerden Nevruz kültürünün örnekleri bildiri kitabında Altaylarla devam etmektedir. Altay Özerk Cumhuriyeti'nden Nadya Yugusheva "Altaylarda Cılgayak Bayramı" adını verdiği çalışmasında Sibiry bölgesindeki nevrüz hazırlıklarına yer vermiştir. Kitabın son bildirisi ise yine Sivas'tan "Sivas ve Çevresindeki Nevruz Kutlamaları"na aittir. Cumhuriyet Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Hasan Yüksel Sivas il merkezi ve ilçelerindeki nevrüz kutlamalarına ait bilgiler vermiştir.

Kapanış konuşması ve değerlendirmeleri yapan Atatürk Yüksek Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sadık Tural birlik ve beraberlik mesajlarının hangi kaynaktan ve bölgeden gelirse gelsin onun iyi bir gerekçe olduğunu vurgulayarak Sivas Valiliğine Atatürk Kültür Merkezi ile yaptıkları işbirliğinden, bilim adamlarına da katkılarından dolayı teşekkür etmiştir.

Bu bildiriler kitabının önemli bir özelliği daha mevcuttur. Atatürk Kültür Merkezi Merkez Sekreteri İmran Baba ile Merkezimizin uzmanlarından Şebnem Ercebeci "Atatürk Kültür Merkezi Nevruz Bibliyografyası" nı hazırlamışlardır . Bu çalışma kurumun bu konuda yaptığı faaliyetlerin topluca görülebilmesini sağlamaktadır. Titizlikle hazırlanan bu kataloglama hem nevrüz bildirileri kitaplarını hem de Atatürk Kültür Merkezi'nin süreli yayını olan Bilge dergisini kapsamaktadır. Kapak resmi, baskı ve hazırlama kalitesi ile "Türk Dünyasında Nevruz Dördüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri" kitabı konuyla ilgili çalışmak isteyenler ve Nevruzla ilgili bibliyografyayı taramak isteyenler için edinilmesi gerekli bir çalışmadır. 2002 yılında Diyarbakır'da gerçekleştirilen "Türk Dünyası'nda Nevruz Uluslar arası V. Bilgi Şöleni"nin bildirilerini de en kısa zamanda görmek dileğiyle .

NOTLAR

1. Âşık Veysel hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: **Dostlar Seni Unutmadı, Âşık Veysel, The Friends Still Remember You**, T.C. Kültür Bakanlığı, HAGEM, 1999 Ankara; Kutlu Özen, **Âşık Veysel Sivas 1998**.
2. Divriği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Kutlu Özen, **Sivas ve Divriği Yüresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adat Yerleri**, Sivas 1996; Kutlu Özen, **Divriği Evliyalan**, 1997, Sivas.

“Kış ötip, kar ketip,

Şırayla Jaz jetip,

Meyramı ezelden,

Kuttı bolsın, bul Navrız.”

“Kış geçer, kar gider,

Aydınlık yaz gelir,

Taa ezelden bayram olur

KUTLU OLSUN BU NEVRUZ.”

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Fikrî Temelleri”

Dr. Alev KAHYA-BİRGÜL

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Fikrî Temelleri adlı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı'nca yayımlanan kitap Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu başkanı Prof. Dr. Sadık Tural'ın "Yönetimin Yönetilenle Bütünleşmesi" başlıklı Sunuş yazısıyla başlamaktadır. Prof. Dr. Sadık Tural, erk, irade, iktidar, devlet kavramları üzerinde durarak, bir kişi veya grubun, geniş kitlelerin günlük hayatını tanzim eden başka toplumların saldırılarına karşı güvenlik oluşturulmasını sağlayan yapısını beş ana unsura dayamaktadır. Bunları, bağımsızlık, adalet, öz benliği ve öz kimliği konusunda hissî ve fikrî inançlarını koruma ve gelişmeye yardımcılık, fert, topluluk ve toplum plânında iş, meslek, fırsat eşitliğine dayalı ölü açıklık, yasama, yürütme ve yargının işleyişinde örtülü, yani örtülü olmak yerine yönetilenlerin tamamına karşı mümkün merteye aynı mesafede kalabilme olarak sıralamakta ve millî mücadele döneminde çekilen çilelerle 29 Ekim 1923'te erk, irade, hâkimiyet kavramlarının Cumhuriyet'e ait olduğunun açıklanması ile Türkiye Devleti'nin Cumhuriyet kavramı ile temellendirilerek ve biçimlendirilerek ilân edildiği anlatılmaktadır.

Devlet olmanın ana unsurlarının gereği sayılan bağımsızlık, adalet gibi kavramların yerleştirilmeye çalışılmasıyla imtiyazsız, sınıfsız bütünleşme arzunu benimsemiş bir milletleşmeyi sağlamak, marjinal gruplara rağmen, milletleşme sürecini, Türk olma bilincini millî benlik ve millî kimlik zemininde Türk olma inancını yerleştirmek bu devletin adının Türkiye ismi ile anılmasını hazırlayıp, tescil etmenin

Atatürk'ün benimsediği temel ilkeler olduğu vurgulanarak, Cumhuriyet ile beraber, toplumun her ferдинin, köylü, şehirli, cahil, eğitilmiş, yoksul, zengin demeden kendini geliştirme ve değiştirme, hürriyeti, hak ve imkânlarının kurumlaştırıldığından bahsedilerek "Toplum kendi kaderi hakkında yapılan belirlemeleri, verilen hükümleri kapalı kapılar ardında oluşturulmuş kavramlar değil, kendisine haber verilen, kendisi dikkate alınan bir varlık olarak ortaya çıkmalı" düşüncesi beklenti ve programının Atatürkçü düşünce sisteminin esası olduğu vurgulanarak, bu demos, krates değil de nedir? sorusu sorulmuştur. Demos; halk, krates; güç, kuvvet, erk anlamlarına geldiğine göre, kendini ifade eden toplum olma anlayışını paylaşan millet olmanın kurulan Cumhuriyet Halk Fırkası ve Serbest Fırka ile sağlanmaya çalışıldığı, temellerinin atıldığı belirtilmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihin ruhuna kulak vererek hem yaşanan, hem de gelmekte olan şartları değerlendirerek değişim ve dönüşüm yaparak haysiyetli, şerefli bir toplumla Devlet olmamızı sağlamak için çalıştığı üzerinde durularak, Türkiye'yi bir Sovyet Peyk Cumhuriyeti yapmak isteyenler ile Türk milletinin yeterince gelişmeye açık ve ekonomik gücü bulunmadığı gerekçesi ile Avrupalı devletlerin manda ve himayesine girme iddiasını taşıyanların, şeriat devleti kurmak isteyenler ile halkı devre dışı bırakmaya kararlıların ve buna benzer eğilimlerin Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmaya çabalarından söz edilmektedir. Işığı Atatürk'ten alan kişi ve kuruluşların O'nun kurduğu Devlet ve Cumhuriyeti koruma ve kollama görev aşkıyla bu olumsuz gayretlerin karşısında olduğu vurgulanmaktadır.

Zeki Hafizoğulları'nın siyaset ve idare adamlarına tarihin içinden gelen birikimin sonucu olan acı tecrübelerle dayanan kanunî dayanakları değiştirmeye kalktıkça neyin, niçin, neden meydana getirilmiş olduğunu hatırlatmak üzere hazırlanan bu kitabının adı Türkiye olan bu devletin, 80 yıl önce temelleri sağlam atılmış bu millî benlik ve kimlik esaslı sosyal yapının, hukukî metinlere dönüşümünü yeniden düşünce alanımıza getirdiği belirtilmektedir.

Yazar kitabın Önsöz'ünde Türkiye Cumhuriyeti Devleti 'nin fikrî temellerinin ciddi bir araştırma konusu olduğunu belirterek gerçekten Türkiye Cumhuriyeti Devleti 'nin fikir temellerinin yeterince bilinmemesi durumunda, dünü anlamamızın, bugünü bilmemizin ve sağlıklı bir biçimde yarını oluşturmamızın mümkün olamayacağı üzerinde durarak "Cumhuriyetin Alternatifi Yoktur" diyorsak bunu kanıtlamak zorunda olduğumuzu vurgulamaktadır .

Yazar, bu amaçla dünü bugüne bağlayan bir çizgiyi izlediğini, yarın için sonuçlar çıkarmaya çalıştığını, en başta o günün koşullarında tam bir halk hareketi olan İzmir İktisat Kongresi'nde halkın temsilcilerinin almış olduğu kararları incelediğini belirterek daha sonra bir önceki çalışmadan cesaret alarak, bir Kurtuluş Savaşı ortamında oluşan "Türkiye Devleti'ni" ve "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni" oluşturan temel hukuk düzenini incelediğini, son olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tarihinden gelen değişmez özünü, mutlak temelini oluşturan yürürlükteki Anayasamızın 1., 2., 3., 4. maddeleri hükümünü irdelemeye çalıştığını böylece kiminin iddiasının tersine, bunların, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni yarına taşımada, ciddi bir engel oluşturmadığını gösterdiğini belirtmiştir .

Kitabı oluşturan çalışmalar farklı zamanlarda yapılmış, ulusal ve uluslar arası zeminlerde tebliğ veya konferans olarak kamuya sunulmuş, Avrupa Birliği ve küreselleşme tartışmalarının yapıldığı şu günlerde bunların, birlikte, kamunun dikkatine sunulmasının yararlı olacağı düşünülerek yeniden gözden geçirilerek kaçınılmaz bazı tekrarların olmasına rağmen, aralarında olabildiği kadar uyumlu kılınan çalışmalar bu eserde toplanmıştır.

Kitap üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm İzmir-İktisat Kongresi, ana başlığı altında Giriş, İzmir-İktisat Kongresi'nin Yapıldığı Tarihî Dönem, Evreni Farklı Bir Algılama Biçimi; Lâik Toplumsal Düzen, Misak-ı İktisadî Esasları, Devletin Siyasî Düzeni Millî Devlet, Millî İktisat, Millî Toplum, Millî Hukuk ve Sonuç başlık ve konularından oluşmaktadır. İkinci bölüm Mevzuatta Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Fikrî Temelleri ana başlığı altında, Giriş, Devletin Zorunlu Bir Ögesi Olarak Egemenliğin Kaynağı Meselesi, Ulusal Egemenliğin Sonucu Olarak Ulus Devleti Düşüncesi, Ulusal Egemenliğin Diğer Bir Sonucu Ulusal Toplum Düşüncesi Olmuştur, Ulus Egemenliği Düşüncesi Ulusal Hukuk Düşüncesini Zorunlu Kılmıştır, Ulus Devleti Düşüncesi Zorunlu Olarak Ulusal Ekonomi Düşüncesini Doğurmuştur ve Sonuç başlık ve konularından oluşmaktadır. Üçüncü bölüm Anayasa'nın 4. Maddesinin Değiştirilmezliği 1., 2., 3. Maddelerinin Anlamı, Kapsamı ve Sınırları Meselesi ana başlığı altında Giriş, Sert Anayasalar, Anayasa'nın 4. Maddesinin Kaldırılmazlığı ve Değiştirilemezliği Meselesi, Anayasa'nın 1. Maddesi Hükümü, Anayasa'nın 2. Maddesi Hükümü; Yöntem, Yorum, Anayasa'nın 2. Maddesinde Yer Alan Kavramların Anlamı, Kapsamı ve Sınırları; Anayasa'nın 2. Maddesinin Temel Cümlesi, Yan Cümlecikler veya Tümlerler, Anayasa'nın 3. Maddesi Hükümü ve Sonuç alt başlık ve konularından oluşmaktadır . Kitabın sonunda kavram ve terimler dizini yer almaktadır. Redaksiyonu Serap Leloğlu-Ünal tarafından yapılan kitap, siyaset sosyolojisi kitapları arasında yerini almıştır.

“Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları”

Dr. Öcal Oğuz, *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları* Akçağ Yayınları/345 , Kaynak Eserler/94 , 1. Baskı Ankara 2000, 144 sayfa.

Dr. Sevav OKAY- ATILGAN

Sanat Tarihçisi

Türk Halk Biliminin bir bölüm ve anabilim dalı olarak üniversitelerde yer alması, bu alanda akademik eğitim almış elemanların yetişmesi ve halk biliminin yöntem ve kavramlarının saptanması süreci ülkemiz için oldukça yenidir. Tanıtımını yapacağımız kitap, Türk dünyası halk biliminde yöntem ve kavram sorunları çerçevesinde bu bilim alanına ilişkin görüş ve öneriler içermektedir. Türk Halk Bilimine ilişkin araştırma ve çalışmaları ile öne çıkan ve ba alana önemli katkılarda bulunan M. Oğuz Öcal'ın bu eseri, daha önce çeşitli bilimsel toplantılarda "bildiri" olarak sunulmuş makale ve denemelerinden oluşan bir derleme niteliğindedir. Yazarın kendi öz-sözünde de belirttiği gibi ; Türkiye’de halkbilimi 1970’li yıllarda "akademikleşmeye" başlamış, 1980 ve 1990’lı yıllara kadar 20-25 yıllık bir yapılaşma dönemi geçirmiştir. Bununla birlikte Batı dünyasında yüzyılın başından beri uygulanan yöntem ve kuramların Türkiye’deki halkbilim çalışmalarına uygulanması sürecinde bazı yöntem ve kavram sorunları öne çıkmıştır ki, bu sorunlar bugün dahi Türk halkbilimcilerini meşgul etmektedir. Sözü edilen deneme ve eleştiri yazılarını yazılış sıralarını dikkate alarak kısaca tanıtmak, yazarın önemle altını çizdiğini düşündüğümüz, halkbiliminin yöntem bilimsel ve kavram sorunlarına ışık tutacak, konuyla ilgisi olmayanları da bilgilendirecektir.

Kitaptaki ilk makale "Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları" başlığını taşımaktadır.

Yazar bu denemesinde ; dünyada "folklor" kavramının ortaya çıkma ve gelişme aşamalarını tarihsel bir süreç içerisinde ele alırken, bu süreç içerisinde kullanılan yöntem ve kavram teorilerini tanıtmış, bu bilgilerden hareketle Türk dünyası folklor araştırmalarında kullanılan yöntem ve yaklaşımlara değinerek, bazı önerilerde bulunmuştur. Buna göre : dünyada folklor ürünlerine bir bilim anlayışı ve yöntemiyle bakılmasının tarihi XIX. yüzyıldan daha gerilere götürülemeyip, "folklor" terimi ilk kez **William John Thomas** tarafından Londra’da yayınlanan **Atheneum** dergisinde 1846 yılında teklif edilmiştir. Sonra ki iki yüzyılda folklor, ulusal kimlikleri oluşturan, geliştiren ve koruyan bir öze dönüş hareketi niteliği kazanmış, başlangıçta malzemesi büyük ölçüde söze dayanan halk edebiyatı ürünlerinden oluşan derleme, yayma ve yaşatma çalışmaları bu romantik dönemin folklor bilimine temel oluşturmuştur. Ancak ilerleyen çalışmalar folklor araştırmalarında yeni yöntem arayışlarını gündeme getirmiştir. Ortaya çıkış sıralarına göre, uygulanan belli başlı teoriler arasında şunlar dikkati çekmektedir :

"Karşılaştırmalı Teori" : Türkiye’de "Tarihi-Coğrafi Fin Metodu" olarak uygulanan bu teori yüzyılımızın ilk çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Bu yöntem bir halk metninin bütün "varyant"larını tarihi ve coğrafi derinlik ve genişlik içinde izleyerek ilk metne yani "urform"a ulaşma hedefine yönelik bir "tek-konu" çalışması olarak doğmuş, süratle yayılarak dünyada bir çok ülke ve bilim adamı tarafından uzun yıllar denenmiştir.

"Antropolojik Teori" : Etnografya verileri olarak mit, masal, atasözü, bilmece vb. "sözlü sanat ürünlerini" folklorun inceleme alanında gören kültür antropologlarına göre ; metnin anlatıldığı ortam yani "anlatım ortamı" (context) olmaksızın metnin hiçbir anlamı yoktur. Böylece Fin Metodu ile Antropoloji görüşü arasındaki en önemli görüş ayrılığı, birincinin "urform"a, ikincinin "anlatım ortamına" yönelmesi ; ilkinin coğrafi genişlikte ve tarihi derinlikte ilk metne ulaşma çabasına karşılık, ikincisinin dikkatini kültürü yaşatan kitleye yöneltmesidir.

"Psikoanalitik Teori" : Sigmund Freud'un ortaya attığı, daha sonra öğrencileri tarafından geliştirilen bu görüşe göre, folklor ürünlerinin yaratılmasında bilinçaltısındaki cinsel duygular etkili olmaktadır.

"Yapısalcı Teori" : Milman Parry ve Albert Lord tarafından geliştirilen bu teori Karşılaştırmalı teori gibi, folklorun malzemesi söze dayanan ürünleri üzerinde dikkatini yoğunlaştırarak, metinlerin yapısını, kalıp ifadeler, irticali yaratmaların izahı ve Vladimir Propp'un geliştirdiği metoda göre değişmeyen yapıyı ortaya koymaya yönelik çalışmalarına ağırlık vermiştir.

"Performans Teori" : Son yıllarda sözü edilen birikimler ve özellikle Antropolojik Teori'nin etkisinde kalınarak geliştirilen bu görüşe göre ; folklor araştırmalarında ürünü değerlendirmek için ürünün yaratıldığı kültürü, ürünün yaratıldığı şartları ve zemini dikkate almak gerekmektedir.

Bu genel teori ve yöntemlerin yanında folklor araştırmacıları, kendi yerel tercihlerine göre de teorik yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Folklorun Türkiye'de bilimleşmesinin öncüleri ise, Ziya Gökalp, Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik'tir. Folklorun Batı dünyasında ulaştığı teorik aşamadan haberdar olan bu araştırmacılar, ulusal kimliğin yaratılmasında, geliştirilmesinde ve benimsetilmesinde folklorun önemine işaret etmişlerdir. 1966 yılında kurulan Milli Folklor Enstitüsü çalışmalarını, "kaybolmakta olan kültür değerlerinin derlenmesi ve arşivlenmesi" temeli üzerine oturtmuştur. Çalışmalarda genel olarak, Karşılaştırmalı Teori'nin Tarih-Coğrafi Fin Metodu, Türkiye'nin şartlarına ve bilgi birikimine göre biçimlendirilerek kullanılmıştır. 1970'li yıllardan itibaren yeni bir döneme girilmiş, folklor kavramı "akademik" bir çerçeveye oturtulmuştur. M. Öcal Oğuz, yukarıda kısaca özetlediğimiz bu bilgiler sonucunda kendi görüş ve önerilerini ise şu şekilde belirlemiştir : Türk dünyasının folklorunu araştırmak için, hem bilimsel bir temele dayanan, hem de pratik olarak ihtiyaçlara cevap veren yeni yöntemler bulunmalıdır. Temel ilke, ele alınan konunun bütün Türk coğrafyasında izlenmesi olmalıdır. İkinci önemli ilke ; folklorcunun

farklı Türk gruplarından toplanan materyali, bir asıl metnin değişmiş şekli anlamında kullanılan "varyant" terimine bağlanmaktan kaçınmasıdır. Her metnin, yaratıldığı ortamın izah edilmesinde vazgeçilmez bilimsel bir veri olduğu kabul edilmelidir. Her bağımsız metin yan yana getirilip, karşılaştırmalı olarak değerlendirilirken "varyant" terimi yerine "eş metin" terimi , "versiyon" terimi içinse "benzer metin" terimi kullanılmalıdır. "Milli Mukayese Yöntemi" olarak adlandırılabilir bu yaklaşımın uygulanmasında dikkat edilecek üçüncü ilke, daha önce kullanılan folklor yöntemlerine göre tespit edilmiş metinlerden yararlanırken ihtiyatlı davranmalı, arşiv belgelerine ve sözlü kaynaklara öncelik verilmelidir. Türk dünyasında ortaklıkları öne çıkaran, farklılıkları tahlil eden bir yöntem araştırmacıları daha verimli sonuçlara ulaştıracaktır. Bu da yukarıda sözü edilen "Milli Mukayese Yöntemi" dir.

Kitapta yer alan ikinci makale "Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eş-Metin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu " başlığını taşımaktadır. Bir önceki çalışmanın açılımı niteliğindeki bu yazıda yazar, halkbilimi alanında da yabancı terimlerin Türkçeleştirilememesinden veya ihtiyaçlarımıza karşılık olacak terimlerin üretilememesinden kaynaklanan bazı sorunlar yaşandığından hareketle, "versiyon" ve "varyant" kelimelerine Türkçe karşılıklar önererek, görüşlerini açıklamıştır. Halkbilimi çalışmalarında kolayca birbirinin yerine kullanılan bu terimleri, Metin Ekici'nin Thompson ve Alan Dundes'ten yaptığı çeviriler eşliğinde açıklamaya çalışan yazar, M.Ekici'nin de önermiş olduğu terimlere olumlu yaklaşımını belirtmektedir.

Bir önceki makalesinde; "varyant" terimi için "eş metin", "versiyon" terimi içinse "benzer metin" terimlerini öneren yazar bunun gerekçelerini ise şu şekilde açıklamıştır : Varyant terimi için önerilen "eş metin" kelimesinden "birbirinin aynı metin" anlamı çıkarılmamalıdır. "Eş", "eşit", "eşlemek" kelimelerinde birbirine tupa tupa benzeyen anlamı yoktur. Aksine olarak "farklı" olanın yakınlığı, beraberliği ve yadırganmayan bir arada oluşu sözkonusudur. Bu bağlamda "eş metin", birbiriyle yan yana geldiğinde

uyumsuzluk göstermeyen, uygun bir bereberlik ve "eşitlik" sergileyen metinler için kullanılmış bir terimdir. Buradan hareketle her kültür dairesi bir "eş metin çevresi" kabul edilmeli ve öteki kültür dairelerindeki paralelleri ile karşılaştırılması sırasında "eşitlikçi" bir yaklaşım sergilenmelidir. "Versiyon" terimi yerine önerilen "benzer metin" terimine gelince ; "benzer" kelimesi "benzemek" fiili ile aynı kökten gelmektedir ve yazara göre Dundes'in de ifade ettiği gibi, daha dar anlatı çevresinde daha çok birbirine benzeyen metinler için kullanılması gereken bir terimdir. Diğer bir deyişle, aynı metnin her anlatımı bir "benzer metin"dir. Birbirine daha çok benzeyen metinlerden şu ya da bu şekilde farklılaşmış metinler ise "eş metin" olarak adlandırılmalıdır. Yazar makalesinin sonunda, bu adlandırmalara paralel olarak halkbiliminin malzemesi söze dayanmayan verimlerini de içine alacak şekilde "eş ürün" ve "benzer ürün" terimlerinin işletebileceğine dikkat çekmiştir.

Kitaptaki üçüncü deneme "Metin ve Anlatım Ortamı Merkezli Kuramların Türk Halkbilimi Çalışmalarına Uygulanması Üzerine Bazı Dikkatler" olarak belirlenmiştir. Yazar böylelikle ayrı başlıklar halinde sunulsa da , konuların akışı içerisinde bir devamlılık yakalayarak okuyucuyu bütüncül bir kavrayışa yönlendirmektedir. Bu çalışma, yukarıda kısaca tanıtılan önceki iki makalenin özet ve sonucu niteliğindedir. Yazar burada, daha önce de sözünü ettiği metin ve anlatım merkezli kuramların Türk halkbilimine uygulanması aşamasında nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Çalışmasının başında Türk halkbiliminin Türkiye'deki gelişim aşamalarına tarihsel bir süreç içerisinde kısaca değinen yazar, bugüne kadar yoğun olarak metin merkezli halkbilimi kuramlarının kullanıldığı konusuna dikkat çekmiştir. Bunlar içerisinde "Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi" yegane yöntem olarak kullanılmış, ancak bu yöntemin tarihi gelişim içerisindeki değişim süreç ve amaçları da ülkemizde yeterince takip edilememiş, bu yöntem çerçevesinde de ileriye dönük hedefler belirlenememiştir. Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi'nin "urform" arayışında bir araç gibi kullandığı eş metin (varyant) ve benzer metin (versiyon) Türk

halkbilimi çalışmalarında da benzer şekilde algılanmış ve eldeki verilere göre en eski metne ulaşıldıktan sonra diğer metinler değersiz olarak görülmüştür. Yazara göre Türk dünyası folklor araştırmaları için böyle bir yaklaşım çözüm getirmeyecektir.

Anlatım ortamı (context) merkezli kuramlar ise, "metni anlamak için metnin anlatıldığı ortamı anlamak gerekir" şeklinde özetlenebilir. Bu kuramlar sayesinde halkbilimi metinleri yorumlanır hale gelmiş, anlam ve derinlik kazanmıştır. Anlatım ortamı merkezli kuramlar Türk halkbilimi çalışmaları için de geçerli ve gereklidir. Bununla birlikte yazara göre bazı noktalara dikkat edilmelidir. Bu kuramların en önde geleni olan "Gösterimci Kuram (Performans Teori)" varyant kavramını reddederken, Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi ise varyantı amaca ulaşmak için araç olarak kullanmaktadır. Oysa yazar bu terimlere karşılık olarak düşündüğü eş metin (varyant) ve benzer metin (versiyon) kavramlarının bu şekilde kullanılmaması gerektiği düşüncesindedir. Türk halkbilimi metinlerinin eş metin ve benzer metin oluşturarak geniş bir coğrafyaya dağıldığı göz önünde bulundularak, bu geniş coğrafyayı ortak kültür kodları etrafında değerlendirebilmek için bu terimlerin yeniden tanımlanarak kullanımına ihtiyaç vardır. Bu dikkat edilmesi gereken ilk husus olup, ikincisi ise ; gösterimi izlenebilen olaylar için kullanılacak Gösterimci Kuramın, Türk halkbiliminin Türk dünyası gerçeği ve bu dünyadaki ortaklıkları vurgulamaya dayalı çalışma yöntemleri ile bağdaşmadığı gerçeğidir. Diğer bir nokta, Gösterimci Kuram "tür" çalışmalarını da eleştirmektedir. Oysa yazarın belirttiğine göre, Türk dünyasının ortaklıklarının vurgulanabileceği en önemli unsurların başında "türsel paralellikler" gelmektedir. Bu nedenle bu ortaklıkları vurgulayan yeni kuramlar geliştirilmelidir. Yazar bu konudaki görüş ve önerilerini kısaca şöyle belirlemiştir : türk dünyası halkbiliminin kuramsal yeni açılımında, geçmişe dönük çalışmalarda metin merkezli kuramların yeniden tanımlanmış eş metin ve tür terimleri ile, metnin yaratıldığı "tarihi" anlatım ortamı ile, anlatım ortamı merkezli kuramların orta-

ya koyduğu yeni açılımları da dikkate alan yaklaşımların birlikte ele alınması etkili bir çalışma yöntemi olacaktır.

Yukarıda sözü edilen dört çalışmada eş metin ve benzer metin kavramları çerçevesinde metin ve anlatım ortamı merkezli kuramların Türk dünyası çalışmalarına uygulanması konusunu ayrıntılı bir şekilde irdeleyen ve öneriler getiren yazar, bir sonraki yazısında bu görüşleri dorultusunda bir deneme örneği sunmuştur. "Dede Korkut Kitabı'nda Anlatım Ortamı İçinde Ozan" konulu bu denemede, sosyal çevre içinde ozanın yeri, rolü ve statüsü gibi noktalardan hareketle Dede Korkut'ta bu konu ile ilgili bazı hususlara dikkat çekilerek, bu tür tahlillerde "anlatım ortamı" çalışmalarının önemi vurgulanmıştır. Yazar çalışmasını, "ozanlar ve eserleri tahlil edilirken, yaşadıkları toplum içerisindeki statüleri göz önüne alınmalı ve buna göre değerlendirmeler yapılmalıdır. Bize bu dikkati sağlayan ise, metin kadar anlatım ortamını hesaba katan halkbilim yöntemleridir" şeklinde sonuçlandırmaktadır.

Bir sonraki çalışma "Folklorda Yeni Yöntemler ve Köroğlu" başlıklıdır. Yazar burada, Türk dünyasının müşterek destan kahramanlarından biri olan Köroğlu'nu daha önceki çalışmalarında önermiş olduğu eş metin ve anlatım ortamı çerçevesinde ele alarak, Köroğlu incelemelerinde bugüne kadar gözden kaçmış bazı hususlara dikkat çekmiştir. Yazara göre Köroğlu üzerine çalışacak araştırmacı, öncelikle farklı boy, grup veya coğrafyalarda yaşayan metinlerin her birinin ayrı bir sosyal çevrenin ürünü olduğunu ve o sosyal çevre için asıl ve vazgeçilmez metin olduğunu kabul etmelidir.

Yazar, "Destandan Hikayeye, Bozkır Medeniyetinden Yerleşik Medeniyete Geçiş Açısından Manas" başlıklı yazısında konuya değişik bir açıdan yaklaşmıştır. "Destan"ların oluşması ve günümüze gelebilmesi için çeşitli safhalardan geçmesi gerektiğinin altını çizen yazar, bu safha ve şartları beş ana başlık altında toplamıştır. Buna göre : 1. Destanı yaratan topluluğun "destan devri" olarak adlandırılacak bir dönemde yaşaması gerekir. 2. Destanı yara-

tan topluluğun "sözlü gelenek"e sahip olması gerekmektedir. 3. Destanın oluşumuna ilham veren bir çirdek "vak'a"nın olması gerekir. 4. Bu vak'a bir "ozan" tarafından edebi bir metin haline getirilmelidir. 5. Toplum, "destan devri" diye adlandırılan zaman dilimini tamamlamadan sözlü gelenekte yaşayan bu metin "tespit" edilmelidir. Yazar Manas Destanı'nı bu çerçevede ele almış ve şu görüşlere yer vermiştir : Manas Destanı Kırgız Türklerinin yaşatıp günümüze getirdiği bir Türk destanı olup, bütün metinleri Kırgız boylarından derlenmiştir. Destanın tespit tarihi XIX. yüzyıldır. Oluşumu ile ilgili tartışmalar henüz sonuçlanmamış ise de, yaygın olarak bin yıllık bir tarihten söz edilmektedir. Güçlü bir sözlü geleneğe, toplumu derinden etkileyen vak'alara ve bunları edebi bir dille terennüm edecek ozanlara sahip olan Kırgız Türkleri, destanın tespit edildiği XIX. yüzyılda "destan devri"ni tanımlama sürecine girmişlerdir.

"Nasreddin Hoca : İki Yaklaşım, Bir Problem" başlıklı yazıda, halkbilimcinin "anonim" olarak nitelenen konu ve şahıslara yaklaşım biçim ve yöntemleri çerçevesinde Nasreddin Hoca olgusu irdelenmiştir. Buna göre : Nasreddin Hoca XIII. Yüzyılda belli bir mekanda, belli bir sosyal grubun mensubu olarak yaşamış biri olsa bile, farklı zaman ve mekanlarda yaşayıp günümüze ulaşan bütün Nasreddin Hoca adına bağlanan fıkralar, halkbilimci için hiçbir dışarıda tutulmaksızın "Nasreddin Hoca fıkrası" olarak incelenmesi gereken halkbilimi ürünleridir.

"Nasreddin Hoca Fıkralarında "Varyant" Sorunu" başlıklı makale bir önceki yazının devamı niteliğindedir. Dikkat çekilen konular kısaca şöyledir : "Türk halkbilimi araştırmacısı, Türk dünyasının hangi köşesinde olursa olsun, Nasreddin Hoca'ya bağlanan her fıkrayı, her hayat hikayesini ve efsaneyi, herhangi bir onaylayıcı, küçümseyici, reddedici, düzeltici, benimseyici ve beğenici subjektif bir muameleye tabi tutmaksızın inceleme peşin hükümsüzlüğünü göstermelidir. Türk dünyasında folklor mahsullerini karşılaştırmalı olarak incelemek durumunda olan folklor araştırmacısı, her anlatım ortamını kendi özel şartları içinde değerlendirmelidir. Bunun için de

"asıl metin" ve "varyant" tartışmalarından uzak bir yöntemi tercih ederek teorisini geliştirmelidir".

Bir sonraki yazıda "Bir Sosyal Çevrenin Mensubu Olarak Yunus Emre" konusu ele alınmıştır. Yazara göre, XIII. yüzyıl Türk edebiyatının ve düşünce hayatının yetiştirdiği önemli bir şahsiyet ve güçlü bir şair olan Yunus Emre ile ilgili araştırmalarda, onun idealize edilen vasıfları dile getirilirken, "toplum içindeki Yunus Emre"den uzaklaşmıştır. Oysa halkbilim çalışmalarının ortaya koyduğu şekilde, "anlatım ortamı"na dikkate almayan yaklaşımların, halkbilim olaylarını doğru analiz etmesi mümkün değildir. Yunus Emre belli bir düşüncenin ve sosyal çevrenin mensubudur. Onun şiirlerinin ve şahsiyetinin bu yöntem çerçevesinde değerlendirilmesi gereklidir. Sonuç olarak yazar, Yunus Emre'nin belli bir toplum içinde yaşayan, o toplumun aksayan yönlerini tenkit eden, bu çerçevede çevresine nizam vermek isteyen ve şiirlerinde bunu dile getiren güçlü bir şair olduğu görüşündedir.

"Folklorda Yeni Yöntemler ve Aşık Edebiyatı" başlıklı yazısında öncelikle "Âşık ve Âşık edebiyatı" kavramları üzerinde duran yazar, konuyu şu cümlelerle özetlemiştir: "Âşık edebiyatını folklor metodolojisi içinde çalışanların biyografî ve doru metin arayışları yerine, her anlatıyı kendi ortamı içinde anlamlı ve gerekli kabul ederek, şahsi damgaları sınırlı olan aşıklardan kimin söylediğine dikkat etmenin yanında, söylenene, söyleyenin ve dinleyenin ne anlam yüklediği, nasıl söylediği, kimlere söylediği gibi noktalara işaret eden çalışma yöntemleri üzerinde durmaları gerekmektedir".

"Bektaşilik Anlatım Ortamında Halk Şiiri" konusunu tartıştığı yazısında yazar, salt metin merkezli çalışma yöntemlerinin sakıncaları üzerinde durarak, bir kez daha farklı bir örnek çerçevesinde "anlatım ortamı"nın önemine dikkat çekmiştir. Yazara göre "Bektaşî edebiyatı" terimi böyle bir yanlış yaklaşımın sonucunda oluşmuştur. Bu nedenle aşık tarzı şiir geleneği söz konusu olduğunda halkbilimi çalışmaları açısından "Bektaşî Edebiyatı" terimi yerine

"Bektaşilik Anlatım Ortamında Aşık Şiiri" daha doğru bir adlandırma olacaktır.

"Halk Şiirine Yansıyan Osmanlı İmajının Anlatım Ortamı Çözümlemesi" başlıklı yazıda, günümüz halkbilimi metinlerinin her anlatımının yeni bir metin olarak kabul edilmesi gerektiği temelinde yürütüldüğü görüşü yinelenerek, "anlatım ortamı"nın önemi ele alınmıştır. Bir önceki yazıda da aynı örnek alıntılarla önemi vurgulanan anlatım ortamı bu kez Osmanlı imajı çerçevesinde irdelenmiştir. Osmanlı yapılaşması içerisinde yer alan farklı kültür ortamlarına ait veri ve ürünlerin nasıl bir yaklaşımla ele alınması gerektiği konusunu tartışan yazara göre : "yüzyıllar içerisinde dilden dile kuşaktan kuşağa söz yoluyla, anlatılarak, yaşatılarak ve yaratılarak devam eden halkbilimi metinleri, değişmezliğin değil, sürekli değişimin sembolüdür. Bu değişimin neden-sonuç ilişkisi, "anlatım ortamı" olarak adlandırılan metnin yaşam alanında aranmalıdır".

"Yozgat'ta Şehirleşme ve Aşık Edebiyatı" başlıklı çalışmada yazar, Aşık edebiyatı araştırmalarını ve bu konudaki yorumları genel bir tarihi çerçeve içerisinde kısaca sunmasının ardından, Yozgat ili olarak adlandırılan bölgedeki aşıklık geleneğini incelemiştir. XVII. yüzyıldan itibaren şehirleşmeye başlayan Yozgat, XVIII. yüzyılda Osmanlı devleti içinde güçlenen ve gelişen bir şehir haline gelir. XIX. yüzyıla gelindiğinde Yozgat, yaklaşık kırk bin nüfuslu bayındır bir şehirdir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Yozgat'ta *Naşî*, *Halvet*, *Kadiri*, *Bektaşî* gibi tarikatlerin kurumlaştığı, tekke ve zaviyelerin açıldığı ve buralardan bazı aşıkların yetiştiği görülmektedir. Yazarın belirttiğine göre, aşıkların yaşadıkları yüzyıllar Yozgat'ta şehirleşmenin gerçekleştiği XVIII., XIX. ve XX. yüzyıllarla aynı döneme denk gelmektedir. Bu da Aşık edebiyatının "kır hayatının ürünü olduğu" şeklindeki tezleri çürütmektedir. Yazar buradan hareketle, aşık edebiyatının gelişmesi açısından şehirleşmenin olumlu bir kültür ortamı olabileceği tezini savunmak için Yozgat şehrinin iyi bir model oluşturduğu sonucuna varmıştır.

Kitapta yer alan en son makale, " 'Boz Atlı Hızır' ve 'Ren Geyikli Noel Baba' İkileminde Türklerde Yılbaşı ve Bir Yaklaşım Denemesi" başlıklıdır. Yazara göre, geçmişten günümüze kitleselleşerek ve kültüre dönüşerek gelmekte olan yılbaşı ritüelleri, insanoğlunun evreni ve oluşumunu anlamak için sürekli kendisine sormuş olduğu "Ben ne zaman ve nasıl oluştu" türenden bilinmezlerin ortaya çıkarıldığı mitler, törenler ve inanmalar yumağından başka bir şey değildir. "Türlerde yılbaşı var mı" sorusuna ise, Türk mitolojisi gözönüne alınarak cevap aranmıştır. Buna göre, Yeni yıl Türklere göre baharda başlamaktadır ve 21 Mart-6 Mayıs tarihleri baharın başlangıcı olarak kabul görmüştür. Nevruz ve Hıdrellez kutlamaları da bu doğrultuda yeni yılın gelişini kutlamak için yapılmaktadırlar. Yine yılbaşı kutlamalarının mitolojik kökeninde "koruyucu ruh" niteliğinde bazı unsurların da halk arasında benimsendiği görülmektedir. Eski Türk dinindeki "Boz Atlı Yol İyesi" bunlardan biri olup, İslamiyetin kabulünden sonra bu "Boz Atlı Hızır"a dönüşmüştür. Nitekim Nevruz kutlamalarının baş kahramanı yine Hızır'dır. Batıdaki yılbaşı ritüelleri ise, kökeni yine

mitlere dayanan ve çağlar içinde oluşturulmuş Hıristiyan kültürünün bir yansımasıdır. Türklereki yılbaşında Hızır, onların Noel Baba eksende durmaktadır. Aslında yüklenmiş oldukları misyon itibarıyla Hızır ve Noel Baba şaşırtıcı bir benzerlik gösterir. Her ikisinin de amacı insanlara yardım etmektir. Yazar buradan hareketle, yeni yılın gelişini kutlamanın ne özünden kopma, ne de Avrupa taklitçiliği olarak görülmemesini, bu kutlamalara kendi mitlerimizden hiçbir motifi katamamış olmamızı karşı çıkılması gereken asıl unsur olarak görmemiz gerektiğini ileri sürmektedir.

Kaynakça ve bir dizin ekinin de bulunduğu, yukarıda kısaca tanıtmaya çalıştığımız eser ilk olarak, Türk halkbiliminin yöntem ve kavram sorunlarına ışık tutarak konuyu anlaşılır kılmakta, ardından önerilen yöntemler doğrultusunda örnek modeller oluşturularak, sözüedilen kavramların ne şekilde kullanılması gerektiğine ilişkin çözümler sunulmaktadır. Kitap bu yönüyle yalnızca halkbilimi araştırmacıları için değil, aynı zamanda sosyal bilimlerin diğer alanlarında çalışan araştırmacılar için de yol göstericidir.

Atatürk Kültür Merkezi'nin Sürelî Yayınlarından *ERDEM DERGİSİ*'nin "Türk Halk Kültürü Özel Sayısı" cilt 13, sayı, 37, 38, 39 çıkıyor.

Selçuklu Süsleme Sanatı Üzerine İki Eser

Dr. Yıldırım ÖZBEK

Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü

Bu yazıda Selçuklu bezeme sanatı üzerine biri Selçuk Mülayim'e, diğeri Doğan Kuban'a ait iki eserin tanıtımı yapılacaktır. Selçuk Mülayim'in eseri, daha önce muhtelif dergilerde yayınlanmış çeşitli makalelerin ve değişik sempozyumlarda sunulmuş bildirilerin bir araya getirildiği bir kitaptır. Doğan Kuban'ın eseri ise, Selçuklu taş bezemesinin en zengin örneklerini içeren Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası üzerine monografik bir çalışmadır.

Selçuk Mülayim, **Değişimin Tanıkları. Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi**, İstanbul 1999, Kaknüs Yayıncılık.

Selçuk Mülayim'in yukarıda adını verdiğim kitabı, yazarın Türk süsleme sanatlarının motif, kompozisyon, ikonografi gibi değişik cephelerine yönelik olarak) daha önce çeşitli dergilerde ve sempozyum kitaplarında yayınlanmış makale ve bildirilerinin yeni bilgilerle gözden geçirilerek zenginleştirilip bir araya getirilmesinden meydana gelmektedir .

Kitap, her biri alt başlıklara sahip giriş, yöntem ve çözümleme, temaların ayrışması şeklinde üç ana konu başlığına sahiptir.

Giriş bölümü, süsleme tarihi, tanımlar ve kavramsal tartışma, Selçuklu türevi ve araştırma-yayınlar gibi alt başlıkları içermektedir (s.9-46).

Yazara göre süsleme, hem yapımı devam eden hem de bitmiş olan işin adıdır. Süsleme kelimesinin Arapça karşılığı olan tezyinat'ın kökü olan ziynet'in "zenginliğin göstergesi olan eşya" anlamına geldiği-

nin belirtilmesi oldukça ilginçtir. Zira İbni Haldun da, tezyinatın çoğu zaman onu yaptıran kişinin sosyo-politik statüsünü veya zenginliğini vurgulayan bir çalışma bütünü olduğuna işaret etmektedir.

Giriş bölümündeki alt başlıklardan biri olan "tanımlar ve kavramsal tartışma" da yazar, Ortaçağ Türk Sanatı'nın Anadolu coğrafyasında ürettiği ürünlerden neyin Türk, neyin İslâm ve neyin Bizans olduğunun belirlenmesinin 13 . yüzyıl süsleme sanatının alt yapısının daha iyi anlaşılabilmesi açısından gerekliliğine işaret etmektedir. Öte yandan Anadolu Selçuklu Sanatını analitik yönden ele alan çalışmaların, İran Büyük Selçuklu, Eyyubi ve Fatımi kültür çevrelerini göz ardı etmesi halinde "parça-bütün" ilişkisinin tam olarak kavranamayacağı ileri sürülür.

Selçuklu sanatının uzak diyarlardan gelen sanatçıların katkısıyla bir çeşitlenme ve serbest yorum ortamında geliştiği ileri sürülerek, bu sanatın klâsiğine ulaşamadığı ifade edilmektedir. Ancak, Selçuklu devletinden daha geniş bir coğrafyaya ve daha heterojen bir kültür alanına yayılan Osmanlı devletinde ulaşılan klâsizmin, Selçuklu sanatındaki yokluğu üzerine herhangi bir tartışmaya girilmemektedir. Esasen Selçuklu dönemi için, plân tipleri (medrese/cami/türbe yapıları gibi) ve cephe düzenleri bakımından belli ölçüde bir klâsizmin varlığını kabul edebiliriz. Klâsizmin yokluğu, siyasal anlamda tam olarak biçimlenmemiş merkezi otorite ve payitahta (Payitaht anlamında, İstanbul'un Bursa, Edime ve Üsküp arasındaki konumu, Konya'nın Kayseri, Tokat ve Sivas'la olan konumundan çok farklıdır) bağlı olarak, Osmanlıda örneğini gördüğümüz Hassa Mimarlar Ocağı ve Nakkaşhane gibi saray merkezli kurumların tesis edilememesiyle ilişkili olmalıdır. Yazar bu bölümün son paragrafında, bir dönem sanatının yorumlanmasında dikkate almamız gereken önemli köşe taşları olduğuna dikkat çekerek; dinî mimaride, halı kilimde veya mezar taşlarında heterojen bir yapının bulunmasında farklı toplumsal katmanlar tarafından üretilmiş olmalarının göz önünde bulundurulmasının önemine işaret eder.

Selçuklu Türevi başlığı altında, Selçuklu sana-

tının figüratif anlatımlar karşısındaki hoşgörüsüne dikkat çeken yazar, bu yönüyle Selçuklu sanatını dünyevi yada artistik olarak nitelemenin yanlış olacağını belirtir ve Selçuklu sanatının İslam öncesi geleneklerle, İslam ve yerel kültürler arasında bir bocalama yaşadığını ileri sürer. Bu bölümde ele alınan konulardan biri de, süsleme üzerine çalışanların yaşadığı "terminoloji" sorunudur. Orijinal kaynakların yokluğu veya var ise henüz ortaya çıkarılmamış olmasının, bazı biçimleri tanımlarken gülünç durumlara düşmemize sebep olduğu belirtilir.

Araştırma ve Yayınlar bölümünde, Selçuklu sanatı üzerine yapılan araştırmaların oryantalist eğilimlerin sonucunda XIX. yüzyıl sonunda batılılar tarafından başlatıldığı bildirilerek M. Th.Houtsma, M.C.Huart, H.Glück, A.Gabriel, H.Edhem, Ö.Bakırer, R.H.Ünal, A.Ödekan, M.Meinecke, G.Öney, S.Ögel, gibi araştırmacıların Selçuklu sanatı üzerine yayınlanmış çalışmalarını hakkında özet bilgiler sunulmaktadır.

Yöntem ve Çözümleme başlığı altında, üslup, arabesk, tipoloji kavramları tartışılmıştır (s.47-103). Selçuk Mülayim'in kitabında tartıştığı veya tartışmaya açtığı konulardan biri de "arabesk" terimidir. Terimin tanımlanmasında berrak bir sonuca ulaşılmamış olduğu belirtilerek, bu terimin kullanılıp kullanılmaması yönünde bir tercih bildirimini yapmanın zorunluluğuna işaret edilmektedir. Bazı yazarların tanımlarından hareketle arabesk'in hem bir terim hem de kavram olduğunu belirleyen yazar, kelimenin batı edebiyatında 14. yüzyılda kullanılmaya başlandığını ve "doğuyla ilişkili, Araplara ait" gibi anlamlar yüklendiğini bildirir. Bu terimin İslam süsleme sanatında daha çok geometrik kompozisyonlar için tercih edildiğini belirten yazar, böyle bir tanımlamanın yanlış olacağını iddia eder. Sonuçta yazar, ister geometrik, ister bitkisel motifler, karmaşık düzende bir araya getirilmesiyle oluşmuş kompozisyonlara arabesk denilmesini yanlış bulmakta, bu terimin anlam ve biçim olarak eksik kaldığını belirtmekte ve kompozisyonları "kapalı" ve "sonsuz" kompozisyonlar olarak gruplamanın daha doğru olacağını ifade etmektedir.

Tipoloji bölümünde, tipolojinin sanat tarihi çalışmalarındaki önemine işaret edilerek, bu türden çalışmaların öncelikle malzeme tiplerinin değişme şeklini açığa vurmak ve bu değişmelerin sebebini araştırmak için kullanıldığı belirtilmektedir. Mimariyle ilgili tipolojik çalışmada, yapının kullanım amacının birinci gruplamayı oluşturduğu, plân tiplerinin ikinci, malzemeye göre yapılacak bir tasnifinde üçüncü tipi oluşturacağı önerilmektedir.

Temaların Ayrışması başlığı altında bezemeye yönelik konular ele alınmıştır (105-201). Tematik sınıflama için Türk sanatının zengin birikime sahip olduğu belirtilerek, bu sınıflamanın bitkisel biçimler, yazı, geometrik kompozisyonlar, figürler, günlük eşya şekilleri, kozmik semboller, seyrek rastlanan şekiller biçiminde yapılabileceği ileri sürülür. Bitkisel şekillerden rumi motifi üzerine yapılacak bir tipolojide, zaman dilimi, malzeme ve bölgesel niteliklerin daha berrakça ortaya çıkabileceği ve "elimizde ne var" sorusuna alınacak cevabın daha da detaylandırılmış olacağı ifade edilerek bu türden çalışmaların prototiplere yönelik peşin hükümleri de değiştirebileceği üzerinde durulmaktadır.

Selçuk Mülayim, *Temaların Ayrışması* bölümünde, ayrışmanın gerekliliğinin Ortaçağ Anadolu Türk Sanatı plastik dilinin çok kaynaklı bir alt yapıya sahip olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Tematik ayrışma bölümünde ele alınan motiflerden biri rumi'dir. Rumi'nin zoomorfik kaynaklı bir motif olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu bölümün "Asya Kökenli Katılımlar" alt başlığında özellikle birbirleriyle boğuşan iki hayvan ya da hayvansı görünümlü fantastik figürlerin ele alındığı "hayvan üslubu" incelenmektedir. Bu üslubun daha M.Ö. VII. yüzyılda kendi klâsiğine ulaşmış olduğu ileri sürülür. Hayvan üslubu içindeki temel figürlerden biri olan geyik figürü üzerine üslup bakımından analitik çözümler getirilmektedir.

Figürlerin Çeşitlenmesi başlığı altında genel olarak insan, geyik ve ejder figürleri incelenmiştir. Asya'nın farklı bölgelerindeki balballardan hareketle ele alınan insan figürleri, daha çok yüz biçimlenişle-

ri açısından Selçuklu dönemi çini, maden ve minyatür eserleri bağlamında incelenmektedir . Ele alınan figürlerden biri geyiktir. Geyik figürü, Anadolu'daki bir yapıdan, Niksar Çöreği Büyük Tekkesi taçkapısındaki örnekten hareketle ele alınmakta, figür ile üzerinde yer aldığı yapının işlevine dikkat çekilerek, Anadolu öncesi Türk sanatındaki örnekler hakkında bilgi verilmekte ve figürün ikonografik anlamları üzerine tasavvuf ve folklor kaynaklı ilginç bilgiler sunulmaktadır . Selçuklu sanatındaki ejderler ve fantastik figürler hakkında da bilgi verilmekte ve özellikle fantastik figürlerin "geniş tabanlı bir inanç sisteminin beslediği zenginlik" olarak algılanması önerilmektedir.

Rumi motifi, *Rumi'nin serüveni* başlığı altında yeniden ele alınmaktadır . İncir Han'ın (Burdur) taçkapısındaki panolarda yer alan süslemelerden hareketle bir kısım rumi biçimlerinin zoomorfik kaynaklı olabileceği ileri sürülür.

Saadet Düğümü ve Yıldızlar başlığı altında genel olarak geometrik süslemeler incelenmekte ve bu gruptaki süslemelerin İslâm coğrafyasının tek karakteristik simgesi olduğuna hükmedilmektedir . Geometrik süslemelerin bütün İslâm coğrafyasında çok sevilerek kullanılmasının altında, insanların arzuladığı düzen isteği ve anıtsallık kavramlarına duyulan ilginin olduğu iddia edilmektedir. Geometrik süslemelerde, kırık ve düz çizgiler, çokgenler, düğümler gibi sınırlı biçimlerden hareketle zengin örneklerin üretildiği belirtilmektedir . Çeşitli örnekler üzerinde durulmakta ancak Konya Karatay Medresesi ana kubbesindeki kapalı kompozisyonun çözümlemesi yapılarak, kompozisyonla yer aldığı yüzey arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir. Yazarın çözümlemesini yaptığı bir başka örnek de Niğde Sungurbey Camisi kuzey cephe kapısının ahşap kapı kanatlarındaki kompozisyonudur.

Mimari Plastik başlığı altında yazar, Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan ve üzerinde tarih ve usta kitabesi olan mukarnas süslemeli bir başlığı incelemektedir . Mukarnasın sütun başlıklarındaki gelişiminin, minare şerefelerinin alt bölümlerinde olduğu

gibi Osmanlı döneminde olduğu belirtilmektedir. Mukarnas süslemeli sütun başlığının 1168 (1754) yılında Ali Kalfa adında biri tarafından yapıldığı belirtilerek, dönemi içindeki İstanbul örnekleriyle karşılaştırılmıştır. 1754 tarihli bu başlığın 3 Eylül 1754 tarihinde meydana gelen ve Fatih ve Bayezid Camilerinin kubbe ve minarelerini yıkan deprem enkazından olabileceği belirtilerek anakronik bir hataya düşülmüştür.

Kitabın son bölümünde, süslemede Selçukludan Osmanlıya geçişte görülen değişim ele alınmakta (s.203-209), değişimin din ve siyasal buhranlardan kaynaklanan iki dinamiğinden bahsedilmektedir . Eser zengin bir bibliyografya çalışmasıyla bitirilmiştir (s.211-253).

Doğan Kuban, *Divriği Mucizesi. Selçuklular Çağında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme*, İstanbul 1999, Yapı Kredi Yayınları.

Doğan Kuban'ın yukarıda adını verdiğim eseri, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası üzerine, yapıların inşasının 750. yılına armağan olarak Y.Önge ve S.Bayram'ın editörlüğünde hazırlanan kitaptan (*Divriği Ulucamii ve Darüşşifası*, Ankara 1978) sonra en kapsamlı analiz ve yorumları içeren monografik bir yayındır.

Doğan Kuban'ın Divriği Ulucamii ve Darüşşifası ile ilgili olarak "*evrensel bir kamuoyu oluşturmak ve yapının kurtarılmasına olanak verecek bir ilgiyi harekete geçirmek*" amacıyla yazdığını belirttiği eseri, Ortaçağ sanatı içinde Divriği Ulu Camisi başlıklı girişten sonra altı bölümde ve bu altı bölümü tamamlayan Son Söz başlıklı sonuç ve Notlar, Kronoloji, Bibliyografya ve Dizin ' den meydana gelmektedir.

Yazar eserine *Ortaçağ Sanatı İçinde Divriği Ulu Camisi* başlıklı bir girişle (s.13-23) başlar. Bu bölümde, İslam sanatı tarihinin, dahası dünya uygarlık tarihinin Avrupa merkezli yazılışının, İslâm tarihinin doğru yorumlanmasına engel olduğu ileri sürülür. Avrupalıların İslâmı İspanya, İtalya, Kuzey Af-

rika, Mısır, Suriye, Anadolu ve İran gibi coğrafyalarla kronolojik bir tanışma evresi geçirdiği belirtilerek, bu süreçte en son ilgilenilen bölgelerden birinin Anadolu oluşundan dolayı Divriği 'nin tam olarak anlaşılmamış ve dahası ihmal edilmiş bir kültür varlığı olduğu ifade edilmiştir . Divriği olgusunun analizi yapılırken, Hindistan'dan Anadolu'ya uzanan ve hemen her bölgesinde bir Türk sülâlesinin hüküm sürdüğü çok çeşitli kültürlerden tortular bulunduran bir coğrafyanın göz ardı edilmemesi gerektiğinin altı çizilir . Özellikle bu coğrafyada 11-13 . yüzyıllarda üç dilin konuşulduğu, sanatçıların, orduların ve sultanların ve bunlarla birlikte insanların fetihlerle binlerce kilometrekarelik bir alana girip çıktıkları, bunun sonucu olarak da yerellekle evrenselliğin aynı zaman diliminde yaşandığı iddia edilir . Kuban ' a göre Türklerin İslam ' a egemen olduğu 11. yüzyılda, İslam mimarisindeki sanatsal olgular, sonraki dönemlere geçecek kadar yetkinleşmiştir . Bu coğrafyada İslâm dünyasında, 8-13 . yüzyıllar arasında bütünleştirici ve birleştirici açılardan iki ökümenizm yaşandığı kabul edilirse, Divriği 'nin ikisi arasında, bir geçiş döneminde ortaya çıktığını belirten yazar, Moğollarla Türk-İslam ökümenizminin parçalandığını iddia eder.

12-13. yüzyıllar içinde Anadolu'nun yavaş yavaş fethedilen, şehir ahalisinin neredeyse tamamının Hıristiyan olduğu ve Suriye, Kafkasya, Bizans taş mimarî geleneklerinin yaşadığı bir ülke olduğunun dinî yada millî şovenizmden hareketle görmezlikten gelinmesinin, Divriği'nin yanlış yorumlanmasına sebep olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde Kuzey Kafkasya Hıristiyan sanatının da Suriye Geç Antik, Bizans ve İran-İslam kültür çevreleriyle ilişkilerini de görmemenin yanlışlığı vurgulanarak, Kuzey Kafkasya coğrafyasının kendi içine kapanıklığından dolayı Divriği, Sivas ya da Erzurum yapıları düzeyinde evrensel bir sanat vizyonuna sahip olmadığı iddia edilir.

Kuban, bu bölümün sonunda, Divriği Ulucamişinin ulusal yada dinsel bir aidiyet zorlaması içinde önce İslâm sonra Türk eseri olarak kabul edilebileceğini ancak, Ortaçağda yapıların çoğunun etnik veya

dinsel aidiyetlik sorunlarının olmadığına dikkat çekerek yapının, banisi Ahmed Şah'ın bir güç gösterisi şeklinde değerlendirilmesini ileri sürer. Ayrıca bezemelerinin öncesinin olmamasından dolayı da deformasyon ve dejenerasyondan bahsedilemeyeceğini vurgular.

Birinci bölüm (s.27-59) *Tarihsel ve Kültürel Ortam* başlığı altında, Anadolu coğrafyasının siyasal tarihinin, doğuda Moğollardan kaçan kitlelerle, İtalya'dan Suriye'ye, İran'a uzanan ve mal-pazar-müşteri ilişkilerinin ötesinde modaların, yeni beğenilerin harmanlandığı ve farklı dinî inançların hoşgörü ortamında iç içe geçtiği heterojen yapı kent kültürünün özetlenerek yorumlandığı bölümle başlar (s.27-38). *Bu tarihsel ve kültürel ortam içinde inşa edilen yapı, Yerleşme Plânı ve Temel Mimarî Tasarım, Cami, Şifahane, Türbe, Cepheler ve Taçkapılar, Minare, Yapı Tekniği Üzerine Gözlemler, Örtü Öğeleri* gibi alt başlıklarla bezemeden ziyade plân ve stürüktürel açıdan dönem içindeki diğer yapılara da göndermeler yapılarak tanıtılmıştır (s.38-59).

İkinci bölüm (s.63-93), *Bezeme* başlığı altında toplanan *Selçuklu Çağı, Selçuklu Döneminin Evrensel Bezeme Sözlüğü, Geometrik Bezeme, Simgesel Öğeler ve İçerik ve Simetri* alt başlıklarını içermektedir.

Selçuklu Çağı başlığı altında yazar, Selçuklu kavramının Afganistan'dan Anadolu'ya uzanan coğrafi genişliğe referans olduğunu vurgular ve bu genişlik içinde Hint, Budist gelenekleri aktaran Gazne sanatının, Sasani geleneğinden izler taşıyan İran'ın göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret eder. Hatta Sasani gelenekleriyle Akdeniz'e inmiş ve Müşatta Sarayında (8.yy) belirgin şekilde ortaya çıkmış Hint bezeme geleneklerine dikkat çekerek, Selçuklu bezemesindeki yenilik ve yaratıcılığın Doğu kökenli olduğunu ileri sürer.

Divriği 'deki bezemenin, Afganistan 'dan Anadolu 'ya uzanan bir coğrafi kesit içinde değerlendirilmesi esnasında, önemli duraklardan birinin İran ve Mezopotamya olduğu, dolayısıyla Sasanî sanatıyla

için bir açıklama yapma gereği duyar. Şöyle ki:

"Önce neden "resim" değil de, "tasvir"? Bu, başka sözcüklerin yanı sıra Osmanlıların kullandığı bir terimdir. Burada yalnız kâğıt üzerine yapılanları değil, çeşitli maddeler üzerine yapılan resimleri de ele almayı amaçlıyoruz. Bir resim soyut da olabilir; oysa tasvirin figüratif anlamı vardır. Özellikle canlı varlıkların, doğanın ve binaların resimleri gibi. Burada bir model üzerine benzetme sanatları söz konusudur. Tasvir sözcüğü günümüzde de kullanılır. Örneğin, Türk tasvir sanatlarının en seçkin türlerinden biri olan Karagöz'deki deriden kesilmiş, boyanmış figürlere, tasvir denir. İkinci önemli neden, "musavvir" sözcüğüdür. Osmanlılar, ileride inceleyeceğimiz gibi, ressam karşılığı çeşitli sözcükler kullanmışlardır; bunlar arasında en çok geçen, tasvir yapan anlamında "musavvir" sözcüğüdür.

Bir de neden tasvir sanatı değil de, çoğul olarak "sanatları" dendiğini de açıklamak gerekir. Bu giriş kesiminde ele alınan, her biri kendi başına bir sanat türü olan değişik maddeler, işlevlerde kullanım bakımından farklı sanat türlerinde tasvirleri ele aldığı için çoğul kullanılmıştır".

Bu bölümde; "Çarşı Ressamları" (s.11-30), "Duvar ve Tavan Resimleri" (s.19), "Halı ve Kilim" (s.19), "Kumaşlar-İşlemeler-Peşkirler" (s.19-21), "Çini Sanatı" (s.21), "Madenden Tasvirler" (s.21), "Yazı ile Tasvir" (s.21), "Türk Gölge Oyunu (Karagöz)" (s.22), "Kağıt Oymacılığı" (s.22), "Cilt Kapağı, Çekmece, Kutu ve Sandık, Tepsi üstü, Cam altı", (s.25-29) alt başlıkları altında çeşitli örnekler yer almaktadır.

"Osmanlı Minyatürlerinin Evreleri" bölümünde, Osmanlı öncesi Anadolu tasvir sanatı ile ilgili örneklere/geleneklere yer verildikten sonra; Osmanlı minyatür sanatının gelişimi dönemler hâlinde incelenmiştir. Altı evre de ele alınan bu dönemler şu şekildedir: "II.Mehmed, II.Bâyezid ve I.Selim Dönemi (1451-1520): Oluşum Evresi" (s.34-41), "I.Süleyman ve II.Selim Dönemi (1520-1574):Geçiş Evresi" (s.41-59), III.Murad ve III.Mehmed Dönemi (1574-1603): Klâsik Evre"

(s.60-86), 17.yüzyıl (1603-1700):Geç Klâsik ve Duraklama Evresi" (s.86-94), "III.Ahmed Dönemi ve 18.yüzyılın ilk yarısı (1700-1750): İkinci Klâsik Evre ya da Neo-Klâsik Evre" (s.94-100), 19.yüzyılın sonuna kadar(1750-1900); 1750'den sonrası: Osmanlı minyatürünün sonu" (s.100-103).

Yazar, "Minyatür Yapımı Bir Saray Sanatıdır" bölümünde, Osmanlıda minyatür yapımının öteki sanatlar gibi bir saray sanatı ise sarayın devletin evi ve minyatür sanatının padişahın kişiliğinde bir kamu sanatı olduğunu ayrıntılı olarak açıklamaktadır:

"Padişahın kişiliğinde sanat, neden kamusal bir konu olmaktadır? Buna çeşitli yanıtlar verilebilir. Bunlardan biri, hükümdarın ve devletin saygınlığı, içeride ve dışarıda sanat yoluyla görkemli bir imge sağlayabilmesidir. Bilim ve sanatta ne kadar ileri olduğunun tanınması yalnız çağdaşları bakımından değil, daha sonraki kuşaklara da tanıtılması, kalıcılık, bir bakıma ölümsüzlük sağlamakla olur. Kitap sanatları, mimarlık eserlerinde hat sanatı, çini süsleme sanatları gibi başka sanatlarında katkısı bu imgenin en yetkine, en güzele erişmekle varlıabilir. Sanat üretiminin bir de ekonomik yanı vardır. Sanatçıların aylıkları, onların kullandığı malzemenin alınması gibisinden harcamalara karşın ortaya çıkan sanat eseri değeri, giderlerden kat kat daha değerlidir, bu da hazinenin zenginleşmesine yol açar. Bu yüzyıllar boyunca birikerek bugün bizlerin övündüğü değerlerdir. Bu tür işlevler saraydakilerin sünnet, evlenme, doğum gibi vesilelerin kutlanması için yapılan, haftalarca süren ve tüm sanatları ve teknolojinin sergilendiği şenlikler için de geçerlidir.

Ayrıca padişahın vereceği armağanların, onun büyüklüğüne yaraşır değerli sanat eserleri olması da bir başka işlevdir." (s.107-108).

Bu bölümde; "Nakkaşane ve Nakkaşlar" (s.109-127) ve "Nakkaşların Teknik ve Yöntemleri" (s.128-139) alt başlıkları yer almaktadır.

"Osmanlı Tasvir Sanatları: I Minyatür" kitabının dördüncü ve son bölümü; "Albüm: Minyatürlerin Konu Yelpazesi" adını taşımaktadır.

Büyük bir konu zenginliği olan Osmanlı minyatürlerini sınıflamak elbette oldukça zor bir iştir. Yazarın da değindiği üzere, çoğu kez bir konu öbeği, başka bir ya da birkaç konuyla karışmaktadır. Örneğin; "hayvanlar ve bitkilerle ilgili öbek, aynı zamanda zooloji ve botanikle ilgili olduğu için bilimsel ve ansiklopedik konular öbeğini de ilgilendirir (s.143)".

Minyatürlerdeki konu başlıkları on bir başlık altında ele alınmıştır. Bu konu başlıkları: "Portreler" (s.144-177), "Tarih Konuları ve Padişahların Yaşamları" (s.179-235), "Topkapı Sarayı" (s.237-249), "Genel Şenlikler" (s.251-271), "Edebî Eserler" (s.273-293), "Dinsel Konular" (s.295-309), "Doğa ve Kent Görünümleri" (s.311-341), "Bilimsel ve Ansiklopedik Konular" (s.343-371), "Günlük Yaşam Sahneleri"(s.373-389), "Kuşlar-Hayvanlar-Yaratıklar-Bitkiler" (s.391-423) ve "Kadınlar-Erkekler" (s.425-462)'dir.

Album'de kullanılan minyatürler Ankara Etnoğrafya Müzesi, Londra British Library, Londra British Museum, Boston Museum of Fine Arts, Museum für islamische Kunst (Berlin), Bibliothéque Nationale, Binney Özel Koleksiyonu, Berlin Stadtsbibliothek, Dublin Chester Beatty Library, Philadelphia Freer Library, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Belediyesi Şehir Müzesi, Los Angeles Country Museum of Art, Konya Mevlânâ

Müzesi, Metropolitan Museum of Art, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Bölümü, Nurhan Atasoy Dia Koleksiyonu, New York Public Library, Oxford Bodleian Library, Paris Jacquemart-Andre, New York Pierpont Morgan Library, Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi, Uppsala University Library, Venedik Bibliotheca Marciana, Viyana National Bibliothek, İstanbul Yıldız Sarayı Müzesi, Baltimore Walters Art Gallery'de yer alan çeşitli yazmalardan temin edilmiştir.

Kitap, "Kısaltmalar", "Kaynakça" ve "Dizin" bölümleriyle sona ermektedir.

"Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür" kitabı, her maddeden, çeşitli işlevlerde, iki boyutlu, üç boyutlu tasvirleri, dayanıksız maddelerden yapılan üç boyutlu tasvirleri içermek üzere plânlanmıştır. Ancak, tek ciltte toplanması hâlinde çok hacimli olacağı ve okunması güçleşeceği için iki cilde bölünen kitabın Osmanlı minyatür sanatına ayrılan ilk cildi,- insanı, büyü ve gizemli bir dünyaya götüren minyatürler- görsel bir şölen eşliğinde, Sayın Metin And'ın eşsiz bilgi birikimi ile okuyucuların ve minyatür sanatı meraklılarının ilgisine sunuluyor.

NOTLAR

1. Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitolojisi*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 65, İstanbul 1998, 432 s.

Türk Dünyası Halı Sanatı Araştırmalarına Yeni Bir Katkı

Nalân Türkmen. *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihî Anadolu -Türk Halılarının Ortak Özellikleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2001, 236 sayfa

Serap LELOĞLU-ÜNAL

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Türklerin dünyaya bir hediyesi olan halı sanatı Orta Asya steplerinde doğmuş, buradan yayılan Türklerle birlikte gittikleri bölgelere götürülmüş ve gittikçe gelişerek günümüze ulaşmıştır. Çeşitli bölgelerde ele geçen değişik parçaların bunun tanıklığını yaparcasına benzerlikler gösterdiği söylenir. İlmî sözler, ilmî araştırmalar ve verilere dayandırılmalıdır. Ancak, bugüne kadar yapılmış Anadolu- Türk halıları ile Orta Asya halıları arasında bağlantı kuracak ciddi anlamda ilmî araştırmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Atatürk Kültür Merkezi 2001 yılı sonunda bu az sayıdaki değerli araştırmalardan birini kitap olarak bilim dünyasına sundu.

Yard. Doç. Dr. Nalân Türkmen tarafından hazırlanan *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihî Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri* başlıklı kitap, X-236 sayfa olup, 3 harita ve 154 resim ile zenginleştirilmiştir. Serap Leloğlu-Ünal tarafından yayına hazırlanan kitap, Türkmenistan'ın bağımsızlığının 10. Yılına armağan edilmiştir .

Sayın Türkmen'in doktora çalışması olan kitap, önsöz ve girişten sonra altı ana bölüme sahiptir. Türkmenlerin Ana Yurdu ve Yayılma Sahaları, Gelenekli Türkmen Halıları ve Çadırı, Anadolu'da Türkmen Halıcılığına Dair Tarihî Belgeler, Erken Tarihli Orta Asya Türkmen Halılarına Işık Tutan Bazı Doğu Türkistan ve Anadolu Dokuma Örnekleri, Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihî Anadolu-Türk

Halılarının Ortak Özellikleri ile Değerlendirme ve Sonuç bölümleri alt başlıklara ayrılarak olabildiğince detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Önsöz'ünde "*konu ile ilgili doğrudan yararlanılabilecek bir kaynağın bulunmayışının önemli bir eksiklik olduğu*"nu vurgulayan yazar, "*Türkmenistan Devleti'nin 10. Yıl bağımsızlık kutlamalarına bir kitapla katılmanın mutluluğunu taşımaktayım*" der.(s.X)

Giriş bölümünde, Türkiye ile Türkmenistan arasındaki politik ve kültürel ilişkilere değinilmiş ve sağlam bir kültür birliğinin varlığına dikkat çekilmiş, bunun tarih sahnesindeki durumu incelenmiştir. Ayrıca, Türkmen halılarının bugüne kadar sergilendiği fuarlar ve kongreler üzerinde durulmuş ve bu araştırmada kullanılan görsel malzemenin edinildiği müzelerden söz edilmiştir.

Türkmenlerin Anayurdu ve Yayılma Sahaları başlıklı ilk ana bölüm, halının da yayılma sahasını göstermesi bakımından oldukça önemli bir bölümdür. Türkmen (Oğuz) Adının Ortaya Çıkışı ve Anlamları, Türkmen (Oğuz) Tarihinin Ana Hatları, Tarihî Gelişim içinde Türkmen Boylarının Yerleşim Yerleri, Orta Asya'da Türkmen Boylarının Yerleşimi, Anadolu'da Türkmen Boylarının Yerleşimi, Türkmenistan Cumhuriyeti Sınırlarındaki Türkmen Boylarının Yerleşimi, Günümüzde Türkmenlerin Yayılma Sahaları alt başlıkları ile incelenen bölümde, Türklerin anayurdunun çeşitli verilere dayanarak Altay-Ural Dağları arası ve Hazar Denizi'nin kuzey ve kuzeydoğu bozkırları olduğu belirtilir. Türkmen tarihinin incelendiği bölümde, Türkmen boyları ve yayılma sahaları, Anadolu'ya gelişleri ve buradaki tarihleri ile yerleşim yerleri üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur . Ayrıca, günümüzde yaşadıkları bölgeler de belirtilmiş ve Anadolu Türkmenleri ile Türkmenistan Türkmenleri arasındaki güçlü kültürel birlik vurgulanmıştır.

Gelenekli Türkmen Halıları ve Çadırı başlıklı bölüm, XVIII-XIX. Yüzyıl Türkmen Halılarında Boylara Bağlı Olarak Gelişen Göl ve Kompozisyon Anlayışı, Türkmen Halılarında Malzeme ve Teknik,

Türkmen Halılarında Renk Anlayışı, Türkmen Çadırı ve Tefriş Dokumaları alt başlıklar şeklinde gelişmiştir. Türkmen kadınının halıya sadece duygu ve düşüncelerini katmakla kalmadığının, ayrıca, etrafında gördüğü herşeyi halıya geçirdiğinin ve bunun yanısıra dinî inanışlardan kaynaklanan mitolojik ve sembolik motifleri kullandığının belirtildiği ilk alt başlıkta Türkmen halılarının motif kompozisyonları ile her boya ait göller incelenmiş, ayrıca halının kullanım alanları üzerinde durulmuştur. İkinci alt başlıkta, Türkmen halılarında kullanılan malzeme, tezgâh, düğüm sayısı gibi teknik özellikler boylara göre incelenmiştir. Türkmen halılarında boylar farklı renkler, farklı tonlar kullanmışlardır. Üçüncü alt başlıkta bu konu incelenmiş, temel renk olarak kullanılan kırmızının boylara göre farklılık gösteren tonları vurgulanmıştır. *"Kültür tarihçilerine göre, bozkır kültürü ve bu kültürün oluşturduğu hayat şartları, halı sanatının çıkış noktasını meydana getiren en önemli faktörlerdir"* (s.42) denilen dördüncü alt başlıkta, Türkmen çadırının nasıl kurulduğu, Türkmen kadının çadır içindeki yaşantısı, halının çadır içindeki yeri ve diğer tefriş malzemeleri tanıtılmıştır. Bölüm, *"Anadolu'da, yakın zamana kadar çadırların iç döşemesi, Orta Asya Türkmen çadırları ile büyük benzerlik taşımaktaydı. Orta Asya'da yaşayan Türkmenlerin yere serdikleri halıdan, atların sırtlarına örttüikleri ve üzerine gelenekli boy simgelerini işledikleri horçun ya da eyere kadar, bu yakınlığı kurabilmek mümkündü. Ancak, her iki Türkmen dünyasında sosyal ve ekonomik değişim ve gelişmeler, bu gelenekli hayat tarzını sürdüren kitleleri, önemli ölçüde etkilemiştir"* (s.45) diye biter.

Anadolu'da Türkmen Halıcılığına Dair Tarihî Belgeler başlıklı bölümünde yazar öncelikle İç Asya'yı tanımak gerektiğini vurgular ve halı dokunan bölgelerde çağlar boyunca büyük uygarlıklara damgasını vuran Türk topluluklarının yaşadığını belirtir. Halıcılık konusundaki ilk bilgilerin seyyahlar ve coğrafyacıardan edinilebileceği görüşünü belirterek, Marco Polo, İbn Sa'id, İbn Batuta'nın kaynaklarına değinir.

Beşinci bölüm, Erken Tarihli Orta Asya Türk-

men Halılarına Işık Tutan Bazı Doğu Türkistan ve Anadolu Dokuma Örnekleri başlığını taşır. Bilindiği gibi, 18. Yüzyıl öncesine tarihlendirilen hiçbir Türkmen halısı mevcut değildir. Bu sebeple, öncelikle Orta Asya ve Anadolu'daki ilk halı örneklerini inceleyerek, bunların Türkmen halıları ile benzerlikleri tespit edilmiştir. Bu konuda yazar, *"Türkmenlerin büyük göçleri ve yerleşmelerinde uzun zaman aralıkları söz konusu olmasına rağmen, boy kimliklerini ısrarla devam ettirmeleri, bu benzerliği açıkça ortaya koymaktadır. Orta Asya ve Anadolu Türkmenlerinin arasındaki gelenek ve göreneklerdeki süreklilik, yazılı kaynaklarca da tarihî bir destek kazanır, (s.52) demektedir .*

Bir sonraki bölüm olan Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihî Anadolu Türk Halılarının Ortak Özellikleri, üç alt başlıkta incelenmiştir. İlk alt başlıkta Orta Asya Türkmen Halıları ile Anadolu Selçuklu Halıları Arasındaki Ortak Özellikler tesbit edilmiştir. Bilindiği üzere, Anadolu halı sanatı tarihinin ilk ve en önemli gruplarından birini meydana getiren az sayıdaki Selçuklu halısı, gösterdikleri benzer üslup özellikleri ile bir çizgiyi ortaya koyarlar. Yazar, her iki grup arasında kompozisyon ve motif bakımından büyük benzerlikler tespit etmiştir. Bir sonraki alt başlık içinde ise, Selçuklulardan bir dönem sonrası Beylikler dönemi halıları ile Türkmen halıları karşılaştırılmış ve özellikle hayvan figürlü halılarda benzerlikler tesbit edilmiştir. Son alt başlık ise, Orta Asya Türkmen Halıları ile Erken Osmanlı Dönemi Halıları Arasındaki Ortak Özellikler başlığını taşır. Yazar bu bölümde, Holbein halıları olarak adlandırılan grubun kompozisyon ve motif özelliklerini belirterek, Türkmen halıları ile benzerliklerini vurgular .

Değerlendirme ve Sonuç bölümünde Sayın Türkmen, Orta Asya Türkmenleri ile Anadolu Türkmenleri arasındaki kültürel ortaklıklara değinerek, bunun sebebinin Orta Asya'dan Anadolu'ya ulaşan Türkmen göçleri olduğunu belirtir. Bunun halı sanatımız üzerindeki yansımalarından da bahseden yazar, *"Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi halılarının motifleri ve Anadolu şehirlerindeki evlerde ve halı dokuma atelyelerinde geliştirilip, Orta Asya gele-*

neklerinden biraz daha farklı yönde değiştirildikleri de görülmektedir. Buna rağmen, ana unsurları devam ederek, Anadolu halıları üzerindeki motiflerin temel taşlarını meydana getirmişlerdir” (s.86) diyerek çalışmasını bitirmiştir.

Kitap, İngilizce Özet, Kaynakça, Çizimler-Resimler ve Haritalarla biter.

Orta Asya Türkmen halıları ile Anadolu-Türk halılarının karşılaştırılması olan bu kitap, alanında yapılmış ender ciddi çalışmalardan biri olması bakımından çok önemlidir. Türk halı sanatında bu tür araştırmalara ihtiyaç vardır. böyle araştırmaların Azerbaycan, Özbekistan ve Afganistan halıları üzerinde de uygulanmasını dileriz.

25-28 Ekim 2000’de Hatay ve İskenderun’da Atatürk Kültür Merkezi

ve

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Rektörlüğü’nün Ortaklaşa Düzenledikleri

Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri

Uluslararası Bilgi Söleni’nin Bildiriler Kitabı

iki cilt hâlinde çıktı.

Halkbilimi Alanında İki Yeni Kitap

Kutlu Özen, **Sivas Efsaneleri**, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas, ISBN:975-94968-5-2 Mayıs 2001, 398 sayfa; **Divriği Evliyalari**, sivas 1997, ISBN: 975-94968-3-6, 192 sayfa.

Songül BOYBEYİ

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Halkbilimi alanındaki değerli çalışmalarıyla tanındığımız Kutlu Özen bu defa karşımıza Sivas yöresinden derlediği efsanelerle çıkmıştır. Sivas Efsaneleri kitabı bugüne kadar yapılmış ve bir çoğu da yayınlanmamış ve kitaplaştırılmamış çalışmalar karşısında derli toplu bir çalışma olarak literatürdeki yerini almıştır. Yazarında önsözünde belirttiği gibi bu yöremizde kendi bölgelerini tarayan halk bilimcilerimiz vardır. Bunlar Müjgan Üçer, Necdet Sakaoğlu, Emin Kuzucular, Doğan Kaya, Güner Demiray, Musa Demirci, İlyas Ege, Hakkı Acar, Fikri Karaman, Kadir Pürlü... gibi değerli isimlerdir.

Anadolunun bir efsaneler hazinesi olduğu düşünülürse, çalışmanın önemi daha çok ortaya çıkmaktadır. Ancak yazarında belirttiği gibi kültürümüzdeki efsanelerle ilgili çalışma sayısı ile efsaneler arasında bir ters orantı vardır. Yazar kitabında işe efsanenin ne olduğu ile başlamıştır.

‘Efsane Farsça bir kelime olup “fesane” diye kullanılmaktadır. Arapça’da ise efsane karşılığı olarak “usture” kullanılır. Türkçe’de efsane karşılığı “söylence” önerilmiştir. Dini nitelikteki efsanelere “menkıbe” denilmektedir.’

Yazar efsane ile masalın farkı üzerinde de durarak, efsaneler ile ilgili kapsamlı çalışmalarıyla ta-

nınan Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’nun eserlerine sık sık göndermeler yapmıştır. Kutlu Özen kitabında Sivas efsanelerini ilçelere göre gruplandırmıştır. Bunlar sırasıyla Akıncılar, Altunyayla, Divriği, Doğanşar, Gemerek, Gölova, Gürtün, Hafik, İmranlı, Kangal, Koyulhisar, sivas merkez köyler, Şuşehri, Şarkışla, Ulaş, Yıldızeli ve Zara efsaneleridir. Bir yere dahil edilemeyenlerde “Genel Efsaneler” başlığı altında toplanmıştır. Bunlar 61 adettir. Bibliyografya ve Şİndeks ile kitap son bulmuştur. Sivas Efsaneleri içinde en geniş olarak derlenen Divriği efsanelerinin sayısı 101’dir. Toplam 485 efsane derlenmiştir. Önsözdeki bilgilerden yazarın derleme çalışmalarını sürdürdüğünü, bu sayının daha da artacağını öğreniyoruz.

Bilindiği gibi eskiden beri Türkler tabiatla bir takım gizli kuvvetlerin varlığına inanmış, çeşitli kerametlerin varlığını dile getirmiştir. Bu varlıklar çeşitli olmuştur. (Tepe, kaya, ırmak, ağaç vs.) türklerin atalar ruhunda ise kutsallıklar vardır. bu açıdan bakıldığında efsanelerimizin birer manevi kuvvet olarak teşekkül ettiği görülmüştür. Efsanelerin ne olduğunu ise Sayın Kutlu uzun ve farklı yapılmış çalışmalardan yola çıkarak şöyle tanımlamaktadır.

“Kişi yer ve olayları konu alan, inandırıcılık özelliğine sahip, çoğu zaman olağanüstüliklere yer veren belirli bir üsluba ve şekle bağlı olmayan, kaynaklarını genellikle geçmişin derinliklerinden alan kısa, yalın ağızdan ağıza aktarılan, anonim halk anlatımlarıdır.”

Kutlu Özen’in halkbilimi alanındaki ikinci çalışması ise yine aynı bölgeye aittir. bu defa sivas’ın ilçelerinden biri olan divriği’deki evliyalari üzerine bir araştırma yapılmıştır. kendisinin de belirttiği gibi aslında bu çalışma yazarın daha önce yayınlanmış olan sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk inançlarına Bağlı Adak Yerleri adlı çalışmasının devamıdır. Daha önce Kutlu Özen söz konusu eserinde Sivas bölgesinde Yer-Su kültürüne bağlı adak yerlerini incelemiştir. Bu eserde de Evliya kültürüne bağlı çalışmalarını toparlamıştır. Çalışmanın sınırlarını ise “en”az yüz yıl önce yaşamış ve Anadoluyu Türkleştiren, İslam-

laştıran ve insanlaştıran Anadolu erenleri “belirlemiştir. dolayısıyla daha önceki çalışmalarla Divriği Evliyaları konulu çalışma bir dizi teşkil etmiştir. Kitapların birincisinde bulunmayan kısımlar için ikincisine bakılabilir.

Halkbilimine gönül vermiş ve ilk çalışmalarına babası öncülük etmiş olan Kutlu Özen, Divriği Evliyaları hakkındaki bilgilerine otuz yıl gibi çok uzun bir sürede ulaştığını belirtmiştir. Kaynak kişilerle ve konuyla ilgili yayınlanmış literatür çalışmalarını bu süre içinde biraraya getirmiştir.

Divriği Evliyaları ilçenin tarihi geçmişi ile başlamaktadır. Sivas’ın bu ilçesinin geçmişi IX. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Mengücekoğulları tarafından 1080’de Türk hakimiyetine alınmış ve iki yüzyıl Mengücek Beyleri tarafından yönetilmiş. Yavuz Sultan Selim döneminde ise Osmanlı topraklarına katılmış, 1516 yılından 1854 yılına kadar sancak merkezi olan divriği daha sonra kaza merkezi olmuş. Ekonomik canlılığına ise, Cumhuriyet döneminde kavuşmuş, Türkiye’nin bilinen en yüksek kaliteli demir cevherleri 1937 yılında Divriği’de bulunmuş, buna bağlı olarak kurulan divriği Madenleri Müesseseleri ile önemli bir konuma sahip olmuştur. bu bilgilere I. Bölümde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

II. bölüm “Divriği Yöresinde Evliya Kültü” ile ilgilidir. Eserde tarihi kişiliği belli olan 40’a yakın evliya tarihi, menkıbevi ve edebi kişiliği ile ele alınmıştır. Evliya kültürünün tarihi geçişini ise yazar İslamiyetten önceki eski türk dini ve İslami dönemdeki tasavvufi cereyanların tesiri ile yerleşik ve göçebe Oğuzlar arasında bir veli/evliya kültürünün meydana gelmesine bağlamaktadır.

III. bölüm ana konu olan Divriği Evliyalarını kapsamıştır. Bunlar sırasıyla; Hüseyin Gazi, Şemas Pir, Karadonlu Can Baba, Garip Musa, Ahi Baba, Ağca Baba, koca Haydar, Hasan Paşa, Seyyit Baba, Koca Saçlı, Molla Yakup, Hoşavcı Ahmet Baba, Hüseyin Abdal, Derviş Muhammed, Muhammed Gani Baba yatırılarıdır.

IV. bölüm türbeleri kapsamaktadır. Bunlar Ahi Yusuf türmesi, Arpalık/Hacı Ahmet, hacı Mehmet, Hoca Mercan, Kadı İskender, Kamereddin/Kubbedibi, Kayıtbay, Kemankeş/Nurettin Salih, Melike Turan, Naib Eşref, Ömer Bey, Pir Eyüp,Saraç, Sinaniye Hatun, Sitte Melik / Şahinşah, Şemsi-i Bezirgan, Şeyh Mahmut, Turan Ali Türbeleridir.

V. bölüm Divriği yakınlarındaki adak yerlerinden ikisini Sultan Melek Yatırı ile Hıdır Abdal Yatırını anlatmıştır. böbliyografya, İndeks ve fotoğraflarla kitap son bulmuştur.

Bilimin bize gösterdiği ışık çerçevesinde günümüzde sorunlarımızı çözmeye gayrek ederken, manevi kültürümüz içinde bulunan motifleri de unutmamız gerekmektedir. çünkü onlar bir zamanlar vardı bugün bir kısmı halen varlıklarını devam ettirmektedir. bu çerçevede içinde kültürümüzün mütfilerini incelemek, unutulmaya yüz tutmuşlarını bulmak, ortaya çıkarmak, derlemek, yayınlamak gerçekten emek, birikim isteyen bir uğraştır. Gayretli çalışmalarını bu konuda esirgmeden yürüten ve halk bilimimize yayınladığı eserleriyle katkı sağlayan Sayın Kutlu Özen’e teşekkür eder, başarılarının devamını dileriz.

NOTLAR

1- Kutlu Özen’in diğer çalışmaları şunlardır. *Güldane* (1983); *Sivas ve Divriği Yöresinde Feski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri* (1996); *Abdülvahhab Gazi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları* (1996); *Açık Feryadı* (1996); *Açık Veysel* (1998).

Gece Yarısı Yazıları"

veya

"Makaleler Dizisi

Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu; **Güncel Yazılar**, Makaleler Dizisi:1, I. Baskı, Anıl Matbaa ve Ciltevi 1997, Ankara, X+615 sayfa.

Güncel Yazılar (2), Makaleler Dizisi:2, I. Baskı, Anıl Matbaa ve Ciltevi 1998, Ankara, VIII+179 sayfa.

Kültürümüzden Esintiler, Makaleler Dizisi:3, I. Baskı, Anıl Matbaa ve Ciltevi 1997, Ankara, X+679 sayfa.

Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları, Makaleler Dizisi:4, I. Baskı, Anıl Matbaa ve Ciltevi 1997, Ankara, X+371 sayfa.

Güncel Yazılar (3), Makaleler Dizisi:5, I. Baskı, Anıl Matbaa ve Ciltevi, 2002, Ankara, XI+291 sayfa.

Sevkiye KAZAN

Süleyman Demirel Üniversitesi

Burdur Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi

Bilim adamlarımız, araştırma ve çalışmalarının yanı sıra, eserleriyle hem ilgili oldukları sahalara hem de gelecek kuşaklara ışık tutmaktadırlar. Onların makale ve diğer çalışmalarının kitaplaştırılması gerek biz akademisyenler gerekse o sahanın meraklıları açısından faydalı ve rehber olmaktadır.

Sohbetleri ve yazılarıyla, her fırsatta, Türk kültürüne hayranlığını dile getiren ve kültürümüze bir bütünlük içinde bakan Sayın Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu'na göre, Türk dili ve edebiyatı çatısı altında halk, divan, ve tekke edebiyatlarını birbirinden ayrı düşünmek mümkün de-

ğildir. Zaten onun bu düşüncesi, yapmış olduğu çalışmalarından da anlaşılmaktadır. Eski Türk edebiyatı, yeni Türk edebiyatı, Türk halk edebiyatı ve folklor, Türk sanatları, kütüphanecilik ve arşiv ile dinî ve tarihî vb. pek çok konuda ele aldığı makalelerinden daha iyi istifade edilebilmesi için yazılarını beş ayrı kitapta bir araya getirmiştir. Çalışmalarının muhtevaları ve sırası itibarıyla "**Güncel Yazılar**", "**Kültürümüzden Esintiler**", "**Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları**", "**Güncel Yazılar (2)**", "**Güncel Yazılar (3)**" adını verdiği kitaplarında yer alan yazılarının çoğu, çeşitli dergi ve gazetelerde neşredilmiştir.

Yazarın, "**Gece Yarısı Yazılarım**" diye nitelendirdiği "**Güncel Yazılar**", "*Günün gelişen ve son haberlerinden sonra, gecenin ya da gün boyu dikkatten gizlenmesi mümkün olmayan olayların ve görüntülerin verdiği rahatsızlık üzerine; ilerleyen, çoğunlukla yeni güne sarkan saatlerde kaleme alınmış...*"tır. (*Güncel Yazılar (2)*, s.VIII) Bu eserinin "*Takdim*" inde "*milletin ve devletin kültürü ve tarihi etrafında çalışmalar yaparak millet olma şuurunun ve toplum değerlerinin yakın ve uzak çevredekilere aktarılması*" ile birtakım sorumlulukların yerine getirileceği belirtilmekte ve gençlerin "*yaşadıkları topluma ve cereyan eden olaylara bakış açılarını zenginleştirmek*" amacıyla kaleme alındığı söylenmektedir.

"**Güncel Yazılar (2)**" kitabında da yazarın aynı aydın kişi sorumluluğunu görmekteyiz. Nitekim bu eserin "*Takdim*" yazısında "*Bu ülkenin şartları içinde büyüüp yetişerek belirli yerlere gelen herkesin, ülke meseleleri etrafında düşünüp fikir üretmesi; icraatın başında bulunanların, üretilen fikirler etrafında tatbikat yolları aramaları sonucu, ülkenin çözüm bekleyen işleri ancak mantıklı halledilme sırasına girmiş olur.*"(s.VII-VIII) sözleriyle, amaçlanan hedefe ulaşmak için, üzerine düşen görevleri yerine getirdiğini ima etmektedir.

"**Güncel Yazılar**" kitabın birincisi, 106 adet yazıdan oluşmaktadır ve bu yazıların başlıkları şunlardır: "*Siyaset ve Hükümet Etme Üzerine*

Çeşitleme, Seçime Çeyrek Kala, Devlet Mesaisinde Ayarlama, Bürokratların Değiştirilmesi Şart mı?, Mutemedlik ve Mutemediye Üzerine, İzin Meselesi, Hasta Sevk Kâğıdı Meselesi, Reklamlar I, Reklamlar II, Engin Noyan Gerçeği, Nikâh Meselesi ve Son Olaylar, İzinname, Köpek Saltanatından Köpek Kanununa, Besmelesizlerden Besmele'ye Saygı Beklenemez, İrtica ve Hoşgörü Üzerine, Kırk Penslik Erik ve Türk'ün Azizliği, Türk Kültür Dili, İsimlendirme Kargaşası ve Çizmecinin Levhasından Alacağımız Ders, Türkçe Hikmetli Cümleler, Hikmetli Cümleler, Eğitimin Neresindeyiz?, Elif'in Dramı, Yunus ve Bir Eğitim Kahramanı, Eğitim Meselemiz, Gençlik ve İnanç Üzerine Düşünceler, Mahalle (Sibyan) Mektepleri, Yaygın Yaz Kuran Kursları, Üniversitelerimizin Adları ve Candaroğlu Üniversitesi I-II, Fatih Üniversitesi'nde Güçlü Bir Ses, Denetleme Kurulu ve Üniversitelerde Soruşturma, ÖSYM ve Bazı Aksaklıklar, ÖSYM'de Aksamalar ve Çözümü, Yüksek Öğretimde Kitabın ve Kütüphanenin Rolü, Üniversite Kimlikleri Neden Geçersiz?, Geçerli Üniversite Kimliği, Kurban Derileri ve Sadaka-i Fıtır, Kurban Derisi Fobisi, Ezân-ı Muhammedî, Mustafa Sadık Vicdanî'nin "Bayram Namazları" Risalesi, Mustafa Sadık Vicdanî'nin "Cum'a Namazı" Risalesi, Camiler ve Cemevleri, Bektaşilik ve Hacı Bektaş Veli Üzerine Belgeler, Avrupalı Vaftizciler Kongresi, Misyonerliğin Başka Bir Görüntüsü mü?, Maneviyat Dünyamız Üzerine Düşünceler, Yunus Emre Sevgi Yılı'nın Ardından, Türk Kültüründe Nasreddin Hoca, Mucize-Kerâmet-Firâset, Vâhid Paşa mı Yoksa Vahîd Paşa mı?, TBMM'de Mühim Bir İki Eksiklik, Değerlerini Bilmediğimiz Elyazmaları ve Nâdir Eserler, Kitap Okuma Alışkanlığı ve Kütüphanelerimiz, Kitaplar ve Hayatımız, Kütüphane Haftası, Buruk Bir Kütüphanecilik Haftası, Niçin Gedik Ahmed Paşa İl Halk Kütüphanesi?, Kütahya Yeşil Camii ve Tezyinâtından Anlamlı Bir Bölümü, Şeyh Hamdullah Hattı Kur'an-ı Kerim, Hat ve Tezyinat Sanatlarının Camilerde Tatbikine Dair, Bir Fide Bir Bağ- Bir Ağaç Bir Orman, İlet Edilen Kur'an, Tarihî Mezar Taşlarımız Korunmalı, Tarihî ve Kültürel Değerlerimiz II, Kaybolup Giden Eşsiz Eserler,

İsyansa Buna İsyân Deyin, Taşların Dili / Giriş-Namazgâhlar, Taşların Dili / Keşkek Taşı, Taşların Dili / Kuş Evleri, Taşların Dili / Sadaka Taşı, Devlet-Sanatçı Çatışması, Din-Medeniyet İlişkisi, İletişim Aracı Olarak Gazeteler, Kovalayacaksınız Neden Tepiyorsun Teptin Neden Kovalıyorsunuz, Trafik ve Çevre Konusunda Fikir mi İcraat mı?, Çocuklarımızı Tehlikelerden Koruyalım, Çocuklarımız ve Sorumluluklarımız, Doktorlar ve Sağlığımız, Garîb Hafız, Hocam Necati Lûgal'in Hatırasına, Osman Keskioglu Hocamızın Hatırasına, Ölümünün Kırkinci Yılında Ömer Fazıl Aköz Hoca Efendi, Hattat Emrullah Efendi'nin Hatırasına, Örnek Bir İnsan-İdeal Bir Muallim / Mahir İz, Üç Mart Günü-Ağustos Zaferi ve Kurmay Albay Halid Akmansü Bey, Bir Yiğit Er Göçtü Bu Dünyadan, Alparslan Türkeş'in Hatırasına, Çöpçü Ömer Ağa ve Düşündürdükleri, Kabak ile Murat Çavuş, Hatıralar İçinde Davulcunun Edebi, Milletın Ekmeğiyle Oynamayınız, Bütün Belediye Başkanlarına, Kastamonu Sahili ve Cide, Mahalli Değerler (Kütahya), Bartın İçin Bir bide Yazısı, Safranbolu Festivali'nin Ardından I-II, Mahalli Değerler (Safranbolu Meşhurları), Tahir Akın Karaoguz, Turşucuzâde Hacı Ahmed Muhtar Efendi, Uğurlarken, Kendimi Sizlerde Görüyorum, Niçin Alo Paşa Camii?, Yufka Özlemlı Bir Gün, Abdurrahman Paşa Bulvarı, Öğretim Görevlileri Öğretmenevlerine Niçin Giremiyor?, Emeklinin Çilesi Emekli Sandığı'ndan Başlıyor."

"Güncel Yazılar (2)" yazarın makaleler dizisinin dördüncüsüdür ve eserde 35 yazı yer almaktadır. Ayrıca, konuyla ilgili bazı fotoğraflara da yer verilmiştir. Yazıların başlıkları şunlardır: "İnsanlık, Demokrasi, İnsan Hakları, İnanç ve İbadet Hürriyeti Nerde İmiş Görüle, Yazışma Dili ile Konuşma Dilindeki Kargaşalıklar Üzerine, İsimlendirme Kargaşası ve Bir Yönerge Örneği, Şöyle Demeyiniz-Böyle Deyiniz, Ravza-i Mutahhara Yazıları, Avrupalılaştıramadıklarımızdan mısınız?, Anneleri Kötülöklere Âlet Etmeyelim, Naylon Hocalar, Arşivlerimize Dokunmayınız, Milli Servetimiz ve Gururumuz Arşivler, Kütüphaneci, Arşivist ve Rehber Öğretmen İhtiyacı, İdarecilerin

Dikkatine, Baskılar Zulme Dönüşmemeli, Millete Rağmen Oturamazsınız ve Binemezsiniz, İki Hatıra ve Son Dinî Olaylar, Cemal Kutay'ın Vasiyeti, Unutulmayan Ramazanlardan(1), Güreş Ahlâkı, Trafik İllâ Trafik, Trafikte Çözüm Teklifleri, Dostlar da Ayrılıyor Bir Bir, M. Tefvik Ersen Bey'in Hatırasına, Mahabbette, Kitabiyat, Damga Pulu Uygulamasına Son, Ülkemizde Kendi Paramız Geçerli Olmalı, KDV Uygulaması Hakkında, PTT'den Açıklama, Tekliflerimizin Geçerliliği Devam Ediyor, Ekmek Kilo İle Satılsın, Kuşlar Susuzluktan Ölmesin, Tabî Bir Kuşevi, Basketçinin Böylesi de Varmış!, Köpek Kanunu Çıkmalı."

"Güncel Yazılar"ın üç cildinde de yer alan yazıların türleri gezi, anı, deneme, sohbet, eleştiri, biyografi, makale ve fıkra yazısı özellikleri taşımaktadır. Ayrıca her üç ciltte de akıcı, sade ve anlaşılır bir üslup söz konusudur.

Yazarın "Makaleler Dizisi"nin ikincisi, "Kültürümüzden Esintiler" dir. Bu kitaptaki yazılar; Eski Türk edebiyatı, Türk edebiyatı tarihi, metodoloji, biyografi vb. gibi konulardır ve yazarın çeşitli dergilerde yayımlanan makaleleri ile sunduğu bildirilerinden oluşmaktadır. Bilindiği gibi, kültür, topluma kişilik veren, onun yaşama tarzını şekillendiren, atalarından devraldığı maddî ve manevî değerlerin toplamıdır. Yazar, "Türk kültürü zenginliklerle doludur. Bu güzelliklerin her bir cüz'ü ve her bir ânı tatlı bir esintidir. Esintiler hissedildikçe daralan nefesler rahatlaşır, bunalıma giren zihinler berraklaşır; dolayısıyla bu güzellikleri hissedenin hayatı değişik bir anlam kazanır."(s.VIII-IX) sözleriyle Türk kültürüne hayranlığını bir kez daha dile getirmiş ve kitabına neden bu adı verdiğini izah etmiştir.

"Kültürümüzden Esintiler"de 60 adet makale yer almaktadır: "Edebiyat Tarihimizin Bazı Meseleleri ve Lâtîf'ye Yapılan İthamlar Konusunda Düşünceler, Neden Yekpâre Acem Mülkü?, Fuzulî'nin Su Kasidesi'nden Bir Beytin Şerhi, Divan Şiirinde Aktüalite: Zâtî'nin Kadir Gecesi Gazeli, Sofuzâde'nin On İki Manzumesi, Memuriyet/

Ticaret, Sofuzâde'nin İstanbul İçin Bir Müsebbâ'ı, Sofuzâde'nin Bilinmeyen Sel ve Zelzele Manzumeleri, Sofuzâde'nin Biri Münâcât Diğeri Medhiye Hz. Ali ve Hz. Hüseyin İçin Yazdığı Bilinmeyen İki Manzumesi, Sofuzâde'nin Üç İyd-ı Adhâ Manzumesi, Milli Konular ve Sofuzâde'nin Bilinmeyen İki Manzumesi, Mensur Şiir ve Sofuzâde'den Bir Örnek, Bursalı Belîğ'in Eserlerinde Kastamonu ve Kastamonulu Zevât, Bursalı Belîğ'in Sergüzeşt-nâmesi'nde Tokat ve Nuhbetü'l-sâr'daki Tokatlı Şâirler, Sâkinâme-i Belîğ, Belîğ'in Gül-i Sadberg'i (Manzum Yüz Hadis Tercümesi), Sergüzeşt-nâme-i Fakîr Be-Azîme-i Tokat, Şehrengizler Üzerine Düşünceler ve Belîğ'in Bursa Şehrengizi, Şeriat Uleması İle Tarikat Meşâyihü İhtilafı ve Tekke ve Zâviyelere Tayinler Hakkında İki Vesika, Midhat Paşa Hakkında Hatıraya Dayalı İki Belge, Bulgaristan ve Yunanistan İle İlgili Birer Belge, Reis-i Cumhuri'ye Suikast Konusunda Bilinmeyen Bir Manzume, Mehmet kif Ersoy'un Bilinmeyen Bir Mektubu, Ermeni Katliâmını Sergileyen Bir Belge Daha, Ziya Paşa'nın Külliyyâtı'nda Sofuzâde'nin Der-Kenar Notları, Sofuzâde Mehmet Tefvik Efendi ve Şiirleri, Sofuzâde Mehmet Tefvik Efendi'nin Bilinmeyen On Muhammesi ve Altı Tahmisi, Sofuzâde Mehmet Tefvik Efendi'nin Bilinmeyen Dokuz Müseddesi ve Bir Tesdîsi, Sofuzâde Mehmet Tefvik Efendi'nin Bilinmeyen Beş Ramazaniyyesi, Sofuzâde Mehmet Tefvik Efendi'nin Biri Farsça Bilinmeyen On Altı Kıt'ası ve Nazmı, Sofuzâde Mehmet Tefvik Efendi'nin Bilinmeyen Sekiz Şarkısı, Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyyât-ı Sultânî Adlı Eseri Üzerine Notlar, Hulviyyât-ı Sultânî veya Şâhî, Candaroğlu İsmail Bey'in Hulviyyât-ı Sultânî Adlı Eserindeki Terâvih Namazı Fetvâları, Cevâhirü'l-Esdâf'ın müellifi veya Mütercimi Meselesi, Ahmet Mâhir Efendi'nin İstanbul Hayatı, Verdiği İcâzetler ve Üç Eseri ile El Yazısı Hatıratı Üzerine Notlar, Mahallî Değerler-Kastamonulu Üç Zatin Biyografisi, Mahallî Bir Şâir-Muhammet Şâkir Efendi, Ömer Fâzıl Aköz, Ahmet Mâhir Efendi (Ballıklıhâde), Baldırzâde Mehmet efendi, Güldeste-i Riyâz-ı İrfân (İsmail Belîğ'in), Halîmî Çelebi, Edebiyatta Metodoloji Açısından Elyazmaları ve Nadir Eserler

Üzerine Notlar I, Edebiyat Tarihi ve Araştırma Teknikleri açısından Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemlerine Bir Bakış, Arşiv meselemiz ve Bazı Teklifler, Arapça Eğitimi-Öğretimi Konusuna Genel bir bakış ve Türkiye’de Arapça Eğitimi-Öğretimi Meselesi, İzler içinde Mahir İz, İbrahim Hakkı Konyalı, Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nun Hatırasına, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Şiir ve Musikinin İzdivacı Yahut "Doruktan Doruğa Güfte Şairleri", Tıbb-ı Nebevî Ansiklopedisi, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün Yayınları Üzerine, Türk Eğitim Tarihi Üzerine, Konusu Kıbrıs Olan Faydalı Bir Tez, Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Yayınları Hakkında, Edebiyat Tarihi Açısından Meşhurların Önemi ve Afyonkarahisar Meşhurları, Türk Kültürü Açısından Biyografik Çalışmaların Önemi ve Gaziantep Meşhurları, İlk Hilye Hattatı Ahmet Karahisârî mi?"

"Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları" adlı kitap "Makaleler Dizisi"nin üçüncüsünü oluşturmaktadır. Yazar, ülkemizin kültürel değerlerinin topluca ele alınabilmesi için mahallî çalışmaların önemine ve yazılı veya sözlü malzeme olarak arşivlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ona göre mahalli çalışmalar; bunları yapanlara, bölgelerini kültür zenginlikleri ve birikimleri içinde yakından tanıma fırsatı verirler. Kastamonulu olması sebebiyle, daha yakından tanıdığı Kastamonu kültürünü, gelenek ve inançları, yemekleri gibi pek çok manevî değerlerini derleme, araştırma, inceleme ve değerlendirme aşamasından geçirerek incelemiştir. Ayrıca, "doğduğum ve yetiştiğim yer olması hasebiyle bana ait kısmının bir cüz'ünü gün yüzüne çıkarttığıma; böylece en evvel toprağıma karşı olan minnet borcumu yerine getirdiğime inanıyorum." sözleriyle de bir bilim adamı ve kültürüne sahip çıkan birisi olarak sorumluluklarını yerine getirmeye çalıştığını bir kez daha göstermiştir. Bu eserinde 19 makale yer almaktadır: "Yunus'un Deryası'nda, Kemâlî Baba ve Sofuzâde'nin Onun Bir mısra'nı Terbî'i Sıranâme, Sofuzâde Mehmet Tevfik Efendi'nin Bilinmeyen On Beş Koşması, Abdulahad Nuri'nin Yunan Harbi Destanı, Atasözlerimizle İlgili

Bir Yazı Üzerine Düşünceler, Folklorun Bilinmeyen Bir Kaynağı Vefeyat-nâmeler ve Bursa Vefeyat-nâmelerindeki Folklorla İlgili Unsurlar, Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk inançlarıyla İlgili Bir Sınıflandırma Denemesi, Kastamonu'da Dinî folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançları, Bartın ve Çevresinde Dinî-Manevî Halk inançları, Tanıdığım Kastamonu Delileri İçinde Bir Veli/ Deli Eşref veya Hacı Eşref, Kastamonu Mutfağı (Dünü-Bugünü), Kastamonu Cide İlçesi Mutfağı'ndan Örnekler, Kara Haber, Kastamonulu Üç Sanatkârimiz Hattat, Nakkaş/Nahhât, Taş Ustası, Kastamonu'da Medfûn Evliyâdan Bazısı Hakkında Yeni Bir Vesika, Meslek Pîrleri ve Testerecilerin Pîri, Türk Folkloru Bir Uzman Hocasını Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nu Kaybetti, Müjgân Üçer'in iki Yeni Kitabı"

"Güncel Yazılar (2)" kitabının "İçindekiler" bölümünde, "Ülkemizde Kendi Paramız Geçerli Olmalı" adı altında yer alan ve 162. sayfadaki "Kendi Paramıza Bu Ayrım Niye?" başlıklı yazıya, güncel bir konu olması nedeniyle dikkati çekmek istiyorum. Son zamanlarda Türk ekonomisini kalkındırmak ve Türk lirasına lâıyk olduğu değeri vermek amacıyla birtakım çalışmalar yapılmaktadır. Oysa, Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, şahsına düşen görevi, bir Türk aydını olarak, daha 20 Ocak 1998 tarihinde bir gazetenin köşe yazısında, yerine getirmiş ve "Güncel Yazılar (2)" kitabında da makaleleştirmiştir. "...Bir ülkede kendi parasının geçerli olması ayrı bir önem taşımaktadır. Yurtdışında geçerli olduğu nispette de o ülkenin uluslar arası itibarı ortaya çıkar. ... Cebinizde milyarlar olsa bile bir Avrupa ülkesindeki bir otelde bir akşam kalamazsınız. Bu hâl düştüğümüz durumun acı bir sonucudur. Bunun ötesinde daha acı bir durum var ki o da şudur: Türkiye'de, yıldızı fazla, bazı otellerde, özellikle dolar üzerinden ödeme yapılması. Her şeyden evvel bu konuda tedbir alınmalıdır. Böyle bir otelde kalan bir yabancı, yanında Türk parası yoksa, kendi ülkesinin parası ile ödemede bulunabilir; fakat bu ülkenin vatandaşı, kendi parası dururken neden yabancı bir para ile ödemede bulunsun? Bazı resmî kurumlar toplantı, kongre, sempozyum, panel vb. toplantılar vesilesiyle

davet ettikleri kimseler için, devletin resmî tahsisatından harcama yapılırken kendi paramız dövize çevrilmekte ve döviz ile ödeme yapılmakta; faturalar buna göre kesilmektedir. Bu uygulama bir milletin kendi kendini inkârı anlamına gelmez mi?" ("Güncel Yazılar 2, s.162-163) sözleriyle, daha üç yıl önceden devlet tedbirinin alınmasının lüzumunu; hatta bu konuda geç kalındığını ifade etmiştir. Bir başka eserinde de aynı konuya temas etmiş, "...zaman zaman toplantılar ve oturumlar tertip ederek davet ettiği misafirlere sınıf üstü yerlerde verilen yemeklere ve konaklama giderlerine ödenecek meblağların Türk lirası adına haysiyet bozucu bir durum olan dolara çevrilerek ödeme yapılmasına ve böyle yerlerin seçilmesine devam edilecek mi?" (Güncel Yazılar(3),s.110-111) sözleriyle de bir başka duruma acil çözüm yolu talep etmiştir. Ancak, duyarlı bir Türk aydınının, birtakım değerleri her şeyin üstünde tutan bir Türk vatandaşının duygu ve düşüncelerine ne derece itibar edildiği veya millî devlet şuurunu koruyacak bazı önlemlerin alınıp alınmayacağı da ayrı bir konudur.

"Güncel Yazılar(3)" kitabında yer alan yazıların başlıkları şunlardır: "Bir Değerlendirme İlim Ve İrfana Verilen Değer, Dinî Hayat 1, Dinî Hayat 2, Merkezi Minareden Ezan Konusu, Dinler Arası Diyalog Lafta Mı Kaldı?, Dolar Hutbesi, Fetvâ Müessesesi, Ramazan Hatıraları, Ramazana Haram Karıştırılması, Zulmiyye Camii Olur Mu?, Göçük Altından Çıkartılan Çocukların kıbeti, İkibin Öncesi Hükümetinden Beklentiler, Saklanamayan Gerçekler, Ekmek Kavgasının Altında Yatanlar, Tüketici Hakları, Kira Sözleşmesi, Gündem Trafik Sigortası, Trafik Sigortası, Trafik Sigortasında Değişime Doğru, Olaylardan Ders Almak, Hayvan Hakları Bu Mu?, İtiraf, İstimdad Ve Milad, TBMM'den Kültür Atağı Ve Bazı Teklifler, Işimer Hz. Muhammed'e Teşekkür Etmelidir, Davul deti Mi Davulcu Zulmü Mü?, Deprem Düşünceleri Ve İki Şiir, Solo Reklamı Gerçekleri Yansıtmıyor Veya Reklam Uğruna Saklanan Gerçek, Zorunlu Eğitimde Yeniden Yapılanma Düşünceleri, Dil Kültürümüz Bitiyor Mu?, Yabancı Dil Konusu, Eğitimcinin Kıyafeti, Yeni Vakıflar, Resmî İşlemlerde Haraç Mı

Alınıyor?, Vergi Zulmü Mü?, Maliye Bakanlığına İhbar Ediyorum, Vakıf Puanı Hesabı Üzerine, Kadro Tensikatu, Valilerimiz Kaçınılmaz İdarecilerimizdir, Türkiye Batıyor Hâlâ..., Resmi Taşıt Saltanatı, Bürokrasi Çıkmazı, Öğretim Elemanları Unutuldu Mu?, Profesörlüğün Çilesi Mi?, Akademisyenlerin Yetiştirilmesi, h Şâir Olsaydım, Aşk Ve Sevgi Üzerine Birkaç Kelam, Profesörlüğümüzden Utandırmayın, limin Ölümü lemin Ölümü Gibidir, Hatıralarımdaki Hoca Efendiler, H. Zekai Sarsılmaz Hoca Efendinin Hatırasına (1), İ. Zekai Sarsılmaz Hoca Efendinin Hatırasına(2), M.Esad Coşan Hocam'ın Hatırasına, Ziya Taşkent'in Hatırasına, Hüseyin Hilmi Işık Efendi'nin Hatırasına, Düşümdeki Mehmet kif İnan, Şöyle Demeyiniz Böyle Deyiniz(3)."

"Güncel Yazılar(3)" kitabında yer alan konuların ağırlık noktası dinî hayat ile akademisyen ve bilim adamlarının sorunları ve yazarın sunduğu çözüm yollarıdır. Akademisyen, bilim adamı veya eğitimcileri ilgilendiren ve onları konu alan bu yazıların başlıkları "Yabancı Dil Konusu (s.185-187), Eğitimcinin Kıyafeti (s.188-189), Öğretim Elemanları Unutuldu Mu? (s.208-209), Profesörlüğün Çilesi Mi? (s.210-211), Akademisyenlerin Yetiştirilmesi (s.212-213), Profesörlüğümüzden Utandırmayın? (s.223-228)" dır. Çoğu kişinin üzerinde bile durmadığı veya gelişen birtakım olaylar karşısında düşüncelerini dile getiremediği ortak sorunları ele almıştır. Bu konular, biz akademisyenlerin veya bilim adamlarının uzun zamandan beri dile getirmeye çalıştığı hususlardır. Eserin "İlim ve İrfana Verilen Değer" başlıklı ilk yazısının hemen üstünde yer alan lale bahçesi resmi ile makalenin son paragrafı oldukça etkileyici ve bir o kadar da düşündürücüdür: " Baharın güzelliği fevkalâde çarpıcı. Lâleler ne güzel açmışlar, açmaya da devam edecekler; fakat saray olarak gördüğüm karşıdaki bina, kapıları, pencereleri ile bütün güzelliklere kapalı; âdeta karanlığa boğuluyor gibi... Çıt yok. Bu kadar da duyarsız kalınamaz ki? Esasen Cumhurbaşkanlığı kokteyllerine siyasetçiler, bürokratlar, sanatçılar ve sporcular gibi adları ünlüye çıkmış kimselerin davet edildiklerini duyarız, ama

sellikle bağdaşan veya bağdaşmayan bir yanı olmaz. Ayrıca Belîğ'i öven ve tamamen öznel bir hükümde bilimsellik bulurken aynı tezkirecinin Belîğ'in ölüm tarihi olarak verdiği H. 1157 tarihini kabul etmemenin de bir izahı olmalı. Üstelik gördüğü bir mecmuadaki 1138 tarihini kesin doğru kabul ederek "Bu konuda, elimizde mevcut kaynakların daha gerçek ve bilimsel yaklaşımlı olanlarından anlaşıldığına göre, Belîğ'in vefat tarihine kesinlikle 1138 (1725) olarak bakılması gerekmektedir." diyerek içinde Râmiz Tezkiresi'nin de bulunduğu kimi kaynakları zımnen "gerçekçi olmamak" ve "bilimsel yaklaşımlı" (?) olmamakla itham etmektedir (Bu arada Belîğ'in ölüm tarihinin yazarın görmediği eserlerden Mecelletü'n-nisâb ve Tuhfe-i Nâilî'de 1158, Bâğçe-i Safâ-endûz'da 1167 olarak gösterildiğini hatırlatalım).

Yazar, Divançe metni içinde yayımladığı ancak Millî Kütüphane nüshasında bulunmayan 9 şiirin bazısını iki farklı nüshadan tespit ettiği için nüsha farklılıklarını da göstermiş. Ancak farkları bilinen ve tabii usûl olan dip notta (aparât) göstermek yerine mısraların sonunda göstermeyi yeğlemiştir. Böyle bir nüsha farkı gösterme usulü bulunmadığı gibi, bu tercih, şekil olarak da çirkin bir görünüm oluşturmuştur. Hatta bir kaç yerde tespit edebildiği vezin kusurlarını dahi bu şekilde göstermeye çalışmış (msl. s. 88, 96). Kitapta böyle başka gariplikler de var. Meselâ başka hiç bir kelimedede bir açıklamaya gerek görülmediği hâlde sadece "hıyât" kelimesinin dip notuyla "iğne deliği" şeklinde açıklanması (s. 60) da bunlardan biridir.

Nihayet, metinlerin esas alınan yazmaların hangi varaklarında bulunduğu gösterilmemesi, ilk 83 manzumenin başına sıra numarası verilirken sonraki manzumelerin numaralandırılmayarak sadece başlıkların nakledilmesiyle yetinilmesi gibi eksiklik ve karışıklıklar da dikkat çekmektedir.

II. METİN HATALARI

Kitapta şiirlerin bugünkü Türkçeye karşılıkları da verilmiş. Buradaki hataları da "Metin Hataları"

üst başlığının altında "Sadeleştirme Hataları" başlığı ile tek tek göstermek mümkündür. Ancak aşağıdaki okuma yanlışlarına göz atıldığında günümüz diline aktarmaların ne derece sağlıklı olduğu konusunda kolayca yargıya varılabileceği için bunu gerekli görmedik. Ancak okuması doğru olduğu hâlde yanlış anlamlandırılan veya sadeleştirilen ibarelerin sayısı hiç de az değil. Çok meşhur bir söz olan, hatta baş tarafı bugün de halk arasında söylenen "Doğruyu en iyi bilen Allah'tır." anlamındaki Arapça "Allâhu a'lem bi's-savâb" ibaresinin "Allah bilir ki sevabı vardır." şeklinde aktarılması (s. 17) bu yanlışlıkların sıradan bir örneğidir. Kitabın çift sayfalarında metnin yazı çevrimi, tek sayfalarda ise bugünkü şiirlerin mısra mısra sadeleştirilmiş hâlleri yer almaktadır. Klâsik şiirimizde esas olanın beyit birliği olduğu herkesçe bilinen bir husustur. Kimi istisnalar dışında, anlam beyit içinde başlar ve yine orada biter. Hâlbuki yazar mısra mısra çevirmek gibi yanlış bir yolu seçmiş. Dolayısıyla kelime kelime bakıldığında aslında doğru olan aktarmalar da böylece anlaşılabilir cümlelere dönüşmüş. Ancak yazara fazla da haksızlık yapmamak gerekir. Onca yanlış okumaya rağmen asıl metnin sadeleştirilmiş hâlinde daha anlaşılır durumda olduğunu hakikatini teslim etmeliyiz.

a. Vezin Yanlışlıkları: Eski metinler üzerinde uğraşan birinin -heveskâr da olsa- vezin bilmesi gerekir. Hele hele metin neşretmek gibi zorlu bir işe girişmişse bu gereklilik "elzem" olur. Bu yayında oldukça fazla vezin yanlışlığı göze çarpmaktadır. Üstelik yanlışlıklar, sadece vezne göre okunuşun yanlış olması, yani vezni bozuk mısraların bulunması şeklinde değil, bizatihi veznin adının, yani kalıbın yanlış tespit edilmesi gibi fahiş hatalar olarak da karşımıza çıkmaktadır.

3., 7., 18., 20., 36., 39., 49., 74., 80., 83. şiirler ve 104. sayfadaki mersiyenin vezni "*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*" iken "*fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün*" olarak kaydedilmiştir. Örnek olması için ilk üçünün (3., 7. ve 18. manzumelerin) mahlas beyitlerini gösterelim (metinlerdeki bazı yanlışlıkların tarafımızdan düzeltilmiş şekliyledir. Bu beyitlerdeki

yanlışıklar aşağıdaki listeden takip edilerek bulunabilir):

3. şiir Nice hamd eyleyelim hüsn-i ibâdetle sana
Kimse nezdik olamaz takvi-i tâ'atle sana
7. şiir Ey tabîb eyleme gel zahmıma ibrâm-ı devâ
Kışver-i 'aşkda cârî değil ahkâm-ı devâ
18. şiir Aldı çün destine ol hûr-ı semen-ber mir'ât
Aksden kıldı iyân rûh-ı musavver mir'ât

23., 24. ve 51., 55. 56., 67., 77. şiirlerin vezni "*mefâilün feilâtün mefâilün fâilün*" gösterilmiştir. Aruzda böyle bir kalıp yoktur. Doğrusu "*mefâilün feilâtün mefâilün feilün*". Son cüz tıpkı "*fe'ilün*"le başlayan kalıplarda olduğu gibi "*fa'lün*" olabilir.

32. şiirin vezni "*fâilâtün mefâilün fâilün*" gösterilmiştir. Bu kalıp da yanlıştır. Doğrusu "*fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün*"dür. Yukarıda belirttiğimiz istisnaî durum bu kalıp için de geçerlidir.

57., 65., 70. ve 79. şiirlerin vezni "*fâilâtün feilâtün feilâtün fâilün*" olarak tespit edilmiştir. 57 ve 77'de (*falün*) şeklinde parantez içinde bir ilave varken 65., 70. ve 79'da "*fâilün*" yerine "*fâlün*" denilmiş. Aruzda, hatta Arapça'da "*falün*" veya "*fâlün*" diye bir vezin yoktur. Kaldı ki "*fâ'ilün*" kabul etsek bile böyle aruzda bir kalıp yoktur. Bu şiirin vezni çok maruf ve malum olan 3 fe'ilâtün 1 fe'ilün kalıbıdır.

Yazar, "Eser Hakkında Bazı Açıklamalar"da "... vezin aksamalarına işaret etmiş olmamıza karşın gözden kaçmış olanlar da bulunabilir." demektedir ki buradan vezni bozuk mısraların kitapta belirtildiğini anlıyoruz. Yazarın okuduğu şekliyle vezni bozuk mısralar, kendisinin gösterdiği bir kaç mısra ile sınırlı değil, yüzlerle ifade edilebilecek bir sayıyı bulmaktadır. Ancak aşağıdaki yanlış okumaların düzeltilmesiyle birlikte bir çok mısraın vezni de düzelmiştir. Daha doğrusu zaten düzgün olan vezinler aslına rücu etmiştir. Düzeltmelere rağmen vezni

bozuk olan yazarın farkedemediği mısralar şunlardır: (ilk numara manzumenin, ikincisi beytin sırasını; "a" o beytin ilk, "b" ikinci mısraı olduğunu göstermektedir.) 2/13a, 23/7b, 32/2a, 46/1a, 52/5b, 54/5b, 64/4a, 66-2/4a, 73/10b, 74/1b, 75/2a, 83/3b, 104/9a, 104/19b.

b. Okuma hataları: Bu kitaptaki okuma hatalarını, yapılan hatanın önem ve mahiyeti açısından bir kaç grup altında toplamak yerinde olur. Bunlardan bir kısmı uzun seslere şapka konulması ve şapka konulmaması gerektiği hâlde konması, bir kısmı ayın ve hemzelerin gösterilmemesi veya yerli yerinde gösterilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu tür hataların buraya tek tek yazılamayacak kadar çok olduğunu belirtelim. Bunların bazıları doğrudan anlama tesir etmeyen, -ancak vezni bozan- dikkatsizlik, dalgınlığa ve kayıtsızlığa haml edilebilecek, mazur görülebilir hatalardır ki bazıları şöyledir (/ işaretinden önceki kelime yazarın okuyuşunu, ikinciler doğru okunuşu; parantez içindeki sayılardan ilki kelimenin yer aldığı manzumenin kitaptaki sıra numarasını, ikincisi beyit sırasını göstermektedir): âlâdur / 'alâdur (1/5); a'fâka / âfâka (2/15); şak / şakk (2/18; 24/4); Cemi-i / Cemî'-i (2/20); adâ / a'dâ (2/25); saat / sâ'at (2/27); Mefhâr / Mefhar (3/2); mushâf-ı / mushaf-ı (4/1); güyâ / gûyâ (4/2...); hasid / hâsid (5/7); Gazâb / Gazab (20/1); mâdem / mâdâm (20/5); Ayâ / Eyâ (24/1); nevmilik / nevmîdlik (28/3); düzah / dūzah (32/4); zâifi / za'îfi (32/8); revnâk / revnak (33/7); tâl'ata / tal'ata (33/7); tâ'n / ta'n (her yerde); ferâh / ferah (38/2); sagârı / sâgarı (40/1); Gâm-ı / Gam-ı (49/4); mâriz / marîz (50/1); menbâ-ı / menba'-ı (63/7); âya / âyâ (64/6); A'sâdır / sâdır (66/10); gâlâ / galâ (66/13); Kayseriye / Kayseriyye (100-2/2); Cem' / cem' (100-2/1); A'zze / 'Azze (106/3)...

Bazıları -çoğunlukla Farsça- kelimelerin doğru imlalarının bilinmemesinden kaynaklanan, başka metin neşirlerinde de zaman zaman rastladığımız türden hatalardır: tenk / teng (5/4); nerkiz / nergis (30/5; 72/3); berk / berg (33/8); heb / hep (58/6); küşâd / güşâd (63/9); Senk / Seng (66-2/1); küşâde / güşâde (68/1); Hamûş / Hâmûş (71/5); nerkis / ner-

gis (69/2; 78/4); muhabbet / mahabbet (72/6); cenk / ceng (82/4); Kangi / Kankı (72/7); gül-berk / gül-berg (106/3); hâmûş / hamûş (29/5; 45/3)...

Kimi hatalar da yine dalgınlık, dikkatsizlik ve kısmen bilgisizlikten kaynaklanan, ancak metnin anlamını tamamen bozacak durumdaki hatalardır: "Sapkınlık" anlamındaki "dalâlet"in "yol gösterme" demek olan "delâlet" (3/5); âdet'in "adet" (9/6), "yaprak" anlamındaki "berg" in "berk=şimşek" (13/5; 33/8; 48/1; 62/2; 106/3), "eşek anlamındaki "har" in "hâr=diken" (21/6); "karanlık" demek olan "târîk" in, "yol" olarak da anlaşılabilir tarzda "tarik" (31/3); "rûh" un "yanak" anlamındaki "ruh" (23/5; 66/1) veya bazen de tam tersi (58/2; 58/5), "büklüm" anlamındaki "ham" in "hâm=pişmemiş" anlaşılacak şekilde (34/4) "add etmek" fiilinin isim kısmının Türkçe "isim" olan "ad" (68/5), "gâh" ın saman anlamındaki "kâh" (72/4; 76/4), "rakîb" in "binici" anlamındaki "râkib" (71/4) yazılması gibi... Bunlar mebzul miktarda olan bu durumdaki hatalardan sadece bir kaçıdır.

Üçüncü grup hatalar ise "fahiş hatalar" grubuna girenlerdir. Öneme binaen bu hataları liste hâlinde vermenin uygun olduğunu düşünüyoruz: (Özel isimler dışında büyük harfle başlayan kelimeler mısra başı kelimelerdir.)

Yazarın okuyuşu	Doğrusu (manzume/bevîit sırası)
mirkad	mirkât-ı (1/5)
keffin	kefîn (1/6)
salâvâtla	salât ile (1/16)
Kadim-i cem'i	Kadîmî (1/18)
eyyâmü'l-belâ	eyyâm-ı belâ (1/26)
Bu gûna	Bu gün (1/27)
mu'cizâtın da salatiyle	mu'cizâtın çü (2/3)
salatiyle	salât ile (2/5, 2/30)
Nûh'ı	Nûh (2/8)
hayr du'â	hayr-ı du'â (2/11, 106/2)
cû'a	cev'e (2/19)
semer	temr (2/22)
nahl	nahl-i (2/22)

Vera'ı zahrından	Vera'-ı zahrından (2/23)
Gazâların mecmâ'ı sabâvetde	Gazâlardan (2/27) mecma'-ı (2/34) sabâvet (2/34)
Hayf	Hayıf (2/38)
günehkârın takvâ-yı	günehkâra (2/41) takvi-i (3/1)
Rab	Rabb (3/7)
Aczimi naks-ı günâh	'Aczime (3/3) naks u (3/3) güneh (3/6)
nakş-i Levha-i	nakşı (4/1) Ser-levha-i (4/1)
Kevn	Gün (4/4)
Şem'a dille	Şem' (4/6) dil ile (4/7)
rîzâne	rîzân (5/1)
handâne	handân (5/1)
sürûriyle	sürûr ile (5/2)
furûzâne	furûzân (5/2)
Efsürde	Füsürde (5/3)
mihneti	mihnete (5/3)
pâyâne	pâyân (5/3)
Kümeyt-i meydâne	Kemîn-i (5/4) meydân (5/4)
hemtâ	ma'nâ (5/5)
dâmâne	dâmân (5/5)
nâdân	nâ-dâna (5/6)
dil-i	dil (5/6)
ider mi	irer mi (5/9)
âhımdan	âhdan (6/3)
idem	irem (6/5)
olmaz mı engür	olmaz mey-i engür (6/6)
haddinin	hadeng-i (7/4)
hâmı	hâm-ı (7/4)
rezm-gâh-ı	zer-nigâh-ı (8/4)
verd	derd (8/5)
belâgât-ı intimâ	belâgat-intimâ
vehyin	vehmin (9/2)
ref'i	ref'-i (9/2)
kendin	gitdin (10/1)
hisâben	hisâbın (10/4)
lutfi	lutf (10/4)
nef'i	nef' (10/6)
Hayrı	Hayr (11/2)

harler mi	hârlar mı (11/4)	geh-i (?)	gehî (29/3)
şeybe	şebîh (12/3)	bâlânı	belânı (30/1)
gurra-i	girre-i (12/3)	işrete	'işret-i (31/1)
Mâye-i gam-verize	Mâye-i gamdır bize (12/6)	murâdın	dâdını (31/5)
ser-mû	ser-i mû (12/8)	lutf u	lutf-ı (32/3)
Satırlar	Satrlar (13/4)	tûşe-i mer (?)	tûşemiz (33/1)
mi'zâc-ı akl-ı	mizâc-ı 'aklı (13/7)	Rûh-ı âli	Ruh-ı âl ü (33/2)
Tab-	Tab'-ı (13/7)	idince	itdikçe (33/3)
takrîre	tahrîre (14/1)	itsen	eylesen (33/5)
ta'zîre	takrîre (14/1)	tâb'ü semm ü (?)	tâb-ı vesme vü (33/7)
sükkâne	segâna (14/2)	boşa ferâh-fâl	bu ne ferruh-fâl (34/1)
pîre	yire (14/2)	reşk-i	reşki (34/4)
gireydi	girmede (14/3)	böylece	böyle (34/5)
kim	kim ola (14/4)	şâhid-i ya'nî peyâmı (?)	şâhid-i ma'nâ beyânı (35/6)
andırdı	andır di (14/5)	meh-veş	mâh-veş (36/1)
can-baz	cünbân (15/5)	itmiyecek	itmeyecek (36/2)
Cân	Câna (16/7)	sen	seg (37/3)
ister	esîr (16/7)	itsen	itsem (37/3)
der-i	dür-i (17/4)	eylemek	eylemen (37/4)
Bilemez	Eylemez (18/4)	kadd-i	kaddi (38/1)
aksi	'aks-i (18/4)	ref'i hicâbı	ref'-i hicâba (38/4)
elbet	elbette (19/1)	her kez	hergiz (38/5)
hazur	huzûr-ı (19/3)	mânendi	mânend-i (38/6)
bûs u	bûs-ı (19/4)	pazherde (?)	pâ-zehrde (39/1)
bî-ilâc	bî-'ilâc-ı (19/5)	kâm	kâm-ı (39/1)
çeken	çekilen (20/1)	emm-i derd Belîğ'a	em derd-i Belîğ'a (39/5)
Ki	Geh (20/2)	Surursuz (?)	Sürûr-ı sûz (40/5)
Eşk-i terehuş gamiyle	Eşk-i ter ceys-i gamla (20/4)	ise	itse (41/1)
Ne ki	Nene (20/5)	dil-âzâr u	dil âzâr-ı (41/1)
damağa	dimâğa (22/5)	Sükkân	Sana ne (41/5)
Belîğ	Belîğ'i (22/6)	rindân-ı	dendân-ı (42/1)
değil	digil (23/3)	birter	ber-ter (42/4)
subh-ı	subhı (23/4)	sâfi	sâf u (42/5)
ne için	niçün (23/7)	ma'nâ	mu'ammâ (42/5)
sabâ handen	sabâhından (24/2)	Muhit-i	Mehbit-i (42/5)
hayât-ı vücûd	hayâtı vücûd-ı (24/3)	kâş-ı	kaşı (43/2)
gönül	gönli (25/2)	itmeğe	itmek (43/6)
hüsniyle	hüsn ile (25/2)	ol	evvel (43/6)
kaş-ı	kaşı (25/3)	nigâhiyle	nigâh ile (43/8)
re'yin	râyın (25/4)	meh	mâh (44/1)
gönülde	gönülünde (25/6)	vîrânem	vîrânım (44/2)
olman	olmam (27/7)	ahbâb-ı	ahbâbı (44/4)
verd-i	derd-i (28/2)	mahlas	muhlis (45/4)
bî-hûdelik	bî-hodluk (28/5)	saht-ı gûş	saht-gûş (45/5)
nev-bâre	nev-bâr (29/2)	pâ	yâ (46/1)

efkende dâim-i belâ	efkende-i dâ'im-belâ (46/2)	sirişt-i tab-ı	sirişte-tab' (63/4)
hattı n'ola	hatt-ı nevle (46/3)	pend	pesend (63/7)
câh-ı	çâh-ı (metinde câh-ı (46/3)	hicâbı	hüccâbı (63/8)
hayır-dûâ	hayr-ı du'â (46/5)	Hatt-âver olmayın	Hat-âver olmayan (64/6)
içresin kûyünle	içre seg-i kûyunla (47/4)	hüsnî	hüsn (64/8)
kendüni	kendüyi (47/4)	bedel âb-ı hayâta	bedel-i âb-ı hayât (65/6)
zülfin	zülf ü (47/7)	Şüst-endâma	Süst-endâma (65/6)
âcû (?)	eyv[â] (48/1)	humâr	humâr (65/8)
hamis	kamîs (49/1)	figendir	fikendir (65/8)
mutavvel	Mutavvel (49/5)	hatemdir	Huten'dir (65/12)
itmiye	itme (49/5)	meşâmm-ı	meşâmmı (66/2)
Serir	Ser-ber (50/4)	hûşk-i gider (?)	huşkı gider (66-2/4)
ömr-i debiri	'ömri debîr-i (50/5)	kemîni	kümeysi (67/2)
pinhân	pinhân-ı (51/3)	bistere vü sâdeliğe	bister ü visâdelige (67/3)
kimse	kimseye (51/4)	tükürür	tükürdi (67/6)
câm şevkiyçün	câm-ı şevkiyiz (52/5)	sadrımı	sorımı (68/3)
itmedin	itmedik (53/1)	Eyler	İller (68/5)
besât	bisât (53/1)	pür	bir (69/2)
süflâ	süflî (53/5)	kerre	kez (69/4)
mânend	mânend-i (53/5; 70/2; 76/5)	düşmenâne	düşmenân (69/5)
çeşm-i	çeşmi (54/2)	zehirler	zehrler (71/1)
Hayl-encüm	Hayl-i encüm (54/3)	...Yek	Seg (71/4)
tûsen-i (?)	tevsen-i (54/3)	Ki	geh (71/5)
dilin	disen (55/2)	ki	geh (71/5)
mugıylâtın (?)	mugaylânın (55/3)	Birisin	Birisi (71/5)
tâatle	tâ'at ile (55/4)	hırâmân-ı	hırâmâna (72/6)
Bu tâ'n-ı	Ko ta'nı (55/7)	ezkârdur	ezkârdur (73/6)
feyz-i	feyz (55/8)	hattı	hatı (73/9)
Belîğ	Ey Belîğ (55/9)	tehna (?)	tenhâ (73/10)
ebri	ebr (56/1)	gerdûn bir	gerdûn [bir] (73/12)
Resûl-i	Resûl (56/4)	hatt-ı rûh-i cânân	hattı ruh-ı cânâna (74/1)
kuluna	kavline (56/5)	ne na'sûri (?)	te'sîri (74/3)
basir ü	basîr (56/5)	sen	seg-i (74/4)
gûne	gün (57/4)	sen ba'de-tebâh	ten ba'de-tebâh (74/5)
idersen	idersin (57/9)	Ana	Tâ ki (76/1)
şem'i	şem' (58/1, 2, 3...)	Gelür	Geldi (76/3)
Çemen	Çemen-i (58/2)	saat	sâ'at-i (76/3)
müjenin	müzeyyen (59/1)	tâkat	tâkat-i (77/2)
kaniyle	kan ile (59/1)	tâb	tâbdır (77/2)
visâl-i	visâli (60/3)	efkâra	efgâra (77/4)
Lâ'li seyrânı	La'l-i sırâbın (60/4)	harâbedür	harâbdur (77/4)
Kılmayın	Kılmayan (60/4)	evvel	ol (77/4)
Ebnâ-yı	Bennâ-yı (62/3)	Belîğ'in gam u endûhını	Belîğ gussa vü endûhu (77/5)
bezm	bezm-i (62/5)	Kâfir	Kâfir-i (78/3)
Sikenderûna (?)	Sikender'den (63/2)	gam-dirine	gam dir yine (78/8)

bed	bed-i (79/1)
Zerr (?)	Zer (79/2)
sonu	hüsni (79/3)
dili âşıkın	dil-i 'âşık-ı (79/4)

Buradan sonraki bölümün tıpkıbasımı verilmediği için düzeltmeler, vezin ve anlam dikkate alınarak yapılmıştır.

gazayı	kazâyı (80/1)
evkatını	evkâtın (80/4)
Nâr-ı yad-ı âh-ı hasret	Nâr-ı bâd u âh-ı hasret (82/3)
terâzî	terâzû (82/6)
hayl-i	habl-i (82/8)
hatt	hat (84/4)
zevk-i	zevki (83/7)

Metnin bundan sonraki kısmında yer alan şiir-lere sıra numarası verilmemiş, sadece başlık konulmuştur. Bu sebeple aşağıdaki düzeltmelerde verilen ilk numara sayfayı, ikinci numara manzumenin kaçınıcı beyti olduğunu (102/3 gibi); sayfada iki şiir varsa beyitten önceki rakam hangi şiir olduğunu (100-2/2 gibi) göstermektedir.

Aleyhe'l-rahmete	'Aleyhü'r-rahme (100/başlık)
Feride'l-asr	Ferîdü'l-'asr (100-2/1)
müsteftiyân	müsteftiyâne (100-2/3)
İder ise	İderse (100-2/4)
ekrem	kerem (102/5)
mâ'ni ü (?)	ma'ni-i (102/6)
mersiye-i berây-ı	mersiye berây-ı (104/başlık)
el-Nisârî	en-Nisârî (104/başlık)
eş-şehir-i	eş-şehîr (104/başlık)
Yemeni	Yemenî (104/2)
Keşt-gir-i	Küşt-gîr-i (104/5)
serv ü şirâzân (?)	serv-i hırâmân (?104/8)
müşkilenin	müşkilinin (104/9)
olmuşdu	olmuş idi (104/9)
eylerdi	eyler idi (104/10)
bakardı	bakar idi (104/11)
Tab'-ı	Tab'ı (104/16)
gâyet	gâyet-i (104/19)
hayr-duâmız	hayr-ı du'âmız (106/2)
Bir de	Yerde (106/3)
erzânı	erzânî (106/4)
Matarr-ı	Matar-ı (106/4)

(250 beyitlik Ali Nisârî Menkıbesindeki hatalar ise Divançe'dekinden ayrı bir yazıya konu olacak kadar fazla. Zaten yüklü bir yekün tutan bu listeyi daha da auzatmamak için Menkıbe'nin okunuşdaki yanlışlıklara burada değinmeyeceğiz.)

Bu okuma hatalarının yanı sıra müstensih kaynaklandığı çok bariz olan bazı hatalar vardır ki, yazarın bunlara metin tamiri yoluyla müdahale etmesi veya dip notlarında bu durumu açıklaması gerekirdi. Nitekim 80., 94. ve 96. sayfalarda bu düzeltmeleri yapmış, anlam veremediği bazı yerlerde mısra sonlarına soru işareti koymuştur. O hâlde 14/4'deki "*Gel terk-i edeb itme gönül ism-i vedûda*" olması gerek mısradaki "edeb" in müstensih tarafından sehven "âdâb" yazıldığı; 30/1'deki "*Çekmek efendi derd-i belânı muhâldir*" olması gereken mısranın son kelimesinin aynı sebeple "mecâldir" yazıldığı; "*Müje-i çeşmim âb ile hoşdur*" olması gereken mısradaki ilk kelimenin dalgınlıkla "Müjde-i" yazıldığı; 41/4'deki "*Derûn-ı âşıkân sûret-pezîr-i nakş u zîb olmaz*" mısrasında yine müstensih hatası sonucu "zîb" in metne "reyb" olarak geçtiği ve nihayet 57/1'deki "İstanbul'a" yazılı kelimenin vezin gereği "Sitanbul'a" yazılmış olması gerektiği farkedilmeli ve bu hususlar bir şekilde belirtilmeliydi.

Türkçe kelimelerdeki bazı seslere şapka konulması da bu neşrin yanlışlıklar cümlesindedir: denlû (19/1), vâri (49/3), kân (61/5, 75/7), ayâğa (66/4), bây (66/5), vâre (70/3), kendûye (80/3); diyû (83/5); karındâş (108/31)...

Aynı kelimenin farklı imlâlarla yazılmasının da çok sayıda örneği göze çarpmaktadır. Söz gelimi "âfitâb"- "âftâb"- "âf-tâb"; "nâzîk"- "nâzûk"; yeksân-yek-sân (aynı şiirde, s.104); nâzîk, nâzûk... gibi onlarca örnek sıralamak mümkündür. Hatta çok imlâlılığın bu neşrin karakteristik özelliklerinden biri olduğu dahi bölünebilir.

Metin neşrinin alfabetini öğrenirken bilinmesi gereken atıf vavlarının yazılması konusunda da nâşirin behresi bulunmadığı anlaşılıyor: evliyâ ü

(2/35); sefîd vü (13/3); şûh vü (25/1); Leylî ü (34/5); medh vü (63/9); Riyâ ü (51/2); asdar vü (66-2/5).örneklerinde olduğu gibi. Aynı şekilde şemsî ve kamerî harflerin imlâsı hususunda da yazarın bilgisiz veya en azından dikkatsiz olduğu farkedilmektedir.

Türkçenin hiç bir devresinde görülmeyen, bugüne dek karşılaşmadığımız dil özelliklerini de ilk defa bu "eser" sayesinde görüyoruz: yokdır (10/5); zülfin ("zülün" yerine: 10/7), oldım (14/1), yüzin ("yüzün" yerine: 24/2), bulırdı (24/3), açulır (25/2), yokdır (27/3, 76/3)), hoşdır (32/1, 2.; 66/3), sanurım (35/3), hüsnin ("hüsün" yerine: 35/5, 69/1), görirsem (40/3), çektikde (54/1), göksüne (58/2), sanurım (75/1); mûy'im (104/12); olmuşdır (110/3)...

Bu yanlışlardan başka yazarın yine kendine özgü bir imlâ sistemiyle karşılaşmaktayız. Yazarın bazen "-dır" bildirme ekini, "-se" şart kipi ekini, "-den" ablatif hâl ekini, "-di" görülen geçmiş zaman ekini bağlı olduğu kelimedenden ayrı yazmak gibi ilginç bir tercihi (!) dikkat çekmektedir: "O dır" ("odur" yerine: 21/15, 110/3, msl. s. 108'de tam dört yerde bu imlâyla yazılmış); müjganlar dır (46/1); eylemez se (68/3); Hicr den (22/2); gelmiş di (66-2/7); Oldukça fazla sayıda olmasından dolayı bunları dizgi hatası olarak değerlendirmemiz kabil değildir. Sayın yazarın bağlaç olan "da de" ile lokatif hâl eki "-da, -de"yi de karıştırdığını, soru eki olan "mı mi"yi de zaman zaman kelimeye bitişik yazdığını görüyoruz: olsada / olsa da (58/3); ummanda / ummân da (104/16); olur mı / olur mı (66-2/6)...

Yazar kitabının başında şöyle bir tevazu cümlesi kullanmış: "Bunlar ve yaptığım birkaç değil muhakkak ki birçok yanlıştan dolayı okuyucunun hoşgörüsüne sığınıyorum." Hoşgörü elbette iyi şeydir. Ancak bilim söz konusu olunca bunun hudutları çok daralır. Eğer yazarı üniversite mensubu olmadığı hâlde bir üniversite, bir kitabı basılmaya lâyık buluyorsa, elbette o eser (!) eleştiriyi de hak etmiş demektir. Mümkün olduğunca anlayış ve edep sınırları içinde kalmaya gayret ettiğimiz bu yazının amacı aslâ ve kat'â şahıs ve kurumları karalamak / yaralamak değildir. Ancak "eser" nâmına ortaya konan şeylerin "müessir"lerinin de bilinmesi icap eder. Bir heveskâr, bir kitap yazdığı iddiasıyla bir devlet kurumuna, hatta bir özel kuruma bir dosya teslim ettiğinde dosyanın "bilirkişi" veya "uzman" vasfını taşıyan biri(leri)ne gösterilmesi ve o uzman(lar)ın raporu doğrultusunda çalışmanın basılıp basılmayacağına karar verilmesi âdettendir. Bu kurum bir devlet kurumu, hele hele adı "üniversite" olan en yüksek bilim yuvası ise bu iş daha ciddî tutulur, orada daha sağlam ölçütler söz konusudur, yani her konu ince eleyip sık dokunulur; en azından öyle olması gerekir. Şu hâlde bu "eser" in, hazırlayıcısı Ahmet Emin Güven'den başka bir "müessir"i daha olmalıdır ki o da "raportör"dür. Evet... Bir raportör aranıyor!

NOTLAR

1. M. Fatih KOKSAL, "Kayserili Divan Şairi Belfî ve Bilinmeyen Divançesi", *Erciyes*, sayı 244 (1998), s. 14-16.

2. Yazarın daha önce yine adı geçen üniversite yayını olarak çıkan Şair Hisarcıklızâdeler adlı kitabının (1999) hemen başındaki (s. V) 1 numaralı dipnotta şu ibare yazılmıştır: "1- Eserlerin bibliyografik künyesi tam ve düzgün olarak verilmelidir." Anlaşıldığına göre, bu cümle raportörün düştüğü bir nottur ve ne yazar, ne de bir başkası tarafından görülmeden aynen basılmıştır.

Atatürk Kültür Merkezi Tarafından Ödüllendirilen İki Roman

Engin Salgut, **Mulan Türküsü**, Atatürk Kültür
Merkezi Yayını, Ankara 2001, 250 sayfa

Ilyas Amangeldi, **Üç Noktadan Biri**, Atatürk
Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2001, 244 sayfa

Serap LELOĞLU-ÜNAL

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Atatürk Kültür , Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ve bağlı kuruluşları Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırma, tanıtma ve yayma faaliyetlerini teşvik etmek amacı ile her yıl bir dalda yapılan yarışma sonucu ödül verir. Yarışmaya katılan eserlerde Türk insanının, kültürünü ve sanatını, özgün kimliği içinde geliştireci olması; Türk toplumunun eğitim ve kültür düzeyini yüceltici ve çağdaştırıcı olması; öz, biçim, yorum ve anlatım yönlerinden örnek, öncü, yaratıcı ve kalıcı nitelikleri taşıması istenir.

Geçtiğimiz yıl Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı roman dalında bir yarışma düzenledi. Çok sayıda eserin katıldığı yarışmanın seçici kurulu, Prof. Dr . Sadık Tural, Prof. Dr. Önder Göçgün, Doç. Dr. Belkıs Gürsoy, Doç. Dr. Ramazan Korkmaz, Doç. Dr. İbrahim Şahin, Yrd. Doç. Dr. Ayşenur İslam, Dr. Ayfer Yılmaz'dan oluşturuldu. Herhangi bir yerde basılmamış ve çoğaltılmamış olması istenen eserlerin, Türk Dilinin doğru ve özenli kullanılması, halk arasında kendine güvensizliğe, sorumsuzluğa, bölücülüğe ve bayağılığa yol açıcı her türlü ifadeden sakınılmış olması talep edildi.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun kuruluş yıldönümü olan 18 Ekim 2000

tarihinde ödüllendirilen eserler şunlardır: Birincilik ödülü Engin Salgut'un *Mulan Türküsü*, ikincilik ödülü Ilyas Amangeldi'nin *Üç Noktadan Biri*, üçüncülük ödülü Mualla Orhon'un *Yüreğimdeki Fırtına*.

Bu üç eserden *Mulan Türküsü* ve *Üç Noktadan Biri* basıldı. Her iki eser de tarihi roman türünde yazılmış olup, biri 250, diğeri ise 244 sayfadır .

Prof. Dr. Sadık Tural bir yazısında, "*İnsanın, anlatmak ihtiyacını dile taşıyarak elde ettiği, yeni ve özel bütünlüğe edebiyat eseri denilir* „¹ diyerek, günümüzde kişilerin en fazla yakınlık duyduğu, dolayısıyla sadece entellektüel çevre arasında kalmayarak halka inmeyi başarabilmiş ve bir sanat türünün objesini tanımlar . Edebiyat denilen sanat alanının belki de en çok okunan dalı romandır. Türkiye'de Batılı tarzda roman Servet-i Fünun'la başlar. Cihan Özdemir'in, Jeremy Hawthom'un *Studying The Novel* adlı kitabından yaptığı bir tercümede roman tanımı şöyle geçer : "*Roman, sıkça belirttiğimiz gibi kurgusalkurmacadır...Başka bir ifadeyle roman, bazı algılamalar açısından "gösterme"den ziyade bir "söyleme"dir...* „² Konusu itibariyle bilim kurgudan, polisiyeye kadar pekçok roman türü vardır.

Son elli yılda "tarihî roman" türü ülkemizde çok sevilerek okundu. Tarihi romanın ne olduğuyula ilgili bakıldığı zaman pekçok tanım ile karşılaşılır. Bunlardan bir kaçışöyledir: "*Tarihî roman dekoru ve karakterlerinin çoğunu ve olaylarını tarihten alır ve tarih unsurunu ya pitoresk macera veya eskiye ilgi veya her iki maksatla birden kullanır.* „³ Diğeri ise bu konuda birçok yazısı olan Prof. Dr. Sadık Tural'a aittir. "*Yazarı tarafından gözlenememiş bir devri, tarihî hakikatlere sadık kalarak anlatan romanlara tarihî roman adı verilir. Tarihî roman, sadece tarihî bir vak'ayı ve tipleri hikâye etmekle kalmayıp, hâli hâzırı ve yarını kurma rolünü gerçekleştirebilir.* „⁴ Bunlardan anlaşılacağı üzere, tarihî roman konusunu ya da ilham kaynağını tarih normları içerisine sokulabilecek olaylardan alır .

Batı ile Türkiye'de tarihî romanın ilk ortaya

çıkışı aynı yüzyıl içinde olmuştur. Batı'da 19. Yüzyılın başında romantik milliyetçilik akımı ile başladığı ve kurucusunun ünlü İskoçyalı romancı ve şair Sir Walter Scott olduğu genel olarak kabul edilir. Bilindiği üzere bizde tarihî roman türünün ortaya çıkışı 19. Yüzyılın sonlarına dayanır. İlk tarihî roman Ahmet Mithat Efendi'nin *Yeniçeriler*'idir. Çağdaşı Namık Kemal, *Cezmî* ile onu takip eder ve günümüze kadar Ahmet Ziya Kozanoğlu, Refik Ahmet Sevengil, Mithat Sertoğlu, Feridun Fazıl Tülbentçi, Nihal Atsız, Necati Sepetçioğlu gibi çeşitli yazarların bu türden pekçok kitabı yayınlanmıştır.⁵ *"Tarihî romanlarla birlikte yaşanan güncel siyaset ortamının sıcağı sıcağına edebiyata aktarılması, özellikle 1970'ten sonra yaygınlaşmıştır. Göktürk Devleti, Osmanlı Devleti 'nin kuruluşu, Millî Mücadele dönemi bu yazarlarca ele alınmıştır. Tarihî olmaktan çok devrin siyasî gelişmelerini işleyen romanlarda ise genç Türkiye Cumhuriyeti' nin çoğulcu demokrasiye geçiş denemeleri, II. Dünya Savaşı günleri İstanbul'da öğrenci çevrelerinde, basında kasaba ve köylerdeki etkileriyle işlenmiştir. "*⁶ Ancak, bu kitaplar kitlelere yayılmamış, heyecanla okunmamıştır. Son yıllardaki bu furyayı Amin Maalouf'un *Semerkand, Doğu 'nun Limanları, Afrikalı Leo, Tanios Kayası* ve son olarak Türkçeye çevrilen Yüzüncü Ad isimli kitapları ile Ann Chamberlin'nin üç ciltlik *Safiye Sultan*'larının Türkçe'ye çevrilmesi başlattı ya da etkiledi. Hatta, belki de Mısır üzerine yazılmış olan *Tutankamon Olayı, Katledilen Piramit, Çöl Yasası* ya da altı ciltlik *Ramses* serisi gibi kitapların bile etkisi olmuştur denilebilir. Bunlardan sonra, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı*, Ahmet Altan'ın *Kılıç Yarası Gibi, Teoman Ergül'ün Nurbanu* gibi örnek verilebilecek yerli yazarların kitapları da büyük bir keyifle okunmaya başladı. Bu halkaya son olarak -üzerindeki tartışma henüz bitmemekle birlikte aylardır en çok satanlar listesinde birinci sırada yer alan Ahmet Altan 'ın *İsyan Günlerinde Aşk* adlı eseri katıldı. Tarihî roman türünün bu derece popüler hâle gelmesinde, ekonomiden, değişim içindeki gelenek, göreneklerimize kadar her alanda kendini hissettiren toplumsal krizin etkisinin insan psikolojisinde yarattığı boşluğu, güven ihtiyacını doldurma

çabalarının büyük olduğu kanısındayım. Tarihî romanın tanımı konusunda düşünce bulanıklı devam etmekle birlikte aynı fikri destekleyen Mehmet Can Doğan, *'Tarihî roman, edebiyatta ulusal kimlik arayışlarının uç noktasını oluşturur'*demektedir .⁷

Atatürk Kültür Merkezi'nin ödüllü yarışması ile tarihî roman türüne iki eser daha eklendi. *Mulan Türküsü* Göktürk dönemini, büyük savaş ve kıyım sonunda bir avuç kalan Göktürklerin soylarını devam ettirebilmek için Ergenekon'a çekilmelerini anlatır. Bir dönem ve bir destanın öyküsü en eski Türk şiirlerinden biri ile yoğrulmuştur. Yazar, kitabın önsözünde *"Mulan Türküsü ilk Türk şiir örneklerinden biridir. Konusunun ilginçliği ile Çin kaynaklarına bile geçen bu şiir, son dönemlerde Amerikan sinemasının görkemli Walt Disney prodüksiyonu ile sunduğu "MULAN" adlı çizgi filmin de kaynağıdır bence. Çocuklarımız ve gençlerimiz bu çizgi sinemayı hayranlıkla izlediler, kitaplarını bir solukta okudular,, ama 'Mulan ' onlar için akıllarında 'bir savaşı kız ' olarak kaldı. Ne yazık ki, neredeyse hiçbiri Mulan 'ın öz be öz kendilerinden biri olduğunu asla bilmediler, bilemediler. Ne Mulanı'ne de Mulan Türküsü'nü... "*(s.3) der.

Atatürk'ün *"Bir yolda ilerleyen yolcunun ufku görmesi kâfi değildir,, ufkun arkasını da görmesi lâzımdır "* sözü ile Albert Sorel 'in *"Bilir misiniz ki, henüz iki şey tamamiyle keşfedilmiş değildir: Coğrafyada kutup ve tarihte Türk... "* sözü ile başlayan *Mulan Türküsü'nün* kahramanı *Semetey*'dir. Yaşlı *Semetey*, yetmiş yıl önce, gençliğinde yaşadıklarını, dilden dile, kulaktan kulağa hep yayılacak ve efsaneleşecek olanı anlatır. *Semetey*, Juan Juanlar arasında büyümüş bir Türk gencidir. Bir gün yetim ve öksüz kalan *Semetey*, Orkun nehrinin kıyısına kurulmuş bir Türk kenti olan *Çargelan*'daki akrabalarının yanına gider. Baba mesleği demirciliği orada da devam ettirir. Öyle iyi demircidir ki, kurulan orduya onu da alırlar . Bu arada hem genç ve güzel, hem de yiğit bir kız olan *Mulan*'a aşık olur. *Mulan* da bir askerdir. Ancak, *Mulan* bir başkasına, *Aladar*'a aşıktır. Göktürklerin *Ergenekon*'a çekilmesine sebep olan büyük savaş başlar .

"Merkez kuvvetler, sağ birlikler ve sol birlikler...Merkezde, 20 bin kişilik Hun ve Oğuz boyları.. Karluk, Basmlı, Kırgız ve Kalmuklar bulunuyordu. Bunlara bizzat Sü- Tsü komuta ediyordu. Sağdaki birliklerin komutanı ise Siyenpi Kralı Kieülün idi.

Kieü-Lün 'ün 10 bin kişilik kuvvetini Çinliler, Siyenpiler ve Tabgaçlar oluşturmuştu.

Soldaki birliklere ise Tatar Hanlarının 9. 'su olan Sevinç Han komuta edecekti. Sevinç Han, hem Gan Kue ye yaranmak hem de gelecekte kurmayı tasarladığı büyük Moğol İmparatorluğu için en büyük tehlike olarak gördüğü komşusu Göktürklerin işini bitirmek için, ayağına kadar gelen fırsatı kaçırmamış; Tatarlar, Kitanlar ve Tatbılar'dan oluşan 15 bin kişilik kuvveti ile Sü- Tsü 'nün ordusuna katılmıştı.

Böylece, 93 yazının ortalarında, Urga yakınlarında, 45 bin kişiden oluşan büyük bir kalabalık, Orkun Vadisi'ne sıkışan Göktürkleri ortadan kaldırmak için hazır duruma gelmişti... "(s.134) Böylece başlayan ve günlerce süren savaş sonrasında Semetey, bütün akrabalarını ve sevdiğini kaybeder. Geriye sadece 'gelecekteki Göktürklerin çekirdeği olan' yedi kişi kaldı. Semetey'e kılavuzluk görevi aylar önce ustası Tonka tarafından verilmişti. Bunu hatırlayan Semetey grubu alır ve Ergenekon'a götürür. Hikâye Mulan'ın Türküsü ile biter:

"Uzaklardan Meng-kin 'deki Sarı Irmak'ı görüyorum.
Söğütler can sıkıntısından sallanıyorlar...
Ben yok edilmiş, yıkılıp yağmalanmış bir milletin yurduyum,

Çin türkülerini anlayamıyorum.
Ay parlayacak, yıldızlar akıp geçecek;
Bana dönüp dönmeyeceğinizi hemen söyleyin. ,, (s. 249)

İlyas Amangeldi 'nin yazdığı Üç Noktadan Biri adlı roman 244 sayfa olup, önsözle başlar ve son-sözle biter. Önsöz'de yazar "Elinizdeki eserde anlatılan olayları tarihle bağdaştıramazsanız eğer, bilin ki, o tarihi değil de bugünü anlatan bir eserdir. Yok, bu olaylar bugün olmaz, ne zamandır bilemem

ama ne zaman olursa olsun tarihin bilinmez asırlarından birinde geçmiştir dersiniz, o da doğrudur. Bu eseri tarihî eser kabul edebilirsiniz. " (s. 3) demektedir .

Kitap, Es-Samet adlı bir tıp bilgini ile annesi Meral ve babası Kara Durmaz'ın ilişkileri üzerine kurulmuştur. Es-Samet yıllar sonra geçmişi hatırlar. Annesinden ve babasından kopup bugünkü Türkmenistan'da (Köhne) Gürgeç'ten Bağdat'a gidişini, orada bir darülfifada çalışmalarını, İbni Şefik'in onu alarak Gürgeç, egeri götürmesini, annesi ve babası ile barıştırmasını hatırlar . Çekirdek hikaye, bu konu üzerine kurgulanmış, ancak, sürekli geri dönüşler şeklinde gelişen kurgu, başka kişilerin hikâyeleri ile zenginleştirilmiştir .

Bu romanlar tarihi roman türünde olmakla birlikte, konu itibariyle birbirinden oldukça farklıdır . Birincisi Göktürk devrini ve Ergenekon'a girişi anlatır. Bunda mekan ve dönem belli olup, konusunu bir destan ve bu destanın gerçeğimsi tarihinden alır. Diğerinde mekan, Orta Asya'nın gelenek ve göreneklerini kaybetmemiş şehirleridir. Ancak belirli bir tarih verilmemiştir. Konuları farklı olmakla birlikte, Türk gelenek, görenek ve yaşayış tarzı gibi ortak olan unsurlar da vardır. Ayrıca, her ikisi de, insanlığın en yüce iki duygusunu, sevgiyi (insan, tabiat, millet sevgisi) ve güveni (kişiye güven, kendine güven, milletine güven) işler ve bu duyguları dürüst ve erdemli olma ile harmanlar .⁸

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2001 yılında Kısa Metrajlı Belgesel Film dalında ödül verileceğini açıklamıştır. Filmin konusu, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde çeşitli mahalli adlarla tanınan geleneksel el dokuması halılar ve halıcılıktır. Umuyoruz, en eski Türk sanatı ve insanlığa Türk milletinin armağanı olan "Halı"nın yabancı kültürlerin her türlü istilasına karşı korunması ve gelecek nesillere doğru olarak aktarılması amacıyla düzenlenen bu yarışmada da geçen yarışmada olduğu gibi başarılı ürünler ortaya konur.

NOTLAR

1. Sadık Tural, "Roman Teorisi" **Türk Yurdu**, Türk Romanı Özel Sayısı, cilt 20, sayı 153-154, Mayıs-Haziran 2000, s. 13.
2. Cihan Özdemir, "Roman Nedir". **Türk Yurdu**, Türk Romanı Özel Sayısı, cilt 20, sayı 153-154, Mayıs-Haziran 2000, s.6.
3. "Roman" Maddesi, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**. Dergah Yayınları, cilt 7, s. 342.
4. Sadık Tural, "Tarihi Roman ve Atsız'ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler". **Zamanın Elinden Tutmak, Edebiyat Konulu Yazılar**, 2. Baskı Ecdâd Yayınları, Ankara 1991, s. 231.
5. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Sadık Tural, **Zamanın Elinden Tutmak, Edebiyat Konulu Yazılar**. 2. Baskı, Ecdâd Yay., Ankara 1991; Ayfer Yılmaz, "Tarihi Roman Üzerine", **Bilge Dergisi**, sayı 24, Bahar 2000, s. 42-49.

6. İnci Erginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**. Dergah Yayınları, 2001, s. 330.
7. Mehmet Can Doğan, "Tarihi Romanın Dinamikleri ve Son On Beş Yılın Tarihi Romanları", **Türk Yurdu, Türk Romanı Özel Sayısı**, s. 144.
8. Edebiyat eserinin (zaman, hikâye, piyes) oluşumu, tarihle ilgisi ve etkisini anlatan, kurgulamadaki tarih çarpıtmaları konusunda teorik bilgiler ile 'tarihi roman'ın ilk tanımını yapan kişi olduğu bilinen Sadık Tural'ın yazısına bkz: Sadık Tural, "Tarihten Edebiyat Eserine Yansıma", **Sevgi ve Barış**. (Recep Bilginer'in Hacı Bektaş Veli konulu tiyatro metni) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001, s. V-XI.

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI TÜRK DÜNYASI EDEBİYATÇILARI ANSİKLOPEDİSİ

CİLT

1

A- ATATUĞ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
Yayını Çıktı

Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri Kitabı Hakkında

Anahtar Kelimeler

Osmanlı, Ortadoğu, Kültür, Araplar, Bildiri.

**Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri
Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, 25-Ekim 2000,
Hatay, 28 Ekim 2000 İskenderun, Cilt I, II, Atatürk
Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: 284, Kongre
ve Sempozyum Bildirileri Dizisi:22, Ankara 2001,
903 sayfa.**

Yard. Doç. Dr. Abdulkadir DÜNDAR

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm
Sanatları Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Türk kültürünü, sanatını, edebiyatını kısaca mad-
dî ve manevî değerini geliştirmeye, yaymaya,
ulusal ve uluslar arası düzeyde tanıtmaya çalışan ve
bu yönde bir çaba içerisinde olan gerçek ve tüzel ki-
şilerle daima işbirliği içinde bulunan, ülkemizin gü-
zide kuruluşlarından biri de Atatürk Kültür, Dil ve
Tarih Yüksek Kurumu'na bağlı olarak faaliyetlerini
yürüten Atatürk Kültür Merkezi'dir. Aşağıda tanıt-
maya çalışacağımız kitabın, Proje'nin Genel Sekre-
teri Şebnem Ercebeci tarafından kaleme alınan, **Bir
Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabıyla Yine Karşınızda-
yız...** adlı **Şunuş**'unda (s.1-16) Türk Kültürü Derya-
sını Araştıran bir Kurum olarak nitelendirilen Ata-
türk Kültür Merkezi'nin 1983 Eylül ayında kuruluşu,
amacı ve görevleri hakkında önemli bilgiler vcril-

mektedir. Yine aynı Sunuş'ta, Kurumun bugüne ka-
dar Türk kültürü, medeniyeti ve sanatı ile ilgili dü-
zenlemiş olduğu sempozyum ve bilimsel etkinlikle-
rinden bahsedilerek, **Arş, Bilge** ve **Erdem** gibi süre-
li yayınları tanıtılıp, makalemizin konusunu oluşturan
sempozyumun 25-28 Ekim 2000 tarihinde Hatay
ve İskenderun'da nasıl gerçekleştirildiği ve sunulan
bildiriler ile görsel malzemenin iki ciltlik bir kitap
hâline getirilme safhası anlatılmaktadır.

Büyük boy iki cilt hâlinde 27,5 x 19, 5 cm.
ebatlarındaki kitapta Sunuş, Açılış ve Kapanış ko-
nuşmaları dışında 42 bildiri yer almaktadır. Ayrıca,
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başka-
nı Sayın Prof. Dr. Sadık Tural'ın konuşmalarının İn-
gilizce ve Arapça çevirileri diğer konuşmaların ise
yine Arapça çevirileri ve Türkçe bildirilerin Arapça
çeviri özetleri de verilerek, kitaptan Türklerin dışın-
da Arap dünyasının da istifade etmesi sağlanmıştır.
Bildiriler araştırmacıların soyadlarına göre alfabetik
olarak sıralanmıştır. Resim ve çizimler ise yine alfa-
betik olarak her cildin sonuna konmuştur.

Böylesine büyük ve oldukça önemli bir Uluslar
Arası Bilgi Şöleni'nin, tarihten günümüze kadar kı-
talararası kültür alış verişinde önemli bir rol oynayan
ve Ortadoğu ülkelerine açılan gönül kapımız ve Ulu
Önder Atatürk'ün sevdalarından biri olan Hatay'da
yapılmasının elbetteki ayrı bir önemi ve değeri var-
dır. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Başkanı Prof. Dr. Sayın Sadık Tural açış konuşma-
sında bunu açıkça şu sözleriyle dile getirmektedir:
*"Türkler, bu bölgeye, Irak, Suriye, Filistin, Ürdün,
Güneydoğu Anadolu coğrafyasına 1071'de Alpas-
lan'la birlikte geldiler. Bu hüküm hem eksik, hem
yanlış. Niye yanlış? Düzelteceğim. İlk gelişleri İ. Ö.
680 yılındadır. Sakaların, Oğuzların atası, atababası
Fars'ların söyleyişiyle Afrasiyap, Türklerin söyleyi-
şi ile Oğuz Kağan bu bölgeye geldi ve Filistin'de on
yıl kaldı. Antakya'yı da o sırada aldı."* Bu bilgileri,
Türk kaynakların değil de, Roma ve Avrupa kaynak-
larına dayanan Avrupalı tarihçilerin naklettiklerini
belirten Sayın Prof. Dr. Sadık Tural, Türklerin bu
bölgeye gelişlerinin dalgalar hâlinde şu şekilde oldu-
ğunu açıklamaya devam etmektedir: *"İkinci dalga*

Milâttan sonradır. Daha önce sözünü ettiğim göç dalgası, İsa'dan önce 680 idi. Bu sefer yaklaşık bin yıl sonra Hazarlar geldi. Bunların büyük bir kısmı kâmilten Musevî, tek kitaplı, tek dinli, Yahudi olmayan bir Türk topluluğu idi. Bugünkü Elazığ ile bugünkü Musul arasına yerleşip hükmettiler. 700 yılından itibaren gelen İslâm orduları bunlarla karşılaştıkları ve onları Müslümanlığa davet ettikleri vakit, bir kısım Müslümanlığı derhal seçti, diğer kısmı ise, yukarıya Kafkaslara çekildi; bir kısmı ise, oradan Ukrayna üzerinden Polonya'ya aktılar. Bugün orada yaşamaktadırlar. Polonya'da dört bir kişi olarak kalmışlardır. Diğerleri Ukrayna'da ve Kafkasya bölgesinde yaşıyorlar.

Üçüncü geliş, Abbasoğulları'nın (Hz. Abbas'ın soyundan gelenlerin) Bağdat ve çevresinde kurduğu Devlet'in Sultanlarından bazılarının anaları Türk idi. Sarayda Türkçe konuşuluyordu. Türklerden meydana gelen bir ordu, özellikle muhafız birliği kurma arzusu 1020 yılından itibaren (daha 1071'e 50 yıl var) Asya'dan gelen dalgalara sebep oldu. Uzluk Bey (Uz kelimesini, Uzman kelimesini biliyorsunuz) bugünkü Kazakistan'da bulunan Otrar şehrinde kalmış, Bağdat'a gelmiş bir yiğit komutan, kumandan...Oğlu orada kalmış. (Otrar şehrine Farslar, Farab derler.)Komutanın oğlu Otrar'da dinî ilimler, matematik ve hendese(geometri) tahsil ediyor. 20-21 yaşına gelmiş olan oğlunu Bağdat'ta getiriyor. Uzluk Bey'in babası Tarkan. Kim söylüyor? Kayıtlar... hem de Arapça kayıtlar...Oğlu Faraplı Muhammed. Fars'ların söyleyişiyle Farabî, Türklerin adlandırılmasıyla Otrarlı Tarkan oğlu Uzluk oğlu Ebu Nasr Muhammed El Farabî. Otrarlı Türk, 1051'de Şam'da öldü. Sufî, din adamı, filozof, musikî bilgini, bestekâr, siyaset bilimci, Medinet-ül Fazıla adlı felsefî-sosyolojik bir eseri vardır. Dokuz bilinmeyenli denklemler üzerinde çalışmış bir matematikçi ve ayrıca bir astronom idi. Eserlerinin tamamı da Arapça'dır.

Dördüncü göç dalgası Selçukluların 1071'den itibaren Musul, Kerkük, Halep'e...Faruk Sümer'in söyleyişiyle "Türkmen Kan Merkezi" hâline getirdikleri, Halep ve çevresini Halep Türkmenle-

ri olarak kayda geçiren büyük bir iskân olmuş ve nüfusun çoğunluğu Türkmenleşmiştir.

Beşinci dalga ise, daha önemli bir dalgadır. Yavuz Sultan Selim ordusuyla İstanbul'dan çıkıyor. Sefer yolu bellidir. Kilis üzerinden Suriye'ye, Suriye'den Mısır'a akıp gidecektir. Ancak, yollarda heterodoksik karakterli örtülü direnişle karşılaştı. Osmanlı düşmanlığı yapan otoriteye baş eğmeyen bu gruplar, Kur'anî Müslüman gruplara da ehl-i kitap Hıristiyan ve Yahudilere de zarar vermektedir. Yavuz Sultan İslâmî görünümülü heterodoksik (ayrılıkçı, sapmacı) karakterli hâdiseleri önlemek ve devlete bağlamak için bir iskân siyasetine başvurdu. Ankara'dan, Kırşehir'den Konya'dan ve Trabzon'dan buraya mecburi iskânda bulundu."

Türklerin bu bölgeye gelişlerini bu şekilde özetleyen Sayın Prof. Dr. Sadık Tural, ayrıca konuşmasında ikinci önemli nokta olan, Türkiye ve Türkler aleyhine dünya kamuoyunda yürütülen kampanyalara da şu sözleriyle dikkatleri çekerek, Hatay'da düzenlenen Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni'nin anlam ve önemini vurgulamaktadır: "Türkiye ve Türkler aleyhine 1880-1922 yılları arasında İngiliz ve Fransızların başlattığı bir bilgi kirlenmesi, bir zihin kirlenmesi var. Bu kampanya, durmadan devam ediyor. Bu bilgi kirlenmesi kampanyası Alman ve İtalyan baskı gruplarının desteğinde 1955-1985 yıllarının Avrupa'sında, bilgi terörüne dönüştü. Ama son 25 yıldır dünyadaki Türkiye ve Türkler aleyhine kirli bilgi üretme işini, buradan söylüyorum ki, artık daha etkili bir merkez hâline dönüşen, Türkleri Avrupa Birliği'ne sokmak istemeyen peşin hükümlü siyasî merkezler yapıyor. TV kanallarıyla, vakıflarıyla, gazete ve dergileriyle v. s., 1955 yılına kadar kirli bilgi üretiminin iki büyük lideri, İngiliz ve Fransız bilgi kirleticileri hem Avrupa'da hem de Amerika'da etkili oldular, hatta, Arap Dünyası'nda da büyük etkiler yaptılar; şimdi ise, Almanya'daki bazı merkezler bu işi üstlenmiş görünüyor."

Türkler hakkında söylenen bütün iftiraların ve iddiaların sabırla ve sâkince dinlenebileceğini, hatta

bu necîp millet hakkında tembel, geç şehirleşti, teknoloji üretmedi gibi suçlamaların da sabırla tahammülle dinlenebileceğini belirten Prof. Dr. Sadık Tural, bu yüce milletin **ASIMILASYON** iftirasına katiiyen razı olamayacağını ve bunu şiddetle nefretle reddettiğini vurgulayarak, Türk soylu halkların her nereye gittiyse asimile olduklarını şu sözleriyle açıklamaktadır: "Hem Suriye, Ürdün, Kuveyt, Amman, Yemen, Suudi Arabistan'da, hem de Mısır, Libya, Tunus ve Fas'ta Türk soylu aileler bugün Türkçe bilmezler. Irak, İran ve Suriye'de devlet eliyle, son elli yılda Türkçe'ye, Türklere ve Türk tarihine âdetâ savaş açılmıştır. İşte bunu anlamıyorum. Ders kitaplarıyla, Türkiye ve Türk tarihini kötüleyen, karalayan, çocuklarına kirlî bilgi öğretenler 2022 yılında mahçup olacaklardır...Çin ve Sovyet Rusya, rejim öfkesiyle, ideolojik imanla, Türklüğü, Türk soyluluğu, Türkçeyi inkâr ettiler, etmeye de devam ediyorlar. Araplar ve Araplaşmış ülkeler coğrafyasındaki aydınlar ve yönetimler, Batı emperyalizminin oyununa niye geliyorlar?"

Prof. Dr. Sadık Tural, Türklerin kimseyi asimile etmediğini aksine gittiği yere nice hizmetler götürdüğünü örneklerle şöyle anlatmaktadır: "Çölün kumlarına Surre Alayları ile gül suları, kumaşlar, yiyecekler ve siyasî düzen götüren Osmanlı Devleti, birçok mimarî eser bıraktı." ve "Mali ve idarî bakımdan Osmanlı Devleti iflas etmiş. Böyle bir devlet 1895-1910 yılları arasında İstanbul'dan Bağdat'a, Bağdat'tan Hicaz'a demiryolu kuruyor. Babayığitseniz bu yolu şimdi kurun. Osmanlı Devleti Arap ayrılıkçılığını, Arapların arasına sokulan bozgunculuğu, kabile kavgasını durdurmak, Kudüs'ten Hıristiyanlar tarafından, Mekke ve Medine'nin Müslümanlar tarafından güven içinde ziyaretleri için İstanbul'dan Bağdat'a, Bağdat'tan Hicaz'a demiryolu yapıyor, hem de onbeş yılda, hem de en fakir olduğu zaman. O demiryollarının kenarlarına da birer sanat âbidesi olan istasyonlar yapıyor. Arap yönetimleri, bu hizmetlerin tamamını son 40 yıl içinde yıkıyor, yok ediyor. O istasyon binalarından, demiryollarından ne istiyorsunuz? Onlar size ne yapabilirler?...Irak, Suriye Ürdün, Mısır, Medine, Hicaz. Buralara biz camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, kale-

ler, surlar, su yolları yaptık. Bu suç mu? İstasyonlar yaptık. Bu suç ise, bu suçu da işledik. Hıristiyan ve Müslüman hacılar ve tâcirler için güvenlik, can ve mal emniyeti sağlamak suç mu? Güvenli sağlıklı ve hızlı yolculuk yapmak isteyen, hem hacılar, hem de halk için demiryolu yaptık. Bu suç ise, bu suçu da işledik." Bunun suç olamayacağını belirten Sayın Prof. Dr. Sadık Tural, aksine bunun medeniyet, dostluk ve insanlık olduğunu vurgulamaktadır.

Kitabın birinci cildindeki ilk bildiri, Doç. Dr. Mehmet Âkif Tural'ın, "Savaş İstemeyen Liderin Başarısı: Hatay" adlı Açış Bildirisi'dir(s.55-72). Mustafa Kemal Paşa'nın askerî eğitimi ve liderlik yönüne kısaca temas edilerek başlanılan bu bildiri de, 1920-1938 yılları arasında önde gelen devletler arası gerginlik ve çekişmeler gündeme getirilerek, Atatürk'ün bunlara karşı tutum ve davranışları örneklerle anlatılmıştır. Ayrıca, Atatürk'ün "mücadeleci ve barışçı" yönüyle son zaferi olan Hatay'ın Anavatanaya katılma süreci detaylı olarak anlatılmıştır.

Prof. Dr. Doris Behrens-Abouseif, "The Family Mausoleum Of Muhammad Ali (Hawsh Al-Basha), (s.75-78, 5 Resim, 1 Çizim). Bu bildiri de, Kahire'deki Memluklu hâkimiyetinin sona ermesiyle birlikte buradaki Memluklu türbe mimarisinin de bittiğine değinilmiş, Kahire'de, 1517'den 19. yüzyıla kadar Memluklu türbeleriyle mukayese edilebilecek nitelikte kayda değer önemli türbelerin yapılmadığı belirtilmiş ve 1801-1845 yılları arasında Mısır Valisi olan ve 1848'de vefat eden Mehmed Ali Paşa'nın Havz el-Paşa olarak da bilinen Aile Mezarlığı'na ait yapı tanıtılmıştır.

Yard. Doç. Mustafa S. Akpolat, "Gaziantep'te Tanzimat Sonrasındaki Mimarî Gelişmeler", (s.79-88, 10 Resim, 2 Çizim). Bu bildiri de, Tanzimat reformlarının Osmanlı kentlerini ve mimarlığını çok derinden etkilediği belirtilerek, bu etkinin neticesinde, Batılı kent plânlama yöntemleri ve mimarlık anlayışlarının, çoğu zaman yabancı veya azınlığa mensup gayrimüslim mimarlar ve ustalar eliyle Gaziantep'teki genel olarak da Osmanlı kentlerindeki yapılan uygulamalar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Gazi-

antep'teki evler, camiler, hanlar, kiliseler, sinagog, yabancı okul ve hastaneler gibi bazı yapı türlerinden seçilen on yapı tanıtılarak, bu dönemde Gaziantep'teki mimarî örneklerin belirgin özellikleri ortaya konmuştur.

Prof. Dr. İnci Aslanoğlu, "Fransız İşgal ve Manda Dönemi'nde İskenderun Sancağı: Kentsel ve Mimarî Değişimleriyle İskenderun, Antakya ve Kırıkhan Kazaları", (s.89-96, 16 Resim). Bu bildiri, "İskenderun Sancağı'nın varlığını sürdürdüğü bugünkü Hatay ili sınırları içindeki bölgede kısa süren işgalci Fransız manda idaresinin bıraktığı izler araştırılmış, Sancağın üç önemli kazası olan İskenderun, Antakya ve Kırıkhan çalışma alanları olarak ele alınmıştır." Ayrıca bildiri, İskenderun Sancağı'nın tarihçesine kısaca temas edildikten sonra Fransız'ların Ortadoğu üzerindeki emellerine değinilmiş, işgal yıllarında İskenderun, Antakya ve Kırıkhan'da yapılan plânlama, altyapı etkinlikleri ve az da olsa mimarî ölçekteki değişimler üzerinde durulmuştur.

Prof. Dr. Münir Atalar, "Osmanlı Sömürmedi (Suudi Arabistan Örneği)", (s.97-108). Bu bildiri, Osmanlı Devleti'nin "İnsanıyla, ameli ve imanıyla, devleti oluşturan kurumlarıyla ve onları belirleyen hikmetiyle" bir Türk Devleti olduğu belirtilerek, Osmanlı Devleti'nin Hicaz, Yemen, Fas, Tunus, Cezayir, Mısır ve Suriye'deki idarî yapılanması üzerinde durulmuştur. Yine bildiri, Osmanlının buralara ve özellikle de bugünkü Suudi Arabistan'daki kutsal yerlere götürdüğü hizmetler anlatılmış, geçmişten günümüze Türk-Arap ilişkileri ele alınmış ve bu ilişkilerin Osmanlının son dönemlerinde bozulma sebepleri ile bugün de hâlâ iyi gitmeyen bu ilişkilerin nasıl düzeltileceği konusunda bazı öneriler de bulunulmuştur.

Prof. Dr. Örcün Barışta, "Kâbe ve Ravza-ı Mutahhara İle İlgili İşlemeler", (s.109-114, 27 Resim). Bu bildiri, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nden kalan pek çok işlemenin, Türk Kültürü'nün izlerini Batı'ya olduğu gibi Ortadoğu'ya ulaştırması bakımından önemine değinilerek, bazı müzeler, camiler ve özel koleksiyonlarda tespit edilen Kâbe ve Ravza-

ı Mutahhara için işlenmiş örtülerden hareketle sarayda güçlü bir atelyenin varlığı ileri sürülmektedir. Ayrıca bildiri, Konya Mevlânâ Müzesi'ndeki bir Kâbe kuşağı parçası, Fatih Türbesi'ndeki bir Kâbe kuşağı parçası, II. Mahmut Türbesi'ndeki II. Abdülhamit'in sandukasını ve Emine Sultan'ın sandukasını kaplayan Ravza-ı Mutahhara örtüleri tanıtılmıştır.

Sadi Bayram, "Hicaz Demiryolu ve Vakıflar", (s.115-129, 11 Resim). Bu bildiri, Hicaz demiryolunun inşası, yapılan bağışlar, yardım amacıyla basılan soğuk damgalar ve pullar hakkında bilgi verilerek, Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıt Arşivi'nde Hicaz Demiryollarıyla ilgili tespit edilen kayıtlar incelenmiştir. Ayrıca, Hamidiye Hicaz Demir yolunun inşası için 22 Mayıs 1907 tarihinde ayrılan gelirler, bildirinin sonunda liste hâlinde verilmiştir.

Prof. Dr. Gönül Cantay, "Güney-Doğu Anadolu Ticaret Yolları ve Menzil Kuruluşları", (s.131-138, 7 Resim). Bu bildiri, İlk Çağda Anadolu'daki yollar ile Antakya'nın durumu ve buraya ulaşan yollardan bahsedilerek, İlk Çağdaki Antakya gibi, diğer yol üstü yerleşmelerinin de kale-şehir kuruluşuna sahip oldukları ve bu **kale-şehir** anlayışının Orta Çağın büyük bir zaman diliminde de devam ettiği belirtilmektedir. "Anadolu'nun Türkleşmesiyle birlikte kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, mevcut geleneği âdeta değiştirerek, farklı bir anlayışla bütünleşen, Ribat-Kervansaray-Han adıyla anılan yol üstü kuruluşları inşa etmiştir." Yine yazarın ifadesiyle "Anadolu Selçuklu birliği son bulduktan sonra ortaya çıkan feodal yapılı beylikler içinde Osmanlı Beyliği gelişmesini tamamladıktan sonra iki önemli özellik göstermektedir; 1. Suriçi şehir (kale-şehir) anlayışına son verir. 2. Yolların ve dolayısıyla ticaretin belirleyici yapıları olan kervansaray yapılarının yapılmasını bir devlet politikası olarak geliştirir. Ve bunu yaparken de şenlendirme politikasını da paralel olarak sürdürür." Bu bağlamda bildiri, Kapadokya'nın bağlantısını sağlayan Adana ile Antakya arasında yer alan Ulukışla Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı, Pozantı-Gülek Geçidi arasındaki İbrahim Paşa Hanı, Adana-Gülek'teki Bayram Paşa Kervansarayı (Çakıd Hanı), Adana-Ceyhan'daki Kurtkulağı Köyü Kervansarayı,

Adana-Misis'teki Kervansaray, Payas'taki Sultan II. Selim Külliyesi, Belen'deki Kanunî Sultan Süleyman Külliyesi, Antakya-Bakras'taki Karamut(Karamort) Kervansarayı ve Antakya-Hüsnü Sabuncu Kervansarayı anlatılmıştır.

Prof. Dr. Salim Cöhce, "Doğu Akdeniz Çevresi'nde Türk Hâkimiyetinin Tesisi", (s.139-166, 1 Harita). Bu bildiri, tarihte ve bugün Doğu Akdeniz Çevresi'nin hangi coğrafi bölgeleri içine aldığı açıklanarak, Türklerin Doğu Akdeniz Çevresiyle ilgisinin destanî çağda Oğuz'un bölgeyi fethiyle başladığı belirtildikten sonra Türklerin buraya gelişleri ve bu bölgeyle ilişkileri kronolojik olarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Dr. Müjgân Cunbur, "Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Orta Doğu Kütüphaneleri", (s.167-172). Bu bildiri, Osmanlı Devleti'nde vakıf yapanların kurdukları müesseseleri kitapsız bırakmadığı, camilere, medreselere, dergâhlara, hastanelere, hatta çarşılarla irili ufaklı kütüphaneler kurmakla kalmayıp, bazı yerlerde de müstakim kütüphane binaları inşa ettirdikleri, içine zengin ve gerek ilim gerekse kitap sanatları bakımından çok değerli koleksiyonlar bağışladıkları ve Suriye, Irak, Ürdün, İsrail, Filistin, Suudi Arabistan gibi Osmanlı toprakları içinde kalan ülkelerin şehirlerinin de kitaptan yoksun bırakılmadıkları belirtilerek, Suriye'de, Irak'ta, Lübnan'da, İsrail'de, Mısır'da ve Suudi Arabistan'da kurulan kütüphaneler hakkında bilgi verilmiştir.

Prof. Dr. Halit Çal, "Hatay Kapı Halkaları ve Tokmakları", (s.173-187, 27 Resim). Bu bildiri, Hatay il merkezinde tespit edilen 116 kapı halkası, 151 kapı tokmağı olmak üzere toplam 267 kapı halkası ve tokmağı tanıtılmıştır. Buna göre, Hatay kapı halkaları kendi aralarında, 1--Düz halkalar, 2--Dişli motifli düz halkalar, 3--Dilimli halkalar olmak üzere üç gruba ayrılırken, kapı tokmakları: A-Figürlü kapı tokmakları, B-Geometrik biçimli kapı tokmakları, C-Bitki biçimli kapı tokmakları, D-Karma tipler olarak dört ana grup içinde 14 tip kapı tokmağı belirlenerek incelenmiştir. Ayrıca bildirinin sonunda, Hatay'daki kapı halkaları ve kapı tokmaklarının bir sıraya konularak, buldukları yerlerinin de belirtildiği bir liste yer almaktadır.

Dr. Rami Farouk Daher, "The Hijaz Railroad Line On The Darb Al Hajj Al Shami "The Last of The Sublime Regional Muslim Endeavors", (s.189-203, 33 Resim, 4 Harita, 5 Tablo). Bu bildiri, Hicaz Demir Yolu'nun kurulmasındaki siyasî, askerî, ekonomik ve sosyal arka plân ve yapımı üzerinde durulmuş, Ürdün'ün geçirmiş olduğu siyasî dönemler, sahip olduğu kültürel miras ve Osmanlı dönemindeki durumu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bildiri, Arap ülkelerinde Osmanlı tarihi, sanatı ve kültürüyle ilgili yapılan araştırmalar ve bunların yayınlandığı dergiler ile Osmanlılar hakkında araştırma yapan bilim adamlarına da değinilmiştir.

Prof. Ataman Demir, "Antakya Eski Konut Yerleşmesi", (s.205-207, 7 Resim, 4 Şekil). Bu bildiri, Antakya'nın kısaca tarihine değinilerek, eski kent dokusu incelenmiş, eski konut dokusu içindeki bütün evlerin ortak özellikleri üzerinde durulmuş, doğu-batı ticaretinde Antakya'nın önemli bir yer tuttuğu vurgulanmış ve Osmanlılar döneminde Antakya'da inşa edilen yapılara kısaca temas edilmiştir.

Prof. Dr. Aynur Durukan, "Taşınamayan Kültür Varlıkları İle Halfeti ve Çevresi", (s.209-217, 23 Resim, 8 Çizim). Bu bildiri, Birecik Barajı sularının altında kalmaya başlayan Halfeti ilçesi ile çevresindeki hızlı değişimler anlatıldıktan sonra sular üstünde ve altındaki taşınamayan şu kültür varlıkları hakkında detaylı bilgi verilmiştir: Çekem Mahallesi Mescidi ve Türbesi, Lâtifzade Hamamı, Bey Konağı, Muhittin Ganneci Evi, Hamamlı Ev, Çekem Mahallesi Mezarlığı, Merkez Bucağı-Savaşan (Bilesur) Köyü Kilisesi, Merkez Bucağı-saylakkaya (Cibin) Köyü İbrahim Halilullah (Kilise) Camii, Merkez Bucağı-Kalkan Köyü-Kantarma Mezrası Hanı.

Dr. Abdülkadir Dünder, "16. Yüzyılda Suriye, Mısır ve Suudî Arabistan'daki İmar ve İnşa Faaliyetlerine Katıda Bulunan Bazı Osmanlı Mimarları", (s.219-228). Bu bildiri, Osmanlı Arşivi'ndeki 16. yüzyıla ait Mühimme Defterleri'nden ilk 75 tanesinin taranması sonucunda tespit edilen Mimar Mehmed Çavuş, Mimar Kara Mustafa, Mimar Zeynizade, Mimar Cemaleddin, Mimar Todoros, Mimar Musluhiddin, Mimar Sefer, Mimar Kalender, Mimar Yahya, Mimar Ferhad Çavuş, İbrahim Bey, Mehmed

bin Zeynelabidin gibi 16. yüzyıl Osmanlı mimarlarından oniki tanesi açıklanarak, bunların Suriye, Mısır ve Suudi Arabistan gibi bazı Ortadoğu ülkelerindeki imar ve inşaa faaliyetlerinden örnekler verilmiştir.

Prof. Dr. Nasrullah Mübeşşir El-Tarazî, Dr. Kevser Abulfutuh El Lîsî, "Osmanlı Devleti'nin 1517'de Mısır'ın Zabtından Muhammed Ali Paşaa Devrine Kadar Kahire'de İnşaa Ettiği Mimarî Asâr-ı Atîke ve bideleri Kronolojik Kılavuzu", (s.229-240). Bu bildiri de, Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı 1517 yılında fethinden Mehmed Ali Paşaa devrinin sonuna kadar Kahire'de inşaa edilen 120 mimarî yapının isimleri, kronolojik olarak yapım tarihleri, bânileri ve buldukları yerler hakkında bilgi verilmektedir.

Dr. Mehmet Yaşar Ertaş, "1759 Şam Depremi'nde Büyük Hasar Gören Emeviye, Selimiye ve Süleymaniye Camilerinin Onarımı", (s.241-249, 4 Resim). Bu bildiri de, 1759 yılının Kasım ve Aralık aylarında Şam'da meydana gelen depremde pekçok bina ve mimarî yapılar hasar gördüğü halde Osmanlı Devleti'nin yalnızca kale ile birlikte Emeviye, Selimiye ve Süleymaniye camilerinin onarımlarını üstlendiğinden bahsedilerek, adı geçen üç camide yapılan onarımlar hakkında detaylı ve Osmanlı dönemi restorasyon faaliyetleri açısından da oldukça önemli ve orijinal bilgiler verilmektedir.

Prof. Dr. Mahmoud Hretani, "T'evolution Profonde De l'Architecture Alepine A l'Epoque Ottomane", (s.251-255, 7 Resim, 10 Çizim). Bu bildiri de, Osmanlı dönemi Halep mimarisindeki gelişmeler üzerinde durulmuş, ayrıca Hüsrev Paşaa, Adiliye ve Behram Paşaa Camileri ve vakıfları ile Osmaniye(Ridaiye) Medresesi incelenmiştir.

Yard. Doç. Dr. Hasan Karaköse, "Sultan İkinci Abdülhamid'in Haleb'teki Çiftlikleri ve Arâzî-yi Mahsûsa'nın İdâresi", (s.257-266). Bu bildiri de, Çiftlik kelimesinin tanımı, ortaya çıkışı, işletilme şekli ve Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki çiftliklerin durumu hakkında bilgi verilerek, ilgili nizamnamenin maddeleri açıklanmak suretiyle Sultan II. Abdülhamid'in Haleb'teki çiftlikleri ve bunların yönetimleri ortaya konmuştur.

Dr. Orhan Koloğlu, "Türkler Çağında Ceza-yir'de Yaşam", (s.267-274). Bu bildiri de, "Daha önce de oralara sızmış oldukları bilinse de Türklerin varlığı Kuzey Afrika'da 15. Yüzyılın sonlarında tam olarak hissedilmeğe başlanmış ve 1918'e kadar devam etmiştir." denilerek, Türklerin buraya gelişleri kısaca özetlendikten sonra, Garp Ocakları denilen Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Ocakları'nın ortaya çıkışları, örgütlenmeleri ve faaliyetlerine değinilmiş ve bu ocaklara mensup kişilerin yaşam tarzları ve dünya görüşleri üzerinde durulmuştur.

Prof. Dr. Enver Konukçu, "Bazı Gezi Notlarına Göre Osmanlı Dönemi'nde Antakya", (s.275-285). Bu bildiri de, Marco Polo ve Bertrandon de la Broquiere'nin Antakya ve ona yakın yerleri Osmanlı öncesinde ilk anlatan gezginlerden olduğu, Matrakçı Nasuh'un Amik, Gölü, Asi Suyu Köprüsü ve Arık Ova'ya ait minyatürü ile de buraların ilk görüntüsünü kazandırdığı, Pierre Belon'un izlenimlerinin dönemine göre önemli bilgileri ihtiva ettiği, XVII. Antakya tasvirleri için Evliya Çelebi, Katip Çelebi ve Jean-Babtiste Tavernier'in kaynak oluşturduğu, Oldenbourg'lu Willibrand'm Antakya'dan geçerek Evliya Çelebi gibi burayı gördüğü, Fransa'nın Rodos Konsolosu L.Casas'ın Antakya'ya dair gravürlerinin dikkat çekici olduğu, Richard Pococke, F.C. Schillinger, Francis Beaufort, M.G.Robinson, J.Russeger, Charles Texier, Francis Chesney ve W.F.Ainsworth, C.Niebuhr, Walpole, Damoiseau'nun Antakya hakkında bilgiler verdikleri, William Henry Barlet'in Antakya için çizdiği gravürlerin, diğer eserlerde hiç görülmeyen bir biçimde çok detaylı olduğundan bir istisna teşkil ettiği belirtilmektedir.

Prof. Dr. Ercüment Kuran, "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzylında Arap Asıllı Aydınlar", (s.287-290). Bu bildiri de, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, idarî ve sosyal yapısına kısaca değinildikten sonra Osmanlı'nın son döneminde ünlü İslâm düşüncü Cemaleddin Afgani'nin etkisinde kalan Mısırlı Muhammed Abduh ve Reşid Rıza ile Suriyeli Abdurrahman Kavakibi'nin vahdet-i İslâm taraftarı olmakla birlikte Arap milliyetçiliğinin temellerini attıkları belirtilerek, 1908 Temmuz'unda Meşrutiyetin tekrar ilânıyla yapılan seçimler sonucunda 260-280 mebusun 60 kadarının Arap olduğu böylece çok geçmeden

Meclis'te güçlü bir Arap muhalefetine ortaya çıktığı ve gizlice kurulan Arap Cemiyetleri ile bunların ileri gelenleri hakkında bilgi verilmektedir.

Kitabın İkinci Cildindeki Bildiriler:

Prof. Dr. Saleh Lamei, "The Typology of Ottoman Sacral Buildings in Cairo", (s.417-425, 39 Resim, 15 Çizim). Bu bildiri, Kahire'deki Osmanlı dönemi camileri ile medreselerinin tipolojisi yapılmıştır. Buna göre camiler üç ana grupta, medreseler ise bir grupta toplanarak incelenmiştir. Böylece bu bildiri, Kahire'deki Osmanlı dönemi dinî mimarisinin başlıca dört gruba ayrıldığı ileri sürülmektedir.

Dr. Kawthar Abou El-Fetouh El-Leathy, "The Art of The Ottoman Court in The Light of Studying The Collection of Cairo Carpets", (s.427-430, 6 Resim). Bu bildiri, Osmanlıların 1514'de Tebriz'i ve 1517'de de Mısır'ı fethetmesiyle Osmanlı halı sanatında yeni bazı gelişmeler olduğundan bahsedilerek, İsfahan ve Kahire'nin halı üretimi bakımından iki önemli merkez olduğu belirtilip, halıların dokunması, ham madde temini, sanatçı alış veriş, tezyini motifler ve işleme teknikleri bakımından Kahire ile İstanbul arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bildiri, Kahire Koleksiyonu'ndaki "Herke" olarak bilinen nadide iki namaz halısı parçası da incelenmiş, bunların örneklerinin başka yerlerde buldukları belirtilmiş ve Kahire Koleksiyonu'nda bu iki parçanın dışındaki mevcut üç halı hakkında da bilgi verilmiştir.

Prof. Dr. Muhammed Beji Ben Mami, "La Presence Architecturale Et Artistique Ottomane Dans La Medina De Tunis l'Exemple De La Mosquee M'hammed Bey", (s.431-439, 20 Resim). Bu bildiri, Tunus'taki mimarî yapılarda Türk sanatının etkisine değinilerek, Muhammed Bey El-Murâdî Camii ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Yard. Doç. Dr. Fatih Müderrisoğlu, "Osmanlı Dönemi'nde Anadolu Sağ Yolunun Anada-Antakya Güzergâhı Üzerindeki Menzillerin Bugünkü İzleri", (s.441-447, 20 Resim). Bu bildiri, Adana ve Hatay topraklarının coğrafi konumlarından dolayı tarih öncesinden günümüze kadar kesintisiz olarak yerleş-

me sahne olduğu ve Doğu Akdenizin, Osmanlı öncesinde Anadolu ve Anadolu dışı çok sayıda kültüre ev sahipliği yaptığı ve böylece gelip geçen kültürlerin birçoğunun burada kalıcı izler bıraktığı belirtilerek, Osmanlı'nın 16. yüzyılın başlarında bu bölgeyi fethetmesiyle birlikte 400 yıl süren hâkimiyetiyle buradaki kültürel çeşitlilik ve zenginliği daha da arttırdığı vurgulanmaktadır. Ayrıca bildiri, Osmanlı'nın eski yol şebekelerini kimi yerlerde onararak ya da genişleterek aynen, bazı yerlerde ise yeni yollar inşaıyla yol ağı oluşturduğu zikredilerek, **Ulu Yol** veya **Hac Yolu** olarak bilinen yolun Adana-Antakya arası üzerinde durulmuş ve burada yer alan Misis, Kurtkulağı, Payas, Belen, Bağras (Bakras) ve Karamort (Karamurt) menzilleri tanıtılmıştır.

Prof. Dr. İbrahim Numan, "Hicaz Demiryolu İstasyon Binalarının Fonksiyon ve Mahiyetleri Hakkında", (s.449-455, 14 Resim, 11 Çizim). Bu bildiri, Hicaz demiryolunun sosyal-ekonomik-politik kuruluş ortamına, plânlama safhasına, Şam Medine Hattı'na ve Hayfa Şubesi'ne değinilerek, istasyon binaları, büyük bakım istasyonları ve çöl menzilleri hakkında bilgi verilmiştir.

Prof. Dr. Gönül Öney, "Şam Tipi Adını Alan İznik Seramikleri, Çinileri ve Şam Örnekleri", (s.457-463, 20 Resim). Bu bildiri, bazı İznik çinilerinin ilk defa kimler tarafından ve ne zaman "**Şam Tipi**" olarak adlandırıldığına değinilerek, "**Türkiye'de bulunan ve 'Şam Tipi' adını alan İznik yapımı çinilerin bilinen tarihli örnekleri, Suriye çinilerinden biraz daha erkene aittir ve mavi-beyaz diye adlandırılan İznik çini ve seramiklerinin renk bakımından zenginleştirilmiş bir uzantısıdır.**" denilmektedir. Ayrıca bildiri, bu uzantı ve Çin etkisi, tespit edilen örneklerle detaylı olarak anlatılmış, İznik ve Kütahya yapımı Anadolu (mavi-beyaz, "Şam Tipi" ve kırmızı) örneklerinin Şam camilerindeki çinilerle karşılaştırıldığında üç grubun ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır.

Doç. Dr. Suphi Saatçi, "Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı Devleti'nin Güney Eyâletlerinde Yapılan Restorasyon ve İmar Çalışmaları", (s.465-470, 10 Şekil). Bu bildiri, Ortadoğu ve Kuzey Afrika top-

raklarında Osmanlı Devleti'nin imar ve inşa faaliyetlerinden kısaca bahsedilerek, arşiv belgelerine göre bu bölgelerde yapılan imar ve restorasyon çalışmalarına dair Bağdat, Basra, Beyrut, Cezâir-i Bahr-i Sefîd, Halep, Hicaz, Kudüs ve Suriye'den bazı örnekler verilmiştir.

Doç. Dr. Zeki Sönmez, "Osmanlı Kumaş Sanatı İçinde Kuzey Suriye Dokumacılığının Yeri", (s.471-475, 13 Resim). Bu bildiriye, Osmanlı döneminde kumaş dokumacılığı, dokuma merkezleri olarak tekstil üretiminin yoğunlaştığı bölgeler üzerinde durularak, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye Bölgesi Dokumacılığı detaylı olarak incelenmiştir.

Prof. Dr. Hüsrev Subaşı, "Osmanlı Türk Hattatlığının (Mısır) Arap Hattatlığına Tesiri ve Bir Türk Ekolü Savunucusu Olarak Mısırlı Hattat Seyyid İbrahim", (s.477-499, 45 Resim). Bu bildiriye, Hat sanatının önderlik ve yönlendiriciliğinin İstanbul'a geçmesi ve burada yetişen ünlü hattatlar ve ekollerinden bahsedilerek, Mısır'daki Osmanlı öncesi ve sonrası Hat sanatı, meşhur hattatlar ve eserleri, hattatlar silsilesi ve Mısır senedindeki Türk hattatları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Prof. Dr. Zeren Tanındı, "Osmanlı Yönetimindeki Eyâletlerde Kitap Sanatı", (s.501-509, 14 Resim). Bu bildiriye, sanatı devlet işinin bir parçası olarak gören Osmanlı yönetiminin, devlet teşkilâtı içinde sarayın bu işlerini gören Ehl-i Hiref teşkilâtını kurduğu ve el-yazma kitap bezemecilerin de bu teşkilâtın çok önemli bir bölümünü oluşturduklarına değinilerek, "*Minyatürlü ve tezhipli elyazma eserlerin İstanbul dışındaki örneklerinin, başkent kadar yoğun olmasa da, genelde 16. yüzyıl ikinci yarısından sonra, Halep, Şam, Kahire ve Bağdat'ta, buralarda görevli Osmanlı devlet adamları tarafından, ya kendileri için veya dönemin sultanına sunulmak üzere yörenin sanatçılarına hazırlatıldığı*" belirtilip, adı geçen şehirlerde yapılan örnekler ve sanatçıları üzerinde durulmuştur.

Prof. Dr. Baha Tanman, "Osmanlı Döneminde Kudüs: Kent Dokusu, Mimarlık ve Çini Sanatına İlişkin Bir Araştırmanın İlk Sonuçları", (s.512-548, 40 Resim, 18 Çizim). Bu bildiriye, bir proje çerçeve-

sinde Kudüs'te Osmanlı döneminin kent dokusu, mimarî yapıları ve çini sanatıyla ilgili olarak yapılan bir araştırmanın ilk sonuçları açıklanmıştır. Buna göre araştırmanın genel hatlarıyla şu konular üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır: Kent dokusundaki süreklilikler, kutsal merkezler, yönetim merkezleri, Roma dönemi ızgara (Hippodamos) kent dokusu ve ticaret bölgesi, cemaatlerin dağılımı, köprülü konutlar, yeni oluşumlardan surlar ve kapılar, Via Dolorosa, Harem-i Şerif'teki yapılardan mescitler, namazgâhlar, makamlar, sebiller, çeşmeler, şadırvanlar, müstemi-lat birimleri, onarılmış ve tadil edilmiş yapılar, Harem-i Şerif'in dışındaki yapılardan, surlar ve kapılar, külliyeler, camiler, mescitler ve namazgâhlar, tarikat yapıları, konaklama yapıları, türbeler ve hazireler, su yapıları (havuzlar, çeşmeler, sebiller ve hamamlar), resmî yapılar. Kudüs'te Osmanlı dönemi mimarisinin değerlendirilmesi, Harem-i Şerif'teki ve Harem-i Şerif dışındaki çinili yapılar ile Kudüs'teki Osmanlı dönemi çinilerinin değerlendirilmesi.

Mehmet Tekin, "Hatay'da Osmanlı Dönemi Eserlerine Bir Bakış", (s.549-559, 21 Resim, 1 Harita). Bu bildiriye, Hatay'daki Osmanlı dönemi yapıları ana hatlarıyla ele alınarak bir tür envanter çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre, Hatay'da tespit edilen Osmanlı dönemine ait yapılar şu ana başlıklar altında toplanmıştır: I-Camiler, II-Mescitler, III-Kiliseler, IV-Mektep ve Medreseler, Kütüphaneler, V-Tekkeler, Zaviyeler, Türbe ve Ziyaretler, VI-Bedestenler, Külliyeler, Han ve Kervansaraylar, VII-Kaleler, VIII-Resmî ve Askerî Yapılar, IX-Köprüler, X-Hamamlar, XI-Evler, Konaklar, Sivil Mimarî Eserleri, XII-Yollar, XIII-Çeşmeler.

Prof. Abdeljelil Temimi, "Bilan Et Perspectives Des Congres Sur Le Corpus D'Archeologie Dans Le Monde", (s.561-570). Bu bildiriye, Arap dünyasında, Balkanlarda ve Anadolu'da Osmanlı sanatı ve arkeolojisiyle ilgili olarak "Arab Historical Review for Ottoman Studies(AHROS)" ve "Revue d'Histoire Maghrebine" adlı iki dergi başta olmak üzere bazı yayınlarda neşredilen makalelerin alfabetik listesi yapılmıştır. Ayrıca bildiriye, makalelerin konularına, yazarların milliyetlerine ve kullanılan dillere göre yapılmış istatistikî tablolar da yer almaktadır.

Prof. Dr. Abdüsselâm Uluçam, "Irak'taki Osmanlı Mimarîsinden Örnekler", (s.571-580, 15 Resim, 4 Çizim). Bu bildiri, Irak'ın ve Bağdat'ın tarihine kısaca değinilmiş, Osmanlı döneminde Bağdat'ta yapılan veya onarılan eserlerden bahsedilmiş, Irak'ta daha ziyade külliye şeklinde olan Osmanlı eserlerinden İmam-ı Azam, Abdülkadir Geylanî, Musa Kazım ve Nebi Yunus Külliyesi, İmam Akûlî, Sultan Ali, Murat Paşa (Muradiye), Haydarhane, Asafiye, İmam Ebu Yusuf ve Rabia Hatun camileri, Süleyman Paşa, Taha Efendi (Mahdar Başı), Hizam ve Müftü Yasin Efendi medreseleri, Bağdat Saray ve Kışlası, Cığalazade ve Yeni Murat Hanı gibi bazı mimarî yapılardan örnekler tanıtılmıştır. Irak'taki hamamların ise değişik plânda ele alındığından bahsedilmiş ve Bağdat'taki bütün hamamların Osmanlı döneminden kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca bildirinin sonuç kısmında ise Irak'taki Osmanlı eserleriyle ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yard. Doç. Dr. Nihâl Uluengin-Doç. Dr. Bülent Uluengin, "Mekke'de Osmanlı Dönemi Geleneksel Konut Mimarîsi Plân ve Kullanım Özellikleri", (s.581-585, 9 Resim, 6 Çizim). Bu bildiri, Ortadoğu İslâm şehirlerindeki geleneksel konutların genellikle içe dönük, merkezî bir avlu etrafında, bir veya iki katlı olarak karakterize edildikleri belirtilerek, bu genellemenin Kuzey Afrika, Mısır, Irak ve Orta Arabistan gibi birçok yer için geçerli olduğu halde, geleneksel Mekke evlerinin avlusuz olması, "kalın duvarlar arasında taşan boydan boya ahşap cumbaları, geniş pencereleri ile kendine özgü cephe karakterine sahip, bitişik nizam ve çok katlı" olmaları gibi sebeplerden dolayı geçerli olmadığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca bildiri, Mekke evlerinin plân ve kullanım özellikleri de incelenerek, bir cephe tipolojisi yapılmış ve elde edilen neticeler maddeler hâlinde sıralanmıştır.

Prof. Dr. Fernando Varanda, "Aspects of The Built Space in The High Yemen", (s.587-596, 17 Resim). Bu bildiri, Yemen'in İslam öncesinden başlayarak, 1990'da iki Yemen'in Yemen Cumhuriyeti olarak birleşmesine kadar tarihine kısaca değinildikten sonra Yemen'deki ziraat, yerleşim,

barınak, yapı malzemeleri ve teknikleri, yeni malzemeler ve ev tipleri, dinî yaşam, uzlaşmalar ve ayrılık belirtileri, şehirlerin yayılış ve plânlanması ile yapıların korunması ve özgünlük meselesi gibi birçok konu hakkında bilgi verilmiştir.

Prof. Dr. Ayşıl Tükel Yavuz, "Osmanlı Kentlerinin Korunmasında Özgünlük Sorunu", (s.597-603, 34 Resim). Bu bildiri, korumanın evreni korumaya kadar varan bir genişlik ve devamlılık kavramı içinde, insan yapısı olan çevremizin korunmasının da ciddi kavramsal değişimler geçirdiğinden bahsedilerek, 1950'lere kadar korumanın ölçeğinin tek eser veya bir eser grubunu kapsadığı, bunun neticesinde ise 1950'li yıllarda dünyanın birçok yerinde, taşınan yapıların bütün özgün öğelerinin muhafazası amacıyla açık hava müzeleri yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bildiri, taşıyarak kurtarmanın büyük kent parçalarının yıkılma yaralarını hafiflettiği üzerinde durulmuş, bir sonraki aşama olan "Kütleli Koruma" yaklaşımında yapıların öneminin kaybedilerek, iç mekân öğelerinin tamamen tahrip edilmesine yol açtığı vurgulanmış, Osmanlı kentlerinde tatbik edilen bu metodla konutların bütünüyle yıkılıp, yerine kütleli ve cephe öğeleri aynı, içi eskisinden tamamen farklı, yeni malzeme ve inşaat teknikleri ile yapılmış, değişik bir yapı türünün ortaya çıktığı üzerinde durulmuştur. Yine bildiri, çevre ölçeğinde korumanın ilgi ve vurgunun dışa kayması nedeniyle bazı özel muamele görerek ortaya çıkan çevre ve alanların çeşitlemeleri dört grupta incelenmiş, Türkiye'deki Osmanlı kentleri dokusundan örnekler verilmiş ve başka ülkelerdeki örnekler de benzerlikleri vurgulamak amacıyla belirtilmiştir.

Yard. Doç. Dr. Nuri Yavuz-Yard. Doç. Dr. Halil Aytekin, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu'da Yaptığı Eğitim Hizmetleri", (s.605-614). Bu bildiri, Ortadoğu kavramının tanımlanarak yapılarak, tespit edilen sınırlar içinde yer alan ülkeler zikredilmiş, Türklerin Ortadoğu'ya gelişlerinden bahsedilmiş ve Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Ortadoğu'daki hâkimiyetine değinilmiştir. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'da hâkim olduğu dönemde uygulamış olduğu eğitim ve öğretim poli-

tıkası mevcut belgeler ışığında ele alınarak bilgi verilmiştir.

Prof. Dr. Yıldırım Yavuz, "Osmanlı Devletinin Son Yıllarında Arap Eyâletlerinde Mimarlık", (s.615-622, 16 Resim). Bu bildiride, İslâm dünyasındaki uzun süreli varlıklarıyla Ortadoğu ülkelerinin kültürel yapılarına önemli katkılarda bulunan Selçuklular, Tolunoğulları, Memluklar gibi Türk kavimlerinin sonuncusu olan Osmanlıların, 16. yy başlarından Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar, yaklaşık 400 yıl boyunca bu bölgeye egemen olarak, yöresel kültürü zenginleştiren yeni sentezler oluşturdukları belirtilmiştir. Ayrıca, 19. yüzyıl Avrupa'sında görülen milliyetçilik hareketlerinin Osmanlı Devleti'ne de sıçramasıyla birlikte gelişen Arap milliyetçiliğinden, ülkenin bütünlüğünü tehdit eden Batı emperyalizmine ve özellikle Balkan milliyetçiliğine karşı politik bir silah olarak geliştirilen Türk milliyetçiliğinden ve mimari anlayışa tesirinden, Osmanlı mimarlığını etki altında bırakan Avrupa seçmeciliğine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan ve Neo-Klasik Osmanlı Mimarlığı adıyla da anılan üsluptan bahsedilmektedir. Yine bu bildiride, bu üslupta yapılmış ya da yapılmak üzere projelendirilmiş, Şam'da yapılması düşünülen Yeni Selahaddin Eyyübî Türbesi, Medine Dar ül-Ulûmu ve Kudüs'deki "Palace" Oteli gibi bazı yapılar incelenerek, son yıllarda Osmanlı mimarlığının yöresel zenginlikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu, "Bir Çöl Kenti: Be'er-Sheva (Beerşeva; Birüssebi; Bir al-Sab'), (s.623-636, 34 Resim). Bu bildiride, Mısır'ın İngiliz hâkimiyetine girmesi üzerine(1882), Sina Yarımadası'ndaki sınırı kontrol altında tutmak ve bölgedeki Bedevî kavimleri bir araya getirecek bir idârî merkez oluşturmak amacıyla II. Abdülhamid döneminde, yüzyıl başında(1319 H./1901 M.) Filistin'de Necef Çölü'nde kurulan Be'er Sheva'nın günümüzde İsrail'de bulunduğu belirtilerek, Be'er Sheva'nın tarihi, Osmanlı dönemi Tanzimat son-

rasında kent oluşumu, Be'er Sheva'nın Osmanlı döneminde yeniden kuruluş nedenleri, kentsel düzenleme, buradaki cami, yönetici evi, kışla, bahçeler, okullar, sokaklar, evler, tren garı, kara yolları ve menzil teşkilâtı ile diğer yapılar hakkında bilgi verilmiştir.

Kitapta yer alan ve içeriklerini birer veya ikişer cümleyle yukarıda tanıtmaya çalıştığımız bildiriler, Ortadoğu'daki Osmanlı kültür izlerini tarihten, kültür tarihine ve sanat tarihine(mimarî ve el sanatı) kadar ulusal ve uluslararası boyutta bilimsel olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca bu bildirilerle, Türklere, Türk tarih ve kültürüne iftira atmayı bir erdem ad-deden kötü niyetli kişi veya çevrelerin iddialarının aksine, Osmanlıların Ortadoğu'yu sömürmediği ve Prof. Dr. Sayın Sadık Tural Hocamızın hem açılış hem de kapanış konuşmalarında da belirttiği gibi hiçbir kimseyi asimile etmediği, aksine daha sonraki yıllarda bugünkü bazı Ortadoğu ülkelerindeki Türklerin asimile oldukları ve Osmanlıların Ortadoğu ülkelerine ilim, kültür ve medeniyet götürdüğü, en güçsüz dönemlerde bile büyük bir özveri göstererek, Anadolu'daki halkından ve kurumlarından topladığı bağışlarla Hicaz Demir Yolu'nu yapmak suretiyle bu bölgenin gelişmesi ve kalkınması için en büyük yatırımı yaptığı bir kez daha ispatlanmıştır.

Ülkemizin sahip olduğu zengin tarihi ve kültürel potansiyelinin milletlerarası bilgi alışverişine zemin hazırlayan ve çok yönlü bir bilgi demeti sunan bu tür toplantılarla ortaya konularak tanıtılmasının gerek bilim çevreleri ve gerekse toplumumuz için ne kadar büyük bir önem taşıdığı herkesin malûmudur. "**Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni**"ni düzenleyerek böyle bir kitabın ortaya çıkmasında büyük katkıları olan başta Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sayın Sadık Tural'a ve onun şahsında emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunar, bu tür faaliyetlerin artarak devam etmesini temenni ederiz.

Yeni Bir Tarihi Mekân ve Yeni bir Soluk

Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları (6 aylık bilim-
lik dergi), yıl 1, sayı: 1 (Ocak-Haziran 2001),
Sahibi: Prof. Dr. Salim Çöhçe, Yazı İşleri Md.:
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tezcan, İnönü Üniversitesi,
Fen-Edb. Fak. 44089, Malatya Türkiye, e.posta:
schohce@inonu-edu.tr.

Dr. Hüsevin AĞCA

Atatürk Kültür Merkezi Türk Dünyası Ortak
Edebiyatı Projesi Genel Sekreteri

Tarih, sosyal araştırma alanları içinde doğrudan
fizikî mekâna dayalı ve bu mekânı sahiplenme
şuru ile hareket eden insan faaliyetlerinin sebep ve
sonuçlarını irdeleyen çalışma alanı olarak bilinir.

Mekân kavramı üç zaman boyutu içinde ve
bütün çevreleriyle tarihe konu olur. Bu mekânı;
sadece maddî olarak taşıdığı değer sebebiyle değil;
bu mekâna ruh, şekil verip, onu millî şahsiyete
dönüştüren olay ve olguları da, kendine mahsus yön-
temlerle irdeleyen tarih uzmanları, çalışmalarının
sonuçlarını yayınlamakta hayli güçlüklerle
karşılaşırlar. Çünkü, özellikle son yıllarda ülkemiz-
de, ciddi ve üretici gayretlere açık kapıların sayısı
oldukça azalmıştır. Ayrıca, bu tür çalışmaların ürün-
lerinin; güncel serüvenleri yansıtmadığı için, kitle
iletişim araçlarında sütun bulmaları hayli
zorlaşmıştır.

Bütün imkânsızlıklara rağmen yüreği, bu
toprakların yegâne sahiplerinin huzur ve refahı için
çarpan gerçek aydınlar boş durmuyor. Kendilerine
hem yol açıyorlar, hem de yüklerini derleyip omuz-
layıp yollarında ilerliyorlar.

Bu soylu insanlar bir araya gelip el ve beyin
güçlerini birleştirerek bugüne kadar bilimlik
seviyede el atılmayan bir konuda yayın hayatına
girmişler.

"Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları", 2001

yılının Ocak-Haziran dönemine ait ilk sayısı elimize
ulaşan bu derginin, Türkçe ve İngilizce olarak altı
ayda bir yayımlanacağı bildiriliyor.

Aydın geçinen pek çok kısır insanımızın taşra
üniversitesi diye küçümsediği Malatya'da kurulu
İnönü Üniversitesi'nin bir avuç beyin zengini ve
gönlü tok hakikî münevveri bir araya gelip baskısı
nezih, içeriği dopdolu olan 224 sayfalık bir dergiye
vücut vermişler.

Dört ana bölümden meydana gelen bu yayın;
makaleler bölümünde on üç (192 sayfa), çeviri
bölümünde iki (8 sayfa), yayın tanıtım başlığı altında
bir (8 sayfa) ve Biyografi'de de dört (12 sayfa)
olmak üzere hepsi de diğerlerini kışkırtacak
mükemmellikte yirmi ayrı yazıdan örülmüş.

Bilimlik yazılara seviye kazandıran iki temel
özellikten bir; içerdiği bilgilerin ilk defa verilmesi ve
doğru olması ise, ikincisi de güvenilir kaynaklara
dayanmasıdır, diye düşünülür. Bu ölçeklere göre
dergideki yazılar, emsallerine nal toplatacak konum-
dadırlar.

Misâl vermek istersek; Prof. Dr. Sayın Salim
Çöhçe'nin "İlk Çağda Hindistan'da Türk Varlığı"
başlıklı on dört sayfalık makalesinde, doksan bir
tane inanılır nitelikte kaynak gösterilmiştir. Prof. Dr.
Sayın Enver Konukçu'nun "Hindistan'daki Türkler"
adlı yedi sayfalık yazısında kırk sekiz; Sayın Ahmet
Ocak'ın "Karmati'lik ve Hindistan'a Yayılması
Karşısında Gazneliler" konulu on üç sayfalık
yazısında elli dokuz; yine Sayın M. Hanefi
Palabıyık'ın "Gaznelilerde İlmî Faaliyetler" konu-
sunun işlendiği yirmi altı sayfalık makalesinde tam yüz
yirmi kaynak verilmiştir.

Bilimlik yayınların sayısının azaldığı,
içeriğinin çoraklaştığı, okuyucusunun neredeyse
yoklara yaklaştığı ülkemizde, ondört imzanın (üçü
yabancı) fidan diktiği bu bilimlik bahçede soluk
alma fırsatı bulanlara ne mutlu... Ama asıl sınırsız
mutluluk; bu türden bir cesareti kendilerinde bulup
kayıtı diyarımdan bilim dünyasına ışık olmaya
çalışarak, bu ülkeye vicdan ve akıl borçlarını ödeyen
on iki adamın yaşadığı mutluluktur.

Kendilerinin, diğer alanlarda çalışanlara da
örnek olacaklarını umuyor, bu hayırlı ama, çakılı,
dikenli yolda ilerlerken engelleri aşmalarını temenni
ediyoruz.

“Türk Dili”

(Dil ve Edebiyat Dergisi)

Türk Dili Dergisi, Sayı 603, Mart 2002.

Dr. Reside GÜRSES
Türk Dil Kurumu Uzmanı

İçinde; dil ve edebiyatla ilgili yazılar yanında şiir, deneme ve hikâye gibi edebî türlerden örneklerle çeşitli tanıtımlar ve haberler de bulunan Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, bilindiği üzere Türk Dil Kurumu'nun süreli yayınlarından biridir. Ayda bir çıkan dergi yayın hayatına, 1951 Ekim'inde başlamıştır. Bugün 603'üncü sayısına ulaşmış bulunmaktadır. Yayımlandığı tarihten bu yana, dil ve edbiyatla ilgili önemli hizmetlerde bulunmuş ve bulunmaya da devam etmektedir.

Ocak 2002 tarihinde çıkan 601'inci sayısında itibaren kağıdından sayfa tasarımına, şekline, yazı karakterlerine kadar uzanan çeşitli değişiklikler içeren dergi artık, bu yeni çehresiyle okuyucuların karşısına çıkmaktadır.

Biz bu yazımızda, derginin elimizde olan Mart 2002 sayısından bahsedeceğiz.

Bu sayıda sırasıyla şu yazılar yer almaktadır:

İlk yazı, Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'a ait. Bu yazı, “*Türkçeden Başka bir Dille Eğitim?*” başlığını taşıyor. Bu makede, Anayasa'nın 26. maddesinde yapılan bir değişiklikle *düşüncenin açıklanmasında ve yayımlanmasında kanunla yasaklanmış bir dil kullanılmayacağı* ifadesinin kaldırılması ve yine Anayasa'nın 28. maddesinde, *kanunla herhangi bir dilde yayın yasağı getirilemeyeceği* yolundaki değişiklikler üzerine Kürtçe eğitim isteklerinin gündeme geldiği ifade edilmiş ve bunun basma yansıyışı üzerinde durulmuştur. Bu noktada, bazı köşe

yazarların *Kürtçe eğitim yapılamayacağı yönünde*, bazılarının ise *ana dille eğitim hakkı!* diyerek Kürtçe eğitim hakkı verilmesi gerektiği yönünde görüş bildirildiği ifade edilmiştir.

Ayrıca, yazısında Ocak ayında Ankara'ya gelen Fransız Senatör Michel Pelchat'ın “*Türkçe dışındaki dillerle eğitim ve öğretim talebinin Cumhuriyet rejiminin bütünleşme ruhuna aykırı olduğu, gerek ana dili ayrılıklarının, gerek dinî ayrılıkların hepsinin cumhuriyet potasında erimesi gerektiği ve cumhuriyetin ulusal bir dili olmalıdır.*” yönündeki beyanatına da yer veren Prof. Akalın bu sözlerin basına pek yansımadağı ve konunun sadece bir yazar tarafından dile getirildiğini ancak, AB temsilcisi Günter Verheugen'in birini Türkçe'den başka özellikle de Kürtçe eğitimi vurgulayan ana dilinde eğitimin oluşturduğu olmazsa olmaz dediği iki şartın ise manşetlere taşındığını belirtiyor.

Yazısında, Anayasa'nın 42. maddesinin son paragrafında *Türkçe'den başka hiçbir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadili olarak okutulmayacağı ve öğretilmeyeceği*, yine 14 Ekim 1983'te çıkarılan yabancı dil eğitimi ve öğretimine ilişkin 2923 sayılı yasanın 2. maddesinin a fıkrasında “*Türk vatandaşların ana dilleri, Türkçe'den başka hiçbir dille okutulamaz ve öğretilemez*” şeklinde hükümler içerdiğini belirten Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, aynı maddenin c fıkrasında yer alan “*Türkiye'de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı dillerin Millî Güvenlik Kurulu'nun görüşü alınarak Bakanlar Kurulu kararıyla belirleneceği* kararı gereğince, ülkemizde yabancı dille öğretim yapılmaya başlandığını ve başta İngilizce olmak üzere Almanca ve Fransızca eğitim veren okulların açıldığı ve bu sayının gün geçtikçe arttığını ifade etmektedir.

Bu hususta Atatürk'ün millet, devlet ve dil ile ilgili görüşlerine de yer veren Prof. Dr. Akalın, Anayasa'nın 26. ve 28. Maddelerinde yapılan ve yukarıda açıklanan değişikliklerle ilgili olarak Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu'nun 25 Mayıs 2001 tarihinde, söz konusu değişikliklerin hem Anayasa'nın ruhuna, hem de Atatürk'ün düşüncelerine aykırı olduğu yolundaki açıklamalarına da değinmiştir. Bu

konuda öğretim kurumlarında Türkçe'den başka dillerle eğitim yapılmasına ilişkin yeni düzenlemelerin farklı istekleri de beraberinde getireceği üzerinde durduğu bu yazısında, söz konusu gelişmelerin ulusal devlet niteliğine aykırı olduğunu ve ülke bütünlüğü için tehlike oluşturduğunu belirtmiştir.

Prof. Dr. Akalın yazısının sonunda, Türkiye Cumhuriyeti'nde ulusal dilin Türkçe olduğu ve resmî ve özel okullarda bundan başka bir dille eğitim yapılmayacağını vurgulamaktadır.

Yard. Doç. Dr. Bilâl Kırımlı, "Liselerde Edebiyat Eğitimi ve ÖSS" başlıklı yazısında, edebiyatın insan hayatındaki yeri, özgün eğitim ve edebiyat, ÖSS'de 1999 yılında itibaren edebiyat ile ilgili soruların çıkarıldığı ve Türkçe ile ilgili testlerin de Türkçe'yi kullanma becerisini ölçtüğünü ifade etmektedir. Bahse konu uygulamaların, ÖSS'nin liselerde edebiyatı fiili olarak kaldırılmasına sebep olduğu belirtilmektedir.

Bu yazıda ayrıca, ÖSS'nin edebiyat öğretimine ve dolayısıyla kuşaklara yaptığı etkiyi sorgulayan ve Kasım 2000 yılında Trabzon Lisesi ve Kanunî Anadolu Lisesi ile Akçaabat Lisesi'nde toplam 350 öğrenci ile 25 lise öğretmenine uygulanan anketin bir değerlendirilmesi de yapılmaktadır.

Daha sonra Halil Soyuer'in Prof. Dr. Yüksel Bozer'e ithaf ettiği yedi kıtadan oluşan "*Merhaba*" adlı şiiri var.

Ahmet Çakır, "*Spor Basınına Türkçe Gerekli Değil mi?*" başlıklı yazısında futbol terim ve ifadelerindeki yanlışlıklar üzerinde durmakta.

Bahse konu yazısında, ara diline saygı çerçevesinde Türkçemizin, yerli yerinde ve doğru kullanması gerektiğini vurgulayan Ahmet Çakır; *yenilgiye uğradı/ yenildi yerine yenilgi almak, çiftvuruş yerine endirekt serbest vuruş* gibi Türkçe'nin yapısına uymayan kullanımlardan kaçınılması gerektiğini belirtiyor.

Prof. Dr. Hamza Zülifikar, "*Doğru Yazalım Doğru Konuşalım*" başlığını taşıyan yazısında; *miyop, -ancak (-ecek), ne, anchorman* kelimelerin imlâ ve telâfuzları üzerinde duruyor.

Yine sırada bir şiir var. Seyfettin Başçılar'm, beşer dörtlükten oluşan üç bölüm halinde on beşkıtalık "*Şiirin Sırası*" adlı şiiri.

"*Türkiye Türkçesi'nde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve -Cık Eki Üzerine*" başlıklı makalesinde, Türkçe'de küçültme ve pekiştirme kavramı ve -cık eki üzerinde duran Sema Aslan, bu konuda daha çok araştırmaya ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.

Daha sonra, Abdullah Akay'ın "*Gölgeni Seveceğim*" adlı şiiri var. Bu şiir, sekiz, yedi sekiz olmak üzere üç bölüm halinde serbest tarzda yazılmış.

Cevdet Aslangül, "*Yüz Güzel*" adlı beyitler halinde yazdığı şiirinde cinaslı söyleyişin en güzel örneklerinden birini vermektedir. Bu şiir, dilimizin anlatım zenginliğinin şiirin potasında eridiği güzel bir örnek.

Yard. Doç. Dr. Abdullah Bağdemir, "*Türk Edebiyat Tarihi'nde Bulunmayan bir Kitap Üzerine*" başlıklı yazısında; Türk Edebiyatı Tarihleri ve bu konuda eser veren başta Agâh Sırrı Levent olmak üzere, Muallim Naci, Faik Reşat, Köprülüzade Mehmed Fu'ad, Alî Ekrem, İbrahim Necmi, İsmâ'il Habîb, İsmâ'il Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tahir Olgun (Tahirü'l-Mevlevî), Celâl Tahsin (Baran), Mustafa Âsım (İnal), Mustafa Nihat Özön, Orhan Rıza, A. Ferhan Oğuzkan, Vasfi Mahir Kocatürk, Atsız, Hıfzı Tevfik Gönensay gibi isimler ve bunların yazdığı edebiyat tarihleri hakkında bilgiler bulunmakta.

Bu yazıdan sonra, Necdet Ekici'nin, ayrılık ve sevgi üstüne yazdığı, "*Dili Yok Kalbimin*" adlı hikâyesi yer alıyor.

Bundan sonra Mustafa Bülbül'ün, "*Gözleri Var Bulutun*" şiiri var. Bu şiir onarlı mısralar halinde yirmi mısralı serbest vezinde yazılmış

Bundan sonra, Bodrum deyince akla gelen ve “*Halikarnas Balıkçısı*” lakaplı ünlü yazarlarımızdan Cevat Şakir Kabaağaçlı’nın evini görmek isteyen ama, evin yerini bilene rastlayamadığı için göremeyen Cem Karaer’in, “*Halikarnas Balıkçısı’nın Evi Nerede?*” adlı denemesi yer alıyor. Bu yazısında Cem Karaer, edebiyatçılara ait mekânlara gereken ilginin gösterilmediğinden yakınıyor ve bilime, okumaya, kültüre ve sanata değer verilmeli diyor. Bu konuda ilgisizlikten ve bilgisizlikten yakınıyor. Ayrıca Bodrum’un görülmesi gereken tarihî ve turistik mekânları hakkında da kısa bir bilgi veriyor.

Daha sonra, Celal Oymak’ın “*Mutluluk*” adlı ve üç, dört, dört, üç üç olmak üzere toplam on yedi mısradan oluşan serbest vezinle yazılmış bir şiiri geliyor.

Belgin Tezcan Aksu, “*Adlar Üzerine Sıkça Sorular*” başlıklı yazısında, Türk Dil Kurumu’na gelen yazılar içinde en çok sorulan: Arvasi, Başer, Enes, Firdevs, Furkan, Habibe, Hoşoğlu, İslâm, Kemal, Kunduru, Lâl, Melisa, Menge, Nebi, Seyit/Seyyit, Sunay, Talaz ve Yedigâr isimleriyle ilgili bilgi vermektedir.

Yasemin Yabuz, “*Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Rüya*” konulu yazısında önce “rüya” kavramı ve Türk edebiyatında rüya konularına kısaca değindikten sonra, ünlü hikayecilerimizden Ömer Seyfettin’in, on bir kitaptan oluşan hikaye külliyatındaki otuz yedi hikâyesinde “rüya” motifleri üzerinde durulmaktadır. Bu hikâyelerden bazıları şunlardır : “*Teselli*”, “*And*”, “*Türbe*”, “*Horoz*”, “*Dünyanın Nizamı*”, “*Ferman*”, “*Piç*”, “*Lokantanın Esrarı*”, “*Beyaz Lâle*”, “*Binecek Şey*”, “*Eleğimsağma*”, “*Asiller Kulübü*”, “*Prino Türk Çocuğu-Nasıl Öldü*”, “*Nasıl Kurtarmış*”, “*Başını Vermeyen Çehit*”, “*Forsa*”, “*Efruz Bey Harriyete Lâyık Bir Kahraman*”, “*Ashab-ı Kehfimiz*”, “*Harem*”, “*Nezle*”, “*Miras*”, “*İlk Namaz*”, Cabi Efendi-Mermer Tezgâh”, “*Gizli Mabet*”, “*Pireler*”...

Derginin bu sayısında “*Basında*” köşesinde Özdemir İnce’nin “*Kürtçe Eğitim*” konulu yazısı yer

almakta. Özdemir İnce söz konusu yazısında, önemli, önemli olduğu kadar da hassas olan bu konuda herkesi dikkatli olmaya çağırıyor.

“*Yayımcıya Mektuplar*” başlıklı bölümde, okurların Türk Dil Kurumu’na gönderdiği iki yazıya yer verilmekte. Bunlar Yunus Kara ve Bahri Özbey’in mektupları. İlk yazı, Akçakoca/Düzce’den yazan bir öğretmene ait, Yunus Kara’ya. Bu yazıda, lisede okutulan *Türk Dili* ders kitapları ile üniversiteye hazırlık kitapları arasındaki çelişkileri konu edinilmekte.

Bu bölümün ikinci yazısında emekli Bahri Özbey hukuk dilinin durumunu irdelemekte ve bu alanda da dilimize gereken özenin gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“*Değerlendirmeler*” başlıklı bölümde, üç ayrı eser hakkında bilgi verilmekte. Bunlardan ilk ikisi bilimsel üçüncü değerlendirme ise edebî nitelikli olup bir romanla ilgili.

Prof. Dr. Nevzat Gözaydın’ın kaleme aldığı ilk yazı “*Schönig, Claus, Mongolische Lehnwörter Im Westoghusischen, Turcologica, Herausgegeben Von Lars Johanson, Band:47, Harrassowitz Verlag, Weisbaden, 2000, VI+210 S.3* hakkında Prof. Gözaydın yazısında, Türk diline Moğolca’dan giren kelimeler hakkında bilgiler içeren bu kitap yanında; arasında Ahmet Caferoğlu, Gerhard Doerfer, Hasan Eren, E. Z. Abdullayev, Andreas Tietze gibi isimlerin eserlerine ve makalelerine de kısaca değinmektedir.

Bu bölümün ikinci değerlendirmesi Dr. İdris Karakuş’a ait. “*Hüseyin Ağca, Sözlü ve Yazılı Anlatımda Türkçenin Kullanımı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001, 306 S.*” başlıklı yazıda, bu konuda yapılan diğer yayınlar hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra söz konusu kitap bölümler halinde tanıtılmaktadır.

Bir diğer değerlendirme yazısı ise R. Sami Hamamcı imzalı olup” Ali Tanyıldız’ın *Pepe Romanı Üzerine*” başlığını taşıyor. Bu yazıda, Ali

Tanyıldız'ın, Beyşehir gölü, Anamas, Ayas ve Yeni Bademli civarında geçen ve 1920'lerde yaşanmış olan bir olayı konu alan, *Pepe* adlı tarihi romanı ele alınmaktadır.

“Haberler” başlıklı bölümde ise sırasıyla şu yazılar bulunuyor: Nail Tan, “Türk Dili Kurumu’na Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülü Verildi” (Bu haber yazısı, Folklor Araştırma Kurumu tarafından, destan, atasözü, deyim ve mâni gibi Türk halk edebiyatı ve kültürüyle ilgili konularda yaptığı çeşitli çalışmalar ve yayınlar dolayısıyla Türk Dil Kurumu’na verilen ödülle ilgili bilgiler içermektedir.), TDK imzalı “Çalıklı Hıdrellez Şiir Ödülleri 2002” (Burada, “Çalıklı Uluslar Arası Hıdrellez Bahar Şenlikleri” çerçevesinde ilk kez verilecek şiir ödülleri ile ilgili bir duyuru bulunuyor) ve yine TDK

imzalı “Balıkesir Üniversitesi Geleneksel Şiir ve Hikâye Yarışması” (Bu son haberde, Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğüne edebiyatımıza yeni isimler ve eserler kazandırmak, gençleri desteklemek amacıyla düzenlenen geleneksel şiir ve hikâye yarışmasının duyurusu bulunuyor.).

Arka kapak içinde “Türk Dili Dergi yayın İlkeleri” başlığı altına dergiye gönderilecek yazıların nitelikleri ve şekline ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

Türk Dili’nin 603. Sayısı olan Mart 2002 sayısı, hem bilimsel, hem de şiir, deneme ve hikâyeleriyle yine dolu dolu. Dergiye yayın hayatında başarılı nice yıllar diliyor. Bu konuda emeği geçenlere teşekkürler ediyoruz.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı'nın

Yeni Süreli Yayını

“GERÇEK”

Ermeni Araştırmaları Dergisi çıktı.

“Motif Dergisi”

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik
Kulübü Dergisi

Yıl:7 , Sayı:27, Ekim-Kasım-Aralık 2001

Dr. Sevay OKAY-ATILGAN

Sanat Tarihçisi

Ülkemizde Türk sanatına, bu alanda da özellikle resim, heykel, mimari ve küçük el sanatları gibi konulara ağırlıklı olarak yer veren pek çok kültür-sanat dergisi bulunmaktadır. Ancak bunlar içerisinde doğrudan Türk folklorunu konu edinen dergi sayısı oldukça azdır. Halk Oyunları Eğitim Demeği Gençlik Kulübü tarafından üç ayda bir yayımlanan Motif Dergisi bu anlamda önemli bir boşluğu doldurmakta, Türk halkbilimine değerli katkılarda bulunmaktadır.

Folklor kelimesi (ing. folklore) Türkçe’de “halkbilimi” olarak karşılık bulmuş, “halkbilimi” ise ; “bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini, geleneklerini, törelerini, inançlarını, müziğini, oyunlarını, masallarını, halk hekimliğini vb. yi inceleyerek, bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten ; kaynak, evrim, yayılım, değişim, etkileşim gibi sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalı, folklor, halkiyat (Ar. (halkiya : t) halkiyyat)” olarak tanımlanmıştır . Motif dergisi yukarıda sözü edilen kültür alanlarına ilişkin özgün çalışmalar, araştırma ve değerlendirmelerin yer aldığı ; ağırlıklı olarak bu türden konu ve temalarla biçimlendirilmiş folklorik bir dergidir . Bu tanımlamaların ışığında, motif dergisinin içeriğini daha anlaşılabilir kılmak amacıyla derginin Yıl:7, Ekim-Kasım- Aralık 2001 dönemine ait 27. sayısını tanıtmak istiyoruz.

Türk halk kültürünün kalemişi, çini, kostüm, işleme gibi el sanatı örnekleri yanı sıra Aşık şiiri, halk oyunları, doğum, evlenme, ölüm törenleri gibi toplumun maneviyatına ve sosyal yapısına ışık tutan ko-

nuların yer aldığı bu sayıda ayrıca, 7. Geleneksel Halkbilim Ödülleri ve sahipleri de tanıtılmıştır. Sözü edilen bu araştırmalara kısaca bir göz atacak olursak :

Derginin bu sayısındaki ilk makale Prof. Dr. Saim Sakaoğlu tarafından kaleme alınmıştır. "Yeni Bir Derleyici Tipi" başlığı altında derlemecilik alanında yaşanan kolaycılık ve yanlış yöntemlere dikkati çeken yazar ; böylesine önemli bir konunun bir alan araştırması kapsamında düşünüldüğünde, araştırmanın yerinde, kendi doğal ortamında ve doğrudan ilgili ve yetişmiş kişilerce yapılması gerektiğinin altını çizerek, yeterince donanıma sahip olmayan gençleri bu yola sürmenin ve onlar aracılığıyla veri toplamanın son derece sakıncalı olacağını ve böyle bir tutumun Türk kültür ve folkloru üzerinde onarılmaz yaralar açacağını vurgulamıştır.

"Çivi Yazısından Sanata Kalemişi" başlıklı yazı Prof. Dr. M.Zeki Kuşoğlu tarafından hazırlanmıştır. Türk maden sanatının önemli bir dalını oluşturan "kalemişi", çelik kalemlerle düz zemin üzerine oyularak yapılır, gümüş, altın ve bakır gibi yumuşak madenler üzerine ucu sivrileştirilmiş çelikten kalemlerle desen ve şekiller oyan ustalara da "kalemkar" denilirdi. Yazar makalesinde, bu sanat dalının tarihsel süreç içerisindeki gelişim çizgisini ana hatlarıyla Büyük Selçuklu, Kirman Selçukluları, Anadolu Selçukluları, Suriye ve Irak Selçukluları, daha sonra Mısır Türk Memlukleri (Kölemenler) olarak saptamış ve bu incelikli sanat dalının Osmanlılarla birlikte yok olduğuna dikkat çekmiştir. Araştırmada Osmanlı hakimiyeti sırasında, Osmanlı'nın sınırları dahilindeki kalem tavrı İstanbul, Van, Kafkas ve Bosna olarak dörde ayrılmıştır. Buna göre ; İstanbul kaleminde en belirgin özellik fırçanın ahengindeki tavrın, maden üzerine incelikli, kalınlıklı aktarılmasıdır. Van kalemi kendine has bir tavır gösterir ve savat olarak ayrı bir ad alır. Kafkas kaleminin özelliği derinliği ve kısmi savatlı oluşu iken, Saraybosna ve çevresinde yapılan eserlerde ise Bosna kalemi kullanılmıştır.

Dr. Doğan Kaya tarafından ele alınan üçüncü makale "Aşık Şiirinde Karı-Koca Bağlamında Sevgi,

Hasret ve Geçimsizlik" konularını işlemektedir. Yazarın belirttiğine göre, hikaye, tiyatro ve roman gibi edebiyatın çeşitli alanlarında sıkça ele alınan bir konu olmasına karşın, "aile ve aile ilişkileri" şiire fazla malzeme olmamıştır. Bu nedenle konu, Aşık edebiyatı, daha daraltılmış anlamda ağırlıklı olarak Sivaslı ve yanı sıra diğer bazı aşıkların şiirleri eşliğinde irdelenmiştir. Sevgi, hasret ve geçimsizlik olarak üç ana başlık altında ele alınan yazıda Kaptani, İsmeti, Kul Hasan (Hasan Gören), Sefil Selimi, Erzurumlu Reyhani, Gürünlü Gülhani, Yüzbaşıoğlu, Yeter Ana gibi aşıkların şiirlerine yer verilmiştir.

"Anadolu Selçuklu Çinilerinde Kullanılan İnsan Figürleri" başlıklı yazı Serap Savaş Işıkhana tarafından kaleme alınmış, Anadolu Selçuklu sanatının en önemli kollarından biri olan çini sanatının figürlü örneklerine yer verilmiştir. Yazıda Konya-Beyşehir Kubad-Abad Sarayı figürlü çinilerinden örneklerle Anadolu Selçuklu çinilerinde figür kullanımı, konu repertuarı, üslup özellikleri, teknik ve kompozisyon gibi konulara değinilmiştir.

Öğr. Gör. Nazım Gürak tarafından kaleme alınan yazıda "Keles Türkmenleri Kadın ve Erkek Oyunları" konu alınmıştır. Oğuz boylarından ayrılmış obacıklardan ibaret olup, bugün Keles ilçesinde yaşayan Türkmenlerin nişan, düğün ve yaylaya göçte genellikle eğlencelerde oynadıkları oyunlar, kadın ve erkek oyunları olarak iki ana başlık altında ele alınmıştır. Buna göre kadın oyunları, Cezayir, Fadimem, Yemeni, Menekşe, Kırık Hava ; erkek oyunları, Güvende, Büyük Oyun, Yüksek Hava (Sekme), Düz Oyun, Sorkun Oyunu gibi isimler almaktadır. Yazar makalesinde bu oyunları ve oyunlar sırasında söylenen türkü ve manileri ayrıntılı bir biçimde tanıtmıştır.

"Türk Halk Oyunlarının Sahnelenmesinde Kostüm Problemi" konulu yazı Yard. Doç. Dr. Türker Eroğlu ve Ar. Gör. Erol Eroğlu tarafından kaleme alınmıştır. Bir halk kültürü unsuru olan halk oyunlarının sahnelenmesinde halkbilimcinin yeri ve görevi nedir gibi sorulara yanıt aranan yazıda, yazarlara göre ; halk bilimci oyunların sahnelenmesinden önceki hazırlık döneminde önemli görevler üstlenmelidir.

Öncelikle halk oyunlarının sağlıklı olarak derlenip, kültürüyle birlikte ortaya konması, özellikle halk oyunlarının üretim ve icra ortamının tespiti ve bunların incelenmesi konusuna özen gösterilmelidir. Kostüm konusunda ise, oyunlar sahneye aktarılmadan önce yörede kullanılan giyim, kuşam, süslemeler, takılar, aksesuarlar ve bunların kullanılma amaçlarının tespit edilmesinin önemi üzerinde durularak, daha çok geleneksel yapı ve malzeme ile üretilmiş kostümlerin sahne kuralları da dikkate alınarak giyilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

"Adana'nın Karaisalı ve Çevresinde Doğum, Evlenme, Ölüm" Ayşe Başçetinçelik tarafından kaleme alınmıştır. Bir önceki sayıda yer alan aynı konulu makalenin devamı niteliğindeki bu yazıda bu kez evlenme konusu ele alınmıştır. Giderek yok olmakta olan geleneksel değerlerimizi ortaya çıkarması açısından oldukça ilgi çekici olan bu yazının, ölüm törenleri ile ilgili bölümünden ise daha sonraki sayıda söz edilecektir.

Ayten Alkaşı tarafından kaleme alınan "Osmanlı Döneminden Bugüne Türk İşlemeleri" başlıklı makale yazarın da belirttiği gibi, bu dönem sanat dalları arasında yeterince dikkate alınmayan "Türk el işlemesi havlu" ya da "Harem işi" diye tanınan bezleri konu almaktadır. Canlı ve çarpıcı resimler eşliğinde ele alınan yazıda bu işlemelerin her hangi bir gerçek pratik amaca hizmet etmesinden çok, törensel bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmış ; bunların kökeninin köy toplumu değil, kentlerdeki Osmanlı soyluları olduğu ve bu nedenle saraydaki motif geleneğini oluşturan ve etkileyen İran ipekleri, Çin porcelenleri, İtalyan kadifeleri, Damasko gibi kaynakların Türk el işlemelerine de ilham verdiği, saraydan köye doğru bir yayılımın gözlemlendiği şeklinde saptamalarda bulunulmuştur.

Bu sayıdaki son araştırma Burhan Tarla başı tarafından hazırlanan "Yaşayan Eğin (Kemaliye) Düğünleri" konulu makaledir. Yazar bugün yörede halen uygulanan ve geleneklerin yaşatılmasına çalışılmakta olan evlilik törenlerini kız isteme, evlilik, kına gecesi (damdaki şölen), güvey hamamı, gelinin koca evine gelişi ve gerdek gibi konular çerçevesinde ayrıntılı bir biçimde ele almıştır.

Derginin bir sonraki yazısında, geleneksel hale gelen ve faaliyetleriyle büyük ilgi gören Motif 7. Geleneksel Halkbilim Ödülleri ve sahipleri tanıtılmıştır. Bu yıl Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda yapılan ödül töreni, İstanbul protokolünden sanat ve folklor camiasından katılan misafirler ve basın mensuplarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kokteyl ve multivizyon gösterisinin ardından, Dernek Yönetim Kurulu Başkanı M. Zeki Baykal'ın açılış konuşmasıyla başlayan tören, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Danışmanı Jerry Hırnımiyan'ın konuşmasıyla devam etmiş, danışma ve değerlendirme kurulu adma İ.T.Ü. TMDK Türk Halk Oyunları Bölüm Başkanı Doç. Dr. Fikret Değerli'nin konuşmasıyla sürdürülmüştür. Konuşmaların sona ermesinin ardından ödül dağıtımına geçilmiştir. Bu ödüller ve sahipleri kısaca şöyledir : **Motif Halk Bilim Büyük Ödülü** Dernek Başkanı M. Zeki Baykal tarafından Türk Kültürüne Hizmet Vakfı'na; **Türk Folkloruna Katkı Sağlayan Kuruluş Ödülü** Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'ne; **Medya Halk Bilim Ödülü** BRT Televizyonu Genel Müdürü Adem Gürses'e ; **Halk Müziği Hizmet Ödülü** Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü Yaşar Doruk'a ; **Halk Müziği Teşvik Ödülü** Fatih Kısaparmak'a ; bizler açısından belki de en önemli ve gurur verici olarak niteleyebileceğimiz ödüllerden Maddi Folklor Ürünlerini Derleme Ödülü ise sevgili hocamız Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk'a verilmiştir. Bu alandaki çalışma ve çabalarına yakından tanık olduğum hocamızı burada bu yazı vesilesi ile tekrar tebrik ediyor, maddi folklor ürünlerinin ortaya çıkarılmasında göstermiş olduğu hassasiyet ve dinamizminin tüm gençlere örnek olabilecek nitelikte olduğunu özellikle belirtmek istiyorum.

Diğer ödüller arasında : **Halk Oyunları Organizasyon Ödülü** İzmir Çağdaş Halk Dansları Derneği'ne ; **Halk Oyunları Hizmet Ödülü** Ömer Işık'a ; **Halk Oyunları İcra Ödülü** Ali Çavaz'a ; **Halk Bilim Hizmet Ödülü** Prof. Dr. Fikret Türkmen'e ; **Halk Bilim Araştırma Ödülü** Uğuroğulları Barlas'a ; **Halk Bilim Teşvik Ödülü** Salih Turhan'a ; **Halk Bilim Araştırma ve Teşvik Ödülü** Doç. Dr. Doğan Kaya'ya ve son olarak **Halk Müziği Kaynaklı Po-**

puler Müzik Özel Hizmet Ödülü Davut Güloğulları'na takdim edilmiştir.

Derginin son bölümünde genel etkinlikler ve haberlere yer verilmiştir. Bu etkinlikler arasında : Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik Kulübü ile T.C. Kültür Bakanlığı işbirliğinde ve Gaziantep Üniversitesi ile TRT GAP Televizyonu'nun destekleriyle gerçekleştirilen "GAP Çerçevesinde Halk Kültürü" konulu sempozyum dikkati çekmektedir. 12-13 Ekim 2001 tarihlerinde, 8 oturum halinde sunulan sempozyumda, sanayileşmenin ve teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği bir takım değişikliklerin GAP kültürü üzerinde bıraktığı olumlu ve olumsuz izler ile şu an var olan kültürel dokunun dünü, bugünü ve yarını tartışılmış, çözüm ve öneriler üzerine konuşulmuştur.

Bu kısa tanıtım çerçevesinde denilebilir ki ; Motif dergisi Türk folklorunun maddi ve manevi değerlerinin ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmasının yanı sıra , bu değerlerin yaşatılıp yarınlara taşınabilmesinde de önemli bir görev üstlenmektedir. Bu nedenle böyle bir derginin çıkarılmasına olanak sağlayan, daha genel anlamda Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik Kulübü'nü ayakta tutan tüm yönetici ve çalışanlara Türk Folkloruna katkılarından dolayı teşekkür eder, çalışmalarının devamını dileriz.

NOTLAR

1. *Türkçe Sözlük* , Türk Dil Kurumu Yayınları : 549, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları :1, Haz. : H. Eren, N. Gözaydın, İ. Parlatur, T. Tekin, H. Zulfikar, T.T.K. Basımevi, Ankara 1988, s.511 ve s.602.

2. Motif dergisi yayın hayatına 1995 yılında başlamış, bugüne kadar yayımlanan 26 sayı ile sürekliliğini korumuştur. Derginin imtiyaz sahibi dernek yönetim kurulu başkanı Mehmet Zeki Baysal, genel yayın yönetmeni ve yazı işleri müdürü Ekber Yeşilyurt, danışma kurulu üyeleri ise; Prof. Dr. Can Etili Ökten, Prof. Dr. M. Zeki Kuşoğlu, Doç. Dr. Fikret Değerli, Mehmet Zeki Baysal, Ekber Yeşilyurt, Sabahattin Türkoğlu, Doç. Dr. Şenel Önal ve Emin Mancı'dır. Derginin aynı zamanda değerli bilim adamları ve araştırmacılarından oluşan kalabalık bir hakem kurulu bulunmaktadır. Bunlar arasında ; Prof. Dr. Nevzat Gözaydın, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Fikret Türkmen, Prof. Dr. Taciser Onuk, Prof. Dr. Can Etili Ökten, Prof. Dr. Ali Rıza Balaman, Prof. Dr. M. Zeki Kuşoğlu, Prof. Dr. Suat Gezgin, Prof. Dr. Hamiye Çolakoğlu, Prof. Dr. Ali Haydar Bayat, Prof. Dr. İ. Hüseyin Filiz, Prof. İsmail Öztürk, Doç. Dr. Fikret Değerli, Doç. Dr. Erman Artun, Doç. Dr. Metin Ekici, Doç. Dr. Şenel Önal bulunmaktadır. Derginin yazışma adresleri ; Fevzi Paşa Cad. No:124/2 Atıkali-Fatih/İstanbul Tel: 0212 531 61 68; Fatih Karya Mah. Fevzi Paşa Cad. No:361 Edirnekapı-Fatih/İstanbul Tel: 0212 524 23 69-531 87 90 Fax: 0212 635 52 43 ; e-mail : motifdermegi@mynet.com ; www. motifhalkoyunlari.com

“Bizim Külliye”

Sayı 12, yıl:4 Ocak-Şubat-Mart 2002, 75 S.

Semiha ÖZEL

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Bizim Külliye, yayın hayatımızı bir süreden beri renklendiren bir kültür sanat dergisi. Kendisini "kültür ve sanat dergisi" olarak vasıflandırmakla, alanını bir ölçüde sınırlandırmış olan dergiyi ve yapmak istediklerini hakkıyla anlamak için, önce "kültür" ve "sanat" kavramlarına açıklık getirmek, ilk etapta yapılması gereken bir iş olarak karşımıza çıkıyor .

Fransızca kökenli **kültür**, kelime mânâsıyla 'belirleyici, ayırt edici özelliklerin bir alanı sınırlandırması ve toplu bir hayat alanı oluşturması'dır. Yaygın olarak kullandığımız terim manasıyla kültür ise, bir milletin hayat felsefesinin, davranışlara yansıtılan ve yansıtılmayan (hissetme, düşünme ve fikirleştirme safhasında kalan) yaşama tarzıdır.

Her konuda olduğu gibi, bu konuda da kafa yormuş, fikir üretmiş olan Atatürk, kültür için şu tanımları yapıyor: "*Hars, bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, iktisadî hayatta yani ziraatte, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalatçılığında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır., Mümtaz Turhan 'ın, "Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyadları, kıymet ölçülerini, umumî atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder."*¹ dediği kültüre, Prof. Dr . Sadık Tural ise şu tanımları getiriyor: "*Kültür, bir cemiyetteki kavram, kabul ve davranışların, önceki nesillere atf ve mensubiyet şuuru için-*

*de geliştirerek yaşatılması, mahallî kimlik yerine millî kimliğin oluşturulmasına yardım eden duygu, düşünce, hayal, tercih ve davranışların bütünü manasını taşır. Kültür, insan topluluklarını -diğerlerine göre- hususileştiren her türlü unsurdur."*²

Kültür tabiri, esas itibariyle bir millete ait olarak kullanılması gereken bir kelimedir; çünkü evrensel kültür yoktur. Kültürün evrenselliği noktasında medeniyet ortaya çıkar ki, bütünüyle evrensel olan kültür de yoktur. Ancak kültürün bazı unsurları, birden çok milletin kabul ettiği medeniyete dahil olabilir. Hiçbir topluluk, hiçbir millet, kendisini kökünden uzaklaştıran kültür unsurlarını kabul edemiyor. Bunu kabul etmek demek, kendisini reddetmek ve kabul ettiği kültürün ve dolayısıyla milletin içinde erimek, yok olmak demektir. Kimlik ise, kolaylıkla çıkarılıp atılan bir elbise değildir . Başka bir kültürün tümüyle mensubu olmuş topluluklar, artık bir topluluğun sadece adını taşır; kimliğini değil. Fakat, başka kültürlerden kullanabileceği ve temel kültür felsefesine aykırı olmayan bazı unsurları alabileceği gibi, kendi kültüründen bazı unsurları da başka milletlere taşıyabilir. İnsanlık tarihi bunun örnekleri ile doludur. Bugün bir Avrupa medeniyeti vardır ki; bu medeniyet, Avrupa halklarından yalnız birisine ait değildir; ortak bir medeniyettir. Yine İslâm medeniyeti, Müslüman milletlerin kültürleri ile zenginleştiği bir medeniyettir ve Türkler, bu medeniyete çok şeyler katmışlardır. Bu sebeplerle ki, **medeniyet** kavramı için, kabul edilir ortak kültür unsurlarıyla oluşturulmuş bir üst kültür yapısıdır, diyebiliriz.

Kültür, tek kelime ile tarif edilebilir bir kavram değildir. Bir çok bileşeni vardır ve bunlarla varlığını sürdürür. En önemli unsuru insan olan kültür, insanla başlar, insanla taşınır, insanı yapılandırır, insanı değiştirir. Aslı unsurunda başlayıp, asli unsurunda devam eden kültür, bu **dönüşlülük** özelliğini en fazla dil ile gerçekleştirir; taşıyıcı unsuru 'dil'dir. Birlik olma yani millet olma bilincini kazandıran en değerli servetimiz **kültür, bir milletin karakter özellikleridir.**

İnsan tabiatı, yalnız yaşamaya müsait olmayan bir yapı gösteriyor. Robenson Cruiseları bir kenara bırakırsak, milyonlarca yıl boyunca bir arada yaşamış insanlar tarihi şekillendiriyor . İşte insanları bir arada tutan, onları birbiriyle kaynaştıran, birbirine tahammül aşıl原因an, benzeştiren, bir bütünlük haline getiren görünmez; ama, hissedilir varlık kültürdür. İnsanı insan yapan, insanı topluluk yapan, İnsanı tarihte bir yere yerleştiren, ona bir sıfat veren kültürdür . Kültür, bir çok unsurun meydana getirdiği bir bütünlüktür, demiştik. Meselâ insanın yazma yeteneği vardır; yazı bir kültür taşıyıcısıdır . İnsanın konuşma yeteneği vardır; söz bir kültür taşıyıcısıdır . İnsanın işaret, mimik kullanma özelliği vardır; hareketler bir kültür taşıyıcısıdır. İnsanın güzel sesler çıkarma ve icat etme yeteneği vardır; ses bir kültür taşıyıcısıdır. İnsanın varlıklara şekil verme ve çizme yeteneği vardır; çizgi, şekil bir kültür taşıyıcısıdır, vs. Bütün bu saydığımız ve sayamadığımız kültür taşıyıcıları, her millette farklı bir şekilde ifadesini bulur. Kültürleri ayırıştıran, duyguların, düşüncelerin nasıl şekillendiği ve ne ile ifade edildiğinden çok nasıl ifade edildiğidir. Duygu ve düşüncelerin ifade edilişi ile şekillenışı arasında da alışveriş mevcuttur. İşte doğal bir süreç olan şekil kazanma ve sonraki .. basamak ifade etme ihtiyacı, sanatın kaynağını oluşturuyor. Ünlü Kazak düşünürü Muhtar Avezov , kültür kavramı hakkında " *Kültür, insanın dünyaya ilk gelişinden bugüne kadar edindiği bilgi ve bu bilgiye dayanarak yarattığı sanattır.*"³ sözlerini sarf ediyor. Avezov'un sözleri de anlatıyor ki; kültür ve sanat, vazgeçilmez, göz ardı edilmez bir ilgi ile birbirlerine bağlıdır. Hatta sanat, kültür unsurlarının en güzel ve en zevkli şekilde bir araya getirilmesiyle vücut bulan yapıdır, diyebiliriz.

İnsan, milyonlarca yıl boyunca ruhu ve bedeni arasında bir uyum yaratmaya .. çalışmıştır. Öyle şeyler duymuş, sezmiş, düşünmüştür ki, anlatılamaz. **Sanat**, ruhunda yaşadıklarına uygun bir ifade lisanı bulamayan insanların aradığı ruh lisanıdır. Sanatçı bu anlatım gücüne ulaşmak için çeşitli yolları denemiştir: Kimi zaman sesle, kimi zaman toprakla, kimi zaman sözle, kimi zaman yazıyla, kimi zaman çizgiyle, kimi zaman hareketle, kimi zaman taklitle...

Bütün bu ifade yollarının en önemli özelliği, her gün karşılaşılan, herkesçe bilinen kültür unsurlarını, farklı bir bileşimle ve fayda amacı gütmeksizin kullanarak güzele ulaşmaya çalışmış olmalarıdır . Eğer ki fayda amacı güdülüyorsa bunun adı bilim olur, bunun adı zanaat olur, bunun adı propaganda olur... İşte **sanat**, kültürün içinde barındırdığı herhangi bir unsurun, normalden farklı bir anlamaya vasıta olacak duruma getirilmesi ile oluşturulan ve üst seviyede bir haz verme amacı güden özel bir bakış açısıdır; farklı bir ifade kabiliyetidir; en yüksek anlaşma halidir; maddeyle anlatılamayan şeyin hissedilme anıdır. "*Sanat, bir insanın hoşluk, güzellik, ulvilik kavramlarına bağlı heyecan ve ilgi uyandıracak şekilde yeni objeler yaratma faaliyetidir.*"⁴ *Alman şairi Goethe de "Sanatın en yüksek amacı güzelliştir ve en son etkisi de zarafet duygusudur"*⁵ demekte ve sanatı herhangi bir fayda sağlayıcı faaliyetten ayrı bir yere yerleştirmektedir .

Sınırlarını "kültür ve sanat" olarak belirleyen bir derginin kültürü korumasını, yaşatmasını, sanata hak ettiği değeri vermesini, kültürün ve sanatın sesi olmasını beklemek herhalde yanlış olmaz. **Bizim Külliye** dergisi, kültürümüzün ve bu kültür kaynağı ile ürettiğimiz sanatımızın örnekleri yahut incelemelerini okuyucu ile buluşturmak üzere yo la çıkan bir dergi olarak, bu hedefi ne ölçüde gerçekleştirebilmiştir? Aslında bu sorunun cevabı, Elazığ'dan tüm Türkiye'ye adını duyurabilmesinde ve dört yıl gibi bir zaman dilimini başarıyla tamamlamış olmasında gizlidir. Bu hedefe ulaşabilmek, görüldüğü kadar kolay bir iş değildir . Kültür ve sanat dergisi olmak, bazı dikkatleri ve sorumlulukları da beraberinde getirmektedir . Bunların en başında dil hassasiyeti gelir ki, bu, aslında sadece kültür-sanat dergilerinin hassasiyet göstermesi gereken bir konu değil, bütün yayınlarda dikkat edilmesi gereken bir konudur . Türkçemize gösterilecek titiz tutum, tüm yayıncıların sorumluluğu olmak itibarıyla genel bir meseledir. Bunun dışında, ilmî ve edebî ürünlere yer verirken, kültürü korumak, yaşatmak; sanata, edebiyata saygıyı yitirmemek amaçlanıyorsa, okuyucuya kaliteli olan sunulmak isteniyorsa, iyi ile kötüyü birbirinden ayrı

tutmak, seçici olmak lâzımdır. Tabii, bir şeyi seçebilmek için, o konu hakkında bilgi ve yetenek sahibi olmanın önemi inkar edilemez. İlimi bir yazıyı uzmanına göndermek, bu sorunu bir ölçüde ortadan kaldırmak belki; fakat, estetik değeri olan bir ürünü kim değerlendirecek? İnsanın estetik zevkini geliştirecek, eğitecek bir okul yok. Bir değerlendirme mümkün olabilir; ancak, bunun hakkıyla bir değerlendirme olduğunu kim tespit edecek? Bütün bu soruların cevabını, okuyucu ve edebiyat eleştirisi yapan insanların talebi, yorumları veriyor. Dergi ne kadar satılıyor? Hangi kitle tarafından okunuyor? Hakkında yapılan yorumlar nasıl? İşte bunlar, yapılan işi değerlendirmek için ipuçları...

Herkesin estetik zevkinin gelişmişlik oranı aynı değildir . Bu da bir derginin kendini beğendirme zorluğunun sebebi olarak sayılabilir . Bu noktada, bir yayıncının vermesi gereken. Bir karar bulunuyor. Ürün herkesi kucaklamak uğruna, popüleriteyi yakalamak uğruna, çok satılmak uğruna, genel kabul göreni mi, yoksa seviyesi yüksek bir zevkin kabul edeceği bir eseri mi ortaya koyacak? Bu zor karar, hep bir tarafı eksik bırakıyor.

Bizim Külliye, seviyesinden bir şey kaybetmeden, popüler olanın peşine düşmeden, zorlukların üstesinden gelerek, dört yılı aşmış bugünlere geldi. On ikinci sayısıyla Anadolu'nun sesi olarak yayın hayatına devam ediyor. Bu sayıda Bizim Külliye'nin işlediği konu, kültürün taşıyıcısı, sanatın sesi olan dilin, en zevkli bir araya getirilişinin genel adı olan "**edebiyat**". Dergi, Nazım Payam'ın her sayıda, kimi zaman dertleştiği, kimi zaman sevincini paylaştığı, kimi zaman sohbet ettiği Kazım Ağa 'ya hitaben yazdığı "Bir Düzine Bizim Külliye Olduk Kâzım Ağam" yazısıyla başlıyor .Nazım Payam, yazısında bu on iki sayıya bir göz atıyor ve bu sayıların şiirlerini eleştirel bir bakışla değerlendiriyor. Çuvaldızı kendisine baturarak bir hesaplaşma yapıyor, Kazım Ağa ile. "*Bugün kabul gören yarın reddedilebilir. Tarih, bağrında bunlardan yığınlarca örnek taşıyor. Önemli olan insan yapısını kılığa alıştıran ve aşıl原因 isnatlardan kâlem ve kâğıdımızı korumak, ortak üst şurun gereklerini yerine getirmektir.*" diyen Nazım

Payam, bugün göklere çıkarılan ve yarın unutulacak olanın, saman alevi etkisi gösterecek olanın değil de, klâsik olanın gerçekleştirilmesinin önemini, bu sözleriyle çok güzel ifade etmektedir. Sahte pırlıtlara kendini kapırmadan gerçek ışığın, toplumun değerlerine ziyan getirmeden güzelliğin yakalamasının gereğini ve farkına bile varmadan sanatla, şiirle kâmil bir zevke ulaşılabileceğini ifade eden Payam, bu düşüncelerini şiirlerden örneklerle ortaya koyuyor. "*Üzerinde gül bitmeyi/ Taşa Hak kısmet eylesin ,, gibi mısralarla, yazısını akıl ve gönül arasında devamlı gidip gelen bir çizgiye yerleştiren yazar, "Edebî dergi sorumluluğu, dile hakimiyeti şart koşuyor. Hem dilimizi evrensel yapmanın yolunu aramayacaksak, sanatın veya edebî dergi çıkarmanın ne anlamı var?.. Dilimizi dünden bugüne taşıyan şairlerimiz, ozanlarımızdır. Dil sancısı ilk onları doğurtur, ancak her kültür değişiminde de ilk kurban dilimizdir. Bu bir noktada dilimizle inandığımızın da ispatı. Şâirlerimizin işi zor. Milletimiz dil bilincinden yoksun. Aklimızı dil değişimlerinden sonra yürütmeye kalkıyoruz. Ardından kimlik çıkmazı ve uyum sıkıntısı..."* sözleri Bizim Külliye'nin bir "kültür ve sanat" dergisi olmayı ne kadar hak ettiğinin göstergesidir. "*Bir dergi, onu çıkarınların edebî kimliğiyle, okuyucularını ciddiye alışıyla vardır. Yaptığımız işi ucuzlatmak, aykırı davranarak kolay yoldan bilinmemizi sağlamak, bir tarafı bol sırtmalı davranışın bize yakışan olmadığı kanısındayız. Güzeli aradık. Güzelin faydasızından kendimizi koruduk. Ateşimizin derecesiyle suya söz vererek, toprağımızda bir küheylan gibi geleceğe dil ve zevk inceliğini şahlandırmak istedik.*" diyerek hangi düşünceyle yola çıktıklarını; hitap ettiği kitlesini, fark etmeden zevk ve bilinç bakımından yoğuran bu işi ciddiye aldıklarını anlatmaktadır, Nazım Payam.

Derginin ikinci yazısı, Prof. Dr. Ahmet Buran'ın "Dil ve Edebiyat" adlı yazısıdır. Prof. Buran, yazısına felsefenin tanımını ile başlıyor ve konuyu 'anlam'la ilişkilendirerek, akıl, düşünme ve dil arasındaki bağa getiriyor. Yunanca 'logos' ve Arapça 'nutk' kelimesinin, hem dil, hem düşünce anlamına geldiğini belirten yazar , dilin düşünmeye katkısını ve düşüncenin ifade yolu oluşunu, bu iki kelimeye yük-

nen anlamlarla ortaya çıkarıyor. Akıl ise, her iki kavramla aynı derecede ilintilidir; çünkü, insan, akılı ortamında düşünür ve düşünce üretir . Aynı zamanda da dili bilme ve etkileyici kullanabilme yeteneği akıl ile geliştirilir. Bu da düşüncenin en doğru ve en güzel ifadesi için gereklidir. Dilin kökenine dair görüşleri sıralayarak yazısını devam ettiren Buran, F. Saussure'nin "*Dil, bildirişimi sağlayan göstergeler dizgesidir*" tanımında kullandığı 'bildirişim', 'gösterge', 'dizge' kavramlarını kısaca şöyle açıklıyor: "*Bildirişim: Bir mesajın bir noktadan diğer bir noktaya göstergeler aracılığıyla iletilmesidir.*" "*Gösterge: Bir şeyin kendisi olmadığı halde onun yerine kullanılan herhangi bir şeydir.*" "*Dizge: Öğeleri ya da bölümleri çeşitli ilkeler uyarınca birbirine bağlı düzenli bütün, yapı.*" Prof. Buran, dil/söz yahut kelime/söz olarak iki farklı terimle ifade edilen ayrımı şöyle anlatmaktadır: "*Dil/söz ayrımını terim olarak dilbilimine kazandıran F. de Saussure, sözü 'dilin ferdi tarzdaki tasarrufu' olarak tanımlamaktadır. Dilin her türlü ferdi kullanımı -ki dil ancak ferdi olarak kullanılabilir-sözdür., Dilin ferdi tarzda kullanımının estetik bir boyut kazanmasını 'edebî dil' olarak nitelendiren yazar, 'edebî metin' ve 'edebî dil'i "Edebî metin, gerçek dünyadan (dış dünya) alınan ya da iç dünyamızda oluşturduğumuz çeşitli değerlerdeki imajları, kendi hayal dünyamızda birleştirip estetik bir anlayışla yeniden kurmak ve dilin imkânlarını en iyi şekilde kullanarak, bu kurmaca (fiktif) dünyayı anlatmaktadır. Böyle bir edebî metni kurarken, temel hareket noktamız hayâl ve dildir. Hayâl ya da zihinsel tasarımın oluşturulmasında, dilin soyut anlamda bir rolü vardır. Fakat onun söz olarak dışa vurulması, asıl edebî dil dediğimiz dili oluşturur, şeklinde tanımlıyor ve konusunu bağlıyor.*"

Muhterem Yüceyılmaz, "Defile" adlı hikâyesiyle **Bizim Külliye**'nin on birinci sayfasında yer almaktadır . Yüceyılmaz, izlediği bir defilenin, kendisinde uyandırdığı düşünceleri, defilenin mankenleriyle kıyasladığı ve bir paralellik bulamadığı annesine yazan bir evlâdı anlattığı hikâyesinde, kültürümüzün kadınımaza verdiği değeri ve bu kültürün yetiştirdiği kadınların taşıdığı, ağır , edepli, saygı gören ve gösteren kadınlarımızı anlatıyor. Hikaye, oluşan

ya da oluşturulmaya çalışılan yeni kadın tipine de göndermeler yapmaktadır.

"Güdümlü Edebiyat" başlıklı yazı Prof. Dr. İsmail Çetişli'ye ait. Sanatın, "son derece değişken, sınırlı tanımayan, uçucu, müphem ve muğlak" tabiatının altını çizerek başladığı yazısını, "Sanat/edebiyat nedir?" sorusuna yüzyıllardır bir cevap arayışı içinde olan insanların iki grup halinde ayrılmalara konusuna geliyor . Birinci grup, genel olarak sanata, özel olarak ise, edebiyata sadece güzellik amacını yükleyenler (Estet Grup/Estetik Yaklaşım); ikinci grup, edebiyatı fayda sağlamak amacına hizmet için kullananlar (Pragmatist Grup/ Faydacı Yaklaşım)dır. Bu ayrımı belirttikten sonra yazar, iki grubun birbirinden çok kesin çizgilerle ayrılacak kadar uzak olmadığını, bu iki grup içinde geçişlere rastlanabildiği gibi grupların da kendi içinde farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir. Edebiyata saf güzellik amacını yükleyenlerin düşüncelerini, "*Estetlere göre 'sanat'ı, diğer insan faaliyetlerinden farklı kılan temel özellik, 'güzel'lik' amacı ekseninde hayat bulmasıdır. Yani sanat, insanın, yaratılıştan getirdiği güzellik duygusunu tatmin etme arzusuyla var ettiği, somut, ama estetik bir eserdir. Edebiyat ise, bu arzunun 'dil' de hayat bulan örneği. Dolayısıyla bir dil sanatı olan edebiyatın 'biricik' değilse bile 'birinci' varlık amacı 'güzellik'tir. Sanatkâr dediğimiz şâir ve yazar, bu sanata, ruhundaki güzellik iştiağının tatmini, bunun için ihtiyaç duyulan somut güzellik objesini yaratmak için baş vurur.*" sözleriyle anlatan Çetişli, edebiyata güzellik amacını yükleyenlerin, "bilgi vermek, ispat etmek, eğitmek, terbiye etmek, eğlendirmek, duygulandırmak, tahrik etmek, kıskırtmak" gibi faydalar elde etmek amacıyla edebiyata yaklaşanların ona ihanet ettikleri kanaatinde olduklarını belirtiyor. İsmail Çetişli, bu düşünceleri açıkladıktan sonra, bu grubun fikirlerini tartışmaya başlar ve "*Edebiyatın güzellik duygusunun tatmini ve bunun sonucunda ortaya çıkan bedî haz dışında veya onunla birlikte başka hiçbir fonksiyonu olamaz mı? ' sorusuna 'hayır' diyebilmek, elbette ki mümkün değildir. Evet, edebiyat sanatının bilgilendirmekten eğlendirmeye, eğitmekten bilinçlendirmeye kadar 'fayda' sınırları içinde kalan işlevleri de vardır ve var olmuştur. Zira güzel ile fay-*"

dalı arasında kesin bir sınır çizmek., güzelden faydalıyı, faydalıdan da güzeli bütünüyle tecrit etmek mümkün değildir.” sonucunu çıkarır.

İkinci grup olan edebiyata fayda fonksiyonu yükleyenlere gelince, bu anlayışın XIX. yüzyılın başında bugüne kadar olan süreçte geliştiğini ve dönemin her şeyi bir meta haline getirişinin bir sonucu olduğunu ifade eden Çetışli, bu grupta bulunanların faydanın niteliği ve niceliği konusunda tartışmaları bulunduğunu anlatmakta, sözü güdümlü edebiyata getirmektedir. Sanatın amaç değil araç olduğu her türlü ürününün 'güdümlü' olarak değerlendirilebileceği ifade edilen yazıda, güdümlü edebiyat *"hareket noktası, hedefi ve sonucu fayda veya faydacılık olan bir tür dil ürünü. Fayda veya faydalı olmanın amaç alınıp edebiyat sanatı imkân ve değerlerinin bu istikâmette kullanılması sonucu ortaya konan metindir."* denmektedir. Bunların da iki ana gruba ayrıldığını anlatan yazar, birinin "eğitme, öğretme, etkileme, bilinçlendirme, yönlendirme" amacı taşıdığını, diğerrinin ise eğlendirmeyi amaçladığını belirtir. Bilgi vermek amacı esas olan birinci grubun, genellikle iyilerin ve kötülerin savaştığı ve anlatılmak istenen düşüncüyü destekleyen iyinin her zaman galip geldiği bir şablonu olduğunu; eğlendirme amacı taşıyanların ise, daha çok duygu sömürüsü, merak istismarı yapılan aşırı duygusal aşklar, abartılı sefalet manzaraları ya da merakı tahrik eden maceralar dizisini kullanarak okunmaya çalıştıklarını anlatan yazı, güdümlü edebiyatın okuyucu kitlesini değerlendirerek sona ermektedir.

Bizim Külliye, "John Wilson'a Bir Mektup" başlıklı ve William Wordsworth'a ait mektupla devam etmektedir. Mektup, John Wilson'un, William Wordsworth'un şiirlerine yönelttiği olumlu ve olumsuz eleştirilerini içeren mektubuna cevap olarak yazılmıştır. Wordsworth'un, şiirlerine yapılan eleştirileri olgun bir şekilde cevapladığı mektubunda, seviyeli bir sohbet de şahit oluyoruz.

İbrahim Kavaz, "Şiire ve Şaire Dair" adlı yazısında, önce şiirin ne olduğundan çok şiirle ilgili çıkmaz sokakları bir bir dolaşılıyor ve *"Nesir, tabiatı 'ben*

'in algılarına göre tasvir ise, şiir, 'ben 'in dışı yansıtılmasından başka nedir? " diyerek örtülü bir şiir tanımı yapıyor. Daha çok şaire dair yazılmış bir yazıyı andıran "Şiire ve Şaire Dair", şiirin şiiri ruhunda hissettiklerini dile dökene kadar çektiği çileyi anlatmaktadır. Yazar Kavaz, yazısının sonunda, şiir ile okuyucu ilişkisine, ilginç bir benzetmeyle dikkati çeker: "Şâirlerin sözleri 'ıpkı resüller gibi ' her türlü yorumu müsaittir. O sözlerde, her okuyan kendi hayatının da anlamını bulabilir. "

Deneme türü, edebiyatımızda batılı mânâda bir yenileşme görülmeye başlanmasının ardından meyvelerini veren bir düz yazı türüdür. Türün en önemli özelliği, konu alanının sınırsızlığı ve anlatımın rahatlığıdır. Deneme hakkında şu tanım, daha açık ve tam bir tanım olacaktır: *"Yazarın serbestçe seçtiği herhangi bir konu üzerinde, kesin hükümlere varmadan, kendi şahsî görüş ve düşüncelerini anlattığı, orta uzunluktaki düz yazı türü. Hayat, ölüm, aşk, gurbet, sanat, felsefe, din, ahlâk, gelenek, siyaset, vb. kişiyi veya toplumu ilgilendiren her konu üzerine deneme yazılabilir."*⁶ Denemenin verdiği rahatlık, genellikle yanlış anlaşılma ve bir türe dahil edilmeyen her yazı, deneme olarak adlandırılmaktadır. Halbuki denemenin ağırlığı duygu noktasında olmamalı, mutlaka bir düşünce ihtiva etmelidir. Söylediği bir şey mutlaka olmalıdır. Adına hikâye denemeyen, mensur şiir denemeyen, hâtıra denemeyen, mektup denemeyen eserlerin doldurulduğu depo değildir, deneme türü. Özellikle son yıllarda gelişen rahat, kuralsız edebiyatın sığınağı olarak kullanılmamalı, bu yeni eserler, biraz daha kafa yorulup doğru yerlere yerleştirilmelidir.

Murat Cengiz'in "Aynalar Bahanem Olsun" adını taşıyan yazısı deneme başlığı altında Bizim Külliye Dergisi'nde yer almaktadır. Yazı, gurbet acısını babaannesiyile paylaşan bir genci anlatır. Derginin ikinci deneme yazısı, İlyas Örskaya'nın "Sanat, Edebiyat ve Üslûp"tur. Örskaya, *"İnsanı öteki canlılardan ayıran temel özelliklerden biri 'kültür' üreten bir varlık olmasıdır ve galiba biz bugünkü uygarlığımızı bu üretime borçluyuz. "* sözleriyle başladığı yazısında, İnsanın sanat üretişindeki asıl sebebi 'ruhsal

doyum arayışı' olarak belirlemektedir. Yazar, sanat dalları içinde, insanın en çok ilgilendiği ve rağbet gösterdiği dalın edebiyat olduğunu ifade ettikten sonra, edebiyat eserlerinin de değerini, zamanın ölçtüğünü ve geçmişten günümüze pek az eserin kaldığını söylüyor. Bunun sebebinin birincisini yazar, üslûpta bulur: "*Aynı konuyu farklı yazarlar işleyebilir; ama, bunların konuyu ele alış tarzları farklılık gösterir.*" İkinci sebep ise, ruhu besleyen, belki defalarca yüz yüze gelinmiş; fakat, fark edilmemiş bir güzellikle bizi karşı karşıya getiren, çözülmesi güç bir bilimcedir. "*Bir edebiyat eserinin yalnızca üslûp bakımından doyurucu olması, o eserin mükemmelliğini göstermez kuşkusuz. Edebiyat eseri, bizi sarsmıyorsa, şu ya da bu şekilde etkilemiyorsa, dünyaya bakışımızda, hayatı algılayışımızda bir değişikliğe yol açmıyorsa, edebiyat eseri olmaya hak kazanamaz, kazanmamalıdır.* „

Dergi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sadık Tural'ın, Türk Tarih Kurumunun 70. kuruluş yıldönümü kutlamalarında yaptığı açış konuşmasına yer vermektedir. Öncelikle gerekli kavramları açıklığa kavuşturan, ardından bu kavramlara getirilen tanımlar ışığında bizi düşünmeye davet eden bildiride, farklı bir bakış açısı vardır. Anlamını, çoğu zaman fark etmeden kullandığımız kelimelerin, aslında ne derin mânâlar taşıdığını anlatan bölümlerden birini iktibas edelim: "*Kâinatın ruhu ise, zaman olmalı... Türklerin öd/öt dediği 'zamanın ruhu', bize göre, tarih adıyla tecelli eden, ayrı bir bilgi alanı... Hâdiseleri, şahsiyetlerin üzerinde ve arkasında yaşayagelip yaşayagidecek olan zaman/dehr adlı ruh var. Zaman adlı ruh, değişimlerin, dönüşümlerin, vukuatların hikâyesi olarak kendini tanıtıyor. İnsanlık, şahidi olmadığı hadiseler ve şahsiyetlere ait bilgiye tarih diyor.*" Zamanın ruhu, insanlara sinmesi ve onlarla cisim kazanması sonucu bir devamlılık kazanmakta, böylece milletin ruhu, hissedilen zamanın ruhuna göre şekillenmekte ve atasından evlâdına geçmektedir diyen Prof. Dr. Tural, Atatürk'ün "*Ecdadımın ruhu beni mücadeleye çağırıyordu.*" cümlesini gördüğü zaman heyecanlandığını ifade eder; Atatürk'ün, bu duyarlılıkla Türk Tarih Kurumu'nu kuruşunu anlatır.

Röportaj başlığı altında, Prof. Dr. Sadık Tural'ı bu defa edebiyat bilimci kimliği ile görüyoruz. Mustafa Yağbasan'ın Tural ile yaptığı röportaj, Hocanın dil, dergicilik, ülkemizdeki marjinal gruplar, tarihi romanlar ve tarihe karşı sorumluluk gibi konulara değinip, okuyucuları bu konularda bilince ve duyarlılığa çağırdığı söyleşidir. Prof. Dr. Sadık Tural'a ilk soru, günümüz Türkiye'si'nin edebî hayatının portresini çizmesi yönündedir. Prof. Dr. Tural, bu soruya dil tartışmalarını anlatarak cevap vermektedir ki, edebiyat hayatımız da dil etrafında şekillenmektedir. Çünkü Hocanın da yakındığı gibi, bizde dil ideolojileşmiştir ve dil seçimine göre edebiyatçılar sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla dil konusunu açmış olmakla Sadık Tural, meselenin özüne değiniyor. "*En tehlikeli şey, dilin ve dinin ideolojileşmesidir.*" diyen Tural, "*Dil ya vardır, ya yoktur. Dil yoksa, sizin hayalleriniz, duygularımız, düşünceleriniz de yoktur! Algılamalarımızı kelimelerle yaptığımızı göre, beynimizdeki, kalbimizdeki, hayâlimizdeki bilgisayarımızda her şey kayıtlı olduğuna göre, kelimeleri daralmış bir dünyada nasıl büyük şair-şiir, romancı-roman, hikâyeci-hikâye ve nihayet tiyatro eseri yaratacağız?"* sözleriyle, insanın insan olduğunun ifadesi olan dilin önemini anlatmaktadır. Tural'ın dediği gibi, ifade edemeyince düşünmüş olmanın da bir değeri kalmıyor.

Dilin ve edebiyat eserinin yüzyıllar sonrasına kalmasının Öztürkçecilikle mümkün olacağını savunanlara karşı Hoca'nın ifadesi şöyle: "*Dil yüzyıllar geçtikçe az çok değişir, hiç değişmemiş olsa dahi şiir, hâşâ, âyetler gibidir. Şiir her nesle ayrı şey söyler, her zaman aralığı onu yeni baştan keşfeder. Şairin kendi dünyası ne kadar zenginse, 'ötelemlerden', aldıkları, belki de elli yıl sonra okuyacak adam için bir şey ifade edecektir.* „ Marifet kelimelerde değil, kelimelerin bir araya gelişinin ortaya çıkardığı anlamdadır.

Ankara, İstanbul, İzmir'de çıkan dergilerin çoğunluğunun, fazla kendine güvenen ve biraz da şımarıkça her yaptığını oldu sanan, ya da 'ben yaparım olur' diyen gruplarca, halktan kopuk bir edebiyatı lanse ettiklerini bildiren Tural, edebiyatın aradığı canlılığın taşradan geleceğine inanmakta olduğunu

şu sözlerle anlatmaktadır: "Fark ettiğim şudur: Ankara, İstanbul 'da çıkan dergi ve gazeteler etrafında, birbirlerini eğlendirmekten, yarenlik muhabbetinden ve dergilerde birbirlerine taş atmaktan ibaret olan edebiyat hareketi bize bir şey kazandırmaz ve kazandırmayacak da. Bu anlaşıldı. Bir taze kan gerekecekse, bu taşradan gelecek." Konu, son zamanlarda yaygınlaşan ve romancıyı sonuna kadar özgür bıraktığı yanlış düşüncesiyle yazılan tarihi romanlara gelince Sadık Tural, biyografi esaslı romanların, hikâyelerin, senaryo ve tiyatroların yazılmasını çok istediğini; ancak, bunun tarihe karşı sorumluluk duygusu taşımaksızın, kendisini savunması mümkün olmayan şahsiyetler hakkında kötü izlenimler, isnatlar ve hatta iftiralara kadar götürülmesinin son derece yanlış olduğunu ifade etmektedir. "Yazarın şahidi olmadığı bir dönemi ele alan roman, hikâye ve tiyatro eserleri ile senaryolarda, hiçbir kimseye sorumluluk duymama anlayışı kadar abes bir şey olamaz! Yazar, toplumunun geçmişine, tarihine karşı sorumludur. „ Bir gruba seslenen ya da sadece o grubun temsilciliğini yapan yayınların, kendisini peşinen bu grubun içine hapsedmiş olduğunu anlatan Hoca, televizyonun, sinemanın, edebiyatı, okuma alışkanlığını olumsuz yönde etkilemeyeceğini; ancak, televizyonun "tercüme Türkçesi, dublaj Türkçesi, ağız hareketlerini yakalama Türkçesi" oluşturarak dili bozduğunu bildirmekte; gelecekte ümidini kesmemiş bir insan olduğunu ifade etmektedir.

İntihal başlıklı sayfada, Kemal Karabulut, Alev Alatlı'nın "Orda Kimse Var mı?" adlı yazısından bir alıntı yapmıştır. Aynı sayfada, Elazığ'da gösterilen bir fotoğraf filmini ve filmin yönetmeni Kâzım Öz'ü anlatan bir yazı bulunmaktadır. Nuri Pakdil'in Fethi Gemuhluoğlu için yazdığı **Bağlama** adlı kitaptan alınmış olan "Yoğun Buzullar" adlı yazıya Pakdil, "Kuşkusuz bir 'giz' dir iç dünyası insanın. Kendi özünde sonsuz olumlulukları taşıması da uyumlu yaratılışındaki bu bilgelikle. Bir de şu var: insan iç dünyasını bakımlı tuttuğu oranda algılayabiliyor yaratılışındaki bilgeliği. Bu noktada belirebiliyor insanın sanatçı yanı: gizli yanı." diye başlıyor ve Fethi Gemuhluoğlu'nun içindeki bu bilgeliği taşıyışı örneklerle ifadelendiriliyor. Kitaplara ilgisinin büyüklüğü

anlatılan Gemuhluoğlu'nun Kutsal Kitabımız için "tüm okuduklarımız, tüm okuyacaklarımız bizi olgunlaştırmalı, daha iyi anlayabilmemiz için Kutsal Kitabı." dediği belirtilmektedir.

Sami Demirbağ, "Eleştirel Bakış" başlıklı sayfasında, güncel olanlardan seçtiği bazı konulara eleştiri oklarını yönlendirmektedir. Yahya Akengin ise, "Bir Antoloji Çarpıklığına Âlet Olmak" adlı yazısında, Mehmet H. Doğan tarafından hazırlanan ve Yapı Kredi Bankası tarafından yayımlanan **Yüzyılın Türk Şiir Antolojisi** adlı kitabın ağır bir eleştirisini yapmaktadır. Akengin, Marksistliğiyle bilinen Mehmet H. Doğan'ın, Marksistliğini esere taşıyarak Arif-Nihat Asya, Orhan Şaik Gökyay, Bekir Sıtkı Erdoğan, Mustafa Necati Karaer, Mehmet Çınarlı, Nüzhet Erman, İlhan Geçer, Bahaettin Karakoç, Feyzi Halıcı, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Yavuz Bülent Bakiler gibi şairlerin, farklı düşünüyorlar diye yüzyılın şairleri arasına giremediği gibi, kimsenin adını bilmediği bazı şairlerin yüzyılın şairi sıfatıyla kitaba alındığını ifade edilmektedir, eleştiride.

Özcan Ünlü, "Gazeteler ve Gazetelerin Kültür Sanat Gazeteciliği Üzerine" adını taşıyan yazısında, sayısı gerçekten çok az olan kültür-sanat gazetelerini, muhteva ve işin zorlukları açısından değerlendiriyor. Necati Kanter, derginin 52. sayfasında "Üçüncü Sayfa" adlı hikâyesini yayımlamış. Şahsen çok beğendiğim hikâyenin konusu, bir uyuşturucu bağımlısının krizi esnasında işlediği cinayetler ve uyuşturucu komasına girip ölüşü. Bir dergide bu konuyu okumuş olsaydım, "Bu konunun modası geçti, bugüne kadar yeterince işlendi, sıkıldık." derdim ve büyük bir yanlışlığa düşmüş olurum. Ayrıca, hikâyecinin neyi düşünerek hikâyenin adını "Üçüncü Sayfa" koyduğunu çok merak ettiğimi de belirtmeliyim.

"Divan Şiirinin Günümüze Taşınması", M. Naci Onur'un yazısı. Bu inceleme yazısında Onur, "Çok uzun bir maziye sahip ve Türk insanının okumuş kesiminin zevk ve heyecan kaynağı olan bu çeşit şiirleri, öyle gelişigüzel şiirler olarak kabul etmek yanlış olur." demekte, Kadı Burhanettin, Şeyhî, Fuzûlî, Nalî, Nedim, Ziya Paşa, Mehmet Akif Ersoy, Yahya

Kemal Beyatlı ve Ziya Çarsancaklı 'dan verdiği be-
yitleri açıklamaktadır . Ali Berat Alptekin, "Bir Der-
gi, Bir Hatıra, Bir Şiir"de, Ahmet Kabaklı ile olan
hatıralarından ve bunların kendisinde bıraktığı izler-
den bahsetmektedir. Ayşe Akdemir, 61. sayfada, Or-
han Şaik Gökyay'ı anlatmakta, onun Dede Korkut
üzerine yaptığı önemli çalışmalara değinmekte, oku-
ma, araştırma, öğretme aşkını, ölümünün yedinci yıl
dönümünde, bu yazıyla dile getirmektedir. Vedat
Tanyıldızı, "Küreselleşen Köyün Sivri Kültürü" adlı
yazısında, yeni dünya düzeninde kültürün yerini an-
latmaya çalışmaktadır . Sömürgeci ülkelerin kendile-
rine buldukları çağdaş yöntem olan, ülkeleri pazar
olarak kullanmak için, kültürlerini hedef aldıklarını
belirten Tanyıldızı, "Globalleşen dünyanın efendile-
ri, bunu bir yere kadar başarmışlardır; ama, güçlü ge-
lenek ve millî devletlerin koruması altında değişme-
ye direnen kültürler, bu başarıyı -şimdilik kısmen-
sınırlamaktadırlar." sözleriyle, kültüre bu düzen için-
de yüklenen yeni fonksiyonları göstermektedir. İlhan
Uçar, "Sahnedekiler"de tiyatromuzu değerlendir-
mektedir. Millî tiyatromuzu oluştururken başlangıç-
ta yaşanan, eserin gerçek hayatta karşılığını bulması
gerekliliği, halkın kendinden bir şey bulamadığı ese-
re rağbet etmeyişi gibi sorunlar yüzünden, tiyatronun
önce sosyal bir hazırlık istediğini belirten Uçar, me-
tin sıkıntısının, oyuncu sıkıntısının atlatıldığı ve
oyun yazarlığımızın Ahmet Vefik Paşa ve Abdülhak
Hamit ile açıldığını bildirmektedir. Uçar, devletin
desteği ve gelenekli sahne oyunlarımızın hazırlığı ile
kısa süre içinde modern bir tiyatro oluşturabildiğimizi
şu sözlerle ifade ederek makalesini bitirir: "Günü-
müzde tiyatro oyunculuğuyla, tiyatro yazarlığıyla
batılı anlamda bir Türk tiyatrosu oluşturmuş durum-
dayız. Gerek oyunculuktaki, gerekse yazarlıktaki
devlet desteğinin de unutulmaması gereken bir etki
olduğunu da hatırlamak gerekir."

Bahtiyar Aslan, "Zincirli Han Güzellemesi" ad-
lı, hoş hikayesiyle *Küllüye*'nin 68 ve 69. sayfalarında
yer alıyor. "Bir Mektup" köşesinde, Yavuz Bülent
Bakiler'in, Nazım Payam'a gönderdiği mektup;
"Derk" köşesinde de, Arif Nihat Asya'nın, eşi Servet
Hanım'a gönderdiği üç mektup bulunmaktadır. Ar-
dından Berrin Darılmaz, Ayda Özkan, Ziya Çarsan-

caklı'dan gelen mektuplar dergide sıralanır. Son ola-
rak "Kitap-Vitrin" köşesinde Lütfi Parlak, Serhat Ka-
baklı'nın *Önce Güvercinleri Vurdular*; Emin
Ulu'nun, *Bir Başka Aşk*; Yavuz Bülent Bakiler'in *El-
çibey*; Özcan Ünlü'nün *Teslimiyet*; Yavuz Bülent
Bakiler'in *Sevgi Mektupları* ve Doç. Dr. Mehmet
Soysaldı'nın *Kur'anı Anlama Metodolojisi* kitapları
kısa kısa tanıtılmaktadır.

Bizim Külliye Dergisi, şiir söz konusu olduğun-
da başarılı seçimler gösteriyor. Şiirler, hakikaten in-
sanı, iç dünyasından sarmaya başlayan, ruhuna bir
şeyler fısıldayan mısraları ihtiva ediyor. Derginin şi-
ir kadrosu, bazı değişmeyen isimlerden oluştuğu gi-
bi, yeni isimler de dergide yer alabiliyor. *Bizim Kül-
liye*'yi takip edebildiğim kadarıyla, okuduğum yazı-
lardan anlıyorum ki, Elazığ'da *Bizim Külliye* dergisi
etrafında bir edebiyat çevresi, edebiyat okulu oluş-
muş durumda. Bu okulda herkes öğrenci ve herkes
hoca... Hem öğretiyorlar, hem öğreniyorlar, hem
zevklerini biçimlendiriyorlar. Şiiri insan böyle keş-
feder diye düşünüyorum.

*Açılır perde perde/ Sonsuz sefere pervaz/ Nur
içilen o yerde/ Başlar tükenmeyen haz (Ali Öztürk;
Dil Kervanı); Sensizliğin biri de bir, bini de/ Çırpın-
dığım sular ummana döner/ Sen varsan dolunay do-
ğar gemide/ Sen yoksan içimde İambalar söner/ Çır-
pındığım sular ummana döner (Yusuf Dursun; Y etiş
Gül Ağacım); Kalabalıktaki yalnızlığımız/ Ciğerimi-
zi alıştırdığımız duman/ Ah durup durup alınmıza
şavkı vuran/ Serapa efkâr (Mahmut Bahar; Afet-i
Devran); Çileye güç yetiren tahammül sırrı ben-
de./Erdemimde çatladı, kaç nice sabır taşı./ Taşdım
kaç şafağı, bu kavrulmuş bedende!.../ Kaç nice cana
döktüm, içimdeki ateşi!/? (Rıfat Araz; Kan Ağlayan
Gül); Gökyüzünden bir beyaz, tüller gibi nazenin/
Bir bulut, öpmek için.. kıyısını Fırat'ın/ Belli, Kema-
liye ye inmiş.. bir bahar günü./ Ve belli ki, unut-
muş... dönmeyi, gökyüzüne!/ Ve mahcup bir edayla,
saklanmış köşe bucak/ Eğin 'in Dağları 'na, taş, top-
rak... düzlüğüne! (Ahmet Tevfik Ozan; Kemalîye
Rüyası); Göklerden geçtim/ Bildim rüya nedir/ Di-*

linde derya nedir/ Ve hangi sazlıkta yanar ses sultanı/ Kapılar nasıl aralanır kudümünde arzunun/Ses ne bir sürgüne, şeyda ne! (Ömer Kazazoğlu; Yanık Bir Ney Sabahı); Ellerde sevdaya yakılan türküler/ Senin için söylenecek dillerce/ Çarınca gerili mısralar senin için/ Y akutsu camlarda gözyaşı imtihanı/ Son kalan burç mavisi kurtulacak/ Sıyrılacak kınından tek renkli gök kuşağı/ Dost hasretinden umutlar filizleniyor (A. Vahap Akbaş; Gün Görmemiş Düşler). Bazı şiirlerden alınan bu mısralar, *Bizim Külliye*'nin şiir zevkini gösterir diye umuyorum.

Bugüne kadar, hakiki bir kültür-sanat dergisi olarak 'biz de varız' diyen Elazığlı dergimiz *Bizim Külliye*'ye uzun ve başarılı ömürler diliyorum.

NOTLAR

1. Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, 1000 Temel Eser, İstanbul 1969, s.56.
2. Sadık Tural, *Sorulara Cevaplarla Kültür, Dil, Edebiyat*, Ecdad Yay., Ankara 1992, s. 72- 73.
3. Muhtar Avezov, "Gılım", *Abay*, 1918, Nu: 1, s.4-5.
4. Sadık Tural, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdad Yay., Ankara 1993, s.10
5. Goethe, *Schriften zur Kunst. Der Sammler u. Die Seinige* (Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları 1*, Gündoğan Yay., Ankara 1990, s.257).
6. Zeynep Korkmaz, Ahmet B. Ercilasun, Hamza Zülfiyar, Mehmet Akalın, Tuncer Gülensoy, İsmail Parlatur, Necat Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. YÖK Mat., 4. Baskı, Ankara 1995, s.217 .

Atatürk Kültür Merkezi

Başkanlığı'nca

“Kültür Hayatımızda Yerel Dergiler ve Yerel Dergi Yayıncılığı Bilgi Şöleni”

7-9 Haziran 2002'de Bolu'da yapılacaktır.

Kültür ve Tarih Bilincinde Buluşma

Dr. Azize AKTAS - YASA

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu
Kültürel Miras Komitesi Üyesi
Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Binlerce yıllık tarihi içinde pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan Türkiye, zengin geçmişi ve bu geçmişten gelen birikimi ile kültürel değerler açısından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer alıyor. Bütün dünyada giderek önem kazanan bu değerler, dünyanın öncelikli gündem maddeleri arasına giriyor. Mimarî miras ise, kültürel zenginlikler içinde ön sıralarda bulunuyor. Çünkü mimarî mirası oluşturan tarihî yapılar ve kent dokuları, o yapıları ve dokuyu meydana getiren toplumların gereksinimlerini, teknolojik imkânlarını, ekonomik düzeylerinin gelişmişliğini ve estetik duyarlılıklarını, kısacası yaşam biçimlerini yansıtıyor. Hatta öyle ki, atalarımızın dünyayı algılayış biçimlerini ve yorumlarını bugüne iletmekte yazılı kaynakların sanat eserlerinin yanında aciz kaldığı zamanlar bile oluyor.

İşte, her biri bir yaşam belgesi niteliği taşıyan, geçmişü bugünlere bağlayan ve kültürel kimliğimizin önemli parçalarından biri olan mimarî mirasın korunması, yarınlara aktarılması, hayatiyet kazandırılarak değerlendirilmeleri kültür politikalarının en önemli hedefleri arasında yer alıyor.

Bu nedenle, geçtiğimiz günlerde, Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, tarihî yapıların korunması ve tarihî kent dokularının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için, geniş çevrelerin katılımı ile konuyu bilimlik bir platformda ele almak üzere bir sempozyum düzenledi.

9-10 Şubat 2002 tarihleri arasında Antalya-Ke-

mer’de gerçekleştirilen Sempozyumun konusu "*Türkiye’de Tarihî Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması*" idi.

Konu ile ilgili hemen her kesimden temsilcilerin konuşmacı, tartışmacı veya izleyici olarak davetli olduğu sempozyumda kültürel ve doğal varlıklarımızın korunması ile ilgili bakanlıkların yetkilileri hazır bulundu. Tarihî kent dokularının yoğun olduğu il ve ilçeler en yüksek düzeyde, vali ve belediye başkanlarınca temsil edildi. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulu üyeleri, sivil toplum örgütleri temsilcileri ile Avrupa Tarihî Kentler Birliği Başkanı ve genel sekreteri, yabancı vali ve belediye başkanları UNESCO ve ICOMOS gibi koruma ile ilgili uluslar arası kuruluşların temsilcilerinin katıldığı sempozyum yaklaşık 800 kişi tarafından izlendi.

Sempozyumun açılış konuşmaları Türkiye Tarihî Kentler Birliği Başkanı Erdoğan Bilenser, Avrupa Tarihî Kentler Birliği Başkanı Louis Roppe, Öger Holding Yönetim Kurulu Başkanı Vural Öger, Antalya Valisi Ertuğrul Dokuzoğlu ve Kültür Bakanı İstemihan Talay tarafından yapıldı.

Türkiye Tarihî Kentler Birliği* Başkanı ve Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan Bilenser konuşmasında Tarihî Kentler Birliği'nin kurulmasıyla yerel yönetimlerin tarihî ve kültürel mirasa verdikleri önem açısından "kurumsallaşmanın miladı"nın gerçekleştirilmesinin mutluluk ve gururunu yaşadıklarını belirtti. "Önümüzdeki yıllarda kent yönetimlerine gelecek olanların korumacılık konusunda bizden daha da duyarlı olacaklarına inanıyorum" diyerek, sahip olduğumuz tarihî ve kültürel zenginliğimizin korunmasında ve Avrupa ailesinde kültürel değerlerini yitirmemiş güçlü ve saygın bir üye olarak yer almak hedefinde en önemli sorumluluğun yerel yönetimlere düştüğünü söyledi. Tarihî Kentler Birliği'nin bu ulusal ve evrensel sorumluluğun etrafında birleşme ve bütünleşme sürecini başlattığını kayde-

den Bilenser bu çabaların sadece bir mirasın gelecek kuşaklara aktarılması açısından değil, yurttaşlık bilincinin gelişmesi ve toplumsal aydınlanmanın güçlenmesi açısından da büyük önem taşıdığına dikkat çekti. Daha sonra söz alan Avrupa Tarihî Kentler Birliği başkanı Louis Roppe, Birliğin kuruluş çalışmalarından söz ettikten sonra, kuruluş amaçlarını şöyle ifade etti: Avrupa tarihî şehirlerinin ve bölgelerinin menfaatlerinin korunması, işbirliğinin tarihî şehirler arasında paylaşılması, deneyimlerin değiş-tokuş edilmesi, üyelerin projelere katılımı ve ortak sorunların ele alınması ile politika yapan organların bu Birliği tanınması ve dikkate alınmasını sağlanması.

Sempozyumun sponsorluğunu üstlenen Öger Holding'in yönetim kurulu başkanı Vural Öger, kontrolsüz göç, yoğun yerleşme, altyapı yetersizlikleri, sosyal donanım eksikliği, rant kaygısı, yanlış imar uygulamaları ve kentleşme sürecinde yapılan hataların kentlerin giderek kimliklerini kaybetmelerine yol açtığını belirterek bu çarpıklıkları önlemek için yeni bir denetleme mekanizması oluşturmanın gereği üzerinde durdu.

Kültür Bakanı İstemihan Talay ise, tarihsel, kültürel ve kentsel mirasın, söz konusu bu zenginliklerin korunması, geliştirilmesi ve çağdaş yaşama entegre edilmesinin kültür politikalarının en önemli meselelerinden biri olduğuna değinerek, bu sempozyumun amacının toplumun tüm kesimlerinin katılımıyla, kültür değerleri ve doğal varlıkların korunması konusunda, ülkemizdeki ve uluslar arası platformlardaki deneyimleri aktarmak, yerel, yönetsel ve uygulamaya dönük sorunları tartışmak olduğunu belirtti.

Sempozyumda, koruma politikalarında yeni yaklaşımlar, Türkiye'de tarihî kentlerin korunmasında yerel yönetimlerin ve valiliklerin sorumlulukları ve yeri, yine tarihî kent dokularının korunmasında kamu otoritelerinin rolü, kültür mirası, kültürel kimlik ve yerel yönetimler gibi konular işlendi.

Kültürel miras konusunu Türk toplumunun gündemine sokmak, kültür öncelikli bir Türkiye yaratmak için büyük gayretler sarf eden, kültürel mirası koruma kararlılığını bütün topluma mal etmeye çalışan, Çekül Vakfı Başkanı değerli profesör Metin Sözen, "*Koruma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar*" başlıklı bildirisinde, toplumların sorunlarla yüklü geçmişlerinden ders almaları gerektiğini, tekrarlayacak vakit olmadığını vurgulayarak problemlerin ancak doğru belirlenmiş önceliklerle çözümlenebileceğini ifade etti.

"*Türkiye'de Tarihî Kentlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları ve Yerleri*" konulu bir tebliğ sunan Bergama Belediye Başkanı Akif Ersezgin, Dünya kenti Bergama'dan ve Bergama'da yapılan çalışmalardan örnekler verdikten sonra konu ile ilgili görüş ve uygulamaları anlattı. Kültürel mirasımızın korunması için halkın ilgisini ve desteğini sağlamak gerektiğinin altını çizen Ersezgin, kentlerin sahibi olan yerel yönetimlerin sorumluluklarından uzak duramayacaklarını veya bir başkasına devredemeyeceklerini belirterek yerel yönetimler yasa tasarısının hemen çıkarılması ve bürokratik sıkıntıların giderilmesi gereği üzerinde durdu.

Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu, "*Kültürel Miras, Kültürel Kimlik ve Yerel Yönetimler*" başlıklı çarpıcı bildirisinde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında giderek artan yozlaşmayı örnekleriyle sundu.

Bildirilerin sunumundan sonra çalışmalarına başlayan üç komisyonda: "*Tarihî Kent Dokularının Korunmasının Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Boyutu*", "*Tarihî Kent Dokuları ve Koruma Planlaması*", "*Tarihî Kent Dokularının Korunması Sürecinde Koruma Kültürünün Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması*" başlıkları altında pek çok konu ele alınarak değerlendirildi. Bunlar arasında kültür varlıklarının değerleri, bu değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinden, konunun ekonomik boyutuna, koruma planlaması sürecindeki etkinliklerden, çeşitli planların ko-

ruma amaçlı imar planları ile bütünleşmesine ve bu süreçte kurumlararası işbirliği ve eşgüdümün sağlanmasına, ülke ölçeğinde bu konuda gerçekleştirilecek etkinlikler ve bu etkinlikleri geliştirmek için gerekli yasal, örgütsel, parasal ve eğitsel araçların belirlenmesine kadar çok çeşitli konular tartışıldı ve hazırlanan sonuç bildirimleri bütün katılımcıların hazır bulunduğu son oturumda divan başkanları tarafından okundu.

"Tarihî Kent Dokularının Korunması Sürecinde Koruma Kültürünün Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması" konusunun ele alındığı 3. komisyonda; tarihî kent dokularının korunmasında hiyerarşik öncelikler üzerinde durularak, bu konuda sivil toplum örgütlerinin önem ve rolleri tartışıldı. Kültür turizmi ile koruma kültürünün ilişkileri ele alındı ve tarihî değerlerin korunması ve turizme kazandırılması için bu eserlerin halka artı değer olarak geri dönmesinin önemine değinildi. Toplumun desteğini almamış bir anlayışın başarıya ulaşmasının mümkün olmadığına dikkat çekilen toplantıda, koruma kültürünün yerleştirilmesinde ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar her seviyede hatta halka ulaşan eğitimin önem ve gereği vurgulandı.

Geçmiş bugüne bağlayan kültürel değerlerin farkında, bu değerlerin bütünleşmenin ve tarih içinde devamlılığın temeli olduğunu kavramış bir toplum yaratmanın ön şartının sistemli ve şuurlu bir eğitimden geçtiğine inanan Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı da, bu konuda başlattığı çalışmayla ilgili raporu 3 nolu komisyonun divan başkanlığına ilettili.

Son yıllarda eğitim politikaları içinde kültüre ve kültürün en önemli unsurlarından biri olan sanata gereken önemin verilmediğinin vurgulandığı raporda, aynı zamanda bir kültür tarihi olan ve orta öğretim müfredat programında yer alan sanat tarihi derslerinin artırılacağına, giderek azaltıldığına değinildi. "Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı kültürel kimliğimizin en önemli parçalarından biri olan sanat eser-

lerinin korunmasının ancak onları tanımak, sevmek, ülkemiz ve dünya kültürü için değerlerini bilmekle mümkün olabileceğinin bilincinde olarak sanat tarihi derslerinin orta öğretim programlarında yeniden ağırlıklı olarak yer alması için girişimlerde bulunulacaktır" denildi.

Raporda, tarihî eserlerimizin ve tarihî kent dokularımızın korunmasının ve geleceğe taşınmasının bir kişinin, bir kurumun veya bir bakanlığın çabalarıyla mümkün olmadığı, tarihî çevre bilincinin gelişip yaygınlık kazanması, koruma ve onarım uygulamalarının geniş ölçekte ele alınabilmesi için bütün insanların bu konuda kendilerine düşen sorumluluğun farkında olarak bu sorumluluk alanına katılmaları gerektiği gerçeğine temas edildi.

Kültür Bakanlığı geniş bir katılımıla bütün çevreleri içine alan çok önemli ve büyük bir adım attı. Böylesine geniş çaplı bir buluşmayı ve organizasyonu sağladıkları için Kültür Bakanlığını ve tüm emeği geçenleri kutluyoruz. Umarız bu adım kısa sürede bir yürüyüşe dönüşür ve Türkiye, kimlikli, kültürel değerlerini kaybetmemiş kentleri ile Avrupa Birliği içinde saygın yerini alır. Bazı belediyelerin kendi illerinin ve ilçelerinin tarihî dokularını yaşanılır şekilde gelecek kuşaklara aktarma istekleri, bunların bölgede yaşayanlara ekonomik katkı sağlaması yolundaki çabaları bütün yerel yönetimlere örnek olur. Komisyon çalışmaları sırasında ortaya konan eleştiriler ve problemler dikkate alınarak çözümler üretilir ve üzerlerinde uzlaşılan sonuç bildirimleri kültür politikalarını yönlendirir.

NOTLAR

* Türkiye Tarihî Kentler Birliği, "Avrupa Konseyi'nin kuruluşunun 50. yıldönümü kullamaları çerçevesinde gerçekleştirilen "Avrupa: Bir Ortak Miras Kampanyası'nın etkinliklerinden biri olarak kurulan "Avrupa Tarihî Kentler Birliği'nin üyelerinden biridir. 7-8 Ekim 1999 tarihinde Strazburg'da Kültür Bakanlığı'nın önerisiyle Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Türkiye adına temsilcisi olarak katılımıyla gerçekleştirilen "Avrupa Tarihî Kentler Birliği" kuruluş toplantısının ardından, 22 Temmuz 2000 tarihinde Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin çağrışı ile İçişleri Bakanının himayesinde 12 il valisi ve 54 belediye başkanı ile Mimarlar Odası ve Çekül Vakfının katılımlarıyla "Türkiye Tarihî Kentler Birliği'nin kuruluş toplantısı yapılmıştır. Şu anda üye belediye sayısı 80'i aşan Tarihî Kentler Birliği'nin merkezi Bursa'da hizmet vermektedir.

Nevruzunuz Kutlu Olsun

Dr. Azize AKTAŞ - YASA

Songül BOYBEYİ

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanları

Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı 1995 yılından bu yana düzenlediği "Türk Kültüründe Nevruz Uluslar Arası Bilgi Şöleni"nin Beşincisini Diyarbakır'da gerçekleştirdi. 15-16 Mart 2002 tarihlerinde Diyarbakır Valiliğinin işbirliği ile hazırlanan Sempozyumu, 18 Martta Gaziantep ve Batman'da, 19 Martta Kahramanmaraş'ta, 20 Martta Mersin ve 21 Martta Sivas'ta yine valiliklerle işbirliği içinde gerçekleştirilen konferanslar ve paneller izledi.

Bütün Türk Dünyasının büyük bir coşkuyla kutlandığı, Türk soylu halkların ortak bayramı Nevruz Diyarbakır'da Olağanüstü Hal Bölge Valisi, Diyarbakır Valisi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı, Büyükşehir Belediye Başkanı, Cumhuriyet Baş Savcısı, Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısı, Bölge İdare Mahkemesi Başkanı, Dicle Üniversitesi Rektörü, Türk Dünyasından ve Türkiye'nin çeşitli Üniversitelerinden gelen bilim adamları, öğretmenler, öğrenciler, basın mensupları ve Diyarbakırlıların geniş katılımı ile bilimsel bir platformda kutlandı.

15-16 Mart 2002 tarihlerinde düzenlenen ve iki gün süren Bilgi Şölenine 11'i Türk Dünyasından (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Moldova, Ukrayna, Litvanya, Karaçay Özerk Bölgesi, Dağıstan Özerk Bölgesi ve Altay Özerk Bölgesi), 12'si Türkiye'den olmak üzere 23 bilim adamı değerli tebliğleri ile katkıda bulundu.

Diyarbakır Devlet Tiyatroları Sahnesindeki ilk gün programı, saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın ardından protokol konuşmaları ile başladı.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Sayın Taciser Onuk, açış konuşmasında, Nevruz'un

Asya içlerinden Sibiryaya, Kafkasya'dan Anadolu'ya Balkanlara ve Kıbrıs'a kadar geniş bir coğrafyada kutlandığını, her bölgede farklı isimler almasına, kutlama tarihi ve geleneklerinde az çok farklar görülmesine rağmen aynı beklentileri dile getirdiğini vurguladı. Prof. Onuk'un asıl mesajı ise; Orta Asya'daki Türk devletlerinin bazılarında resmi bayram olarak, Dünya'da ve Türkiye'de mahalli seviyede aynı amaç ve coşkuyla yüzyıllardan beri kutlanılan Nevruz'un herhangi bir kimsenin ya da grubun değil, hepimizin ortak sevinci, kültürümüzün bir parçası olduğu idi.

Nevruzda simgesel olarak kullanılan sarı, kırmızı, ve yeşil renklerin herbirinin kültürümüzdeki derin anlamlarına değinen, onların millî sembollerimiz haline geldiğini belirten Atatürk Kültür Merkezi Başkanı, sözlerine devamla "Nevruz vesilesiyle amacımız birlikte olmak, bir olmak geleceğe uzanmak, paylaşmak, kini, nefreti ortadan kaldırmak, ortak hayatımızı güzelliklerle kavramak ve yaşamaktır" dedi.

Açış konuşmalarının ikincisi Diyarbakır Valisi Sayın Ahmet Cemil Serhadlı tarafından yapıldı. Konuşmasına Dünyanın dört bir yanından ve ülkemizin üniversitelerinden gelecek bilgi şölenine katılan bilim adamlarına ev sahipliği yapmaktan ve onları Diyarbakır'da ağırlamaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek başlayan Vali Serhadlı'nın mesajı bu güzel günü gerçek amacından saptırmak, kin ve düşmanlığa alet etmek isteyenlere bir cevap niteliğindedir. "Türk milleti sadece etnik bir topluluk değildir. Yüzlerce, binlerce yıl birlikte olduğumuz, aynı amaçlar için uğraş verdiğimiz, aynı inançları, örfü, adeti, sevinci ve acıyı paylaştığımız insanlar hangi etnik kökenden gelirse gelsin bizim asli unsurumuz kardeşimiz ve millettaşımızdır. Binlerce yıllık birlik ve beraberliğimiz geçmişte olduğu gibi gelecekte de devam edecektir. Başka emelleri olanları bekleyen sadece hayal kırıklığı olacaktır."

Olağanüstü Hal Bölge Valisi Sayın Gökhan Aydın ise, müşterek kültürün, müşterek bayramı olarak değerlendirdiği Nevruz'un Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde nasıl kutlandığını anekdotlarla an-

lattıktan sonra, Nevruz ile ilgili sıkıntıları ülke olarak, devlet olarak, millet olarak aşmış olduğumuza ve Nevruz Bayramının tüm Asya'nın Avrasya'nın, Balkanlara kadar uzanan coğrafyanın, Orta Doğu'nun müşterek kültürü ve kaynaşmasının nişanesi olarak yaşayacağına dair inancını ifade etti.

Protokol konuşmalarının ardından başlayan 2. Oturum'un ilk konuşmacısı Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, "*Kazakistan'ın Karaköndü Bölgesindeki Nevruz Kutlamaları*"nı Sinevizyon gösterisi eşliğinde sundu.

Bilgi şöleninin ikinci konuşmacısı Litvanya sefiri Dr. Halina Kobeckaite "*Litvanya'da Geleneksel İlkbahar Bayramları*" adlı konuşmasına ülkesini tanıtarak başladı.

Tarımcı bir toplum olan Litvanlar için hava durumu ve takvimin önemine değinen Sayın Kobeckaite bu bağlamda ilkbahar mevsiminin hangi kutlamalarla karşılandığı hususu üzerinde durdu. Kobeckaite daha sonra Litvanların İlkbahar mevsiminin başlangıcı olarak kabul ettikleri, tabiatın bayramı olan Paskalya'yı anlattı. Litvanya'da yaşayan Karay Türklerinden de söz eden Kobeckaite Karaylar ve Tatarların Kıpçak kökenli Türk ulusları olduğunu vurgulayarak, Kıpçakların torunları olan bu ulusların takviminde ilkbahar bayramının önemli bir yer tuttuğunu ifade etti.

Bundan sonraki konuşmacı İnönü Üniversitesi Tarih Bölümünden Prof. Dr. Salim Cöhce idi. Cöhce "*Nevruzun Milliyeti*" meselesini detaylı bir biçimde ele alarak onun İran öncesi kaynaklarına değindi.

Üçüncü konuşmacı Azerbaycan'dan Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu "*Türk Dünyası Gelenek ve Göreneklerinde Nevruzun Yeri ve Önemi*" başlıklı bir tebliğ sundu. Sayın Nerimanoğlu Azerbaycan Türkleri ile Türk Dünyasındaki diğer Türklerin ortak Nevruz motiflerinden yola çıkarak benzerliklerimizi anlattı. Aynı gün öğleden sonra devam eden II. Oturumun ilk konuşmacısı olan Pamukkale Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Önder Göçgün Nev-

ruz'daki yeniden doğma, yeni yılın başlangıcı temi ile Ziya Gökalp'in düşünceleri arasında paralellik kurarak "*Ziya Gökalp'e Göre Nevruz ve Yeniden Doğma Temi*" adlı bildirisini verdi. Aynı oturumun ikinci konuşmacısı olan, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ensar Aslan ise, yüzyıllardan beri Orta Asya ve Orta Doğu'da yaşayan ulusların değişik amaç ve şekillerde kutladıkları geleneksel bir kültür olgusu olan Nevruz'u bir "doğa bayramı" olarak değerlendirdi ve Nevruz geleneğini anlattı. Prof. Aslan, Nuh Peygamber'in gemisinin karaya oturduğu, Hz. Ali'nin halife olduğu veya Türklerin Ergenekon'dan çıktığı, Yunus Peygamber'in balığın karnından kurtulduğu, Hz. Adem'in yaratıldığı, Hz. Muhammed'e peygamberliğin eriştiği gün olarak kabul edilen Nevruz'un hangi amaç için kutlanırsa kutlansın bu renkli tablonun "hiçbir dinî inanışın etkisi altına girmeden doğa sevgisine ve zenginliğine dayalı, insanların barış ve hoşgörü içerisinde bayram yapmalarını savunan bir halk düşüncesinin ürünü" olduğunu ifade etti ve "Baharın başlangıcı hem insanın hem de doğadaki tüm canlıların organizmalarının kışırdaşlığı, tazelenişidir" dedi.

Daha sonra Rusya-Altay Özerk bölgesinden sempozyuma katılan Nadya Yugaşeva söz aldı. Yugaşeva Şaman inanışı çerçevesinde Nevruz'u anlattı. "*İlgayak ve Şamanizm*" başlıklı bildirisinde eski Türk inanışı Şamanizmi ve buna bağlı gelenekleri işledi.

Fatih Akbaba da "*Medyanın Nevruza Bakışı*" adlı bildirisinde bazı TV'ler ve gazetelerin dışında medyanın Nevruza ilgi göstermediğini, onlar için ancak Nevruz kutlamalarında meydana gelen olumsuzlukların haber değeri taşıdığına dikkat çekti.

Aynı günün son konuşmacısı olan Rusya-Dağıstan Özerk bölgesinden Dr. Feride Muratçayeva "*Dağıstan Halklarının Gelenek-Görenek ve Âdetlerinin Canlandırılması*" başlığı altında Dağıstan'da Nevruz bayramı kutlamalarında Şamanizm'den kalan bazı örf ve âdetlerin halen yaşamakta olduğunu belirterek, hatta bunlara yeni bir takım âdetlerin ek-

lendiğini, genel olarak Nevruz nasıl gelirse yılın da öyle geçeceğine olan inancın yaygın olduğunu, Nevruzun aynı zamanda özdeğerlere dönüşü simgelediğini söyledi. Bilgi Şölenine ikinci gün Diyarbakır Arkeoloji Müzesi konferans salonunda devam edildi.

III. Oturumda ilk konuşmacı Doç. Dr. Öcal Oğuz idi. Oğuz, kültürün küreselleşmesi konusunun Türkiye’de yeterince sorgulanan bir olgu olmadığına dikkat çekerek, seçilmiş yerel kültür değerlerini bütün insanlığın ortak malı haline getirmenin mümkün olup olmadığını, dünyada bu başarılı mıdır ve bu konuda biz nasıl bir yol izleyebiliriz sorularına biri batı diğeri doğu kültüründen kaynaklanan iki ritüelistik töreni ve bunların mitik boyutlarını inceleyerek cevap vermeye çalıştı. Bildirisinde, "*Kültürün Küreselleşmesi Açısından Sevgililer Günü ve Nevruz*" inceledi. Batı kültüründen bir örnek olarak "Sevgililer Günü", Doğu kültüründen ise "Nevruz" bu soruların cevaplarının arandığı alanlar oldu.

Kazakistan’dan gelerek bilgi şölenine "*Nevruz İle İlgili Kelimeler*" bildiriyle katılan Prof. Dr. Karlıgaş Kadeşeva insan ömrünün bin asırlık tasvirini, Nevruz merdiveninin basamaklarını anlattı. Kazakistan’dan ikinci bildiri ise Prof. Dr. Şakir İbrayev’e aitti. Prof. İbrayev "Kazakistan’da Nevruz ile İlgili İnanç ve Törenler’ine dikkati çekti. Ardından Gazi Üniversitesi Öğretim üyelerinden Prof. Dr. İsa Özkan "*Hakas Türklerinde Halk Takvimi ve Ulu Kün (Nevruz Bayramı)*" adlı bildirisini sundu. Bu oturumun son konuşmacısı Kırgızistan’dan bitkilerle tedavi konusunda uzman Dr. Anarhan Nadirova oldu. Nadirova "Kırgızlarda Nevruz Dilekleri. Nevruz Yılbaşı-Tabiatın Canlanması, Otların Ağaçların Yeşillenmesi" başlıklı bildirisinde Kırgızların Nevruz bayramını yeni yılın başlangıcı, yılbaşı olarak kutladıklarını, yılbaşında yaptıkları özel yemekleri, yemışleri ve halkın kurduğu Nevruz çadırını anlattı.

Öğleden sonraki V. Oturum, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Metin Ekici’nin konuşmasıyla başladı. Ekici "*Kutsama ve Kutlama Anlayışında Nevruz*" adlı bildirisinde bütün bayramlarda esas olan kutla-

ma ve kutsama kelimelerinin kökü olan "kut" kelimesinin tahlilini yaparak "uğur, baht, talih, şans" tanımlamasının yanı sıra yirmi beşi aşkın kelimeyle karşılanan "Nevruz" kavramının Türk Dünyasının kültürel zenginliğini ve coğrafi genişliğini ifade ettiğini belirtti. Ekici, "Nevruz yayıldığı geniş coğrafyada, inanışlar farklı olsa da Türk boyları arasında yeniden canlanan kültürel, ekonomik ve siyasal ilişkilerle birlikte daha geniş bir katılımı ve resmî karakterli bir bayrama dönüşmeye başlamıştır" dedi.

Bilgi Şölenine Moldovya’dan gelen ve Moldovya Bilimler Akademisi, Azınlıklar Araştırma Enstitüsü Başkanı olan Doç. Dr. Lúbo Çimpoş "*İlk Yaz Yortularında Semboller*" üzerinde durdu.

Doç. Dr. Erman Artun ise tebliğinde, "*Türk Halk Kültüründe Nevruz*" konusunu ele aldı ve Nevruz kutlamalarında pek çok motifin ortak olduğunu, bununla birlikte her kültür çevresinde farklılıkların görülmesinin doğal olduğunu belirtti. Ardından Doç. Dr. İsmet Zahat, "*Kırım Türklerinde Nevruz Kutlamaları*" başlıklı bildirisinde, Kırım Türklerinin sürgünden önceki ve bugünkü Nevruz bayramı törenlerini işledi. Aradan sonraki son oturumun ilk konuşmacısı olan Doç. Dr. Necati Demir ise, uzun süredir Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinde Nevruz ile ilgili derleme çalışmalarının devam ettiğini, bu bölgelerimizde Nevruzun kutlandığını dile getirerek, bölgede güzel ve öz bir Türkçeyle ayların isimlendirildiğini ve Nevruza "Yılsırtı" adının verildiğini ifade etti.

Doç. Dr. Esmâ Şimşek, "*Azerbaycan Kültüründe İlahî Çerşembeler ve Eski Türk Dini ile Paralellikleri*" adlı bildirisinde Nevruz bayramının kutlanmasındaki dinî sebeplere ve köklere dikkat çekerek, Nevruzu "su", "od", "yol" ve "torpağ" çerşembeleri temelinde anlattı.

Bilgi Şölenimize Türkmenistan’dan katılan Gülelek Nurmementoğlu ise, Türkmenistan’da Nevruz Kutlamalarının geçmişine inerek, Türkmen Nevruz gelenekleri ile ilgili açıklamalar yaptı ve İslam dininin kabulünden önce Türkmenlerin Nevruz bayramını Oğuz bayramı olarak kutladıklarını, Nevruz

gecesine de Oğuz gecesi adını verdiklerini söyleyerek, kaynak olarak "Oğuz Yurdu" adlı eseri gösterdi.

Gazi Üniversitesi'nden Doç. Dr. Pakize Aytaç, "*Nevruz, Bahar Bayramında Yeniden Diriliş*" adlı bildirisinde, tabiatın derin anlamına nüfuz edebilmek için kişinin kendi varlığının üstüne çıkması gerektiğini anlattı. Bu bakımdan Aytaç "Nevruzun her kutlanışta yeni anlamlar, yeni işlevler yüklenen yeniden dirilişin, yeniden hayat buluşun yeni bir duyuş tarzının dile geldiği gün olması"nı temenni etti.

Bilgi şöleninin son konuşmacısı İnönü Üniversitesi Öğretim üyelerinden Doç. Dr. Zakir Azizov, "*Nevruz*" adlı bildirisinde, slaytlar eşliğinde Kırgızistan'daki Nevruz kutlamalarının Sovyetler Birliği döneminde ve ondan sonraki bağımsız Kırgızistan dönemindeki farklarını dile getirdi. Egemenliklerini kazandıktan sonra, Kırgızistan'da Nevruzun millî bir bayram olarak kabul edildiğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.

Dinleyicilerin ilgisi, özellikle öğrencilerin Bilgi Şölenimize Türk Dünyasından katılan bilim adamlarına gösterdikleri alâka, ülkemizin birliği, dirliği ve düzeni açısından böylesine önemli bir konunun bilinçli bir şekilde ve bilimsel yoldan ele alınmasının ne kadar isabetli olduğunu ve hedef kitleye ulaşma konusundaki başarıyı ortaya koydu.

Diyarbakır Valiliğinin büyük bir titizlikle gerçekleştirdiği organizasyon, Bilgi Şöleninin Diyarbakırlılara ulaşmasında önemli bir rol oynadı. Yine Valilik ve Dicle Üniversitesi Rektörlüğü'nce hazırlanan gezi programları ve yemekler müze kent Diyarbakır'ın kültür mirasını ve geleneksel yemeklerini, Türk Dünyasının ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden şöleninize katılan bilim adamlarına en iyi şekilde tanıttı.

Değerlendirme, kapanış ve teşekkür konuşmaları 16 Mart 2002 Cumartesi akşam, Dicle Üniversitesi Rektörlüğünce, Dicle Üniversitesi kampüsünde verilen akşam yemeğinden sonra yapıldı.

Diyarbakır Valisi Ahmet Cemil Serhadlı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk,

Litvanya Sefiresi Dr. Helena Kobeckaite, Dicle Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fikri Canoruç ile Diyarbakır Milletvekilleri ve bilim adamlarının katıldığı yemek sonunda ilk sözleri değerlendirme konuşmalarını yapmak üzere Prof. Dr. Salim Cöhce ve Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu aldı. Nevruz Ansiklopedisi hazırlanmasını ve Nevruz Arşivi oluşturulmasını öneren Prof. Nerimanoğlu'nun ardından Prof. Cöhce'de yapılan toplantının maksadına ulaştığını belirterek, tebliğlerin seviyesi, dinleyicilerin ilgisi ve memnuniyeti konusundaki görüşlerini dile getirdi. Bu tür toplantıların bu bölgelerde yapılmasının faydaları üzerinde duran Prof. Dr. Salim Cöhce bu toplantıların halka yansıtılarak onlarla paylaşılması gerektiğini belirtti.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk ta kapanış konuşmasında Türk Dünyasında Nevruz V. Uluslararası Bilgi Şöleninin Diyarbakır'da yapılmasından duyduğu memnuniyeti ifade ederek Diyarbakır'da dostluğun, sevginin, geleneklerin, göreneklerin ve heyecanların buluşmasının verdiği mutluluğu belirterek bundan sonraki toplantılarımızla halka ulaşmaya çalışacağımızı belirtti. Sözlerini başta olağanüstü hal bölge ve Diyarbakır Valisine olmak üzere teşekkürle bitiren Onuk'un ardından söz alan Diyarbakır Valisi Ahmed Cemil Serhadlı Nevruz'u tartışmanın, görüşmenin hele bunu Diyarbakır'da bir Bilgi Şölenine dönüştürmenin öneminden söz ederek, bundan sonra da çabanın doğruyu, düzgünü, bilimseli toplumun her kesimine yaymak olması gerektiğini, bunun için de herkesin elinden geleni yapacağına olan inancını tekrarladı.

Diyarbakır'daki etkinlikler çerçevesinde TRT Türkiye'nin sesi Radyosunda bir Nevruz paneli gerçekleştirildi. Ayrıca canlı yayına iştirak edildi.

18 Mart 2002 tarihinde ikinci program Gaziantep'te gerçekleştirildi. Gaziantep Valiliği ile işbirliği içinde Gaziantep Üniversitesi Rektörlüğü konferans salonunda "*Nevruz Konferansları*" düzenlendi. İlk konuşmacı Doç. Dr. Metin Ekici Nevruz kutlamalarındaki kutlama ve kutsanma anlayışı üzerinde durdu. Sayın Ekici "kut" kavramı çerçevesinde Nevruz düşüncesinin kültür tarihindeki yerini ve önemini ifade etti. İkinci konuşmacı Doç. Dr. Lübo Çimpoes,

Gagauz Türklerinin kültüründeki ilk yaz yortularını anlatarak semboller üzerinde durdu. Doç. Çimpoş Gagauz Türklerinin Nevruzda birbirlerine iyi dilek ve temennilerle verdikleri "Marta Nişanın da beyaz, kırmızı ve yeşil renklerden yapıldığını anlattı. Son konuşmacı Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı Songül Boybeyi, "Nevruz ve Takvimler" konusunu ele alarak Türklerin en eski takvimi olan On İki Hayvanlı Türk Takvimi ile 21 Mart başlangıçlı Celali takvimi ve bugün kullanılan diğer takvimler üzerinde durdu. Gaziantep Valisi Erhan Tanju ile Gaziantep Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İ. Hüseyin Filiz, Nevruz konferanslarına yakın ilgi gösterdi ve Rektör Filiz 2003 yılı Nevruz kutlamalarında Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ile Gaziantep'te tekrar buluşmayı temenni etti.

19 Mart 2002 tarihinde Kahramanmaraş'ta gerçekleştirilen Nevruz konferanslarına ise, il valisi Ali Bilir ve Sütçü İmam Üniversitesi Rektör Yardımcısı katıldı. Sabancı Kültür Merkezinde gerçekleştirilen programda konferanslar yine Doç. Dr. Metin Ekici, Doç. Dr. Lübo Çimpoş ve Songül Boybeyi tarafından verildi. Kahramanmaraş'ın tarihi Kalesi'ne bir gezi düzenlendi.

Yine Nevruz etkinlikleri çerçevesinde 18 Mart 2002'de TRT 2'de "Türk Dünyasında Nevruz" konulu panel bir yapıldı. Panelde, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk, Altay Türklerinden Nadya Yugaşeva ve Doç. Dr. Öcal Oğuz, Türk Kültüründe Nevruz'u çeşitli yönleriyle ele alarak değerlendirdiler. Aynı gün Batman'da devam eden etkinlikler çerçevesinde konferanslar Doç. Dr. İsmet Zahat, Doç. Dr. İbrahim Özcoşar, Doç. Dr. Zakir Azizov tarafından verildi. Batman Valisi İsa Parlak ise konferansçılarla yakından ilgilenecek, Nevruz kutlamalarını başından sonuna kadar takip etti.

Atatürk Kültür Merkezi'nin Nevruz etkinlikleri çerçevesinde 20 Mart 2002'de Mersin'de yapılan Panel'e Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk, Doç. Dr. Ali Berat Alptekin ve Altaylardan Nadya Yugaşeva katıldı. Öğretmenlerin, öğrencilerin ve Mersinlilerin büyük bir ilgi ve dikkatle takip ettikleri Panel'in başkanlığını yapan Prof. Dr. Taciser Onuk, Bayramların insanları bir araya getir-

mekten öte sorgulama günleri olduğunu Mersinlilerin bunu fırsat bilerek kendileri için, insanlık için, Mersin için neler yaptıklarını, bir kez daha gözden geçirmeleri gerektiğini belirtti. Nevruz'un dini, dili ne olursa olsun yüzyıllardır kutlanan bir doğa bayramı olduğunu ifade ederek renkler konusunda dinleyicileri aydınlattı. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin, tarihi gelişimi içinde Nevruz konusunu ele aldı. Altaylardan gelen Nadya Yugaşeva ise, Şamanlarda Nevruz konusunu anlattı.

Sivas Valiliği ve Atatürk Kültür Merkezi işbirliği ile 21 Mart 2002'de düzenlenen "Türk Dünyasında Nevruz ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunda Atatürk'ün Nevruz Bayramının Verdiği Önem" konulu panel Sivas Sanayi Odası sitesi konferans salonunda yapıldı. Bakü Üniversitesinde Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoglu, Türk Dünyasında Nevruz Kutlamaları ve kutlamalarda ortak değerler ve davranışları, Gazi Üniversitesinden Doç. Dr. M. Akif Tural, Milli mücadele devam ederken 1920-21-22-23 yıllarında Nevruz kutlamalarını Atatürk'ün nasıl değerlendirdiğini, sarı-kırmızı-yeşil renklerin bu temalarda ortak Türk rengi olarak nasıl kullanıldığını anlattı. Dinleyenlerin soruları cevaplandırılarak Sivas Valiliğinin katılım ve büyük desteğiyle yapılan bu panel yerel TV'lerde aynı gün akşam ve ertesi gün birer saat canlı yayımla tekrar ele alındı. Bir gün sonra Aşık Veysel Şatıroğlu'nun ölüm yıldönümü olması münasebetiyle yine Sivas Valiliği ve Atatürk Kültür Merkezi tarafından düzenlenen "Aşık Veysel'in Şiirlerinde Milli Birlik ve Beraberlik" konulu toplantıda Abant İzzet Baysal Üniversitesinden Yard. Doç. Dr. Hidayet Özcan, Gazi Üniversitesinden Öğr. Gör. İbrahim Dilek yine aynı salonda konuşma yaptılar. Ertesi gün Şarkışla Kaymakamlığı ve Sivas Valiliği'nin Şarkışla'da düzenlediği program çerçevesinde Aşık Veysel'in aile fertlerinin de katıldığı toplantıda aynı öğretim üyeleri Aşık Veysel'in şiirlerinde milli birlik ve beraberlik konulu konuşmaları yaptılar.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığınca; 2002 yılı Nevruz kutlamaları çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlikler, il valiliklerinin ve halkın yakın ilgileri ile gerçekleştirildi ve geniş bir katılımı başarıyla tamamlandı.

DİZİN

(29-30-31-32)

Hazırlayan: Durmuş BUNARCIOĞLU
Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Projesi Uzmanı

MAKALELER

- AÇIK, Fatma, "Abdulla Avlani", Nu. 31, s. 33-37.
- AÇIK, Nilgün, "Türkçe Öğretiminde Aruzlu Şiirler", Nu. 32, s. 19-23.
- ADİLOĞLU, Adilhan, "Kafkas Nart Destanlarında Sumer ve Saka İzleri", Nu. 31, s. 29-32.
- AHMAD, Anwar, "Bir Dönem Türk Tarihi ve Edebiyatının Urdu Edebiyatındaki Yansımaları", Nu. 31, s. 6-9.
- AHUNDOVA, Nergiz, "Halife Mutasım Döneminde Bağdat Hilafetinde Siyasî Durum ve Türklerin Yükselişi", Nu. 30, s. 24-27.
- AKIN, Âdem – DEMİR, Remzi, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 600. Yıldönümü Münasebetiyle Münif Paşa Tarafından Yazılan Destân-ı l-i Osmân", Nu. 29, s. 25-27.
- AKTAŞ - YASA, Azize, "Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı ve Ülker Fırtınasından Çölde Biten Rahmet Ağacına: Safiye Erol Külliyyatı", Nu. 31, s. 15-18.
- ALIYEVA, Tamilla, "Azerbaycan'ın Bazı Yayınlarında Atatürk", Nu. 29, s. 12-15.
- ALTAYLI, Seyfettin, "Türk Halklarında Nevruz Sofrası", Nu. 32, 10-12.
- ATMACA-ŞİRZAD, Dildar, "Reşideddin'in Cami'üt-Tevârih Adlı Eseri ve 14. yy. Başlangıcında Tebriz Resim Sanatı", Nu. 29, s. 19-20.
- AYTAÇ, Pakize, "Nevruz Bahar Bayramında Yeniden Diriliş", Nu.32 s. 5-9.
- BAŞIROVA, Elnara, "Azerbaycan Muhacirliği ve Şiir", Nu. 30, s. 12-16.
- HAMİTKIZI BAYMOLDİNA, Zaufeş, "Kazakistan Cumhuriyeti Medenî Usul Kanununda Gıyabî Tahkikat", Nu. 30, s. 22-23.
- HAŞİM, Hüseyin, "Recâizâde Mahmut Ekrem ve Azerbaycan Edebiyatı", Nu. 30, s. 17-21.
- HÜSEYİNOVA, Almaz, "Azerbaycan Muhacirleri Arasında Köroğlu Destanı", Nu. 30, s. 30-32.
- JUSİPBAY, Nurgali, "Türk Dünyası Entegrasyonu Sorunlar ve Çıkış Yolları", Nu. 13-18.
- KHYA-BİRGÜL, Alev, "Toplumsal İletişim Aracı Olarak Dil", Nu. 29, s. 21-24.
- NİSANBAYEV, Abdümelik, "Kazak Felsefesi ve Geleneksel Kültürün Evrensellikleri", Nu. 30, s. 3-8.
- _____, Abdümelik "Küreselleşme Prosesi ve Sonuçları", Nu. 32, s. 24-29.
- ONUK, Taciser, "Başlarken", Nu. 32, s. 3-4.
- PEHLIVANLI, Hamit, "Mehmet Sâdık (Tanşu) Bey", Nu. 29, s. 28-29.
- SAĞLAM, Feyyaz, "Türk Dünyası Edebiyatı'nda Bosna", Nu. 31, s. 25-28.
- SULTANLI, Vakıf, "Azerbaycan Muhacirleri Edebiyatı Araştırmalarında Kitab-ı Dede Korkut", Nu. 31, s. 19-20.
- ŞENGÜL, Abdullah, "Bir Manzum Hikâye Olarak Hasan'ın Gazâsı ve Fikret'in Milliyetçiliği", Nu. 31, s. 10-14.
- TAMÇELİK, Soyalp, "Kıbrıs Komünist Partisi'nin (AKEL) İlhâk ve Kararı ve S.S.C.B'in Kıbrıs Politikası", Nu. 29, s. 3-11.

TURAL, Mehmet Âkif, "Karakeçililer", Nu. 30, s. 9-11.

TÜYSÜZ, Cem, "Doktor Cevad Hey'et'in Türk Tarihi ile İlgili Çalışmaları", Nu. 29, s. 28-30.

YILDIZ, Naciye, "İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy Hakkında Bir Değerlendirme", Nu. 29, s. 16-18.

ZAFER, Zeynep, "Balkanlar'da Türk Kültürü ve Yordan Yovkov", Nu. 31, s. 21-24.

HATIRA

BABA, İmran, "Sadık Tural Hoca ve Atatürk Kültür Merkezi'ndeki Çalışma Hayatım", Nu. 31, s. 3-5.

BASINDAN

BAXIŞ, "Azerbaycan Türk Dünyasının Elmi Merkezine Çevrile Biler", Nu. 31, s. 39.

BİLKENT NEWS, "Bilkent Celebrates Birth of Turkish Language", Nu. 31, s. 40.

Edirne Halkın Sesi ve Hudut Gazetesi, "Kapıkule'de Kitap Standı", Nu. 30, s. 34.

GÜNIŞİĞİ, "Elazığ'a Hoşgeldiniz", Nu. 31, s. 41.

Hürdoğan, "Nevruz Sivas'ta Uluslar arası", Nu. 29, s. 33.

HÜRRİYET, "Onlar Dışarıdan, Biz İçeriden", Nu. 31, s. 38.

İmaj, "Kapak-Dosya", Nu. 30, s. 33.

NURHAK, "Hazar Şiir Akşamlarından Vefa Örneği", Nu. 31, s. 42.

TÜRKİYE, "Basın ve Medya Derken", Nu. 31, s. 43.

Yeni Düşünce, "Nevruz Bayramı'nın Ardından", Nu. 29, s. 31.

Zaman, "Prof. Dr. Sadık Tural Büyük Bir Şahsiyettir", Nu. 29, s. 32.

KİTAPLAR

ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim, "Kültür Bakanlığı'nın İki bidevî Yayını", Nu. 30, s. 50-52.

ALTINOVA, Banu, "Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati"ne Bir Bakış, Nu. 30, s. 40-43.

ATILGAN - OKAY, Sevay, "İran'da Türkmen Hakimiyeti", Nu. 31, s. 58-59.

ATMACA-ŞİRZAD, Dildar, "Carpet and Picture", Nu. 30, s. 77.

AYATA, Yunus, "Ömer Seyfettin Külliyatı", Nu. 30, s. 70-73.

BAYRAM, Pervane, "Füyuzatçıların Mektebi", Nu. 30, s. 74-76

BERBER, Ferhat, Manisa Araştırmaları, Nu. 31, s. 48-50.

BOYBEYİ, Songül, "IV. Uluslar Arası Nevruz Bilgi Şöleni'nin Ardından", Nu. 32, s. 30-32.

_____, Songül, "Halkbilim Alanında İki Yeni Kitap" Nu. 32, s. 54-55.

CUNBUR, Müjgân, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar", Nu. 29, s. 40-43.

DEMİREL, Şener, "XVII. Yüzyıl Tezkiirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler", Nu. 29, s. 54-56.

DİLEK, İbrahim, "Rize Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları II", Nu. 31, s. 45-47.

DONBAY, Ali, "Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri", Nu. 29, s. 36-37.

DURGUN, Tuba, Prof. Dr. Emin Çarıkçı'nın Yeni Kitabı, Nu. 31, s. 75.

DÜNDAR, Abdulkadir, "Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı Hakkında"
Nu. 32, s. 76-85.

-
- ERCEBEÇİ, Şebnem, "Ölüm ve Mezarlık Kültürü Sempozyumu Hakkında", Nu. 29, s. 57-61.
- GÖKDOĞAN, Melek Dosay, "Bilgelerin Yolunda", Nu. 29, s. 77.
- GÖLEN, Zafer, "Balkanlarda Pomak Türkleri", Nu. 29, s. 70-73.
- GÜL, Hüseyin, "Cumhuriyet'e Armağan Edilen Kitap Hakkında", Nu. 29, s. 82-83.
- GÜRSES, Reşide, "Gagauzçanın Gramatikası", Nu. 30, s. 68-69.
- _____, "İştikakçının Köşesi", Nu. 31, s. 67-71.
- _____, "Âşıkpaşa Garipnâme" Nu. 32, s. 62.
- HAMMAD, M. Alem, "Türk Özbek Edebiyat Tarihi", Nu. 31, s. 54.
- INAL, Ayhan, "Ne Çok Yağmur Gözlerin", Nu. 31, s. 51-52.
- KÂHYA - BİRGÜL, Alev, "İyilikle Yok Edilen Kötü", Nu. 31, s. 55-56.
- _____, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Fikrî Temelleri", Nu. 32, s. 33-34.
- KAMILOĞLU, Veli Tuğrul, "Evliya Çelebi'nin 1654 Yılı 'Seyahatname'sinde Azerbaycan", Nu. 31, s. 74.
- KARA, Ayşe Ç., "Hatay Tarihi", Nu. 30, s. 48-49.
- KAZAN, Şevkiye, "Tuhfetül'l-Emsâl Hakkında", Nu. 30, s. 44-47.
- _____, "Gece Yarısı Yazıları veya Makaleler Dizisi" Nu. 32, s. 56-61.
- KESKİN, Saim, "Ermeni Kültürüne Türk Halk Edebiyatının Tesiri", Nu. 29, s. 44-49.
- _____, "Çeviri, Übersetzung, Translation", Nu. 30, s. 35-36.
- _____, "Ermeni Meselesi", Nu. 30, s. 63-65.
- _____, Ermeniler Üzerine Yayınlar, Nu. 31, s. 53.
- KİLLİ, Gülsüm, "Hakas Etnografyasına Yeni Bir Katkı", Nu. 29, s. 64-65.
- KONUK, Neval, "Kosova'daki Osmanlı Mimarî Eserleri I", Nu. 30, s. 53-56.
- _____, "Türkiye ve Dünya'da İngilizce, Türkiye ve Türkler Bibliyografyası", Nu. 30, s. 66-67.
- _____, "Mora'dan Viyana'ya Osmanlı'nın Avrupası", Nu. 29, s. 50-53.
- _____, "Sevgi Mektupları", Nu. 31, s. 44.
- _____, "Ters Lâle", Nu. 31, s. 72-73.
- _____, "Osmanlı Minyatür Sanatı", Nu. 32, s. 48-50.
- KÖKSAL, Fatih, "Kayserili Belig Divançesi Yayınlandı mı?" Nu. 32, s. 63-71.
- LELOĞLU-ÜNAL, Serap, "Türk Soylu Halkların Dayanışmasına Bir Örnek", Nu. 29, s. 78-81.
- _____, Serap, İpek Yolu İle İlgili Yeni Bir Kitap, Nu. 31, s. 64-66.
- _____, Serap, "Türk Dünyası Halı Sanatı Araştırmalarına Yeni Bir Katkı" Nu. 32, s. 51-53.
- _____, Serap, "Atatürk Kültür Merkezi Tarafından Ödüllendirilen İki Roman" Nu. 32, s. 72-75.
- OKAY - ATILGAN, Sevay, "Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri", Nu. 30, s. 61-62.
- _____, "Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları", Nu. 32, s. 35-40.
- ÖZBEK, Yıldırım, "Arşivlerdeki Plân ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. yüzyıl), Nu. 30, s. 57-60.
- _____, "Selçuklu Süsleme Sanatı Üzerine İki Eser", Nu. 32, s. 41-47.

-
- ÖZEL, Semiha, "Dil Bilinci ve Eğitim", Nu. 29, s. 34-35.
SULTANMURADOV, Güçmurat, "Tarihimizdeki Türkmen Devletleri", Nu. 29, s. 38-39.
TAN, Nail, "Dünya Kenti Safranbolu Üzerine İki Kitap", Nu. 30, s. 37-39.
TAŞTAN, Kemal Lale, "Hufre-i Nisyân İçinde Bir Şair ve Eseri", Nu. 31, s. 60-63.
TOPRAK, Mehmet, "Bin Yılın Yüz Şairi: Azerbaycan Şiiri Antolojisi", Nu. 29, s. 74-76.
TÜRKAN, Kadriye, "Âşık Deli Hâzım", Nu. 29, s. 62-63.
ZAFER, Zeynep, "Bir Bulgaristan Türkü Olan Prof. Dr. Cengiz Hakov'un Yeni Kitabı", Nu. 29, s. 66-69.
ZEYREK, Yunus, "Çıldır Tarihi" Adlı Kitap Üzerine, Nu. 31, s. 57.

DERGİLER

- AĞCA, Hüseyin, "Yeni Bir Tarihî Mekân ve Yeni Bir Soluk", Nu. 32, s. 86.
GÜRSES, Reşide, "Türk Dili Dergisi", Nu. 32, s. 87-90.
OKAY-ATILGAN, Sevay, "Motif Dergisi", Nu. 32, s. 91-93.
ÖZEL, Semiha, "Duyguya Çağrı", Nu. 29, s. 84-85.
_____, "İmaj'ımız", Nu. 30, s. 78.
_____, "Bizim Külliye" Nu. 32, 94-101.
SALLANGÜL, Songül, "Sosyoloji Dergisi", Nu. 29, s. 87-88.
YILMAZ, Muhsin, "Journal of the History of Sufism", Nu. 29, s. 86.

DERS KİTAPLARI

- BOYBEYİ, Songül, "Liseler İçin Mantık Ders Kitabı", Nu. s. 79.
YÜKSEL, Mehmet, Lise 1. Sınıflar İçin Kimya Ders Kitabı, Nu: 31, s. 76-79.
KÂHYA - BİRGÜL, Alev, "Liseler İçin Psikoloji Ders Kitabı", Nu. 29, s. 89-91.

HABERLER

- AKMATALİYEV, Abdıldacan, "Prof. Dr. Sadık TURAL Büyük Bir Şahsiyettir", Nu. 29, s. 94.
AKTAŞ - YASA, Azize, "I. Türk Dünyası Kadınları Dostluk ve Dayanışma Kurultayı" Yapıldı", Nu. 31, s. 94-95.
AKTAŞ-YASA, Azize – BOYBEYİ, Songül, "Nevruzunuz Kutlu Olsun" Nu. 32, s. 106-107.
AKTAŞ-YASA, Azize, "Kültür ve Tarih Bilincinde Buluşma", Nu. 32, s. 103-105.
BABA, İmran, "Türk Kültüründe Nevruz Bilgi Şöleni", Nu. 29, s. 92.
BOYBEYİ, Songül, "Uluslar Arası 9. Hazar Şiir Akşamları" Etkinlikleri, Nu. 31, s. 84-87.
KÂHYA BİRGÜL, Alev, "Ahilik Haftası Kutlamaları", Nu. 31, s. 93.
LELOĞLU - ÜNAL, Serap, "İki Başarılı Ülkenin 10. Yıl Kutlamaları", Nu. 31, s. 88-92.
ÖZEL, Semiha, "Orta Asya ve Avrasya'nın Kültürel Mirası Uluslar Arası Sempozyumu" Aşkabat'ta Yapıldı",
Nu. 29, s. 95.

32

CONTENTS

Taciser ONUK	: Starting Ahead	3
--------------	------------------	---

ARTICLES

Pakize AYTAÇ	: Resurrections in Nevruz Festivities	5
Seyfettin ALTAYLI	: Nevruz Meals Among Turkic Peoples	10
Nurgali JUSİPBAY	: Integration of Turkic Peoples: Problems and Solutions	13
Nilgün AÇIK	: Poems Written in Aruz Meter in Teaching Turkish	19
Abdülmelik NİSANBAYEV	: Globalization Process and It's Results	24

BOOK REVIEWS

Songül BOYBEYİ	: "Looking Back at the 4 th International Symposium on Nevruz	30
Alev KÂHYA-BİRGÜL	: "Intellectual Foundations of Turkish Republic"	33
Sevay OKAY-ATILGAN	: "Problems of Methodology in the Turkic World"	35
Yıldıray ÖZBEK	: Two Books on Decorative Arts of Seljuks	41
Neval KONUK	: "Miniature Art of Ottomans"	48
Serap LELOĞLU-ÜNAL	: Two Books Awarded by the Atatürk Culture Center	51
Abdu'kadir DÜNDAR	: "Papers Submitted at the Symposium on Ottoman Cultural Traces in the Middle East	76

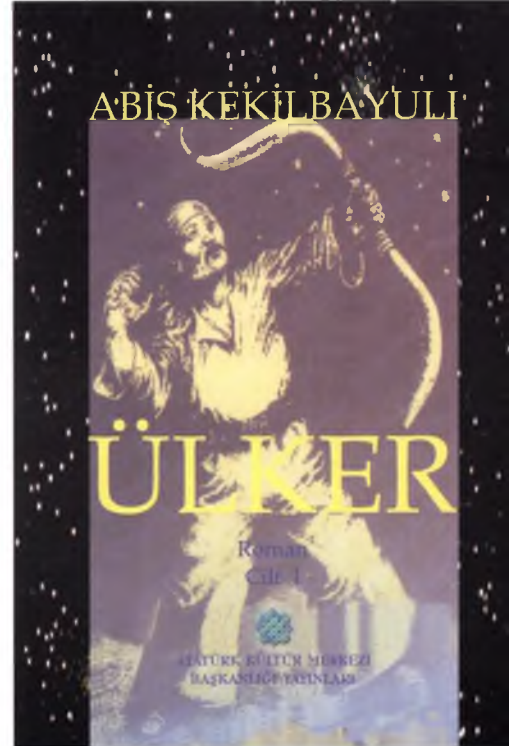
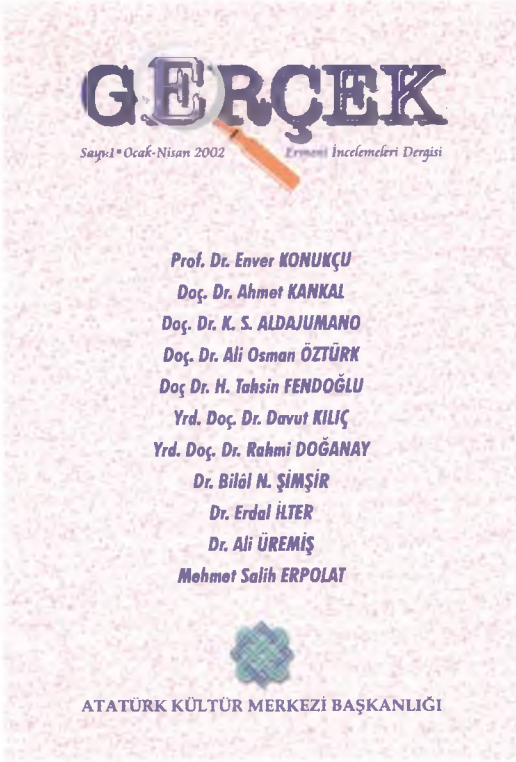
PERIODICALS

Hüseyin AĞCA	: "Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal of Turkish Researches on Indian History)"	86
Reşide GÜRSES	: "Türk Dili Dergisi (Journal of Turkish Language)"	87
Sevay OKAY-ATILGAN	: "Motif Dergisi (Journal of Patterns)"	91

NEWS

Azize AKTAŞ-YASA	: Meeting at the Consiousness of Culture and History	103
AZİZE AKTAŞ-YASA, Songül BOYBEYİ	: Happy Nevruz	106

**ORTADOĞU'DA OSMANLI DÖNEMİ
KÜLTÜR İZLERİ ULUSLAR ARASI
BİLGİ ŞÖLENİ BİLDİRİLERİ**

**PAPERS SUBMITTED TO INTERNATIONAL
SYMPOSIUM OTTOMAN
HERITAGE IN THE MIDDLE EAST**

25-27 EKİM / OCTOBER / 2000, Hatay
28 Ekim / October / 2000 İskenderun

CİLT I / VOLUME I

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

**ORTADOĞU'DA OSMANLI DÖNEMİ
KÜLTÜR İZLERİ ULUSLAR ARASI
BİLGİ ŞÖLENİ BİLDİRİLERİ**

**PAPERS SUBMITTED TO INTERNATIONAL
SYMPOSIUM OTTOMAN
HERITAGE IN THE MIDDLE EAST**

25-27 EKİM / OCTOBER / 2000, Hatay
28 Ekim / October / 2000 İskenderun

CİLT II / VOLUME II

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

**BALKANLAR'DA KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE TÜRK MİMARISI
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ**

(17-19 Mayıs 2000, Şumen - BULGARISTAN)

CİLT 2

**КУЛТУРНИТЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА БАЛКАНИТЕ
И ТУРСКАТА АРХИТЕКТУРА
МЕЖДУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ
СБОРНИК ОТ ДОКЛАДИ**

(17-19 май 2000, Шумен - БЪЛГАРИЯ)

ТОМ 2

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI
ИЗДАНИЕ НА КУЛТУРНИТЕ ЦЕНТЪР "АТATÜRK"

**BALKANLAR'DA KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE TÜRK MİMARISI
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ**

(17-19 Mayıs 2000, Şumen - BULGARISTAN)

CİLT 1

**КУЛТУРНИТЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА БАЛКАНИТЕ
И ТУРСКАТА АРХИТЕКТУРА
МЕЖДУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ
СБОРНИК ОТ ДОКЛАДИ**

(17-19 май 2000, Шумен - БЪЛГАРИЯ)

ТОМ 1

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI
ИЗДАНИЕ НА КУЛТУРНИТЕ ЦЕНТЪР "АТATÜRK"